නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

සංයුත්තනිකායෙ

නිදානවග්ග-අට්ඨකථා

1. නිදානසංයුත්තං

1. බුද්ධවග්ගො

1. පටිච්චසමුප්පාදසුත්තවණ්ණනා

1. **එවං මෙ සුතන්ති** – නිදානවග්ගෙ පඨමං පටිච්චසමුප්පාදසුත්තං. තත්‍රායං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා – **තත්‍ර ඛො භගවා භික්ඛූ ආමන්තෙසීති**, එත්ථ **තත්‍රාති** දෙසකාලපරිදීපනං. තඤ්හි ‘‘යං සමයං විහරති, තත්‍ර සමයෙ, යස්මිඤ්ච ජෙතවනෙ විහරති, තත්‍ර ජෙතවනෙ’’ති දීපෙති. භාසිතබ්බයුත්තෙ වා දෙසකාලෙ දීපෙති. න හි භගවා අයුත්තෙ දෙසෙ කාලෙ ච ධම්මං භාසති. ‘‘අකාලො ඛො තාව බාහියා’’තිආදි (උදා. 10) චෙත්ථ සාධකං. **ඛොති** පදපූරණමත්තෙ, අවධාරණෙ ආදිකාලත්ථෙ වා නිපාතො. **භගවාති** ලොකගරුදීපනං. **භික්ඛූති** කථාසවනයුත්තපුග්ගලවචනං. අපිචෙත්ථ ‘‘භික්ඛකොති භික්ඛු, භික්ඛාචරියං අජ්ඣුපගතොති භික්ඛූ’’තිආදිනා (පාරා. 45; විභ. 510) නයෙන වචනත්ථො වෙදිතබ්බො. **ආමන්තෙසීති** ආලපි, අභාසි, සම්බොධෙසි, අයමෙත්ථ අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර පන ඤාපනෙපි හොති. යථාහ – ‘‘ආමන්තයාමි වො, භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, භික්ඛවෙ’’ති. පක්කොසනෙපි. යථාහ – ‘‘එහි ත්වං, භික්ඛු, මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමන්තෙහී’’ති (අ. නි. 9.11). **භික්ඛවොති** ආමන්තනාකාරදීපනං. තඤ්ච භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධත්තා වුත්තං. භික්ඛනසීලතාගුණයුත්තොපි හි භික්ඛු, භික්ඛනධම්මතාගුණයුත්තොපි භික්ඛනෙ සාධුකාරිතාගුණයුත්තොපීති සද්දවිදූ මඤ්ඤන්ති. තෙන ච තෙසං භික්ඛනසීලතාදිගුණයොගසිද්ධෙන වචනෙන හීනාධිකජනසෙවිතවුත්තිං පකාසෙන්තො උද්ධතදීනභාවනිග්ගහං කරොති. ‘‘භික්ඛවො’’ති ඉමිනා ච කරුණාවිප්ඵාරසොම්මහදයනයනනිපාතපුබ්බඞ්ගමෙන වචනෙන තෙ අත්තනො අභිමුඛෙ කරොන්තො තෙනෙව කථෙතුකම්‍යතාදීපකෙන නෙසං වචනෙන සොතුකම්‍යතං ජනෙති, තෙනෙව ච සම්බොධනත්ථෙන සාධුකං මනසිකාරෙපි නියොජෙති. සාධුකං මනසිකාරායත්තා හි සාසනසම්පත්ති.

අපරෙසුපි දෙවමනුස්සෙසු විජ්ජමානෙසු කස්මා භික්ඛූයෙව ආමන්තෙසීති චෙ? ජෙට්ඨසෙට්ඨාසන්නසදාසන්නිහිතභාවතො. සබ්බපරිසසාධාරණා හි භගවතො ධම්මදෙසනා, පරිසාය ජෙට්ඨා භික්ඛූ පඨමං උප්පන්නත්තා, සෙට්ඨා අනගාරියභාවං ආදිං කත්වා සත්ථුචරියානුවිධායකත්තා සකලසාසනපටිග්ගාහකත්තා ච, ආසන්නා තත්ථ නිසින්නෙසු සත්ථුසන්තිකත්තා, සදාසන්නිහිතා සත්ථුසන්තිකාවචරත්තාති. අපිච තෙ ධම්මදෙසනාය භාජනං යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිසබ්භාවතො. විසෙසතො ච එකච්චෙ භික්ඛූයෙව සන්ධාය අයං දෙසනාපීති එවං ආමන්තෙසි.

කිමත්ථං පන භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො පඨමං භික්ඛූ ආමන්තෙසි, න ධම්මමෙව දෙසෙසීති? සතිජනනත්ථං. භික්ඛූ අඤ්ඤං චින්තෙන්තාපි වික්ඛිත්තචිත්තාපි ධම්මං පච්චවෙක්ඛන්තාපි කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තාපි නිසින්නා හොන්ති. තෙ අනාමන්තෙත්වා ධම්මෙ දෙසියමානෙ ‘‘අයං දෙසනා කිංනිදානා කිංපච්චයා කතමාය අට්ඨුප්පත්තියා දෙසිතා’’ති සල්ලක්ඛෙතුං අසක්කොන්තා දුග්ගහිතං වා ගණ්හෙය්‍යුං, න වා ගණ්හෙය්‍යුං, තෙන නෙසං සතිජනනත්ථං භගවා පඨමං ආමන්තෙත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති.

භදන්තෙති ගාරවවචනමෙතං, සත්ථුනො පටිවචනදානං වා. අපිචෙත්ථ ‘‘භික්ඛවො’’ති වදමානො භගවා භික්ඛූ ආලපති. ‘‘භදන්තෙ’’ති වදමානා තෙ භගවන්තං පච්චාලපන්ති. තථා හි ‘‘භික්ඛවො’’ති භගවා ආභාසති, ‘‘භදන්තෙ’’ති පච්චාභාසන්ති. ‘‘භික්ඛවො’’ති පටිවචනං දාපෙති, ‘‘භදන්තෙ’’ති පටිවචනං දෙන්ති. **තෙ භික්ඛූති** යෙ භගවා ආමන්තෙසි, තෙ. **භගවතො පච්චස්සොසුන්ති** භගවතො ආමන්තනං පතිඅස්සොසුං, අභිමුඛා හුත්වා සුණිංසු සම්පටිච්ඡිංසු පටිග්ගහෙසුන්ති අත්ථො. **භගවා එතදවොචාති**, භගවා එතං ඉදානි වත්තබ්බං සකලසුත්තං අවොච. එත්තාවතා යං ආයස්මතා ආනන්දෙන අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස බුද්ධානං දෙසනාඤාණගම්භීරභාවසංසූචකස්ස ඉමස්ස සුත්තස්ස සුඛාවගාහණත්ථං කාලදෙසදෙසකපරිසාපදෙසප්පටිමණ්ඩිතං නිදානං භාසිතං, තස්ස අත්ථවණ්ණනා සමත්තා.

ඉදානි **පටිච්චසමුප්පාදං වොතිආදිනා** නයෙන භගවතා නික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස සංවණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො. සා පනෙසා සුත්තවණ්ණනා යස්මා සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොති, තස්මා සුත්තනික්ඛෙපං තාව විචාරෙස්සාම. චත්තාරො හි සුත්තනික්ඛෙපා – අත්තජ්ඣාසයො, පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසිකො,

අට්ඨුප්පත්තිකොති. තත්ථ යානි සුත්තානි භගවා පරෙහි අනජ්ඣිට්ඨො කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙති, සෙය්‍යථිදං – දසබලසුත්තන්තහාරකො චන්දොපම-වීණොපම-සම්මප්පධාන-ඉද්ධිපාද-ඉන්ද්‍රියබල-බොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ග-සුත්තන්තහාරකොති එවමාදීනි, තෙසං **අත්තජ්ඣාසයො** නික්ඛෙපො.

යානි පන ''පරිපක්කා ඛො රාහුලස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා. යංනූනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං ඛයෙ විනෙය්‍ය''න්ති (සං. නි. 4.121; ම. නි. 3.416) එවං පරෙසං අජ්ඣාසයං ඛන්තිං නිජ්ඣානක්ඛමං මනං අභිනීහාරං බුජ්ඣනභාවඤ්ච අපෙක්ඛිත්වා පරජ්ඣාසයවසෙන කථිතානි, සෙය්‍යථිදං – චූළරාහුලොවාදසුත්තං, මහාරාහුලොවාදසුත්තං, ධම්මචක්කප්පවත්තනං, අනත්තලක්ඛණසුත්තං, ආසීවිසොපමසුත්තං, ධාතුවිභඞ්ගසුත්තන්ති, එවමාදීනි, තෙසං **පරජ්ඣාසයො** නික්ඛෙපො.

භගවන්තං පන උපසඞ්කමිත්වා චතස්සො පරිසා චත්තාරො වණ්ණා නාගා සුපණ්ණා ගන්ධබ්බා අසුරා යක්ඛා මහාරාජානො තාවතිංසාදයො දෙවා මහාබ්‍රහ්මාති එවමාදයො ''බොජ්ඣඞ්ගා බොජ්ඣඞ්ගාති, භන්තෙ, වුච්චන්ති – (සං. නි. 5.202) නීවරණා නීවරණාති, භන්තෙ, වුච්චන්ති – ඉමෙ නු ඛො, භන්තෙ, පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, කිංසූධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨ''න්තිආදිනා (සං. නි. 1.246; සු. නි. 183) නයෙන පඤ්හං පුච්ඡන්ති. එවං පුට්ඨෙන භගවතා යානි කථිතානි බොජ්ඣඞ්ගසංයුත්තාදීනි, යානි වා පනඤ්ඤානිපි දෙවතාසංයුත්ත, මාරසංයුත්ත, බ්‍රහ්මසංයුත්ත, සක්කපඤ්හ, චූළවෙදල්ල, මහාවෙදල්ල, සාමඤ්ඤඵලආළවක, සූචිලොම, ඛරලොමසුත්තාදීනි, තෙසං **පුච්ඡාවසිකො** නික්ඛෙපො.

යානි පන තානි උප්පන්නං කාරණං පටිච්ච කථිතානි, සෙය්‍යථිදං – ධම්මදායාදං. චූළසීහනාදසුත්තං පුත්තමංසූපමං දාරුක්ඛන්ධූපමං අග්ගික්ඛන්ධූපමං ඵෙණපිණ්ඩූපමං පාරිච්ඡත්තකූපමන්ති එවමාදීනි, තෙසං **අට්ඨුප්පත්තිකො** නික්ඛෙපො.

එවමෙතෙසු චතූසු නික්ඛෙපෙසු ඉමස්ස පටිච්චසමුප්පාදසුත්තස්ස පරජ්ඣාසයො නික්ඛෙපො. පරපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන හිදං භගවතා නික්ඛිත්තං. කතමෙසං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙනාති? උග්ඝටිතඤ්ඤූනං. චත්තාරො හි පුග්ගලා උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපඤ්චිතඤ්ඤූ නෙය්‍යො පදපරමොති. තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **උග්ඝටිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **විපඤ්චිතඤ්ඤූ**. යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතො පරිපුච්ඡතො යොනිසො මනසිකරොතො, කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතො, භජතො, පයිරුපාසතො, අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **නෙය්‍යො**. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුම්පි සුණතො, බහුම්පි ධාරයතො, බහුම්පි වාචයතො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුච්චති පුග්ගලො **පදපරමො**. ඉති ඉමෙසු චතූසු පුග්ගලෙසු උග්ඝටිතඤ්ඤූපුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන ඉදං සුත්තං නික්ඛිත්තං.

තදා කිර පඤ්චසතා ජනපදවාසිකා භික්ඛූ සබ්බෙව එකචරා ද්විචරා තිචරා චතුචරා පඤ්චචරා සභාගවුත්තිනො ධුතඞ්ගධරා ආරද්ධවීරියා යුත්තයොගා විපස්සකා සණ්හං සුඛුමං සුඤ්ඤතං පච්චයාකාරදෙසනං පත්ථයමානා සායන්හසමයෙ භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා, රත්තකම්බලසාණියා පරික්ඛිපමානා විය දෙසනං පච්චාසීසමානා පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. තෙසං අජ්ඣාසයවසෙන භගවා ඉදං සුත්තං ආරභි. යථා හි ඡෙකො චිත්තකාරො අපරිකම්මකතභිත්තිං ලභිත්වා, න ආදිතොව රූපං සමුට්ඨාපෙසි, මහාමත්තිකලෙපාදීහි පන භිත්තිපරිකම්මං තාව කත්වා , කතපරිකම්මාය භිත්තියා රූපං සමුට්ඨාපෙති, කතපරිකම්මං පන භිත්තිං ලභිත්වා, භිත්තිපරිකම්මබ්‍යාපාරං අකත්වා, රඞ්ගජාතානි යොජෙත්වා, වට්ටිකං වා තූලිකං වා ආදාය රූපමෙව සමුට්ඨාපෙති, එවමෙව භගවා අකතාභිනිවෙසං ආදිකම්මිකකුලපුත්තං ලභිත්වා නාස්ස ආදිතොව අරහත්තපදට්ඨානං සණ්හං සුඛුමං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති, සීලසමාධිකම්මස්සකතාදිට්ඨිසම්පදාය පන යොජෙන්තො පුබ්බභාගපටිපදං තාව ආචික්ඛති. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''තස්මාතිහ ත්වං, භික්ඛු, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං දිට්ඨි ච උජුකා. යතො ඛො තෙ, භික්ඛු, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධං භවිස්සති දිට්ඨි ච උජුකා. තතො ත්වං, භික්ඛු, සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ තිවිධෙන භාවෙය්‍යාසි. කතමෙ චත්තාරො? ඉධ ත්වං, භික්ඛු, අජ්ඣත්තං වා කායෙ කායානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. බහිද්ධා වා කායෙ…පෙ…. අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා කායෙ…පෙ…. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරාහි ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. යතො ඛො ත්වං, භික්ඛු, සීලං නිස්සාය සීලෙ පතිට්ඨාය ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං තිවිධෙන භාවෙස්සසි, තතො තුය්හං, භික්ඛු, යා රත්ති වා දිවසො වා ආගමිස්සති, වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛා කුසලෙසු ධම්මෙසු, නො පරිහානී''ති (සං. නි. 5.369).

එවං ආදිකම්මිකකුලපුත්තස්ස සීලකථාය පරිකම්මං කථෙත්වා, අරහත්තපදට්ඨානං සණ්හං සුඛුමං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති.

පරිසුද්ධසීලං පන ආරද්ධවීරියං යුත්තයොගං විපස්සකං ලභිත්වා, නාස්ස පුබ්බභාගපටිපදං ආචික්ඛති, උජුකමෙව පන අරහත්තපදට්ඨානං සණ්හං සුඛුමං සුඤ්ඤතං විපස්සනාලක්ඛණං ආචික්ඛති. ඉමෙ පඤ්චසතා භික්ඛූ

පුබ්බභාගපටිපදං පරිසොධෙත්වා ඨිතා සුධන්තසුවණ්ණසදිසා සුපරිමජ්ජිතමණික්ඛන්ධසන්නිභා, එකො ලොකුත්තරමග්ගොව නෙසං අනාගතො. ඉති තස්සාගමනත්ථාය සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං අපෙක්ඛමානො ඉදං සුත්තං ආරභි.

තත්ථ **පටිච්චසමුප්පාදන්ති** පච්චයාකාරං. පච්චයාකාරො හි අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිච්ච සහිතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙති. තස්මා පටිච්චසමුප්පාදොති වුච්චති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගතො ගහෙතබ්බො.

වොති අයං වො-සද්දො පච්චත්ත-උපයොගකරණ-සම්පදාන-සාමිවචන-පදපූරණෙසු දිස්සති. ‘‘කච්චි පන වො අනුරුද්ධා සමග්ගා සම්මොදමානා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.326; මහාව. 466) හි පච්චත්තෙ දිස්සති. ‘‘ගච්ඡථ, භික්ඛවෙ, පණාමෙමි වො’’තිආදීසු (ම. නි. 2.157) උපයොගෙ. ‘‘න වො මම සන්තිකෙ වත්ථබ්බ’’න්තිආදීසු (ම. නි. 2.157) කරණෙ. ‘‘වනපත්ථපරියායං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.190) සම්පදානෙ. ‘‘සබ්බෙසං වො, සාරිපුත්ත, සුභාසිත’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.345) සාමිවචනෙ. ‘‘යෙ හි වො අරියා පරිසුද්ධකායකම්මන්තා’’තිආදීසු (ම. නි. 1.35) පදපූරණමත්තෙ. ඉධ පනායං සම්පදානෙ දට්ඨබ්බො. **භික්ඛවෙති** පතිස්සවෙන අභිමුඛීභූතානං පුන ආලපනං. **දෙසෙස්සාමීති** දෙසනාපටිජානනං. **තං සුණාථාති** තං පටිච්චසමුප්පාදං තං දෙසනං මයා වුච්චමානං සුණාථ.

සාධුකං මනසි කරොථාති එත්ථ පන සාධුකං සාධූති එකත්ථමෙතං. අයඤ්ච සාධුසද්දො ආයාචන-සම්පටිච්ඡන-සම්පහංසන-සුන්දර-දළ්හීකම්මාදීසු දිස්සති. ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ’’තිආදීසු (අ. නි. 4.257; සං. නි. 4.65; 5.381) හි ආයාචනෙ දිස්සති. ‘‘සාධු, භන්තෙති ඛො සො භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා’’තිආදීසු (ම. නි. 3.86) සම්පටිච්ඡනෙ. ‘‘සාධු සාධු, සාරිපුත්තා’’තිආදීසු (දී. නි. 3.349) සම්පහංසනෙ.

‘‘සාධු ධම්මරුචී රාජා, සාධු පඤ්ඤාණවා නරො;
සාධු මිත්තානමද්දුබ්භො, පාපස්ස අකරණං සුඛ’’න්ති. –

ආදීසු (ජා. 2.18.101) සුන්දරෙ. ‘‘තෙන හි, බ්‍රාහ්මණ, සාධුකං සුණාහී’’තිආදීසු (අ. නි. 5.192) සාධුකසද්දොයෙව දළ්හීකම්මෙ ආණත්තියන්තිපි වුච්චති. ඉධ පනායං එත්ථෙව දළ්හීකම්මෙ ආණත්තියා ච අත්ථො වෙදිතබ්බො, සුන්දරත්ථෙපි වට්ටති. දළ්හීකරණත්ථෙන හි ‘‘දළ්හං ඉමං ධම්මං සුණාථ, සුග්ගහිතං ගණ්හන්තා’’, ආණත්තිඅත්ථෙන ‘‘මම ආණත්තියා සුණාථ’’ සුන්දරත්ථෙන ‘‘සුන්දරමිමං භද්දකං ධම්මං සුණාථා’’ති එතං දීපිතං හොති. **මනසි කරොථාති** ආවජ්ජෙථ. සමන්නාහරථාති අත්ථො. අවික්ඛිත්තචිත්තා හුත්වා නිසාමෙථ, චිත්තෙ කරොථාති අධිප්පායො.

ඉදානෙත්ථ **තං සුණාථාති** සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණමෙතං. **සාධුකං මනසි කරොථාති** මනසිකාරෙ දළ්හීකම්මනියොජනෙන මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපනිවාරණං. පුරිමඤ්චෙත්ථ බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසගාහනිවාරණං, පච්ඡිමං අත්ථවිපල්ලාසගාහනිවාරණං. පුරිමෙන ච ධම්මස්සවනෙ නියොජෙති, පච්ඡිමෙන සුතානං ධම්මානං ධාරණූපපරික්ඛාසු. පුරිමෙන ච ‘‘සබ්‍යඤ්ජනො අයං ධම්මො, තස්මා සවනීයො’’ති දීපෙති, පච්ඡිමෙන ‘‘සාත්ථො, තස්මා මනසි කාතබ්බො’’ති. සාධුකපදං වා උභයපදෙහි යොජෙත්වා, ‘‘යස්මා අයං ධම්මො ධම්මගම්භීරො ච දෙසනාගම්භීරො ච, තස්මා සුණාථ සාධුකං. යස්මා අත්ථගම්භීරො ච පටිවෙධගම්භීරො ච, තස්මා සාධුකං මනසි කරොථා’’ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. **භාසිස්සාමීති** දෙසෙස්සාමි. ‘‘තං සුණාථා’’ති එත්ථ පටිඤ්ඤාතං දෙසනං සංඛිත්තතොව න දෙසෙස්සාමි, අපිච ඛො විත්ථාරතොපි නං භාසිස්සාමීති වුත්තං හොති. සඞ්ඛෙපවිත්ථාරවාචකානි හි එතානි පදානි. යථාහ වඞ්ගීසත්ථෙරො –

‘‘සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති, විත්ථාරෙනපි භාසති;
සාළිකායිව නිග්ඝොසො, පටිභානං උදීරයී’’ති. (සං. නි. 1.214; ථෙරගා. 1241);

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතා හුත්වා **එවං, භන්තෙති ඛො තෙ භික්ඛූ භගවතො පච්චස්සොසුං** සත්ථු වචනං සම්පටිච්ඡිංසු, පටිග්ගහෙසුන්ති වුත්තං හොති.

අථ නෙසං **භගවා එතදවොච** – එතං ඉදානි වත්තබ්බං ‘‘කතමො ච, භික්ඛවෙ, පටිච්චසමුප්පාදො’’තිආදිං සකලං සුත්තං අවොච. තත්ථ **කතමො ච, භික්ඛවෙ, පටිච්චසමුප්පාදොති** කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. පඤ්චවිධා හි පුච්ඡා අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා අනුමතිපුච්ඡා කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති, තාසං ඉදං නානත්තං –

කතමා **අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා** (මහානි. 150; චූළනි. පුණ්ණකමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 12)? පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං. තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභූතාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා.

කතමා **දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා**? පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. සො අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා.

කතමා **විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා**? පකතියා සංසයපක්ඛන්දො හොති විමතිපක්ඛන්දො ද්වෙළ්හකජාතො – ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති, සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති, අයං විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා.

කතමා **අනුමතිපුච්ඡා**? භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්හං පුච්ඡති – ‘‘තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා’’ති, අනිච්චං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං වා තං සුඛං වාති, දුක්ඛං, භන්තෙ. යං පනානිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං, කල්ලං නු තං සමනුපස්සිතුං – ‘‘එතං මම එසොහමස්මි එසො මෙ අත්තා’’ති, නො හෙතං භන්තෙති (සං. නි. 3.79). අයං අනුමතිපුච්ඡා.

කතමා **කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා**? භගවා භික්ඛූනං කථෙතුකම්‍යතාය පඤ්හං පුච්ඡති – ‘‘චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානා. කතමෙ චත්තාරො’’ති? අයං කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාති.

තත්ථ බුද්ධානං පුරිමා තිස්සො පුච්ඡා නත්ථි. කස්මා? බුද්ධානඤ්හි තීසු අද්ධාසු කිඤ්චි සඞ්ඛතං අද්ධාවිමුත්තං වා අසඞ්ඛතං අදිට්ඨං අජොතිතං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං නාම නත්ථි. තෙන නෙසං අදිට්ඨජොතනාපුච්ඡා නත්ථි. යං පන භගවතා අත්තනො ඤාණෙන පටිවිද්ධං, තස්ස අඤ්ඤෙන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා සද්ධිං සංසන්දනකිච්චං නත්ථි. තෙනස්ස දිට්ඨසංසන්දනාපුච්ඡා නත්ථි. යස්මා පනෙස අකථංකථී තිණ්ණවිචිකිච්ඡො සබ්බධම්මෙසු විහතසංසයො. තෙනස්ස විමතිච්ඡෙදනාපුච්ඡා නත්ථි. ඉතරා පන ද්වෙ පුච්ඡා භගවතො අත්ථි. තාසු අයං කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි තාව පුච්ඡාය පුට්ඨං පච්චයාකාරං විභජන්තො **අවිජ්ජාපච්චයා, භික්ඛවෙ, සඞ්ඛාරා**තිආදිමාහ. එත්ථ ච යථා නාම ‘‘පිතරං කථෙස්සාමී’’ති ආරද්ධො ‘‘තිස්සස්ස පිතා සොණස්ස පිතා’’ති පඨමතරං පුත්තම්පි කථෙති, එවමෙව භගවා පච්චයං කථෙතුං ආරද්ධො ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදිනා නයෙන සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයෙ අවිජ්ජාදිධම්මෙ කථෙන්තො පච්චයුප්පන්නම්පි කථෙසි. ආහාරවග්ගස්ස පන පරියොසානෙ ‘‘පටිච්චසමුප්පාදඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි පටිච්චසමුප්පන්නෙ ච ධම්මෙ’’ති (සං. නි. 2.20) උභයං ආරභිත්වා උභයම්පි කථෙසි. ඉදානි **අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා**තිආදීසු පන අවිජ්ජා ච සා පච්චයො චාති අවිජ්ජාපච්චයො. තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සම්භවන්තීති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරෙන පන සබ්බාකාරසම්පන්නා අනුලොමපටිච්චසමුප්පාදකථා විසුද්ධිමග්ගෙ කථිතා, තස්මා සා තත්ථ කථිතවසෙනෙව ගහෙතබ්බා.

පටිලොමකථායං පන **අවිජ්ජාය ත්වෙවා**ති අවිජ්ජාය තු එව. **අසෙසවිරාගනිරොධා**ති විරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධා. **සඞ්ඛාරනිරොධො**ති සඞ්ඛාරානං අනුප්පාදනිරොධො හොති. එවංනිරොධානං පන සඞ්ඛාරානං නිරොධා විඤ්ඤාණාදීනඤ්ච නිරොධා නාමරූපාදීනි නිරුද්ධානියෙව හොන්තීති දස්සෙතුං **සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො**තිආදීනි වත්වා, **එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොතී**ති ආහ. තත්ථ **කෙවලස්සා**ති සකලස්ස, සුද්ධස්ස වා, සත්තවිරහිතස්සාති අත්ථො. **දුක්ඛක්ඛන්ධස්සා**ති දුක්ඛරාසිස්ස. **නිරොධො හොතී**ති අනුප්පාදො හොති. ඉති භගවා අනුලොමතො ද්වාදසහි පදෙහි වට්ටකථං කථෙත්වා තමෙව වට්ටං විනිවට්ටෙත්වා පටිලොමතො ද්වාදසහි පදෙහි විවට්ටං කථෙන්තො අරහත්තෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හි. දෙසනාපරියොසානෙ තෙ පඤ්චසතා ආරද්ධවිපස්සකා උග්ඝටිතඤ්ඤූපුග්ගලා සූරියරස්මිසම්ඵුට්ඨානි පරිපාකගතානි පදුමානි විය සච්චානි බුජ්ඣිත්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු.

ඉදමවොච භගවාති ඉදං වට්ටවිවට්ටවසෙන සකලසුත්තං භගවා අවොච. **අත්තමනා තෙ භික්ඛූ**ති තුට්ඨචිත්තා තෙ පඤ්චසතා ඛීණාසවා භික්ඛූ. **භගවතො භාසිතං අභිනන්දු**න්ති කරවීකරුතමඤ්ජුනා කණ්ණසුඛෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසතො භගවතො වචනං අභිනන්දිංසු, අනුමොදිංසු චෙව සම්පටිච්ඡිංසු චාති අත්ථො. තෙනෙතං වුච්චති –

> ‘‘සුභාසිතං සුලපිතං, සාධු සාධූති තාදිනො;
> අනුමොදමානා සිරසා, සම්පටිච්ඡිංසු භික්ඛවො’’ති.

පඨමපටිච්චසමුප්පාදසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විභඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙපි වුත්තනයෙනෙව සුත්තනික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – පඨමං උග්ඝටිතඤ්ඤූපුග්ගලානං වසෙන සඞ්ඛෙපතො දස්සිතං, ඉදං විපඤ්චිතඤ්ඤූනං වසෙන විත්ථාරතොති. ඉමස්මිඤ්ච පන සුත්තෙ චතස්සො වල්ලිහාරකපුරිසූපමා වත්තබ්බා, තා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා එව. යථා හි වල්ලිහාරකො පුරිසො වල්ලියා අග්ගං දිස්වා තදනුසාරෙන මූලං පරියෙසන්තො තං දිස්වා වල්ලිං මූලෙ ඡෙත්වා ආදාය කම්මෙ උපනෙය්‍ය, එවං භගවා විත්ථාරදෙසනං දෙසෙන්තො පටිච්චසමුප්පාදස්ස අග්ගභූතා ජරාමරණා පට්ඨාය යාව මූලභූතං අවිජ්ජාපදං, තාව දෙසනං ආහරිත්වා පුන වට්ටවිවට්ටං දෙසෙන්තො නිට්ඨපෙසි.

තත්‍රායං ජරාමරණාදීනං විත්ථාරදෙසනාය අත්ථවිනිච්ඡයො – ජරාමරණනිද්දෙසෙ තාව **තෙසං තෙසන්ති** අයං සඞ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසොති විඤ්ඤාතබ්බො. යා දෙවදත්තස්ස ජරා, යා සොමදත්තස්සාති එවඤ්හි දිවසම්පි කථෙන්තස්ස නෙව සත්තා පරියාදානං ගච්ඡන්ති. ඉමෙහි පන ද්වීහි පදෙහි න කොචි සත්තො අපරියාදින්නො හොති. තස්මා වුත්තං, ‘‘අයං සඞ්ඛෙපතො අනෙකෙසං සත්තානං සාධාරණනිද්දෙසො’’ති. **තම්හි තම්හීති** අයං ගතිජාතිවසෙන අනෙකෙසං සත්තනිකායානං සාධාරණනිද්දෙසො. **සත්තනිකායෙති** සාධාරණනිද්දෙසෙන නිද්දිට්ඨස්ස සරූපනිදස්සනං. **ජරා ජීරණතා**තිආදීසු පන **ජරා**ති සභාවනිද්දෙසො. **ජීරණතා**ති ආකාරනිද්දෙසො. **ඛණ්ඩිච්ච**න්තිආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා, පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසා. අයඤ්හි **ජරා**ති ඉමිනා පදෙන සභාවතො දීපිතා, තෙනස්සායං සභාවනිද්දෙසො . **ජීරණතා**ති ඉමිනා ආකාරතො, තෙනස්සායං ආකාරනිද්දෙසො. **ඛණ්ඩිච්ච**න්ති ඉමිනා කාලාතික්කමෙ දන්තනඛානං ඛණ්ඩිතභාවකරණකිච්චතො. **පාලිච්ච**න්ති ඉමිනා කෙසලොමානං පලිතභාවකරණකිච්චතො. **වලිත්තචතා**ති ඉමිනා මංසං මිලාපෙත්වා තචවලිභාවකරණකිච්චතො දීපිතා. තෙනස්සා ඉමෙ ඛණ්ඩිච්චන්තිආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා. තෙහි ඉමෙසං විකාරානං දස්සනවසෙන පාකටීභූතා පාකටජරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා තිණරුක්ඛාදීනං සංභග්ගපලිභග්ගතාය වා ඣාමතාය වා ගතමග්ගො පාකටො හොති, න ච සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනි, එවමෙව ජරාය දන්තාදීසු ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකටො, චක්ඛුං උම්මීලෙත්වාපි ගය්හති න ච ඛණ්ඩිච්චාදීනෙව ජරා. න හි ජරා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොති.

ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙයෙව අභිබ්‍යත්තාය ආයුක්ඛය-චක්ඛාදිඉන්ද්‍රිය-පරිපාකසඤ්ඤිතාය පකතියා දීපිතා. තෙනස්සිමෙ පච්ඡිමා ද්වෙ පකතිනිද්දෙසාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ යස්මා ජරං පත්තස්ස ආයු හායති, තස්මා ජරා ‘‘ආයුනො සංහානී’’ති ඵලූපචාරෙන වුත්තා. යස්මා ච දහරකාලෙ සුප්පසන්නානි සුඛුමම්පි අත්තනො විසයං සුඛෙනෙව ගණ්හනසමත්ථානි චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කානි ආලුළිතානි අවිසදානි, ඔළාරිකම්පි අත්තනො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථානි හොන්ති, තස්මා ‘‘ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො’’ති ඵලූපචාරෙනෙව වුත්තා.

සා පනායං එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බාපි ජරා පාකටා පටිච්ඡන්නාති දුවිධා හොති. තත්ථ දන්තාදීසු ඛණ්ඩාදිභාවදස්සනතො රූපධම්මෙසු ජරා **පාකටජරා** නාම, අරූපධම්මෙසු පන ජරා තාදිසස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො **පටිච්ඡන්නජරා** නාම. තත්ථ య్వායං ඛණ්ඩාදිභාවො දිස්සති, සො තාදිසානං දන්තාදීනං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා වණ්ණොයෙව, තං චක්ඛුනා දිස්වා මනොද්වාරෙන චින්තෙත්වා ‘‘ඉමෙ දන්තා ජරාය පහටා’’ති ජරං ජානාති උදකට්ඨානෙ බද්ධානි ගොසීසාදීනි ඔලොකෙත්වා හෙට්ඨා උදකස්ස අත්ථිභාවං ජානනං විය. පුන අවීචි සවීචීති එවම්පි දුවිධා හොති. තත්ථ මණි-කනක-රජත-පවාළචන්දසූරියාදීනං විය මන්දදසකාදීසු පාණීනං විය ච පුප්ඵඵලපල්ලවාදීසු ච අපාණීනං විය අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං දුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ජරා **අවීචිජරා** නාම, නිරන්තරජරාති අත්ථො. තතො අඤ්ඤෙසු පන යථාවුත්තෙසු අන්තරන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ජරා **සවීචිජරා** නාමාති වෙදිතබ්බා.

ඉතො පරං **තෙසං තෙසන්**තිආදි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **චුති චවනතා**තිආදීසු පන **චුතී**ති චවනකවසෙන වුච්චති, එකචතුපඤ්චක්ඛන්ධසාමඤ්ඤවචනමෙතං. **චවනතා**ති භාවවචනෙන ලක්ඛණනිදස්සනං . **භෙදො**ති චුතික්ඛන්ධානං භඞ්ගුප්පත්තිපරිදීපනං. **අන්තරධාන**න්ති ඝටස්සෙව භින්නස්ස භින්නානං චුතික්ඛන්ධානං යෙන කෙනචි පරියායෙන ඨානාභාවපරිදීපනං. **මච්චු මරණ**න්ති මච්චුසඞ්ඛාතං මරණං, තෙන සමුච්ඡෙදමරණාදීනි නිසෙධෙති. කාලො නාම අන්තකො, තස්ස කිරියා **කාලකිරියා**. එවං තෙන ලොකසම්මුතියා මරණං දීපෙති.

ඉදානි පරමත්ථෙන දීපෙතුං **ඛන්ධානං භෙදො**තිආදිමාහ. පරමත්ථෙන හි ඛන්ධායෙව භිජ්ජන්ති, න සත්තො නාම කොචි මරති. ඛන්ධෙසු පන භිජ්ජමානෙසු සත්තො මරති, භින්නෙසු මතොති වොහාරො හොති. එත්ථ ච චතුපඤ්චවොකාරවසෙන ඛන්ධානං භෙදො, එකවොකාරවසෙන කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො. චතුවොකාරවසෙන ච ඛන්ධානං භෙදො, සෙසද්වයවසෙන කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො. කස්මා? භවද්වයෙපි රූපකායසඞ්ඛාතස්ස කළෙවරස්ස සබ්භාවතො. අථ වා යස්මා චාතුමහාරාජිකාදීසු ඛන්ධා භිජ්ජන්තෙව, න කිඤ්චි නික්ඛිපති, තස්මා තෙසං වසෙන ඛන්ධානං භෙදො, මනුස්සාදීසු කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො. එත්ථ ච කළෙවරස්ස නික්ඛෙපකාරණතො මරණං ‘‘කළෙවරස්ස නික්ඛෙපො’’ති වුත්තන්ති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. **ඉති අයඤ්ච ජරා ඉදඤ්ච මරණං, ඉදං වුච්චති, භික්ඛවෙ**ති ඉදං උභයම්පි එකතො කත්වා ජරාමරණන්ති කථීයති.

ජාතිනිද්දෙසෙ **ජාති සඤ්ජාතී**තිආදීසු ජායනට්ඨෙන **ජාති,** සා අපරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. සඤ්ජායනට්ඨෙන **සඤ්ජාති,** සා පරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. ඔක්කමනට්ඨෙන **ඔක්කන්ති,** සා අණ්ඩජජලාබුජවසෙන යුත්තා. තෙ හි අණ්ඩකොසඤ්ච වත්ථිකොසඤ්ච ඔක්කමන්තා පවිසන්තා විය පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති. අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන **අභිනිබ්බත්ති,** සා සංසෙදජඔපපාතිකවසෙන යුත්තා. තෙ හි පාකටායෙව හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. අයං තාව වොහාරදෙසනා.

ඉදානි පරමත්ථදෙසනා හොති. ඛන්ධායෙව හි පරමත්ථතො පාතුභවන්ති, න සත්තො. තත්ථ ච **ඛන්ධාන**න්ති එකවොකාරභවෙ එකස්ස, චතුවොකාරභවෙ චතුන්නං, පඤ්චවොකාරභවෙ පඤ්චන්නම්පි ගහණං වෙදිතබ්බං.

පාතුභාවොති උප්පත්ති. **ආයතනානන්ති** එත්ථ තත්‍ර තත්‍ර උප්පජ්ජමානායතනවසෙන සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පටිලාභොති** සන්තතියං පාතුභාවොයෙව. පාතුභවන්තානෙව හි තානි පටිලද්ධානි නාම හොන්ති. **අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ජාතීති** ඉමිනා පදෙන වොහාරතො පරමත්ථතො ච දෙසිතාය ජාතියා නිගමනං කරොතීති.

භවනිද්දෙසෙ **කාමභවොති** කම්මභවො ච උපපත්තිභවො ච. තත්ථ කම්මභවො නාම කාමභවූපගකම්මමෙව. තඤ්හි තත්ථ උපපත්තිභවස්ස කාරණත්තා ‘‘සුඛො බුද්ධානං උප්පාදො (ධ. ප. 194) දුක්ඛො පාපස්ස උච්චයො’’තිආදීනි (ධ. ප. 117) විය ඵලවොහාරෙන භවොති වුත්තං. උපපත්තිභවො නාම තෙන කම්මෙන නිබ්බත්තං උපාදිණ්ණක්ඛන්ධපඤ්චකං. තඤ්හි තත්ථ භවතීති කත්වා භවොති වුත්තං. සබ්බථාපි ඉදං කම්මඤ්ච උපපත්තිඤ්ච උභයම්පෙතමිධ ‘‘කාමභවො’’ති වුත්තං. එස නයො රූපාරූපභවෙසූති.

උපාදානනිද්දෙසෙ **කාමුපාදානන්තිආදීසු** වත්ථුකාමං උපාදියන්ති එතෙන, සයං වා තං උපාදියතීති **කාමුපාදානං,** කාමො ච සො උපාදානඤ්චාති කාමුපාදානං. **උපාදානන්ති** දළ්හග්ගහණං වුච්චති. දළ්හත්ථො හි එත්ථ උපසද්දො උපායාසඋපකට්ඨාදීසු විය. පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං කාමුපාදානං? යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො’’ති (ධ. ස. 1220; විභ. 938) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තථා දිට්ඨි ච සා උපාදානඤ්චාති **දිට්ඨුපාදානං.** අථ වා දිට්ඨිං උපාදියති, උපාදියන්ති වා එතෙන දිට්ඨින්ති දිට්ඨුපාදානං. උපාදියති හි පුරිමදිට්ඨිං උත්තරදිට්ඨි, උපාදියන්ති ච තාය දිට්ඨිං. යථාහ – ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ’’න්තිආදි (ම. නි. 3.27). සීලබ්බතුපාදානඅත්තවාදුපාදානවජ්ජස්ස සබ්බදිට්ඨිගතස්සෙතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං දිට්ඨුපාදානං? නත්ථි දින්න’’න්ති (ධ. ස. 1221) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තථා සීලබ්බතමුපාදියන්ති එතෙන, සයං වා තං උපාදියති, සීලබ්බතඤ්ච තං උපාදානඤ්චාති වා **සීලබ්බතුපාදානං.** ගොසීලගොවතාදීනි හි ‘‘එවං සුද්ධී’’ති (ධ. ස. 1222; විභ. 938) අභිනිවෙසතො සයමෙව උපාදානානීති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං සීලබ්බතුපාදානං? ඉතො බහිද්ධා සමණබ්‍රාහ්මණානං සීලෙන සුද්ධී’’ති වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

ඉදානි වදන්ති එතෙනාති වාදො, උපාදියන්ති එතෙනාති උපාදානං, කිං වදන්ති උපාදියන්ති වා? අත්තානං. අත්තනො වාදුපාදානං **අත්තවාදුපාදානං.** අත්තවාදමත්තමෙව වා අත්තාති උපාදියන්ති එතෙනාති අත්තවාදුපාදානං. වීසතිවත්ථුකාය සක්කායදිට්ඨියා එතං අධිවචනං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙතං, ‘‘තත්ථ කතමං අත්තවාදුපාදානං? ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී’’ති වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තණ්හානිද්දෙසෙ **රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හාති** එතං චක්ඛුද්වාරාදීසු ජවනවීථියා පවත්තාය තණ්හාය ‘‘සෙට්ඨිපුත්තො බ්‍රාහ්මණපුත්තො’’ති එවමාදීසු පිතිතො නාමං විය පිතිසදිසාරම්මණතො නාමං. එත්ථ ච රූපාරම්මණා තණ්හා, රූපෙ තණ්හාති **රූපතණ්හා.** සා කාමරාගභාවෙන රූපං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **කාමතණ්හා,** සස්සතදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන ‘‘රූපං නිච්චං ධුවං සස්සත’’න්ති එවං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **භවතණ්හා,** උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතරාගභාවෙන ‘‘රූපං උච්ඡිජ්ජති විනස්සති පෙච්ච න භවතී’’ති එවං අස්සාදෙන්තී පවත්තමානා **විභවතණ්හාති** රූපතණ්හා එවං තිවිධා හොති. යථා ච රූපතණ්හා, තථා සද්දතණ්හාදයොපීති එවං තානි අට්ඨාරස තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. තානි අජ්ඣත්තරූපාදීසු අට්ඨාරස, බහිද්ධාරූපාදීසු අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස. ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංසාති එවං අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. ‘‘අජ්ඣත්තිකස්ස උපාදාය අස්මීති හොති, ඉත්ථස්මීති හොතී’’ති (විභ. 973) වා එවමාදීනි අජ්ඣත්තිකරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරස, ‘‘බාහිරස්ස උපාදාය ඉමිනා අස්මීති හොති, ඉමිනා ඉත්ථස්මීති හොතී’’ති (විභ. 975) වා එවමාදීනි බාහිරරූපාදිනිස්සිතානි අට්ඨාරසාති ඡත්තිංස, ඉති අතීතානි ඡත්තිංස, අනාගතානි ඡත්තිංස, පච්චුප්පන්නානි ඡත්තිංසාති එවම්පි අට්ඨසතං තණ්හාවිචරිතානි හොන්ති. පුන සඞ්ගහෙ කරියමානෙ රූපාදීසු ආරම්මණෙසු ඡළෙව තණ්හාකායා තිස්සොයෙව කාමතණ්හාදයො හොන්තීති. එවං –

> ‘‘නිද්දෙසත්ථෙන නිද්දෙස, විත්ථාරා විත්ථාරස්ස ච;
> පුන සඞ්ගහතො තණ්හා, විඤ්ඤාතබ්බා විභාවිනා’’ති.

වෙදනානිද්දෙසෙ **වෙදනාකායාති** වෙදනාසමූහා. **චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා…පෙ…. මනොසම්ඵස්සජාවෙදනාති** එතං ‘‘චක්ඛුසම්ඵස්සජාවෙදනා අත්ථි කුසලා, අත්ථි අකුසලා, අත්ථි අබ්‍යාකතා’’ති එවං විභඞ්ගෙ (විභ. 34) ආගතත්තා චක්ඛුද්වාරාදීසු පවත්තානං කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවෙදනානං ‘‘සාරිපුත්තො මන්තාණිපුත්තො’’ති එවමාදීසු මාතිතො නාමං විය මාතිසදිසතො වත්ථුතො නාමං. වචනත්ථො පනෙත්ථ – චක්ඛුසම්ඵස්සහෙතු ජාතා වෙදනා චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනාති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. අයං තාවෙත්ථ සබ්බසඞ්ගාහිකා කථා. විපාකවසෙන පන චක්ඛුද්වාරෙ ද්වෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණානි, ද්වෙ මනොධාතුයො, තිස්සො මනොවිඤ්ඤාණධාතුයොති එතාහි සම්පයුත්තවසෙන වෙදනා වෙදිතබ්බා. එසෙව නයො සොතද්වාරාදීසු. මනොද්වාරෙ මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයුත්තාව.

ඵස්සනිද්දෙසෙ **චක්ඛුසම්ඵස්සොති** චක්ඛුම්හි සම්ඵස්සො. එස නයො සබ්බත්ථ. **චක්ඛුසම්ඵස්සො...පෙ.... කායසම්ඵස්සොති** එත්තාවතා ච කුසලාකුසලවිපාකා පඤ්චවත්ථුකා දස ඵස්සා වුත්තා හොන්ති. **මනොසම්ඵස්සොති** ඉමිනා සෙසබාවීසතිලොකියවිපාකමනසම්පයුත්තා ඵස්සා.

සළායතනනිද්දෙසෙ **චක්ඛායතනන්ති**ආදීසු යං වත්තබ්බං, තං විසුද්ධිමග්ගෙ ඛන්ධනිද්දෙසෙ චෙව ආයතනනිද්දෙසෙ ච වුත්තමෙව.

නාමරූපනිද්දෙසෙ නමනලක්ඛණං **නාමං**. රුප්පනලක්ඛණං **රූපං**. විභජනෙ පනස්ස **වෙදනාති** වෙදනාක්ඛන්ධො, **සඤ්ඤාති** සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, **චෙතනා ඵස්සො මනසිකාරොති** සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො වෙදිතබ්බො. කාමඤ්ච අඤ්ඤෙපි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහිතා ධම්මා සන්ති, ඉමෙ පන තයො සබ්බදුබ්බලෙසුපි චිත්තෙසු සන්ති, තස්මා එතෙසංයෙව වසෙනෙත්ථ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො දස්සිතො. **චත්තාරො ච මහාභූතාති** එත්ථ **චත්තාරොති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **මහාභූතාති** පථවීආපතෙජවායානමෙතං අධිවචනං. යෙන පන කාරණෙන තානි මහාභූතානීති වුච්චන්ති, යො චෙත්ථ අඤ්ඤො විනිච්ඡයනයො, සො සබ්බො විසුද්ධිමග්ගෙ රූපක්ඛන්ධනිද්දෙසෙ වුත්තො. **චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදායාති** එත්ථ පන **චතුන්නන්ති** උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං, චත්තාරි මහාභූතානීති වුත්තං හොති. **උපාදායාති** උපාදියිත්වා, ගහෙත්වාති අත්ථො. නිස්සායාතිපි එකෙ. ''වත්තමාන''න්ති අයඤ්චෙත්ථ පාඨසෙසො. සමූහත්ථෙ වා එතං සාමිවචනං, චතුන්නං මහාභූතානං සමූහං උපාදාය වත්තමානං රූපන්ති එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවං සබ්බථාපි යානි ච චත්තාරි පථවීආදීනි මහාභූතානි, යඤ්ච චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වත්තමානං චක්ඛායතනාදිභෙදෙන අභිධම්මපාළියමෙව වුත්තං තෙවීසතිවිධං රූපං, තං සබ්බම්පි රූපන්ති වෙදිතබ්බං.

විඤ්ඤාණනිද්දෙසෙ **චක්ඛුවිඤ්ඤාණන්ති** චක්ඛුම්හි විඤ්ඤාණං, චක්ඛුතො වා ජාතං විඤ්ඤාණන්ති **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං**. එවං සොතඝානජිව්හාකායවිඤ්ඤාණානි. ඉතරං පන මනොයෙව විඤ්ඤාණන්ති **මනොවිඤ්ඤාණං**. ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණවජ්ජිතතෙභූමකවිපාකචිත්තස්සෙතං අධිවචනං.

සඞ්ඛාරනිද්දෙසෙ අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණො **සඞ්ඛාරො**. විභජනෙ පනස්ස **කායසඞ්ඛාරොති** කායතො පවත්තසඞ්ඛාරො. කායද්වාරෙ චොපනවසෙන පවත්තානං කාමාවචරකුසලතො අට්ඨන්නං, අකුසලතො ද්වාදසන්නන්ති වීසතියා කායසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. **වචීසඞ්ඛාරොති** වචනතො පවත්තසඞ්ඛාරො, වචීද්වාරෙ වචනභෙදවසෙන පවත්තානං වීසතියා එව වචීසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං. **චිත්තසඞ්ඛාරොති** චිත්තතො පවත්තසඞ්ඛාරො, කායවචීද්වාරෙ චොපනං අකත්වා රහො නිසීදිත්වා චින්තෙන්තස්ස පවත්තානං ලොකියකුසලාකුසලවසෙන එකූනතිංසමනොසඤ්චෙතනානමෙතං අධිවචනං.

අවිජ්ජානිද්දෙසෙ **දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණන්ති** දුක්ඛසච්චෙ අඤ්ඤාණං, මොහස්සෙතං අධිවචනං. එස නයො **දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණන්ති**ආදීසු. තත්ථ චතූහි කාරණෙහි දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං වෙදිතබ්බං අන්තොගධතො වත්ථුතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ච. තථා හි තං දුක්ඛසච්චපරියාපන්නත්තා දුක්ඛෙ අන්තොගධං, දුක්ඛසච්චඤ්චස්ස නිස්සයපච්චයභාවෙන වත්ථු, ආරම්මණපච්චයභාවෙන ආරම්මණං, දුක්ඛසච්චං එතං පටිච්ඡාදෙති තස්ස යාථාවලක්ඛණපටිවෙධනිවාරණෙන ඤාණප්පවත්තියා චෙත්ථ අප්පදානෙන.

දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං තීහි කාරණෙහි වෙදිතබ්බං වත්ථුතො ආරම්මණතො පටිච්ඡාදනතො ච. නිරොධෙ පටිපදාය ච අඤ්ඤාණං එකෙනෙව කාරණෙන වෙදිතබ්බං පටිච්ඡාදනතො. නිරොධපටිපදානඤ්හි පටිච්ඡාදකමෙව අඤ්ඤාණං තෙසං යාථාවලක්ඛණපටිවෙධනිවාරණෙන තෙසු ච ඤාණප්පවත්තියා අප්පදානෙන. න පන තං තත්ථ අන්තොගධං තස්මිං සච්චද්වයෙ අපරියාපන්නත්තා, න තස්ස තං සච්චද්වයං වත්ථු අසහජාතත්තා, නාරම්මණං, තදාරබ්භ අප්පවත්තනතො. පච්ඡිමඤ්හි සච්චද්වයං ගම්භීරත්තා දුද්දසං, න තත්ථ අන්ධභූතං අඤ්ඤාණං පවත්තති. පුරිමං පන වචනීයත්තෙන සභාවලක්ඛණස්ස දුද්දසත්තා ගම්භීරං, තත්ථ විපල්ලාසගාහවසෙන පවත්තති.

අපිච ''දුක්ඛෙ''ති එත්තාවතා සඞ්ගහතො වත්ථුතො ආරම්මණතො කිච්චතො ච අවිජ්ජා දීපිතා. ''දුක්ඛසමුදයෙ''ති එත්තාවතා වත්ථුතො ආරම්මණතො කිච්චතො ච. ''දුක්ඛනිරොධෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදායා''ති එත්තාවතා කිච්චතො. අවිසෙසතො පන ''අඤ්ඤාණ''න්ති එතෙන සභාවතො නිද්දිට්ඨාති ඤාතබ්බා.

ඉති ඛො, භික්ඛවෙති එවං ඛො, භික්ඛවෙ. **නිරොධො හොතීති** අනුප්පාදො හොති. අපිචෙත්ථ සබ්බෙහෙව තෙහි නිරොධපදෙහි නිබ්බානං දෙසිතං. නිබ්බානඤ්හි ආගම්ම තෙ තෙ ධම්මා නිරුජ්ඣන්ති, තස්මා තං තෙසං තෙසං නිරොධොති වුච්චති. ඉති භගවා ඉමස්මිං සුත්තෙ ද්වාදසහි පදෙහි වට්ටවිවට්ටං දෙසෙන්තො අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨපෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ වුත්තනයෙනෙව පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසූති.

විභඞ්ගසුත්තං දුතියං.

3. පටිපදාසුත්තවණ්ණනා

3. තතියෙ **මිච්ඡාපටිපදන්ති** අයං තාව අනියානිකපටිපදා. නනු ච අවිජ්ජාපච්චයා පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරොපි අත්ථි ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරොපි, සො කථං මිච්ඡාපටිපදා හොතීති. වට්ටසීසත්තා. යඤ්හි කිඤ්චි භවත්තයසඞ්ඛාතං වට්ටං පත්ථෙත්වා පවත්තිතං, අන්තමසො පඤ්චාභිඤ්ඤා අට්ඨ වා පන සමාපත්තියො, සබ්බං තං වට්ටපක්ඛියං වට්ටසීසන්ති වට්ටසීසත්තා මිච්ඡාපටිපදාව හොති. යං පන කිඤ්චි විවට්ටං නිබ්බානං පත්ථෙත්වා පවත්තිතං, අන්තමසො උළුඞ්කයාගුමත්තදානම්පි පණ්ණමුට්ඨිදානමත්තම්පි, සබ්බං තං විවට්ටපක්ඛියං විවට්ටනිස්සිතං, විවට්ටපක්ඛිකත්තා සම්මාපටිපදාව හොති. අප්පමත්තකම්පි හි පණ්ණමුට්ඨිමත්තදානකුසලං වා හොතු මහන්තං වෙලාමදානාදිකුසලං වා, සචෙ වට්ටසම්පත්තිං පත්ථෙත්වා වට්ටනිස්සිතවසෙන මිච්ඡා ඨපිතං හොති, වට්ටමෙව ආහරිතුං සක්කොති, නො විවට්ටං. ''ඉදං මෙ දානං ආසවක්ඛයාවහං හොතූ''ති එවං පන විවට්ටං පත්ථෙන්තෙන විවට්ටවසෙන සම්මා ඨපිතං අරහත්තම්පි පච්චෙකබොධිඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි දාතුං සක්කොතියෙව, න අරහත්තං අප්පත්වා පරියොසානං ගච්ඡති. ඉති අනුලොමවසෙන මිච්ඡාපටිපදා, පටිලොමවසෙන සම්මාපටිපදා දෙසිතාති වෙදිතබ්බා. නනු චෙත්ථ පටිපදා පුච්ඡිතා, නිබ්බානං භාජිතං, නියාතනෙපි පටිපදාව නියාතිතා. න ච නිබ්බානස්ස පටිපදාති නාමං, සවිපස්සනානං පන චතුන්නං මග්ගානමෙතං නාමං, තස්මා පුච්ඡානියාතනෙහි පදභාජනං න සමෙතීති. නො න සමෙති, කස්මා? ඵලෙන පටිපදාය දස්සිතත්තා. ඵලෙන හෙත්ථ පටිපදා දස්සිතා. ''අවිජ්ජාය ත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො''ති එතං නිරොධසඞ්ඛාතං නිබ්බානං යස්සා පටිපදාය ඵලං, අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සම්මාපටිපදාති අයමෙත්ථ අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ අසෙසවිරාගනිරොධාති එත්ථ විරාගො නිරොධස්සෙව වෙවචනං, අසෙසවිරාගා අසෙසනිරොධාති අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො. යෙන වා විරාගසඞ්ඛාතෙන මග්ගෙන අසෙසනිරොධො හොති, තං දස්සෙතුං එතං පදභාජනං වුත්තං. එවඤ්හි සති සානුභාවා පටිපදා විභත්තා හොති. ඉති ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතන්ති. තතියං.

4. විපස්සීසුත්තවණ්ණනා

4. චතුත්ථෙ **විපස්සිස්සාති** තස්ස කිර බොධිසත්තස්ස යථා ලොකියමනුස්සානං කිඤ්චිදෙව පස්සන්තානං පරිත්තකම්මාභිනිබ්බත්තස්ස කම්මජපසාදස්ස දුබ්බලත්තා අක්ඛීනි විප්ඵන්දන්ති , න එවං විප්ඵන්දිංසු. බලවකම්මනිබ්බත්තස්ස පන කම්මජපසාදස්ස බලවත්තා අවිප්ඵන්දන්තෙහි අනිමිසෙහි එව අක්ඛීහි පස්සි සෙය්‍යථාපි දෙවා තාවතිංසා. තෙන වුත්තං – ''අනිමිසන්තො කුමාරො පෙක්ඛතීති බො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස කුමාරස්ස 'විපස්සී විපස්සී'ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදී''ති (දී. නි. 2.40). අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – අන්තරන්තරා නිමිසජනිතන්ධකාරවිරහෙන විසුද්ධං පස්සති, විවටෙහි වා අක්ඛීහි පස්සතීති **විපස්සී**. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පච්ඡිමභවිකානං සබ්බබොධිසත්තානං බලවකම්මනිබ්බත්තස්ස කම්මජපසාදස්ස බලවත්තා අක්ඛීනි න විප්ඵන්දන්ති, සො පන බොධිසත්තො එතෙනෙව නාමං ලභි.

අපිච විචෙය්‍ය විචෙය්‍ය පස්සතීති **විපස්සී,** විචිනිත්වා විචිනිත්වා පස්සතීති අත්ථො. එකදිවසං කිර විනිච්ඡයට්ඨානෙ නිසීදිත්වා අත්ථෙ අනුසාසන්තස්ස රඤ්ඤො අලඞ්කතපටියත්තං මහාපුරිසං ආහරිත්වා අඞ්කෙ ඨපයිංසු. තස්ස තං අඞ්කෙ කත්වා පලාළයමානස්සෙව අමච්චා සාමිකං අස්සාමිකං අකංසු. බොධිසත්තො අනත්තමනසද්දං නිච්ඡාරෙසි. රාජා ''කිමෙතං උපධාරෙථා''ති ආහ. උපධාරයමානා අඤ්ඤං අදිස්වා ''අට්ටස්ස දුබ්බිනිච්ඡිතත්තා එවං කතං භවිස්සතී''ති පුන සාමිකමෙව සාමිකං කත්වා ''ඤත්වා නු බො කුමාරො එවං කරොතී''ති? වීමංසන්තා පුන සාමිකං අස්සාමිකමකංසු. පුන බොධිසත්තො තථෙව සද්දං නිච්ඡාරෙසි. අථ රාජා ''ජානාති මහාපුරිසො''ති තතො පට්ඨාය අප්පමත්තො අහොසි. තෙන වුත්තං ''විචෙය්‍ය විචෙය්‍ය කුමාරො අත්ථෙ පනායති ඤායෙනාති බො, භික්ඛවෙ, විපස්සිස්ස කුමාරස්ස භියොසොමත්තාය 'විපස්සී විපස්සී'ත්වෙව සමඤ්ඤා උදපාදී''ති (දී. නි. 2.41).

භගවතොති භාග්‍යසම්පන්නස්ස. **අරහතොති** රාගාදිඅරීනං හතත්තා, සංසාරචක්කස්ස වා අරානං හතත්තා, පච්චයානං වා අරහත්තා අරහාති එවං ගුණතො උප්පන්නනාමධෙය්‍යස්ස. **සම්මාසම්බුද්ධස්සාති** සම්මා නයෙන හෙතුනා සාමං පච්චත්තපුරිසකාරෙන චත්තාරි සච්චානි බුද්ධස්ස. **පුබ්බෙව සම්බොධාති** සම්බොධො වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං, තතො පුබ්බෙව. **බොධිසත්තස්සෙව සතොති** එත්ථ **බොධීති** ඤාණං, බොධිමා සත්තො **බොධිසත්තො,** ඤාණවා පඤ්ඤවා පණ්ඩිතොති අත්ථො. පුරිමබුද්ධානඤ්හි පාදමූලෙ අභිනීහාරතො පට්ඨාය පණ්ඩිතොව සො සත්තො, න අන්ධබාලොති බොධිසත්තො. යථා වා උදකතො උග්ගන්ත්වා ඨිතං පරිපාකගතං පදුමං සූරියරස්මිසම්ඵස්සෙන අවස්සං බුජ්ඣිස්සතීති බුජ්ඣනකපදුමන්ති වුච්චති, එවං බුද්ධානං සන්තිකෙ බ්‍යාකරණස්ස ලද්ධත්තා අවස්සං අනන්තරායෙන පාරමියො පූරෙත්වා බුජ්ඣිස්සතීති බුජ්ඣනකසත්තොතිපි **බොධිසත්තො**. යා ච එසා චතුමග්ගඤාණසඞ්ඛාතා බොධි, තං පත්ථයමානො පවත්තතීති බොධියං සත්තො ආසත්තොතිපි **බොධිසත්තො.** එවං ගුණතො උප්පන්නනාමවසෙන බොධිසත්තස්සෙව සතො. **කිච්ඡන්ති** දුක්ඛං. **ආපන්නොති** අනුප්පත්තො. ඉදං වුත්තං හොති – අහො අයං සත්තලොකො දුක්ඛං අනුප්පත්තොති. **චවති ච උපපජ්ජති චාති** ඉදං අපරාපරං චුතිපටිසන්ධිවසෙන වුත්තං. **නිස්සරණන්ති** නිබ්බානං. තඤ්හි ජරාමරණදුක්ඛතො නිස්සටත්තා තස්ස නිස්සරණන්ති වුච්චති. **කුදාස්සු නාමාති** කතරස්මිං නු බො කාලෙ.

යොනිසො මනසිකාරාති උපායමනසිකාරෙන පථමනසිකාරෙන. **අහු පඤ්ඤාය අභිසමයොති** පඤ්ඤාය සද්ධිං ජරාමරණකාරණස්ස අභිසමයො සමවායො සමායොගො අහොසි, ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්ති ඉදං තෙන දිට්ඨන්ති

අත්ථො. අථ වා **යොනිසො මනසිකාරා අහු පඤ්ඤායාති** යොනිසො මනසිකාරෙන ච පඤ්ඤාය ච අභිසමයො අහු. ‘‘ජාතියා ඛො සති ජරාමරණ’’න්ති, එවං ජරාමරණකාරණස්ස පටිවෙධො අහොසීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ.

ඉති හිදන්ති එවමිදං. **සමුදයො සමුදයොති** එකාදසසු ඨානෙසු සඞ්ඛාරාදීනං සමුදයං සම්පිණ්ඩෙත්වා නිද්දිසති. **පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසූති** ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරානං සමුදයො හොතී’’ති. එවං ඉතො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු, චතූසු වා අරියසච්චධම්මෙසු. **චක්ඛුන්ති**ආදීනි ඤාණවෙවචනානෙව. ඤාණමෙව හෙත්ථ දස්සනට්ඨෙන **චක්ඛු,** ඤාතට්ඨෙන **ඤාණං,** පජානනට්ඨෙන **පඤ්ඤා,** පටිවෙධනට්ඨෙන **විජ්ජා,** ඔභාසනට්ඨෙන **ආලොකොති** වුත්තං . තං පනෙතං චතූසු සච්චෙසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං. නිරොධවාරෙපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. චතුත්ථං.

5-10. සිඛීසුත්තාදිවණ්ණනා

5-10. පඤ්චමාදීසු **සිඛිස්ස, භික්ඛවෙ**තිආදීනං පදානං ‘‘සිඛිස්සපි, භික්ඛවෙ’’ති න එවං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. කස්මා? එකාසනෙ අදෙසිතත්තා. නානාඨානෙසු හි එතානි දෙසිතානි, අත්ථො පන සබ්බත්ථ සදිසොයෙව. සබ්බබොධිසත්තානඤ්හි බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නානං න අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා ආචික්ඛති – ‘‘අතීතෙ බොධිසත්තා පච්චයාකාරං සම්මසිත්වා බුද්ධා ජාතා’’ති. යථා පන පඨමකප්පිකකාලෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකස්ස ගතමග්ගෙනෙව අපරාපරං වුට්ඨිඋදකං ගච්ඡති, එවං තෙහි තෙහි පුරිමබුද්ධෙහි ගතමග්ගෙනෙව පච්ඡිමා පච්ඡිමා ගච්ඡන්ති. සබ්බබොධිසත්තා හි ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා තං අනුලොමපටිලොමං සම්මසිත්වා බුද්ධා හොන්තීති පටිපාටියා සත්තසු සුත්තෙසු බුද්ධවිපස්සනා නාම කථිතාති.

බුද්ධවග්ගො පඨමො.

2. ආහාරවග්ගො

1. ආහාරසුත්තවණ්ණනා

11. ආහාරවග්ගස්ස පඨමෙ **ආහාරාති** පච්චයා. පච්චයා හි ආහරන්ති අත්තනො ඵලං, තස්මා ආහාරාති වුච්චන්ති. **භූතානං වා සත්තානන්ති**ආදීසු **භූතාති** ජාතා නිබ්බත්තා. **සම්භවෙසිනොති** යෙ සම්භවං ජාතිං නිබ්බත්තිං එසන්ති ගවෙසන්ති. තත්ථ චතූසු යොනීසු අණ්ඩජජලාබුජා සත්තා යාව අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච න භින්දන්ති, තාව සම්භවෙසිනො නාම, අණ්ඩකොසං වත්ථිකොසඤ්ච භින්දිත්වා බහි නික්ඛන්තා භූතා නාම. සංසෙදජා ඔපපාතිකා ච පඨමචිත්තක්ඛණෙ සම්භවෙසිනො නාම, දුතියචිත්තක්ඛණතො පභුති භූතා නාම. යෙන වා ඉරියාපථෙන ජායන්ති, යාව තතො අඤ්ඤං න පාපුණන්ති, තාව සම්භවෙසිනො නාම, තතො පරං භූතා නාම. අථ වා **භූතාති** ජාතා අභිනිබ්බත්තා, යෙ භූතා අභිනිබ්බත්තායෙව, න පුන භවිස්සන්තීති සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති, තෙසං ඛීණාසවානං එතං අධිවචනං. **සම්භවමෙසන්තීති සම්භවෙසිනො.** අප්පහීනභවසංයොජනත්තා ආයතිම්පි සම්භවං එසන්තානං සෙක්ඛපුථුජ්ජනානමෙතං අධිවචනං. එවං සබ්බථාපි ඉමෙහි ද්වීහි පදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදියති. **වා**සද්දො චෙත්ථ සම්පිණ්ඩනත්ථො, තස්මා භූතානඤ්ච සම්භවෙසීනඤ්චාති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො.

ඨිතියාති ඨිතත්ථං. **අනුග්ගහායාති** අනුග්ගහත්ථං. වචනභෙදොයෙව චෙස, අත්ථො පන ද්වින්නම්පි පදානං එකොයෙව. අථ වා **ඨිතියාති** තස්ස තස්ස සත්තස්ස උප්පන්නධම්මානං අනුප්පබන්ධවසෙන අවිච්ඡෙදාය. **අනුග්ගහායාති** අනුප්පන්නානං උප්පාදාය. උභොපි චෙතානි ‘‘භූතානං වා ඨිතියා චෙව අනුග්ගහාය ච, සම්භවෙසීනං වා ඨිතියා චෙව අනුග්ගහාය චා’’ති එවං උභයත්ථ දට්ඨබ්බානීති.

කබළීකාරො ආහාරොති කබළං කත්වා අජ්ඣොහරිතබ්බකො ආහාරො, ඔදනකුම්මාසාදිවත්ථුකාය ඔජායෙතං අධිවචනං. **ඔළාරිකො වා සුඛුමො වාති** වත්ථුඔළාරිකතාය ඔළාරිකො, සුඛුමතාය සුඛුමො. සභාවෙන පන සුඛුමරූපපරියාපන්නත්තා කබළීකාරො ආහාරො සුඛුමොව හොති. සාපි චස්ස වත්ථුතො ඔළාරිකතා සුඛුමතා ච උපාදායුපාදාය වෙදිතබ්බා. කුම්භීලානඤ්හි ආහාරං උපාදාය මොරානං ආහාරො සුඛුමො. කුම්භීලා කිර පාසාණෙ ගිලන්ති, තෙ ච නෙසං කුච්ඡිප්පත්තා විලීයන්ති. මොරා සප්පවිච්ඡිකාදිපාණෙ ඛාදන්ති. මොරානං පන ආහාරං උපාදාය තරච්ඡානං ආහාරො සුඛුමො. තෙ කිර තිවස්සඡඩ්ඩිතානි විසාණානි චෙව අට්ඨීනි ච ඛාදන්ති, තානි ච නෙසං ඛෙළෙන තෙමිතමත්තානෙව කන්දමූලං විය මුදුකානි හොන්ති. තරච්ඡානං ආහාරං උපාදාය හත්ථීනං ආහාරො සුඛුමො. තෙ හි නානාරුක්ඛසාඛාදයො ඛාදන්ති. හත්ථීනං ආහාරතො ගවයගොකණ්ණමිගාදීනං ආහාරො සුඛුමො. තෙ කිර නිස්සාරානි නානාරුක්ඛපණ්ණාදීනි ඛාදන්ති. තෙසම්පි ආහාරතො ගුන්නං ආහාරො සුඛුමො. තෙ අල්ලසුක්ඛතිණානි ඛාදන්ති. තෙසං ආහාරතො සසානං ආහාරො සුඛුමො. සසානං ආහාරතො සකුණානං ආහාරො සුඛුමො. සකුණානං ආහාරතො පච්චන්තවාසීනං ආහාරො සුඛුමො. පච්චන්තවාසීනං ආහාරතො ගාමභොජකානං ආහාරො සුඛුමො. ගාමභොජකානං ආහාරතො රාජරාජමහාමත්තානං ආහාරො සුඛුමො. තෙසම්පි ආහාරතො චක්කවත්තිනො ආහාරො සුඛුමො. චක්කවත්තිනො ආහාරතො භුම්මානං දෙවානං ආහාරො සුඛුමො. භුම්මානං දෙවානං ආහාරතො

චාතුමහාරාජිකානං. එවං යාව පරනිම්මිතවසවත්තීනං ආහාරා විත්ථාරෙතබ්බා. තෙසං පනාහාරො සුඛුමොත්වෙව නිට්ඨං පත්තො.

එත්ථ ච ඔළාරිකෙ වත්ථුස්මිං ඔජා පරිත්තා හොති දුබ්බලා, සුඛුමෙ බලවතී. තථා හි එකපත්තපූරම්පි යාගුං පීතො මුහුත්තෙනෙව ජිඝච්ඡිතො හොති යංකිඤ්චිදෙව ඛාදිතුකාමො, සප්පිං පන පසතමත්තං පිවිත්වා දිවසං අභොත්තුකාමො හොති. තත්ථ වත්ථු කම්මජතෙජසඞ්ඛාතං පරිස්සයං විනොදෙති, න පන සක්කොති පාලෙතුං. ඔජා පන පාලෙති, න සක්කොති පරිස්සයං විනොදෙතුං. ද්වෙ පන එකතො හුත්වා පරිස්සයඤ්චෙව විනොදෙන්ති පාලෙන්ති චාති.

ඵස්සො දුතියොති චක්ඛුසම්ඵස්සාදි ඡබ්බිධොපි ඵස්සො එතෙසු චතූසු ආහාරෙසු දුතියො ආහාරොති වෙදිතබ්බො. දෙසනානයො එව චෙස, තස්මා ඉමිනා නාම කාරණෙන දුතියො තතියො චාති ඉදමෙත්ථ න ගවෙසිතබ්බං. **මනොසඤ්චෙතනාති** චෙතනාව වුච්චති. **විඤ්ඤාණන්ති** චිත්තං. ඉති භගවා ඉමස්මිං ඨානෙ උපාදිණ්ණකඅනුපාදිණ්ණකවසෙන එකරාසිං කත්වා චත්තාරො ආහාරෙ දස්සෙසි. කබළීකාරාහාරො හි උපාදිණ්ණකොපි අත්ථි අනුපාදිණ්ණකොපි, තථා ඵස්සාදයො. තත්ථ සප්පාදීහි ගිලිතානං මණ්ඩූකාදීනං වසෙන උපාදිණ්ණකකබළීකාරාහාරො දට්ඨබ්බො. මණ්ඩූකාදයො හි සප්පාදීහි ගිලිතා අන්තොකුච්ඡිගතාපි කිඤ්චි කාලං ජීවන්තියෙව. තෙ යාව උපාදිණ්ණකපක්ඛෙ තිට්ඨන්ති, තාව ආහාරත්ථං න සාධෙන්ති . භිජ්ජිත්වා පන අනුපාදිණ්ණකපක්ඛෙ ඨිතා සාධෙන්ති. තදාපි උපාදිණ්ණකාහාරොති වුච්චන්තීති. ඉදං පන ආචරියානං න රුච්චතීති අට්ඨකථායමෙව පටික්ඛිපිත්වා ඉදං වුත්තං – ඉමෙසං සත්තානං ඛාදන්තානම්පි අඛාදන්තානම්පි භුඤ්ජන්තානම්පි අභුඤ්ජන්තානම්පි පටිසන්ධිචිත්තෙනෙව සහජාතා කම්මජා ඔජා නාම අත්ථි, සා යාවපි සත්තමා දිවසා පාලෙති, අයමෙව උපාදිණ්ණකකබළීකාරාහාරොති වෙදිතබ්බො. තෙභූමකවිපාකවසෙන පන උපාදිණ්ණකඵස්සාදයො වෙදිතබ්බා, තෙභූමකකුසලාකුසලකිරියවසෙන අනුපාදිණ්ණකා. ලොකුත්තරා පන රුළ්හීවසෙන කථිතාති.

එත්ථාහ – ‘‘යදි පච්චයට්ඨො ආහාරට්ඨො, අථ කස්මා අඤ්ඤෙසුපි සත්තානං පච්චයෙසු විජ්ජමානෙසු ඉමෙයෙව චත්තාරො වුත්තා’’ති? වුච්චතෙ – අජ්ඣත්තිකසන්තතියා විසෙසපච්චයත්තා. විසෙසපච්චයො හි කබළීකාරාහාරභක්ඛානං සත්තානං රූපකායස්ස කබළීකාරො ආහාරො, නාමකායෙ වෙදනාය ඵස්සො, විඤ්ඤාණස්ස මනොසඤ්චෙතනා, නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං. යථාහ – ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨති, අනාහාරො නො තිට්ඨති (සං. නි. 5.183), තථා ඵස්සපච්චයා වෙදනා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප’’න්ති (සං. නි. 2.1; විභ. 225).

කො පනෙත්ථ ආහාරො කිං ආහරතීති? කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරූපානි ආහරති ඵස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා, මනොසඤ්චෙතනාහාරො තයො භවෙ, විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධිනාමරූපන්ති.

කථං? කබළීකාරාහාරො තාව මුඛෙ ඨපිතමත්තෙයෙව අට්ඨ රූපානි සමුට්ඨාපෙති, දන්තවිචුණ්ණිතං පන අජ්ඣොහරියමානං එකෙකං සිත්ථං අට්ඨට්ඨරූපානි සමුට්ඨාපෙතියෙව. එවං කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරූපානි ආහරති. ඵස්සාහාරො පන සුඛවෙදනීයො ඵස්සො උප්පජ්ජමානොයෙව සුඛං වෙදනං ආහරති, දුක්ඛවෙදනීයො දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛවෙදනීයො අදුක්ඛමසුඛන්ති එවං සබ්බථාපි ඵස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා ආහරති.

මනොසඤ්චෙතනාහාරො කාමභවූපගං කම්මං කාමභවං ආහරති, රූපාරූපභවූපගානි තං තං භවං. එවං සබ්බථාපි මනොසඤ්චෙතනාහාරො තයො භවෙ ආහරති. විඤ්ඤාණාහාරො පන යෙ ච පටිසන්ධික්ඛණෙ තංසම්පයුත්තකා තයො ඛන්ධා, යානි ච තිසන්තතිවසෙන තිංස රූපානි උප්පජ්ජන්ති, සහජාතාදිපච්චයනයෙන තානි ආහරතීති වුච්චති. එවං විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරතීති. එත්ථ ච ‘‘මනොසඤ්චෙතනා තයො භවෙ ආහරතී’’ති සාසවකුසලාකුසලචෙතනාව වුත්තා. ‘‘විඤ්ඤාණං පටිසන්ධිනාමරූපං ආහරතී’’ති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණමෙව වුත්තං. අවිසෙසෙන පන තංසම්පයුත්තතංසමුට්ඨානධම්මානං ආහරණතොපෙතෙ ‘‘ආහාරා’’ති වෙදිතබ්බා.

එතෙසු චතූසු ආහාරෙසු කබළීකාරාහාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආහාරකිච්චං සාධෙති, ඵස්සො ඵුසන්තොයෙව මනොසඤ්චෙතනා ආයූහමානාව, විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව. කථං? කබළීකාරාහාරො හි උපත්ථම්භෙන්තොයෙව කායට්ඨපනෙන සත්තානං ඨිතියා හොති. කම්මජනිතොපි හි අයං කායො කබළීකාරාහාරෙන උපත්ථද්ධො දසපි වස්සානි වස්සසතම්පි යාව ආයුපරිමාණා තිට්ඨති. යථා කිං ? යථා මාතුයා ජනිතොපි දාරකො ධාතියා ථඤ්ඤාදීනි පායෙත්වා පොසියමානො චිරං තිට්ඨති, යථා ච උපත්ථම්භෙන උපත්ථම්භිතං ගෙහං. වුත්තම්පි චෙතං –

> ‘‘යථා, මහාරාජ, ගෙහෙ පපතන්තෙ අඤ්ඤෙන දාරුනා උපත්ථම්භිතං සන්තං එව තං ගෙහං න පතති. එවමෙව ඛො, මහාරාජ, අයං කායො ආහාරට්ඨිතිකො ආහාරං පටිච්ච තිට්ඨතී’’ති.

එවං කබළීකාරො ආහාරො උපත්ථම්භෙන්තො ආහාරකිච්චං සාධෙති.

එවං සාධෙන්තොපි ච කබළීකාරො ආහාරො ද්වින්නං රූපසන්තතීනං පච්චයො හොති ආහාරසමුට්ඨානස්ස ච උපාදිණ්ණකස්ස ච. කම්මජානං අනුපාලකො හුත්වා පච්චයො හොති, ආහාරසමුට්ඨානානං ජනකො හුත්වාති. ඵස්සො පන සුඛාදිවත්ථුභූතං ආරම්මණං ඵුසන්තොයෙව සුඛාදිවෙදනාපවත්තනෙන සත්තානං ඨිතියා හොති.

මනොසඤ්චෙතනා කුසලාකුසලකම්මවසෙන ආයූහමානායෙව භවමූලනිප්ඵාදනතො සත්තානං ඨිතියා හොති. විඤ්ඤාණං විජානන්තමෙව නාමරූපප්පවත්තනෙන සත්තානං ඨිතියා හොතීති.

එවං උපත්ථම්භනාදිවසෙන ආහාරකිච්චං සාධයමානෙසු පනෙතෙසු චත්තාරි භයානි දට්ඨබ්බානි. සෙය්‍යථිදං – කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තියෙව භයං, ඵස්සෙ උපගමනමෙව, මනොසඤ්චෙතනාය ආයූහනමෙව, විඤ්ඤාණෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති. කිං කාරණා? කබළීකාරාහාරෙ හි නිකන්තිං කත්වා සීතාදීනං පුරක්ඛතා සත්තා ආහාරත්ථාය මුද්දාගණනාදිකම්මානි කරොන්තා අනප්පකං දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති. එකච්චෙ ච ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මාදිකාය අනෙසනාය ආහාරං පරියෙසන්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ ගාරය්හා හොන්ති, සම්පරායෙපි, ‘‘තස්ස සඞ්ඝාටිපි ආදිත්තා සම්පජ්ජලිතා’’තිආදිනා ලක්ඛණසංයුත්තෙ (සං. නි. 2.218) වුත්තනයෙන සමණපෙතා හොන්ති. ඉමිනා තාව කාරණෙන කබළීකාරෙ ආහාරෙ නිකන්ති එව භයන්ති වෙදිතබ්බා.

ඵස්සං උපගච්ඡන්තාපි ඵස්සස්සාදිනො පරෙසං රක්ඛිතගොපිතෙසු දාරාදීසු භණ්ඩෙසු අපරජ්ඣන්ති, තෙ සහ භණ්ඩෙන භණ්ඩසාමිකා ගහෙත්වා ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං වා ඡින්දිත්වා සඞ්කාරකූටෙ ඡඩ්ඩෙන්ති , රඤ්ඤො වා නිය්‍යාදෙන්ති. තතො තෙ රාජා විවිධා කම්මකාරණා කාරාපෙති. කායස්ස ච භෙදා දුග්ගති තෙසං පාටිකඞ්ඛා හොති. ඉති ඵස්සස්සාදමූලකං දිට්ඨධම්මිකම්පි සම්පරායිකම්පි භයං සබ්බමාගතමෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන ඵස්සාහාරෙ උපගමනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

කුසලාකුසලකම්මායූහනෙ පන තම්මූලකං තීසු භවෙසු භයං සබ්බං ආගතමෙව හොති. ඉමිනා කාරණෙන මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ ආයූහනමෙව භයන්ති වෙදිතබ්බං.

පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණඤ්ච යස්මිං යස්මිං ඨානෙ අභිනිපතති, තස්මිං තස්මිං ඨානෙ පටිසන්ධිනාමරූපං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තති. තස්මිඤ්ච නිබ්බත්තෙ සබ්බභයානි නිබ්බත්තානියෙව හොන්ති තම්මූලකත්තාති ඉමිනා කාරණෙන විඤ්ඤාණාහාරෙ අභිනිපාතොයෙව භයන්ති වෙදිතබ්බොති.

කිංනිදානාතිආදීසු නිදානාදීනි සබ්බානෙව කාරණවෙවචනානි. කාරණඤ්හි යස්මා ඵලං නිදෙති, ‘‘හන්ද නං ගණ්හථා’’ති අප්පෙති විය, තස්මා **නිදානන්ති** වුච්චති. යස්මා තං තතො සමුදෙති ජායති පභවති, තස්මා **සමුදයො ජාති පභවොති** වුච්චති. අයං පනෙත්ථ පදත්ථො – කිංනිදානං එතෙසන්ති **කිංනිදානා**. කො සමුදයො එතෙසන්ති **කිංසමුදයා**. කා ජාති එතෙසන්ති **කිංජාතිකා**. කො පභවො එතෙසන්ති **කිංපභවා**. යස්මා පන තෙසං තණ්හා යථාවුත්තෙන අත්ථෙන නිදානඤ්චෙව සමුදයො ච ජාති ච පභවො ච, තස්මා ‘‘තණ්හානිදානා’’තිආදිමාහ. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච ඉමෙ චත්තාරො ආහාරා තණ්හානිදානාති පටිසන්ධිං ආදිං කත්වා අත්තභාවසඞ්ඛාතානං ආහාරානං පුරිමතණ්හානං වසෙන නිදානං වෙදිතබ්බං. කථං? පටිසන්ධික්ඛණෙ තාව පරිපුණ්ණායතනානං සත්තානං සත්තසන්තතිවසෙන, සෙසානං තතො ඌනඌනසන්තතිවසෙන උප්පන්නරූපබ්භන්තරං ජාතා ඔජා අත්ථි, අයං තණ්හානිදානො උපාදින්නකකබළීකාරාහාරො. පටිසන්ධිචිත්තසම්පයුත්තා පන ඵස්සචෙතනා සයඤ්ච චිත්තං විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙ තණ්හානිදානා උපාදින්නක-ඵස්සමනොසඤ්චෙතනා-විඤ්ඤාණාහාරාති එවං තාව පුරිමතණ්හානිදානා පටිසන්ධිකා ආහාරා. යථා ච පටිසන්ධිකා, එවං තතො පරං පඨමභවඞ්ගචිත්තක්ඛණාදිනිබ්බත්තාපි වෙදිතබ්බා.

යස්මා පන භගවා න කෙවලං ආහාරානමෙව නිදානං ජානාති, ආහාරනිදානභූතාය තණ්හායපි, තණ්හාය නිදානානං වෙදනාදීනම්පි නිදානං ජානාතියෙව, තස්මා **තණ්හා චායං, භික්ඛවෙ, කිංනිදානාති**ආදිනා නයෙන වට්ටං දස්සෙත්වා විවට්ටං දස්සෙසි. ඉමස්මිඤ්ච පන ඨානෙ භගවා අතීතාභිමුඛං දෙසනං කත්වා අතීතෙන වට්ටං දස්සෙති. කථං? ආහාරවසෙන හි අයං අත්තභාවො ගහිතො.

තණ්හාති ඉමස්සත්තභාවස්ස ජනකං කම්මං, වෙදනාඵස්සසළායතනනාමරූපවිඤ්ඤාණානි යස්මිං අත්තභාවෙ ඨත්වා කම්මං ආයූහිතං, තං දස්සෙතුං වුත්තානි, අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා තස්සත්තභාවස්ස ජනකං කම්මං. ඉති ද්වීසු ඨානෙසු අත්තභාවො, ද්වීසු තස්ස ජනකං කම්මන්ති සඞ්ඛෙපෙන කම්මඤ්චෙව කම්මවිපාකඤ්චාති, ද්වෙපි ධම්මෙ දස්සෙන්තෙන අතීතාභිමුඛං දෙසනං කත්වා අතීතෙන වට්ටං දස්සිතං.

තත්‍රායං දෙසනා අනාගතස්ස අදස්සිතත්තා අපරිපුණ්ණාති න දට්ඨබ්බා. නයතො පන පරිපුණ්ණාත්වෙව දට්ඨබ්බා. යථා හි චක්ඛුමා පුරිසො උදකපිට්ඨෙ නිපන්නං සුංසුමාරං දිස්වා තස්ස පරභාගං ඔලොකෙන්තො ගීවං පස්සෙය්‍ය, ඔරතො පිට්ඨිං, පරියොසානෙ නඞ්ගුට්ඨමූලං, හෙට්ඨා කුච්ඡිං ඔලොකෙන්තො පන උදකගතං අග්ගනඞ්ගුට්ඨඤ්චෙව චත්තාරො ච හත්ථපාදෙ න පස්සෙය්‍ය, සො න එත්තාවතා ‘‘අපරිපුණ්ණො සුංසුමාරො’’ති ගණ්හාති, නයතො පන පරිපුණ්ණොත්වෙව ගණ්හාති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

උදකපිට්ඨෙ නිපන්නසුංසුමාරො විය හි තෙභූමකවට්ටං. තීරෙ ඨිතො චක්ඛුමා පුරිසො විය යොගාවචරො. තෙන පුරිසෙන උදකපිට්ඨෙ සුංසුමාරස්ස දිට්ඨකාලො විය යොගිනා ආහාරවසෙන ඉමස්සත්තභාවස්ස දිට්ඨකාලො. පරතො

ගීවාය දිට්ඨකාලො විය ඉමස්සත්තභාවස්ස ජනිකාය තණ්හාය දිට්ඨකාලො. පිට්ඨියා දිට්ඨකාලො විය යස්මිං අත්තභාවෙ තණ්හාසඞ්ඛාතං කම්මං කතං, වෙදනාදිවසෙන තස්ස දිට්ඨකාලො. නඞ්ගුට්ඨමූලස්ස දිට්ඨකාලො විය තස්සත්තභාවස්ස ජනකානං අවිජ්ජාසඞ්ඛාරානං දිට්ඨකාලො. හෙට්ඨා කුච්ඡිං ඔලොකෙන්තස්ස පන අග්ගනඞ්ගුට්ඨඤ්චෙව චත්තාරො ච හත්ථපාදෙ අදිස්වාපි ''අපරිපුණ්ණො සුංසුමාරො''ති අගහෙත්වා නයතො පරිපුණ්ණොත්වෙව ගහණං විය යත්ථ යත්ථ පච්චයවට්ටං පාළියං න ආගතං, තත්ථ තත්ථ ''දෙසනා අපරිපුණ්ණා''ති අගහෙත්වා නයතො පරිපුණ්ණාත්වෙව ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච ආහාරතණ්හානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, තණ්හාවෙදනානං අන්තරෙ එකො, විඤ්ඤාණසඞ්ඛාරානං අන්තරෙ එකොති එවං තිසන්ධිචතුසඞ්ඛෙපමෙව වට්ටං දස්සිතන්ති. පඨමං.

2. මොළියඵග්ගුනසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ **සම්භවෙසීනං වා අනුග්ගහායා**ති ඉමස්මිංයෙව ඨානෙ භගවා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. කස්මා? දිට්ඨිගතිකස්ස නිසින්නත්තා. තස්සඤ්හි පරිසති මොළියඵග්ගුනො නාම භික්ඛු දිට්ඨිගතිකො නිසින්නො. අථ සත්ථා චින්තෙසි – ''අයං උට්ඨහිත්වා මං පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, අථස්සාහං විස්සජ්ජෙස්සාමී''ති පුච්ඡාය ඔකාසදානත්ථං දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. **මොළියඵග්ගුනො**ති මොළීති චූළා වුච්චති. යථාහ –

> ''ඡෙත්වාන මොළිං වරගන්ධවාසිතං
> වෙහායසං උක්ඛිපි සක්‍යපුඞ්ගවො;
> රතනචඞ්කොටවරෙන වාසවො,
> සහස්සනෙත්තො සිරසා පටිග්ගහී''ති.

සා තස්ස ගිහිකාලෙ මහන්තා අහොසි. තෙනස්ස ''මොළියඵග්ගුනො''ති සඞ්ඛා උදපාදි. පබ්බජිතම්පි නං තෙනෙව නාමෙන සඤ්ජානන්ති. **එතදවොචා**ති දෙසනානුසන්ධිං සටෙන්තො එතං ''කො නු ඛො, භන්තෙ, විඤ්ඤාණාහාරං ආහාරෙතී''ති වචනං අවොච. තස්සත්ථො – භන්තෙ, කො නාම සො, යො එතං විඤ්ඤාණාහාරං ඛාදති වා භුඤ්ජති වාති?

කස්මා පනායං ඉතරෙ තයො ආහාරෙ අපුච්ඡිත්වා ඉමමෙව පුච්ඡතීති? ජානාමීති ලද්ධියා. සො හි මහන්තෙ පිණ්ඩෙ කත්වාව කබළීකාරාහාරං භුඤ්ජන්තෙ පස්සති, තෙනස්ස තං ජානාමීති ලද්ධි. තිත්තිරවට්ටකමොරකුක්කුටාදයො පන මාතුසම්ඵස්සෙන යාපෙන්තෙ දිස්වා ''එතෙ ඵස්සාහාරෙන යාපෙන්තී''ති තස්ස ලද්ධි. කච්ඡපා පන අත්තනො උතුසමයෙ මහාසමුද්දතො නික්ඛමිත්වා සමුද්දතීරෙ වාලිකන්තරෙ අණ්ඩානි ඨපෙත්වා වාලිකාය පටිච්ඡාදෙත්වා මහාසමුද්දමෙව ඔතරන්ති. තානි මාතුඅනුස්සරණවසෙන න පූතීනි හොන්ති. තානි මනොසඤ්චෙතනාහාරෙන යාපෙන්තීති තස්ස ලද්ධි. කිඤ්චාපි ථෙරස්ස අයං ලද්ධි, න පන එතාය ලද්ධියා ඉමං පඤ්හං පුච්ඡති . දිට්ඨිගතිකො හි උම්මත්තකසදිසො. යථා උම්මත්තකො පච්ඡිං ගහෙත්වා අන්තරවීථිං ඔතිණ්ණො ගොමයම්පි පාසාණම්පි ගූථම්පි ඛජ්ජඛණ්ඩම්පි තං තං මනාපම්පි අමනාපම්පි ගහෙත්වා පච්ඡියං පක්ඛිපති. එවමෙව දිට්ඨිගතිකො යුත්තම්පි අයුත්තම්පි පුච්ඡති. සො ''කස්මා ඉමං පුච්ඡසී''ති න නිග්ගහෙතබ්බො, පුච්ඡිතපුච්ඡිතට්ඨානෙ පන ගහණමෙව නිසෙධෙතබ්බං. තෙනෙව නං භගවා ''කස්මා එවං පුච්ඡසී''ති අවත්වා ගහිතගාහමෙව තස්ස මොචෙතුං **නො කල්ලො පඤ්හො**තිආදිමාහ.

තත්ථ **නො කල්ලො**ති අයුත්තො. **ආහාරෙතීති අහං න වදාමී**ති අහං කොචි සත්තො වා පුග්ගලො වා ආහාරෙතීති න වදාමි. **ආහාරෙතීති චාහං වදෙය්‍යන්ති** යදි අහං ආහාරෙතීති වදෙය්‍යං. **තත්‍රස්ස කල්ලො පඤ්හො**ති තස්මිං මයා එවං වුත්තෙ අයං පඤ්හො යුත්තො භවෙය්‍ය. **කිස්ස නු ඛො, භන්තෙ, විඤ්ඤාණාහාරො**ති, භන්තෙ, අයං විඤ්ඤාණාහාරො කතමස්ස ධම්මස්ස පච්චයොති අත්ථො. **තත්‍ර කල්ලං වෙය්‍යාකරණ**න්ති තස්මිං එවං පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ ඉමං වෙය්‍යාකරණං යුත්තං ''විඤ්ඤාණාහාරො ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තියා පච්චයො''ති. එත්ථ ච **විඤ්ඤාණාහාරො**ති පටිසන්ධිචිත්තං. **ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තී**ති තෙනෙව විඤ්ඤාණෙන සහුප්පන්නනාමරූපං. **තස්මිං භූතෙ සති සළායතන**න්ති තස්මිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තිසඞ්ඛාතෙ නාමරූපෙ ජාතෙ සති සළායතනං හොතීති අත්ථො.

සළායතනපච්චයා ඵස්සොති ඉධාපි භගවා උත්තරි පඤ්හස්ස ඔකාසං දෙන්තො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. දිට්ඨිගතිකො හි නවපුච්ඡං උප්පාදෙතුං න සක්කොති, නිද්දිට්ඨං නිද්දිට්ඨංයෙව පන ගණ්හිත්වා පුච්ඡති, තෙනස්ස භගවා ඔකාසං අදාසි. අත්ථො පනස්ස සබ්බපදෙසු වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බො. ''කො නු ඛො, භන්තෙ, භවතී''ති කස්මා න පුච්ඡති? දිට්ඨිගතිකස්ස හි සත්තො නාම භූතො නිබ්බත්තොයෙවාති ලද්ධි, තස්මා අත්තනො ලද්ධිවිරුද්ධං ඉදන්ති න පුච්ඡති. අපිච ඉදප්පච්චයා ඉදං ඉදප්පච්චයා ඉදන්ති බහූසු ඨානෙසු කථිතත්තා සඤ්ඤත්තිං උපගතො, තෙනාපි න පුච්ඡති. සත්ථාපි ''ඉමස්ස බහුං පුච්ඡන්තස්සාපි තිත්ති නත්ථි, තුච්ඡපුච්ඡමෙව පුච්ඡතී''ති ඉතො පට්ඨාය දෙසනං එකාබද්ධං කත්වා දෙසෙසි. **ඡන්නං ත්වෙවා**ති යතො පට්ඨාය දෙසනාරුළ්හං, තමෙව ගහෙත්වා දෙසනං විවට්ටෙන්තො එවමාහ. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ විඤ්ඤාණනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානං අන්තරෙ එකො, භවජාතීනං අන්තරෙ එකොති. දුතියං.

3. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ **සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා**ති සච්චානි පටිවිජ්ඣිතුං අසමත්ථා බාහිරකසමණබ්‍රාහ්මණා. **ජරාමරණං නප්පජානන්තී**තිආදීසු ජරාමරණං න ජානන්ති දුක්ඛසච්චවසෙන , ජරාමරණසමුදයං න ජානන්ති සහ තණ්හාය ජාති ජරාමරණස්ස සමුදයොති සමුදයසච්චවසෙන, ජරාමරණනිරොධං න ජානන්ති නිරොධසච්චවසෙන, පටිපදං න ජානන්ති මග්ගසච්චවසෙන. ජාතිං න ජානන්ති දුක්ඛසච්චවසෙන, ජාතිසමුදයං න ජානන්ති සහ තණ්හාය භවො ජාතිසමුදයොති සමුදයසච්චවසෙන. එවං සහ තණ්හාය සමුදයං යොජෙත්වා සබ්බපදෙසු චතුසච්චවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සාමඤ්ඤත්ථං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථං වා**ති එත්ථ අරියමග්ගො සාමඤ්ඤඤ්චෙව බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච. උභයත්ථාපි පන අත්ථො නාම අරියඵලං වෙදිතබ්බං. ඉති භගවා ඉමස්මිං සුත්තෙ එකාදසසු ඨානෙසු චත්තාරි සච්චානි කථෙසීති. තතියං.

4. දුතියසමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ **ඉමෙ ධම්මෙ කතමෙ ධම්මෙ**ති එත්තකං පපඤ්චං කත්වා කථිතං, දෙසනං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථානං පුග්ගලානං අජ්ඣාසයෙන **ඉමෙ ධම්මෙ නප්පජානන්තී**තිආදි වුත්තං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව. චතුත්ථං.

5. කච්චානගොත්තසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ **සම්මාදිට්ඨි සම්මාදිට්ඨී**ති යං පණ්ඩිතා දෙවමනුස්සා තෙසු තෙසු ඨානෙසු සම්මාදස්සනං වදන්ති, සබ්බම්පි තං ද්වීහි පදෙහි සඞ්ඛිපිත්වා පුච්ඡති. **ද්වයනිස්සිතො**ති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ නිස්සිතො. **යෙභුය්‍යෙනා**ති ඉමිනා ඨපෙත්වා අරියපුග්ගලෙ සෙසමහාජනං දස්සෙති. **අත්ථිතන්ති** සස්සතං. **නත්ථිතන්ති** උච්ඡෙදං. **ලොකසමුදයන්ති** ලොකො නාම සඞ්ඛාරලොකො, තස්ස නිබ්බත්ති. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො**ති සම්මාපඤ්ඤා නාම සවිපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා, තාය පස්සන්තස්සාති අත්ථො. **යා ලොකෙ නත්ථිතා**ති සඞ්ඛාරලොකෙ නිබ්බත්තෙසු ධම්මෙසු පඤ්ඤායන්තෙස්වෙව යා නත්ථීති උච්ඡෙදදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා න හොතීති අත්ථො. **ලොකනිරොධන්ති** සඞ්ඛාරානං භඞ්ගං. **යා ලොකෙ අත්ථිතා**ති සඞ්ඛාරලොකෙ භිජ්ජමානෙසු ධම්මෙසු පඤ්ඤායන්තෙස්වෙව යා අත්ථීති සස්සතදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය , සා න හොතීති අත්ථො.

අපිච **ලොකසමුදයන්ති** අනුලොමපච්චයාකාරං. **ලොකනිරොධන්ති** පටිලොමපච්චයාකාරං. ලොකනිස්සයෙ පස්සන්තස්සාපි හි පච්චයානං අනුච්ඡෙදෙන පච්චයුප්පන්නස්ස අනුච්ඡෙදං පස්සතො යා නත්ථීති උච්ඡෙදදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා න හොති. පච්චයනිරොධං පස්සන්තස්සාපි පච්චයනිරොධෙන පච්චයුප්පන්නනිරොධං පස්සතො යා අත්ථීති සස්සතදිට්ඨි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සා න හොතීති අයම්පෙත්ථ අත්ථො.

උපයුපාදානාභිනිවෙසවිනිබන්ධොති උපයෙහි ච උපාදානෙහි ච අභිනිවෙසෙහි ච විනිබන්ධො. තත්ථ **උපයා**ති ද්වෙ උපයා තණ්හුපයො ච දිට්ඨුපයො ච. උපාදානාදීසුපි එසෙව නයො. තණ්හාදිට්ඨියො හි යස්මා අහං මමන්තිආදීහි ආකාරෙහි තෙභූමකධම්මෙ උපෙන්ති උපගච්ඡන්ති, තස්මා උපයාති වුච්චන්ති. යස්මා පන තෙ ධම්මෙ උපාදියන්ති චෙව අභිනිවිසන්ති ච, තස්මා උපාදානාති ච අභිනිවෙසාති ච වුච්චන්ති. තාහි චායං ලොකො විනිබන්ධො. තෙනාහ ‘‘උපයුපාදානාභිනිවෙසවිනිබන්ධො’’ති.

තඤ්චායන්ති තඤ්ච උපයුපාදානං අයං අරියසාවකො. **චෙතසො අධිට්ඨානන්ති** චිත්තස්ස පතිට්ඨානභූතං. **අභිනිවෙසානුසයන්ති** අභිනිවෙසභූතඤ්ච අනුසයභූතඤ්ච. තණ්හාදිට්ඨීසු හි අකුසලචිත්තං පතිට්ඨාති, තා ච තස්මිං අභිනිවිසන්ති චෙව අනුසෙන්ති ච, තස්මා තදුභයං චෙතසො අධිට්ඨානං අභිනිවෙසානුසයන්ති ච ආහ. **න උපෙතී**ති න උපගච්ඡති. **න උපාදියතී**ති න ගණ්හාති. **නාධිට්ඨාතී**ති න අධිට්ඨාති, කින්ති? **අත්තා මෙ**ති. **දුක්ඛමෙවා**ති පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධමත්තමෙව. **න කඞ්ඛතී**ති ‘‘දුක්ඛමෙව උප්පජ්ජති, දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, න අඤ්ඤො එත්ථ සත්තො නාම අත්ථී’’ති කඞ්ඛං න කරොති. **න විචිකිච්ඡතී**ති න විචිකිච්ඡං උප්පාදෙති.

අපරප්පච්චයාති න පරප්පච්චයෙන, අඤ්ඤස්ස අපත්තියායෙත්වා අත්තපච්චක්ඛඤාණමෙවස්ස එත්ථ හොතීති. **එත්තාවතා ඛො, කච්චාන, සම්මාදිට්ඨි හොතී**ති එවං සත්තසඤ්ඤාය පහීනත්තා එත්තකෙන සම්මාදස්සනං නාම හොතීති මිස්සකසම්මාදිට්ඨිං ආහ. **අයමෙකො අන්තො**ති එස එකො නිකූටන්තො ලාමකන්තො පඨමකං සස්සතං. **අයං දුතියො**ති එස දුතියො සබ්බං නත්ථීති උප්පජ්ජනකදිට්ඨිසඞ්ඛාතො නිකූටන්තො ලාමකන්තො දුතියකො උච්ඡෙදොති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති. පඤ්චමං.

6. ධම්මකථිකසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ **නිබ්බිදාය**ති නිබ්බින්දනත්ථාය. **විරාගාය**ති විරජ්ජනත්ථාය. **නිරොධාය**ති නිරුජ්ඣනත්ථාය. **පටිපන්නො හොතී**ති එත්ථ සීලතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා පටිපන්නොති වෙදිතබ්බො.

ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති ලොකුත්තරස්ස නිබ්බානධම්මස්ස අනුධම්මභූතං පටිපදං පටිපන්නො. **අනුධම්මභූතන්ති** අනුරූපසභාවභූතං. **නිබ්බිදා විරාගා නිරොධාති** නිබ්බිදාය චෙව විරාගෙන ච නිරොධෙන ච. **අනුපාදා විමුත්තොති** චතූහි උපාදානෙහි කිඤ්චි ධම්මං අනුපාදියිත්වා විමුත්තො. **දිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තොති** දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානප්පත්තො. **අලං වචනායාති**, එවං වත්තබ්බතං අරහති, යුත්තො අනුච්ඡවිකොති අත්ථො . එවමෙත්ථ එකෙන නයෙන ධම්මකථිකස්ස පුච්ඡා කථිතා, ද්වීහි තං විසෙසෙත්වා සෙක්ඛාසෙක්ඛභූමියො නිද්දිට්ඨාති. ඡට්ඨං.

7. අචෙලකස්සපසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ **අචෙලො කස්සපොති** ලිඞ්ගෙන අචෙලො නිච්චෙලො, නාමෙන කස්සපො. **දූරතොවාති** මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන පරිවුතං ආගච්ඡන්තං දූරතො එව අද්දස. **කිඤ්චිදෙව දෙසන්ති** කිඤ්චිදෙව කාරණං. **ඔකාසන්ති** පඤ්හබ්‍යාකරණස්ස ඛණං කාලං. **අන්තරඝරන්ති** ‘‘න පල්ලත්ථිකාය අන්තරඝරෙ නිසීදිස්සාමී’’ති එත්ථ අන්තොනිවෙසනං අන්තරඝරං. ‘‘ඔක්ඛිත්තචක්ඛු අන්තරඝරෙ ගමිස්සාමී’’ති එත්ථ ඉන්දඛීලතො පට්ඨාය අන්තොගාමො. ඉධාපි අයමෙව අධිප්පෙතො. **යදාකඞ්ඛසීති** යං ඉච්ඡසි.

කස්මා පන භගවා කථෙතුකාමො යාවතතියං පටික්ඛිපීති? ගාරවජනනත්ථං. දිට්ඨිගතිකා හි ඛිප්පං කථියමානෙ ගාරවං න කරොන්ති, ‘‘සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිතුම්පි පුච්ඡිතුම්පි සුකරං, පුච්ඡිතමත්තෙයෙව කථෙතී’’ති වචනම්පි න සද්දහන්ති. ද්වෙ තයො වාරෙ පටික්ඛිත්තෙ පන ගාරවං කරොන්ති, ‘‘සමණං ගොතමං උපසඞ්කමිතුම්පි පඤ්හං පුච්ඡිතුම්පි දුක්කර’’න්ති යාවතතියං යාචිතෙ කථියමානං සුස්සූසන්ති සද්දහන්ති. ඉති භගවා ‘‘අයං සුස්සූසිස්සති සද්දහිස්සතී’’ති යාවතතියං යාචාපෙත්වා කථෙසි. අපිච යථා භිසක්කො තෙලං වා ඵාණිතං වා පචන්තො මුදුපාකඛරපාකානං පාකකාලං ආගමයමානො පාකකාලං අනතික්කමිත්වාව ඔතාරෙති. එවං භගවා සත්තානං ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො ‘‘එත්තකෙන කාලෙන ඉමස්ස ඤාණං පරිපාකං ගමිස්සතී’’ති ඤත්වාව යාවතතියං යාචාපෙසි.

මා හෙවං, කස්සපාති, කස්සප, මා එවං භණි. **සයංකතං දුක්ඛන්ති** හි වත්තුං න වට්ටති, අත්තා නාම කොචි දුක්ඛස්ස කාරකො නත්ථීති දීපෙති. පරතොපි එසෙව නයො. **අධිච්චසමුප්පන්නන්ති** අකාරණෙන යදිච්ඡාය උප්පන්නං. **ඉති පුට්ඨො සමානොති** කස්මා එවමාහ? එවං කිරස්ස අහොසි – ‘‘අයං ‘සයංකතං දුක්ඛ’න්තිආදිනා පුට්ඨො ‘මා හෙව’න්ති වදති, ‘නත්ථී’ති පුට්ඨො ‘අත්ථී’ති වදති. ‘භවං ගොතමො දුක්ඛං න ජානාති න පස්සතී’ති පුට්ඨො ‘ජානාමි ඛ්වාහ’න්ති වදති. කිඤ්චි නු ඛො මයා විරජ්ඣිත්වා පුච්ඡිතො’’ති මූලතො පට්ඨාය අත්තනො පුච්ඡමෙව සොධෙන්තො එවමාහ. **ආචික්ඛතු ච මෙ, භන්තෙ, භගවාති** ඉධ සත්ථරි සඤ්ජාතගාරවො ‘‘භව’’න්ති අවත්වා ‘‘භගවා’’ති වදති.

සො කරොතීතිආදි, ‘‘සයංකතං දුක්ඛ’’න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං වුත්තං. එත්ථ ච **සතොති** ඉදං භුම්මත්ථෙ සාමිවචනං, තස්මා එවමත්ථො දට්ඨබ්බො – සො කරොති සො පටිසංවෙදයතීති ඛො, කස්සප, ආදිම්හියෙව එවං සති පච්ඡා සයංකතං දුක්ඛන්ති අයං ලද්ධි හොති. එත්ථ ච **දුක්ඛන්ති** වට්ටදුක්ඛං අධිප්පෙතං. **ඉති වදන්ති** එතස්ස පුරිමෙන ආදිසද්දෙන අනන්තරෙන ච සස්සතසද්දෙන සම්බන්ධො හොති. ‘‘දීපෙති ගණ්හාතී’’ති අයං පනෙත්ථ පාඨසෙසො. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – ඉති එවං වදන්තො ආදිතොව සස්සතං දීපෙති, සස්සතං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, කාරකඤ්ච වෙදකඤ්ච එකමෙව ගණ්හන්තං එතං සස්සතං උපගච්ඡතීති අත්ථො.

අඤ්ඤො කරොතීතිආදි පන ‘‘පරංකතං දුක්ඛ’’න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං වුත්තං. ‘‘ආදිතො සතො’’ති ඉදං පන ඉධාපි ආහරිතබ්බං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – අඤ්ඤො කරොති අඤ්ඤො පටිසංවෙදියතීති ඛො පන, කස්සප, ආදිම්හියෙව එවං සති, පච්ඡා ‘‘කාරකො ඉධෙව උච්ඡිජ්ජති, තෙන කතං අඤ්ඤො පටිසංවෙදියතී’’ති එවං උප්පන්නාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං සම්පයුත්තාය වෙදනාය අභිතුන්නස්ස විද්ධස්ස සතො ‘‘පරංකතං දුක්ඛ’’න්ති අයං ලද්ධි හොතීති. **ඉති වදන්ති**ආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. තත්‍රායං යොජනා – එවඤ්ච වදන්තො ආදිතොව උච්ඡෙදං දීපෙති, උච්ඡෙදං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං උච්ඡෙදං උපගච්ඡතීති අත්ථො.

එතෙ තෙති යෙ සස්සතුච්ඡෙදසඞ්ඛාතෙ උභො අන්තෙ (අනුපගම්ම තථාගතො ධම්මං දෙසෙති, එතෙ තෙ, කස්සප, උභො අන්තෙ) අනුපගම්ම පහාය අනල්ලීයිත්වා මජ්ඣෙන තථාගතො ධම්මං දෙසෙති, මජ්ඣිමාය පටිපදාය ඨිතො දෙසෙතීති අත්ථො. කතරං ධම්මන්ති චෙ? යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති. එත්ථ හි කාරණතො ඵලං, කාරණනිරොධෙන චස්ස නිරොධො දීපිතො, න කොචි කාරකො වා වෙදකො වා නිද්දිට්ඨො. එත්තාවතා සෙසපඤ්හා පටිසෙධිතා හොන්ති. **උභො අන්තෙ අනුපගම්මාති** ඉමිනා හි තතියපඤ්හො පටික්ඛිත්තො. **අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති** ඉමිනා අධිච්චසමුප්පන්නතා චෙව අජානනඤ්ච පටික්ඛිත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ලභෙය්‍යාහන්ති ඉදං සො භගවතො සන්තිකෙ භික්ඛුභාවං පත්ථයමානො ආහ. අථ භගවා යොනෙන ඛන්ධකෙ තිත්ථියපරිවාසො (මහාව. 86) පඤ්ඤත්තො, යං අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සාමණෙරභූමියං ඨිතො ‘‘අහං, භන්තෙ, ඉත්ථන්නාමො අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ආකඞ්ඛාමි උපසම්පදං. ස්වාහං, භන්තෙ, සඞ්ඝං චත්තාරො මාසෙ පරිවාසං යාචාමී’’තිආදිනා නයෙන සමාදියිත්වා පරිවසති, තං සන්ධාය **යො ඛො, කස්සප, අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බොති**ආදිමාහ. තත්ථ **පබ්බජ්ජන්ති** වචනසිලිට්ඨතාවසෙන වුත්තං. අපරිවසිත්වායෙව හි පබ්බජ්ජං

ලභති. උපසම්පදත්ථිකෙන පන නාතිකාලෙන ගාමප්පවෙසනාදීනි අට්ඨ වත්තානි පූරෙන්තෙන පරිවසිතබ්බං. **ආරද්ධචිත්තාති** අට්ඨවත්තපූරණෙන තුට්ඨචිත්තා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙස තිත්ථියපරිවාසො සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය පබ්බජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (මහාව. අට්ඨ. 86) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිච මයාති අයමෙත්ථ පාඨො, අඤ්ඤත්ථ පන ‘‘අපිච මෙත්ථා’’ති. **පුග්ගලවෙමත්තතා විදිතාති** පුග්ගලනානත්තං විදිතං. ‘‘අයං පුග්ගලො පරිවාසාරහො, අයං න පරිවාසාරහො’’ති ඉදං මය්හං පාකටන්ති දස්සෙති. තතො කස්සපො චින්තෙසි – ‘‘අහො අච්ඡරියං බුද්ධසාසනං, යත්ථ එවං සංසිත්වා කොට්ටෙත්වා යුත්තමෙව ගණ්හන්ති, අයුත්තං ඡඩ්ඩෙන්තී’’ති. තතො සුට්ඨුතරං පබ්බජ්ජාය සඤ්ජාතුස්සාහො **සචෙ, භන්තෙති**ආදිමාහ. අථ භගවා තස්ස තිබ්බච්ඡන්දතං විදිත්වා ‘‘න කස්සපො පරිවාසං අරහතී’’ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි – ‘‘ගච්ඡ, භික්ඛු, කස්සපං නහාපෙත්වා පබ්බාජෙත්වා ආනෙහී’’ති. සො තථා කත්වා තං පබ්බාජෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. භගවා ගණෙ නිසීදිත්වා උපසම්පාදෙසි. තෙන වුත්තං **අලත්ථ ඛො අචෙලො කස්සපො භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජං, අලත්ථ උපසම්පදන්ති. අචිරූපසම්පන්නොති**ආදි සෙසං බ්‍රාහ්මණසංයුත්තෙ (සං. නි. 1.187) වුත්තමෙවාති. සත්තමං.

8. තිම්බරුකසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ **සා වෙදනාති**ආදි ‘‘සයංකතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති ලද්ධියා නිසෙධනත්ථං වුත්තං. එත්ථාපි **සතොති** භුම්මත්ථෙයෙව සාමිවචනං. තත්‍රායං අත්ථදීපනා – ‘‘සා වෙදනා, සො වෙදියතී’’ති ඛො, තිම්බරුක, ආදිම්හියෙව එවං සති ‘‘සයංකතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති අයං ලද්ධි හොති. එවඤ්හි සති වෙදනාය එව වෙදනා කතා හොති. එවඤ්ච වදන්තො ඉමිස්සා වෙදනාය පුබ්බෙපි අත්ථිතං අනුජානාති, සස්සතං දීපෙති සස්සතං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං සස්සතං උපගච්ඡතීති අත්ථො. පුරිමඤ්හි අත්ථං සන්ධායෙවෙතං භගවතා වුත්තං භවිස්සති, තස්මා අට්ඨකථායං තං යොජෙත්වාවස්ස අත්ථො දීපිතො. **එවම්පාහං න වදාමීති** අහං ‘‘සා වෙදනා, සො වෙදියතී’’ති එවම්පි න වදාමි. ‘‘සයංකතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති එවම්පි න වදාමීති අත්ථො.

අඤ්ඤා වෙදනාතිආදි ‘‘පරංකතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති ලද්ධියා පටිසෙධනත්ථං වුත්තං. ඉධාපි අයං අත්ථයොජනා –‘‘අඤ්ඤා වෙදනා අඤ්ඤො වෙදියතී’’ති ඛො, තිම්බරුක, ආදිම්හියෙව එවං සති පච්ඡා යා පුරිමපක්ඛෙ කාරකවෙදනා, සා උච්ඡින්නා. තාය පන කතං අඤ්ඤො වෙදියතීති එවං උප්පන්නාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං සම්පයුත්තාය වෙදනාය අභිතුන්නස්ස සතො ‘‘පරංකතං සුඛදුක්ඛ’’න්ති අයං ලද්ධි හොති. එවඤ්ච වදන්තො කාරකො උච්ඡින්නො, අඤ්ඤෙන පටිසන්ධි ගහිතාති උච්ඡෙදං දීපෙති, උච්ඡෙදං ගණ්හාති. කස්මා? තස්ස හි තං දස්සනං එතං පරෙති, එතං උච්ඡෙදං උපගච්ඡතීති අත්ථො. ඉධාපි හි ඉමානි පදානි අට්ඨකථායං ආහරිත්වා යොජිතානෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ වෙදනාසුඛදුක්ඛං කථිතං. තඤ්ච ඛො විපාකසුඛදුක්ඛමෙව වට්ටතීති වුත්තං. අට්ඨමං.

9. බාලපණ්ඩිතසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ **අවිජ්ජානීවරණස්සාති** අවිජ්ජාය නිවාරිතස්ස. **එවමයං කායො සමුදාගතොති** එවං අවිජ්ජාය නිවාරිතත්තා තණ්හාය ච සම්පයුත්තත්තායෙව අයං කායො නිබ්බත්තො. **අයඤ්චෙව කායොති** අයඤ්චස්ස අත්තනො සවිඤ්ඤාණකො කායො. **බහිද්ධා ච නාමරූපන්ති** බහිද්ධා ච පරෙසං සවිඤ්ඤාණකො කායො. අත්තනො ච පරස්ස ච පඤ්චහි ඛන්ධෙහි ඡහි ආයතනෙහි චාපි අයං අත්ථො දීපෙතබ්බොව. **ඉත්ථෙතං ද්වයන්ති** එවමෙතං ද්වයං. **ද්වයං පටිච්ච ඵස්සොති** අඤ්ඤත්ථ චක්ඛුරූපාදීනි ද්වයානි පටිච්ච චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො වුත්තා, ඉධ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි. මහාද්වයං නාම කිරෙතං. **සළෙවායතනානීති** සළෙව ඵස්සායතනානි ඵස්සකාරණානි. **යෙහි ඵුට්ඨොති** යෙහි කාරණභූතෙහි ආයතනෙහි උප්පන්නෙන ඵස්සෙන ඵුට්ඨො. **අඤ්ඤතරෙනාති** එත්ථ පරිපුණ්ණවසෙන අඤ්ඤතරතා වෙදිතබ්බා. **තත්‍රාති** තස්මිං බාලපණ්ඩිතානං කායනිබ්බත්තනාදිම්හි. **කො අධිප්පයාසොති** කො අධිකපයොගො.

භගවංමූලකාති භගවා මූලං එතෙසන්ති භගවංමූලකා. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ, භන්තෙ, අම්හාකං ධම්මා පුබ්බෙ කස්සපසම්මාසම්බුද්ධෙන උප්පාදිතා, තස්මිං පරිනිබ්බුතෙ එකං බුද්ධන්තරං අඤ්ඤො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඉමෙ ධම්මෙ උප්පාදෙතුං සමත්ථො නාම නාහොසි, භගවතා පන නො ඉමෙ ධම්මා උප්පාදිතා. භගවන්තඤ්හි නිස්සාය මයං ඉමෙ ධම්මෙ ආජානාම පටිවිජ්ඣාමාති එවං භගවංමූලකා නො, භන්තෙ, ධම්මාති. **භගවංනෙත්තිකාති** භගවා හි ධම්මානං නෙතා විනෙතා අනුනෙතා, යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගහෙත්වා දස්සෙතාති ධම්මා භගවංනෙත්තිකා නාම හොන්ති. **භගවංපටිසරණාති** චතුභූමකධම්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡමානා භගවති පටිසරන්ති නාමාති භගවංපටිසරණා. **පටිසරන්තීති** සමොසරන්ති. අපිච මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසින්නස්ස භගවතො පටිවෙධවසෙන ඵස්සො ආගච්ඡති ‘‘අහං භගවා කින්නාමො’’ති? ත්වං ඵුසනට්ඨෙන ඵස්සො නාම. වෙදනා, සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා, විඤ්ඤාණං ආගච්ඡති ‘‘අහං භගවා කින්නාම’’න්ති, ත්වං විජානනට්ඨෙන විඤ්ඤාණං නාමාති එවං චතුභූමකධම්මානං යථාසභාවතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං නාමං ගණ්හන්තො භගවා ධම්මෙ පටිසරතීති භගවංපටිසරණා. **භගවන්තංයෙව පටිභාතූති** භගවතොව එතස්ස භාසිතස්ස අත්ථො උපට්ඨාතු, තුම්හෙයෙව නො කථෙත්වා දෙථාති අත්ථො.

සා චෙව අවිජ්ජාති එත්ථ කිඤ්චාපි සා අවිජ්ජා ච තණ්හා ච කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිත්වා නිරුද්ධා, යථා පන අජ්ජාපි යං භියොා හෙසජ්ජං පීතං, තදෙව හොජනං භුඤ්ජාති සරික්ඛකත්තෙන තදෙවාති වුච්චති, එවම්ධාපි සා චෙව අවිජ්ජා සා ච තණ්හාති ඉදම්පි සරික්ඛකත්තෙන වුත්තං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. **දුක්ඛක්ඛයායාති** වට්ටදුක්ඛස්ස ඛයත්ථාය. **කායූපගො හොතීති** අඤ්ඤං පටිසන්ධිකායං උපගන්තා හොති. **යදිදං බ්‍රහ්මචරියවාසොති** යො අයං මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසො, අයං බාලතො පණ්ඩිතස්ස විසෙසොති දස්සෙති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සබ්බොපි සපටිසන්ධිකො පුථුජ්ජනො ''බාලො''ති, අප්පටිසන්ධිකො ඛීණාසවො ''පණ්ඩිතො''ති වුත්තො. සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො පන ''පණ්ඩිතා''ති වා ''බාලා''ති වා න වත්තබ්බා, භජමානා පන පණ්ඩිතපක්ඛං භජන්ති. නවමං.

10. පච්චයසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ **පටිච්චසමුප්පාදඤ්ච වො භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි පටිච්චසමුප්පන්නෙ ච ධම්මෙති** සත්ථා ඉමස්මිං සුත්තෙ පච්චයෙ ච පච්චයනිබ්බත්තෙ ච සභාවධම්මෙ දෙසෙස්සාමීති උභයං ආරභි. **උප්පාදා වා තථාගතානන්ති** තථාගතානං උප්පාදෙපි, බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු අනුප්පන්නෙසුපි ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, ජාතියෙව ජරාමරණස්ස පච්චයො. **ඨිතාව සා ධාතූති** ඨිතොව සො පච්චයසභාවො, න කදාචි ජාති ජරාමරණස්ස පච්චයො න හොති. **ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනියාමතාති** ඉමෙහිපි ද්වීහි පච්චයමෙව කථෙති. පච්චයෙන හි පච්චයුප්පන්නා ධම්මා තිට්ඨන්ති, තස්මා පච්චයොව ''ධම්මට්ඨිතතා''ති වුච්චති. පච්චයො ධම්මෙ නියමෙති, තස්මා ''ධම්මනියාමතා''ති වුච්චති. **ඉදප්පච්චයතාති** ඉමෙසං ජරාමරණාදීනං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයාව ඉදප්පච්චයතා. **තන්ති** තං පච්චයං. **අභිසම්බුජ්ඣතීති** ඤාණෙන අභිසම්බුජ්ඣති. **අභිසමෙතීති** ඤාණෙන අභිසමාගච්ඡති. **ආචික්ඛතීති** කථෙති. **දෙසෙතීති** දස්සෙති. **පඤ්ඤාපෙතීති** ජානාපෙති. **පට්ඨපෙතීති** ඤාණමුඛෙ ඨපෙති. **විවරතීති** විවරිත්වා දස්සෙති. **විභජතීති** විභාගතො දස්සෙති. **උත්තානීකරොතීති** පාකටං කරොති. **පස්සථාති චාහාති** පස්සථ ඉති ච වදති. කින්ති? **ජාතිපච්චයා, භික්ඛවෙ, ජරාමරණන්ති**ආදි.

ඉති ඛො, භික්ඛවෙති එවං ඛො, භික්ඛවෙ. **යා තත්‍රාති** යා තෙසු ''ජාතිපච්චයා ජරාමරණ''න්තිආදීසු. **තථතාති**ආදීනි පච්චයාකාරස්සෙව වෙවචනානි. සො හි තෙහි තෙහි පච්චයෙහි අනූනාධිකෙහෙව තස්ස තස්ස ධම්මස්ස සම්භවතො **තථතාති**, සාමග්ගිං උපගතෙසු පච්චයෙසු මුහුත්තම්පි තතො නිබ්බත්තානං ධම්මානං අසම්භවාභාවතො **අවිතථතාති**, අඤ්ඤධම්මපච්චයෙහි අඤ්ඤධම්මානුප්පත්තිතො **අනඤ්ඤථතාති**, ජරාමරණාදීනං පච්චයතො වා පච්චයසමූහතො වා **ඉදප්පච්චයතාති** වුත්තො. තත්‍රායං වචනත්ථො – ඉමෙසං පච්චයා ඉදප්පච්චයා, ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා, ඉදප්පච්චයානං වා සමූහො ඉදප්පච්චයතා. ලක්ඛණං පනෙත්ථ සද්දසත්ථතො වෙදිතබ්බං.

අනිච්චන්ති හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං. එත්ථ ච අනිච්චන්ති න ජරාමරණං අනිච්චං, අනිච්චසභාවානං පන ඛන්ධානං ජරාමරණත්තා අනිච්චං නාම ජාතං. **සඞ්ඛතාදීසුපි** එසෙව නයො. එත්ථ ච **සඞ්ඛතන්ති** පච්චයෙහි සමාගන්ත්වා කතං. **පටිච්චසමුප්පන්නන්ති** පච්චයෙ නිස්සාය උප්පන්නං. **ඛයධම්මන්ති** ඛයසභාවං. **වයධම්මන්ති** විගච්ඡනකසභාවං. **විරාගධම්මන්ති** විරජ්ජනකසභාවං. **නිරොධධම්මන්ති** නිරුජ්ඣනකසභාවං. ජාතියාපි වුත්තනයෙනෙව අනිච්චතා වෙදිතබ්බා. ජනකපච්චයානං වා කිච්චානුභාවක්ඛණෙ දිට්ඨත්තා එකෙන පරියායෙනෙත්ථ අනිච්චාතිආදීනි යුජ්ජන්තියෙව. භවාදයො අනිච්චාදිසභාවායෙව.

සම්මප්පඤ්ඤායාති සවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය. **පුබ්බන්තන්ති** පුරිමං අතීතන්ති අත්ථො. **අහොසිං නු ඛොතිආදීසු** ''අහොසිං නු ඛො නනු ඛො''ති සස්සතාකාරඤ්ච අධිච්චසමුප්පත්තිආකාරඤ්ච නිස්සාය අතීතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති. කිං කාරණන්ති න වත්තබ්බං, උම්මත්තකො විය බාලපුථුජ්ජනො යථා වා තථා වා පවත්තති. **කිං නු ඛො අහොසින්ති** ජාතිලිඞ්ගුපපත්තියො නිස්සාය ''ඛත්තියො නු ඛො අහොසිං, බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරො''ති කඞ්ඛති. **කථං නු ඛොති** සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය ''දීඝො නු ඛො අහොසිං රස්සඔදාතකණ්හපමාණිකඅප්පමාණිකාදීනං අඤ්ඤතරො''ති කඞ්ඛති. කෙචි පන ''ඉස්සරනිම්මානාදීනි නිස්සාය 'කෙන නු ඛො කාරණෙන අහොසි'න්ති හෙතුතො කඞ්ඛතී''ති වදන්ති. **කිං හුත්වා කිං අහොසින්ති** ජාතිආදීනි නිස්සාය ''ඛත්තියො හුත්වා නු ඛො බ්‍රාහ්මණො අහොසිං…පෙ…. දෙවො හුත්වා මනුස්සො''ති අත්තනො පරම්පරං කඞ්ඛති. සබ්බත්ථෙව පන **අද්ධානන්ති** කාලාධිවචනමෙතං. **අපරන්තන්ති** අනාගතං අන්තං. **භවිස්සාමි නු ඛො නනු ඛොති** සස්සතාකාරඤ්ච උච්ඡෙදාකාරඤ්ච නිස්සාය අනාගතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඞ්ඛති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව.

එතරහි වා පච්චුප්පන්නං අද්ධානන්ති ඉදානි වා පටිසන්ධිමාදිං කත්වා චුතිපරියන්තං සබ්බම්පි වත්තමානකාලං ගහෙත්වා. **අජ්ඣත්තං කථංකථී භවිස්සතීති** අත්තනො ඛන්ධෙසු විචිකිච්ඡී භවිස්සති. **අහං නු ඛොස්මීති** අත්තනො අත්ථිභාවං කඞ්ඛති. යුත්තං පනෙතන්ති? යුත්තං අයුත්තන්ති කා එත්ථ චින්තා. අපිචෙත්ථ ඉදං වත්ථුම්පි උදාහරන්ති – චූළමාතාය කිර පුත්තො මුණ්ඩො, මහාමාතාය පුත්තො අමුණ්ඩො, තං පුත්තං මුණ්ඩෙසුං, සො උට්ඨාය ''අහං නු ඛො චූළමාතාය පුත්තො''ති චින්තෙසි. එවං අහං නු ඛොස්මීති කඞ්ඛා හොති. **නො නු ඛොස්මීති** අත්තනො නත්ථිභාවං කඞ්ඛති. තත්‍රාපි ඉදං වත්ථු – එකො කිර මච්ඡෙ ගණ්හන්තො උදකෙ චිරට්ඨානෙන සීතිභූතං අත්තනො ඌරුං

මච්ඡොති චින්තෙත්වා පහරි. අපරො සුසානපස්සෙ ඛෙත්තං රක්ඛන්තො භීතො සඞ්කුටිතො සයි, සො පටිබුජ්ඣිත්වා අත්තනො ජණ්ණුකානි ද්වෙ යක්ඛාති චින්තෙත්වා පහරි. එවං නො නු ඛොස්මීති කඞ්ඛති.

කිං නු ඛොස්මීති ඛත්තියොව සමානො අත්තනො ඛත්තියභාවං කඞ්ඛති. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. දෙවො පන සමානො දෙවභාවං අජානන්තො නාම නත්ථි, සොපි පන ‘‘අහං රූපී නු ඛො අරූපී නු ඛො’’තිආදිනා නයෙන කඞ්ඛති. ඛත්තියාදයො කස්මා න ජානන්තීති චෙ? අපච්චක්ඛා තෙසං තත්ථ තත්ථ කුලෙ උප්පත්ති. ගහට්ඨාපි ච පොත්ථලිකාදයො පබ්බජිතසඤ්ඤිනො, පබ්බජිතාපි ‘‘කුප්පං නු ඛො මෙ කම්ම’’න්තිආදිනා නයෙන ගහට්ඨසඤ්ඤිනො. මනුස්සාපි ච රාජානො විය අත්තනි දෙවසඤ්ඤිනො හොන්ති. **කථං නු ඛොස්මී**ති වුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්හෙත්ථ අබ්භන්තරෙ ජීවො නාම අත්ථීති ගහෙත්වා තස්ස සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය ‘‘දීඝො නු ඛොස්මි රස්සචතුරස්සඡළංසඅට්ඨංසසොළසංසාදීනං අඤ්ඤතරප්පකාරො’’ති කඞ්ඛන්තො කථං නු ඛොස්මීති? කඞ්ඛතීති වෙදිතබ්බො. සරීරසණ්ඨානං පන පච්චුප්පන්නං අජානන්තො නාම නත්ථි. **කුතො ආගතො සො කුහිං ගාමී භවිස්සතීති** අත්තභාවස්ස ආගතිගතිට්ඨානං කඞ්ඛන්තො එවං කඞ්ඛති. **අරියසාවකස්සා**ති ඉධ සොතාපන්නො අධිප්පෙතො, ඉතරෙපි පන තයො අවාරිතායෙවාති. දසමං.

ආහාරවග්ගො දුතියො.

3. දසබලවග්ගො

1. දසබලසුත්තවණ්ණනා

21. දසබලවග්ගස්ස පඨමං දුතියස්සෙව සඞ්ඛෙපො.

2. දුතියදසබලසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියං භගවතා අත්තනො අජ්ඣාසයස්ස වසෙන වුත්තං. තත්ථ **දසබලසමන්නාගතො**ති දසහි බලෙහි සමන්නාගතො. බලඤ්ච නාමෙතං දුවිධං කායබලඤ්ච ඤාණබලඤ්ච. තෙසු තථාගතස්ස කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

> ‘‘කාළාවකඤ්ච ගඞ්ගෙය්‍යං, පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං;
> ගන්ධමඞ්ගලහෙමඤ්ච, උපොසථඡද්දන්තිමෙ දසා’’ති.(ම. නි. අට්ඨ. 1.148; විභ. අට්ඨ. 760); –

ඉමානි දස හත්ථිකුලානි. තත්ථ **කාළාවක**න්ති පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං දසන්නං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාළාවකස්ස හත්ථිනො. යං දසන්නං කාළාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඞ්ගෙය්‍යස්ස. යං දසන්නං ගඞ්ගෙය්‍යානං, තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්නං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්නං තම්බානං, තං එකස්ස පිඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං පිඞ්ගලානං, තං එකස්ස ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්නං ගන්ධහත්ථීනං, තං එකස්ස මඞ්ගලස්ස. යං දසන්නං මඞ්ගලානං, තං එකස්ස හෙමවතස්ස. යං දසන්නං හෙමවතානං, තං එකස්ස උපොසථස්ස. යං දසන්නං උපොසථානං, තං එකස්ස ඡද්දන්තස්ස. යං දසන්නං ඡද්දන්තානං, තං එකස්ස තථාගතස්ස. නාරායනසඞ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුච්චති. තදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථීනං කොටිසහස්සානං, පුරිසගණනාය දසන්නං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං. ‘‘දසබලසමන්නාගතො’’ති එත්ථ පන එතං සඞ්ගහං න ගච්ඡති. එතඤ්හි බාහිරකං ලාමකං තිරච්ඡානගතානං සීහාදීනම්පි හොති. එතඤ්හි නිස්සාය දුක්ඛපරිඤ්ඤා වා සමුදයප්පහානං වා මග්ගභාවනා වා ඵලසච්ඡිකිරියා වා නත්ථි. අඤ්ඤං පන දසසු ඨානෙසු අකම්පනත්ථෙන උපත්ථම්භනත්ථෙන ච දසවිධං ඤාණබලං නාම අත්ථි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘දසබලසමන්නාගතො’’ති.

කතමං පන තන්ති? ඨානාට්ඨානාදීනං යථාභූතං ජානනං. සෙය්‍යථීදං – ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො ජානනං එකං, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං ඨානසො හෙතුසො යථාභූතං විපාකජානනං එකං, සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදාජානනං එකං, අනෙකධාතුනානාධාතුලොකජානනං එකං, පරසත්තානං පරපුග්ගලානං නානාධිමුත්තිකතාජානනං එකං, තෙසංයෙව ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තජානනං එකං, ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨානජානනං එකං, පුබ්බෙනිවාසජානනං එකං, සත්තානං චුතූපපාතජානනං එකං, ආසවක්ඛයජානනං එකන්ති. අභිධම්මෙ පන –

> ‘‘ඉධ තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. යම්පි තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. ඉදම්පි තථාගතස්ස තථාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති , පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතී’’ති.

ආදිනා (විභ. 760) නයෙන විත්ථාරතො ආගතානෙව. අත්ථවණ්ණනාපි නෙසං විභඞ්ගට්ඨකථායඤ්චෙව (විභ. අට්ඨ. 760) පපඤ්චසූදනියා ච මජ්ඣිමට්ඨකථාය (ම. නි. අට්ඨ. 1.148) සබ්බාකාරතො වුත්තා. සා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බා.

චතූහි ච වෙසාරජ්ජෙහීති එත්ථ සාරජ්ජපටිපක්ඛං වෙසාරජ්ජං, චතූසු ඨානෙසු වෙසාරජ්ජභාවං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නසොමනස්සමයඤාණස්සෙතං නාමං. කතමෙසු චතූසු? ''සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා''තිආදීසු චොදනාවත්ථූසු. තත්‍රායං පාළි –

> ''චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස වෙසාරජ්ජානි…පෙ….. කතමානි චත්තාරි? 'සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා'ති තත්‍ර වත මං සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා කොචි වා ලොකස්මිං සහ ධම්මෙන පටිචොදෙස්සතීති නිමිත්තමෙතං, භික්ඛවෙ, න සමනුපස්සාමි. එතමහං, භික්ඛවෙ, නිමිත්තං අසමනුපස්සන්තො ඛෙමප්පත්තො අභයප්පත්තො වෙසාරජ්ජප්පත්තො විහරාමි. 'ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණා'ති තත්‍ර වත මං…පෙ…. 'යෙ ඛො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා, තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායා'ති තත්‍ර වත මං…පෙ…. 'යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො, සො න නියාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායා'ති තත්‍ර වත මං සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා…පෙ…. වෙසාරජ්ජප්පත්තො විහරාමී''ති (අ. නි. 4.8).

ආසභං ඨානන්ති සෙට්ඨට්ඨානං උත්තමට්ඨානං. ආසභා වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං ඨානන්ති අත්ථො. අපිච ගවසතජෙට්ඨකො උසභො, ගවසහස්සජෙට්ඨකො වසභො, වජසතජෙට්ඨකො වා උසභො, වජසහස්සජෙට්ඨකො වසභො, සබ්බගවසෙට්ඨො සබ්බපරිස්සයසහො සෙතො පාසාදිකො මහාභාරවහො අසනිසතසද්දෙහිපි අසම්පකම්පියො නිසභො, සො ඉධ උසභොති අධිප්පෙතො. ඉදම්පි හි තස්ස පරියායවචනං. උසභස්ස ඉදන්ති **ආසභං. ඨානන්ති** චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානං (ම. නි. 1.150). ඉදං පන ආසභං වියාති **ආසභං**. යථෙව හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො උසභබලෙන සමන්නාගතො චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන පච්චාමිත්තෙන අකම්පියො අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානො ච තං ආසභං ඨානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති, අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං ''ආසභං ඨානං පටිජානාතී''ති.

පරිසාසූති ''අට්ඨ ඛො ඉමා, සාරිපුත්ත, පරිසා. කතමා අට්ඨ? ඛත්තියපරිසා බ්‍රාහ්මණපරිසා ගහපතිපරිසා සමණපරිසා චාතුමහාරාජිකපරිසා තාවතිංසපරිසා මාරපරිසා බ්‍රහ්මපරිසා''ති, ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු. **සීහනාදං නදතීති** සෙට්ඨනාදං අභීතනාදං නදති, සීහනාදසදිසං වා නාදං නදති. අයමත්ථො සීහනාදසුත්තෙන දීපෙතබ්බො. යථා වා සීහො සහනතො චෙව හනනතො ච සීහොති වුච්චති, එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො පරප්පවාදානඤ්ච හනනතො සීහොති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො, ''ඉති රූප''න්තිආදිනා නයෙන නානාවිධදෙසනාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති. තෙන වුත්තං ''පරිසාසු සීහනාදං නදතී''ති.

බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙතීති එත්ථ **බ්‍රහ්මන්ති** සෙට්ඨං උත්තමං, විසුද්ධස්ස ධම්මචක්කස්සෙතං අධිවචනං. තං පන ධම්මචක්කං දුවිධං හොති පටිවෙධඤාණඤ්ච දෙසනාඤාණඤ්ච. තත්ථ පඤ්ඤාපභාවිතං අත්තනො අරියඵලාවහං පටිවෙධඤාණං, කරුණාපභාවිතං සාවකානං අරියඵලාවහං දෙසනාඤාණං. තත්ථ පටිවෙධඤාණං උප්පජ්ජමානං උප්පන්නන්ති දුවිධං. තඤ්හි අභිනික්ඛමනතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. තුසිතභවනතො වා යාව මහාබොධිපල්ලඞ්කෙ අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං, ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දීපඞ්කරතො වා පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා උප්පජ්ජමානං , ඵලක්ඛණෙ උප්පන්නං නාම. දෙසනාඤාණම්පි පවත්තමානං පවත්තන්ති දුවිධං. තඤ්හි යාව අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤස්ස සොතාපත්තිමග්ගා පවත්තමානං, ඵලක්ඛණෙ පවත්තං නාම. තෙසු පටිවෙධඤාණං ලොකුත්තරං, දෙසනාඤාණං ලොකියං. උභයම්පි පනෙතං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං බුද්ධානංයෙව ඔරසඤාණං.

ඉදානි යං ඉමිනා ඤාණෙන සමන්නාගතො සීහනාදං නදති, තං දස්සෙතුං **ඉති රූපන්**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉති රූපන්ති** ඉදං රූපං එත්තකං රූපං, ඉතො උද්ධං රූපං නත්ථීති රුප්පනසභාවඤ්චෙව භූතුපාදායභෙදඤ්ච ආදිං කත්වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසරූපපරිග්ගහො වුත්තො. **ඉති රූපස්ස සමුදයොති** ඉමිනා එවං පරිග්ගහිතස්ස රූපස්ස සමුදයො වුත්තො. තත්ථ **ඉතීති** එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. තස්ස විත්ථාරො ''අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො තණ්හාසමුදයා, කම්මසමුදයා ආහාරසමුදයා රූපසමුදයොති නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතී''ති (පටි. ම. 1.50) එවං වෙදිතබ්බො. අත්ථඞ්ගමෙපි ''අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධො…පෙ…. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස නිරොධං පස්සතී''ති අයං විත්ථාරො.

ඉති වෙදනාතිආදීසුපි අයං වෙදනා එත්තකා වෙදනා, ඉතො උද්ධං වෙදනා නත්ථි, අයං සඤ්ඤා, ඉමෙ සඞ්ඛාරා, ඉදං විඤ්ඤාණං එත්තකං විඤ්ඤාණං , ඉතො උද්ධං විඤ්ඤාණං නත්ථීති වෙදයිතසඤ්ජානනඅභිසඞ්ඛරණවිජානනසභාවඤ්චෙව සුඛාදිරූපසඤ්ඤාදිඵස්සාදිචක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිභෙදඤ්ච ආදිං කත්වා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන අනවසෙසවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණපරිග්ගහො වුත්තො. **ඉති වෙදනාය සමුදයොති**ආදීහි පන එවං පරිග්ගහිතානං වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං සමුදයො වුත්තො. තත්‍රාපි **ඉතීති** එවං සමුදයො හොතීති අත්ථො. තෙසම්පි විත්ථාරො ''අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො''ති (පටි. ම. 1.50) රූපෙ

වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අයං පන විසෙසො – තීසු ඛන්ධෙසු ‘‘ආහාරසමුදයා’’ති අවත්වා ‘‘ඵස්සසමුදයා’’ති වත්තබ්බං, විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ ‘‘නාමරූපසමුදයා’’ති. අත්ථඞ්ගමපදම්පි තෙසංයෙව වසෙන යොජෙතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන උදයබ්බයවිනිච්ඡයො සබ්බාකාරපරිපූරො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තො.

ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති අයම්පි අපරො සීහනාදො. තස්සත්ථො – ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ සති ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං හොති. **ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතීති** ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස උප්පාදා ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං උප්පජ්ජති. **ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොතීති** ඉමස්මිං අවිජ්ජාදිකෙ පච්චයෙ අසති ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං න හොති. **ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣතීති** ඉමස්ස අවිජ්ජාදිකස්ස පච්චයස්ස නිරොධා ඉදං සඞ්ඛාරාදිකං ඵලං නිරුජ්ඣති. ඉදානි යථා තං හොති චෙව නිරුජ්ඣති ච, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා**තිආදිමාහ.

එවං ස්වාක්ඛාතොති එවං පඤ්චක්ඛන්ධවිභජනාදිවසෙන සුට්ඨු අක්ඛාතො කථිතො. **ධම්මොති** පඤ්චක්ඛන්ධපච්චයාකාරධම්මො. **උත්තානොති** අනිකුජ්ජිතො. **විවටොති** විවරිත්වා ඨපිතො. **පකාසිතොති** දීපිතො ජොතිතො. **ඡින්නපිලොතිකොති** පිලොතිකා වුච්චති ඡින්නං භින්නං තත්ථ තත්ථ සිබ්බිතගණ්ඨිතං ජිණ්ණවත්ථං, තං යස්ස නත්ථීති අට්ඨහත්ථං නවහත්ථං වා අහතසාටකං නිවත්ථො, සො ඡින්නපිලොතිකො නාම. අයම්පි ධම්මො තාදිසො. න හෙත්ථ කොහඤ්ඤාදිවසෙන ඡින්නභින්නසිබ්බිතගණ්ඨිතභාවො අත්ථි. අපිච බුද්ධකසාටකොපි පිලොතිකාති වුච්චති, සා යස්ස නත්ථි, අට්ඨනවහත්ථො මහාපටො අත්ථි, සොපි ඡින්නපිලොතිකො, අපගතපිලොතිකොති අත්ථො. තාදිසො අයං ධම්මො. යථා හි චතුහත්ථං සාටකං ගහෙත්වා පරිග්ගහණං කරොන්තො පුරිසො ඉතො චිතො ච අඤ්ඡන්තො කිලමති, එවං බාහිරකසමයෙ පබ්බජිතා අත්තනො පරිත්තකං ධම්මං ‘‘එවං සති එවං භවිස්සතී’’ති කප්පෙත්වා කප්පෙත්වා වඩ්ඪෙන්තා කිලමන්ති. යථා පන අට්ඨහත්ථනවහත්ථෙන පරිග්ගහණං කරොන්තො යථාරුචි පාරුපති න කිලමති, නත්ථි තත්ථ අඤ්ඡිත්වා වඩ්ඪනකිච්චං; එවං ඉමස්මිම්පි ධම්මෙ කප්පෙත්වා කප්පෙත්වා විභජනකිච්චං නත්ථි, තෙහි තෙහි කාරණෙහි මයාව අයං ධම්මො සුවිභත්තො සුවිත්ථාරිතොති ඉදම්පි සන්ධාය ‘‘ඡින්නපිලොතිකො’’ති ආහ. අපිච කචවරොපි පිලොතිකාති වුච්චති, ඉමස්මිඤ්ච සාසනෙ සමණකචවරං නාම පතිට්ඨාතුං න ලභති. තෙනෙවාහ –

‘‘කාරණ්ඩවං නිද්ධමථ, කසම්බුං අපකස්සථ;
තතො පලාපෙ වාහෙථ, අස්සමණෙ සමණමානිනෙ.

‘‘නිද්ධමිත්වාන පාපිච්ඡෙ, පාපආචාරගොචරෙ;
සුද්ධා සුද්ධෙහි සංවාසං, කප්පයව්හො පතිස්සතා;
තතො සමග්ගා නිපකා, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’’ති. (අ. නි. 8.10);

ඉති සමණකචවරස්ස ඡින්නත්තාපි අයං ධම්මො ඡින්නපිලොතිකො නාම හොති.

අලමෙවාති යුත්තමෙව. **සද්ධාපබ්බජිතෙනාති** සද්ධාය පබ්බජිතෙන. **කුලපුත්තෙනාති** ද්වෙ කුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තො ජාතිකුලපුත්තො ච. තත්ථ යො යතො කුතොචි කුලා පබ්බජිත්වා සීලාදයො පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධෙ පූරෙති, අයං **ආචාරකුලපුත්තො** නාම. යො පන යසකුලපුත්තාදයො විය ජාතිසම්පන්නකුලා පබ්බජිතො, අයං **ජාතිකුලපුත්තො** නාම. තෙසු ඉධ ආචාරකුලපුත්තො අධිප්පෙතො. සචෙ පන ජාතිකුලපුත්තො ආචාරවා හොති, අයං උත්තමොයෙව. එවරූපෙන කුලපුත්තෙන. **වීරියං ආරභිතුන්ති** චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියං කාතුං. ඉදානිස්ස චතුරඞ්ගං දස්සෙන්තො **කාමං තචො චා**තිආදිමාහ. එත්ථ හි තචො එකං අඞ්ගං, න්හාරු එකං, අට්ඨි එකං, මංසලොහිතං එකන්ති. ඉදඤ්ච පන චතුරඞ්ගසමන්නාගතං වීරියං අධිට්ඨහන්තෙන නවසු ඨානෙසු සමාධාතබ්බං පුරෙභත්තෙ පච්ඡාභත්තෙ පුරිමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙ පච්ඡිමයාමෙ ගමනෙ ඨානෙ නිසජ්ජාය සයනෙති.

දුක්ඛං , භික්ඛවෙ, කුසීතො විහරතීති ඉමස්මිං සාසනෙ යො කුසීතො පුග්ගලො, සො දුක්ඛං විහරති. බාහිරසමයෙ පන යො කුසීතො, සො සුඛං විහරති. **වොකිණ්ණොති** මිස්සීභූතො. **සදත්ථන්ති** සොභනං වා අත්ථං සකං වා අත්ථං, උභයෙනාපි අරහත්තමෙව අධිප්පෙතං. **පරිහාපෙතීති** හාපෙති න පාපුණාති. කුසීතපුග්ගලස්ස හි ඡ ද්වාරානි අගුත්තානි හොන්ති, තීණි කම්මානි අපරිසුද්ධානි, ආජීවට්ඨමකං සීලං අපරියොදාතං, භින්නාජීවො කුලූපකො හොති. සො සබ්‍රහ්මචාරීනං අක්ඛිම්හි පතිතරජං විය උපඝාතකරො හුත්වා දුක්ඛං විහරති, පීඨමද්දනො චෙව හොති ලණ්ඩපූරකො ච, සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං න සක්කොති, දුල්ලභං ඛණං විරාධෙති, තෙන භුත්තො රට්ඨපිණ්ඩොපි න මහප්ඵලො හොති.

ආරද්ධවීරියො ච ඛො, භික්ඛවෙති ආරද්ධවීරියො පුග්ගලො ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ සුඛං විහරති. බාහිරසමයෙ පන යො ආරද්ධවීරියො, සො දුක්ඛං විහරති. **පවිවිත්තොති** විවිත්තො වියුත්තො හුත්වා. **සදත්ථං පරිපූරෙතීති** අරහත්තං පාපුණාති. ආරද්ධවීරියස්ස හි ඡ ද්වාරානි සුගුත්තානි හොන්ති, තීණි කම්මානි පරිසුද්ධානි, ආජීවට්ඨමකං සීලං පරියොදාතං සබ්‍රහ්මචාරීනං අක්ඛිම්හි සුසීතලඤ්ජනං විය ධාතුගතචන්දනං විය ච මනාපො හුත්වා සුඛං විහරති, සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්කොති. සත්ථා හි –

‘‘චිරං ජීව මහාවීර, කප්පං තිට්ඨ මහාමුනී’’ති –

එවං ගොතමියා වන්දිතො, ‘‘න ඛො, ගොතමි, තථාගතා එවං වන්දිතබ්බා’’ති පටික්ඛිපිත්වා තාය යාචිතො වන්දිතබ්බාකාරං ආචික්ඛන්තො එවමාහ –

‘‘ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ, නිච්චං දළ්හපරක්කමෙ;
සමග්ගෙ සාවකෙ පස්ස, එසා බුද්ධාන වන්දනා’’ති. (අප. ථෙරී 2.2.171);

එවං ආරද්ධවීරියො සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්කොති, දුල්ලභං ඛණං න විරාධෙති. තස්ස හි බුද්ධුප්පාදො ධම්මදෙසනා සඞ්ඝසුප්පටිපත්ති සඵලා හොති සඋද්‍රයා, රට්ඨපිණ්ඩොපි තෙන භුත්තො මහප්ඵලො හොති.

හීනෙන අග්ගස්සාති හීනාය සද්ධාය හීනෙන වීරියෙන හීනාය සතියා හීනෙන සමාධිනා හීනාය පඤ්ඤාය අග්ගසඞ්ඛාතස්ස අරහත්තස්ස පත්ති නාම න හොති. **අග්ගෙන ච ඛොති** අග්ගෙහි සද්ධාදීහි අග්ගස්ස අරහත්තස්ස පත්ති හොති. **මණ්ඩපෙය්‍යන්ති** පසන්නට්ඨෙන මණ්ඩං, පාතබ්බට්ඨෙන පෙය්‍යං. යඤ්හි පිවිත්වා අන්තරවීථියං පතිතො විසඤ්ඤී අත්තනො සාටකාදීනම්පි අස්සාමිකො හොති, තං පසන්නම්පි න පාතබ්බං, මය්හං පන සාසනං එවං පසන්නඤ්ච පාතබ්බඤ්චාති දස්සෙන්තො ‘‘මණ්ඩපෙය්‍ය’’න්ති ආහ.

තත්ථ තිවිධො මණ්ඩො – දෙසනාමණ්ඩො, පටිග්ගහමණ්ඩො, බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩොති. කතමො දෙසනාමණ්ඩො? චතුන්නං අරියසච්චානං ආචික්ඛනා දෙසනා පඤ්ඤාපනා පට්ඨපනා විවරණා විභජනා උත්තානීකම්මං, චතුන්නං සතිපට්ඨානානං…පෙ.… අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස ආචික්ඛනා…පෙ.… උත්තානීකම්මං, අයං **දෙසනාමණ්ඩො**. කතමො පටිග්ගහමණ්ඩො? භික්ඛූ භික්ඛුනියො උපාසකා උපාසිකායො දෙවා මනුස්සා යෙ වා පනඤ්ඤෙපි කෙචි විඤ්ඤාතාරො, අයං **පටිග්ගහමණ්ඩො**. කතමො බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩො? අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං – සම්මාදිට්ඨි…පෙ.… සම්මාසමාධි, අයං **බ්‍රහ්මචරියමණ්ඩො**. අපිච අධිමොක්ඛමණ්ඩො සද්ධින්ද්‍රියං, අස්සද්ධියං කසටො, අස්සද්ධියං කසටං ඡඩ්ඩෙත්වා සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමොක්ඛමණ්ඩං පිවතීති මණ්ඩපෙය්‍යන්තිආදිනාපි (පටි. ම. 1.238) නයෙනෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සත්ථා සම්මුඛීභූතොති** ඉදමෙත්ථ කාරණවචනං. යස්මා සත්ථා සම්මුඛීභූතො, තස්මා වීරියසම්පයොගං කත්වා පිවථ එතං මණ්ඩං. බාහිරකඤ්හි භෙසජ්ජමණ්ඩම්පි වෙජ්ජස්ස අසම්මුඛා පිවන්තානං පමාණං වා උග්ගමනං වා නිග්ගමනං වා න ජානාමාති ආසඞ්කා හොති. වෙජ්ජසම්මුඛා පන ‘‘වෙජ්ජො ජානිස්සතී’’ති නිරාසඞ්කා පිවන්ති. එවමෙව අම්හාකං ධම්මස්සාමි සත්ථා සම්මුඛීභූතොති වීරියං කත්වා පිවථාති මණ්ඩපානෙ නෙසං නියොජෙන්තො **තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **සඵලාති** සානිසංසා. **සඋද්‍රයාති** සවඩ්ඪී. ඉදානි නියොජනානුරූපං සික්ඛිතබ්බතං නිද්දිසන්තො **අත්තත්ථං වා හි, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **අත්තත්ථන්ති** අත්තනො අත්ථභූතං අරහත්තං. **අප්පමාදෙන සම්පාදෙතුන්ති** අප්පමාදෙන සබ්බකිච්චානි කාතුං. **පරත්ථන්ති** පච්චයදායකානං මහප්ඵලානිසංසං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. දුතියං.

3. උපනිසසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ ‘‘ජානතො අහ’’න්තිආදීසු **ජානතොති** ජානන්තස්ස. **පස්සතොති** පස්සන්තස්ස. ද්වෙපි පදානි එකත්ථානි, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. එවං සන්තෙපි ‘‘ජානතො’’ති ඤාණලක්ඛණං උපාදාය පුග්ගලං නිද්දිසති. ජානනලක්ඛණඤ්හි ඤාණං. ‘‘පස්සතො’’ති ඤාණප්පභාවං උපාදාය. පස්සනප්පභාවඤ්හි ඤාණං, ඤාණසමඞ්ගීපුග්ගලො චක්ඛුමා විය චක්ඛුනා රූපානි , ඤාණෙන විවටෙ ධම්මෙ පස්සති. **ආසවානං ඛයන්ති** එත්ථ ආසවානං පහානං අසමුප්පාදො ඛීණාකාරො නත්ථිභාවොති අයම්පි ආසවක්ඛයොති වුච්චති, භඞ්ගොපි මග්ගඵලනිබ්බානානිපි. ‘‘ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්ති’’න්තිආදීසු (ම. නි. 1.438; විභ. 831) හි ඛීණාකාරො ආසවක්ඛයොති වුච්චති. ‘‘යො ආසවානං ඛයො වයො භෙදො පරිභෙදො අනිච්චතා අන්තරධාන’’න්ති (විභ. 354) එත්ථ භඞ්ගො.

‘‘සෙක්ඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා’’ති. (ඉතිවු. 62); –

එත්ථ මග්ගො. සො හි ආසවෙ ඛෙපෙන්තො වූපසමෙන්තො උප්පජ්ජති, තස්මා ආසවානං ඛයොති වුත්තො. ‘‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතී’’ති එත්ථ ඵලං. තඤ්හි ආසවානං ඛීණන්තෙ උප්පජ්ජති, තස්මා ආසවානං ඛයොති වුත්තං.

‘‘ආසවා තස්ස වඩ්ඪන්ති, ආරා සො ආසවක්ඛයා’’ති; (ධ. ප. 253) –
එත්ථ නිබ්බානං. තඤ්හි ආගම්ම ආසවා ඛීයන්ති, තස්මා ආසවානං ඛයොති වුත්තං. ඉධ පන මග්ගඵලානි අධිප්පෙතානි. **නො අජානතො නො අපස්සතොති** යො පන න ජානාති න පස්සති, තස්ස නො වදාමීති අත්ථො. එතෙන යෙ

අජානතො අපස්සතොපි සංසාරාදීහියෙව සුද්ධිං වදන්ති, තෙ පටික්ඛිත්තා හොන්ති. පුරිමෙන පදද්වයෙන උපායො වුත්තො, ඉමිනා අනුපායං පටිසෙධෙති.

ඉදානි යං ජානතො ආසවානං ඛයො හොති, තං දස්සෙතුකාමො **කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, ජානතොති** පුච්ඡං ආරභි. තත්ථ ජානනා බහුවිධා. දබ්බජාතිකො එව හි කොචි භික්ඛු ඡත්තං කාතුං ජානාති, කොචි චීවරාදීනං අඤ්ඤතරං, තස්ස ඊදිසානි කම්මානි වත්තසීසෙ ඨත්වා කරොන්තස්ස සා ජානනා සග්ගමග්ගඵලානං පදට්ඨානං න හොතීති න වත්තබ්බං. යො පන සාසනෙ පබ්බජිත්වා වෙජ්ජකම්මාදීනි කාතුං ජානාති, තස්සෙවං ජානතො ආසවා වඩ්ඪන්තියෙව. තස්මා යං ජානතො පස්සතො ච ආසවානං ඛයො හොති, තදෙව දස්සෙන්තො **ඉති රූපන්ති**ආදිමාහ. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ජානතොති** එවං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයබ්බයං ජානන්තස්ස. **ආසවානං ඛයො හොතීති** ආසවානං ඛයන්තෙ ජාතත්තා ‘‘ආසවානං ඛයො’’ති ලද්ධනාමං අරහත්තං හොති.

එවං අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා ඉදානි ඛීණාසවස්ස ආගමනීයං පුබ්බභාගපටිපදං දස්සෙතුං **යම්පිස්ස තං, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඛයස්මිං ඛයෙඤාණන්ති** ආසවක්ඛයසඞ්ඛාතෙ අරහත්තඵලෙ පටිලද්ධෙ සති පච්චවෙක්ඛණඤාණං. තඤ්හි අරහත්තඵලසඞ්ඛාතෙ ඛයස්මිං පඨමවාරං උප්පන්නෙ පච්ඡා උප්පන්නත්තා ඛයෙඤාණන්ති වුච්චති. **සඋපනිසන්ති** සකාරණං සප්පච්චයං. **විමුත්තීති** අරහත්තඵලවිමුත්ති. සා හිස්ස උපනිස්සයපච්චයෙන පච්චයො හොති. එවං ඉතො පරෙසුපි ලබ්භමානවසෙන පච්චයභාවො වෙදිතබ්බො.

විරාගොති මග්ගො. සො හි කිලෙසෙ විරාජෙන්තො ඛෙපෙන්තො උප්පන්නො, තස්මා විරාගොති වුච්චති. **නිබ්බිදාති** නිබ්බිදාඤාණං. එතෙන බලවවිපස්සනං දස්සෙති. **බලවවිපස්සනාති** භයතුපට්ඨානෙ ඤාණං ආදීනවානුපස්සනෙ ඤාණං මුඤ්චිතුකම්‍යතාඤාණං සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාඤාණන්ති චතුන්නං ඤාණානං අධිවචනං. **යථාභූතඤාණදස්සනන්ති** යථාසභාවජානනසඞ්ඛාතං දස්සනං. එතෙන තරුණවිපස්සනං දස්සෙති. තරුණවිපස්සනා හි බලවවිපස්සනාය පච්චයො හොති. **තරුණවිපස්සනාති** සඞ්ඛාරපරිච්ඡෙදෙ ඤාණං කඞ්ඛාවිතරණෙ ඤාණං සම්මසනෙ ඤාණං මග්ගාමග්ගෙ ඤාණන්ති චතුන්නං ඤාණානං අධිවචනං. **සමාධීති** පාදකජ්ඣානසමාධි. සො හි තරුණවිපස්සනාය පච්චයො හොති. **සුඛන්ති** අප්පනාය පුබ්බභාගසුඛං. තඤ්හි පාදකජ්ඣානස්ස පච්චයො හොති. **පස්සද්ධීති** දරථපටිප්පස්සද්ධි. සා හි අප්පනාපුබ්බභාගස්ස සුඛස්ස පච්චයො හොති. **පීතීති** බලවපීති. සා හි දරථපටිප්පස්සද්ධියා පච්චයො හොති. **පාමොජ්ජන්ති** දුබ්බලපීති. සා හි බලවපීතියා පච්චයො හොති. **සද්ධාති** අපරාපරං උප්පජ්ජනසද්ධා. සා හි දුබ්බලපීතියා පච්චයො හොති. **දුක්ඛන්ති** වට්ටදුක්ඛං. තඤ්හි අපරාපරසද්ධාය පච්චයො හොති. **ජාතීති** සවිකාරා ඛන්ධජාති . සා හි වට්ටදුක්ඛස්ස පච්චයො හොති. **භවොති** කම්මභවො. (සො හි සවිකාරාය ජාතියා පච්චයො හොති.) එතෙනුපායෙන සෙසපදානිපි වෙදිතබ්බානි.

ථුල්ලඵුසිතකෙති මහාඵුසිතකෙ. **පබ්බතකන්දරපදරසාඛාති** එත්ථ **කන්දරං** නාම ‘ක’න්තිලද්ධනාමෙන උදකෙන දාරිතො උදකභින්නො පබ්බතපදෙසො, යො ‘‘නිතම්බො’’තිපි ‘‘නදීකුඤ්ජො’’තිපි වුච්චති. **පදරං** නාම අට්ඨමාසෙ දෙවෙ අවස්සන්තෙ ඵලිතො භූමිප්පදෙසො. **සාඛාති** කුසුම්භගාමිනියො ඛුද්දකමාතිකායො. **කුසොබ්භාති** ඛුද්දකආවාටා. **මහාසොබ්භාති** මහාආවාටා. **කුන්නදියොති** ඛුද්දකනදියො. **මහානදියොති** ගඞ්ගායමුනාදිකා මහාසරිතා. **එවමෙව ඛො , භික්ඛවෙ, අවිජ්ජූපනිසා සඞ්ඛාරාති**ආදීසු අවිජ්ජා පබ්බතොති දට්ඨබ්බා. අභිසඞ්ඛාරා මෙඝොති, විඤ්ඤාණාදිවට්ටං කන්දරාදයොති, විමුත්ති සාගරොති.

යථා පබ්බතමත්ථකෙ දෙවො වස්සිත්වා පබ්බතකන්දරාදීනි පූරෙන්තො අනුපුබ්බෙන මහාසමුද්දං සාගරං පූරෙති, එවං අවිජ්ජාපබ්බතමත්ථකෙ තාව අභිසඞ්ඛාරමෙඝස්ස වස්සනං වෙදිතබ්බං. අස්සුතවා හි බාලපුථුජ්ජනො අවිජ්ජාය අඤ්ඤාණී හුත්වා තණ්හාය අභිලාසං කත්වා කුසලාකුසලකම්මං ආයූහති, තං කුසලාකුසලකම්මං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොති, පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණාදීනි නාමරූපාදීනං. ඉති පබ්බතමත්ථකෙ වුට්ඨදෙවස්ස කන්දරාදයො පූරෙත්වා මහාසමුද්දං ආහච්ච ඨිතකාලො විය අවිජ්ජාපබ්බතමත්ථකෙ වුට්ඨස්ස අභිසඞ්ඛාරමෙඝස්ස පරම්පරපච්චයතාය අනුපුබ්බෙන විඤ්ඤාණාදිවට්ටං පූරෙත්වා ඨිතකාලො. ඛුද්ධවචනං පන පාළියං අගහිතම්පි ‘‘ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති, අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජතී’’ති ඉමාය පාළියා වසෙන ගහිතමෙවාති වෙදිතබ්බං. යා හි තස්ස කුලගෙහෙ නිබ්බත්ති, සා කම්මභවපච්චයා සවිකාරා ජාති නාම. සො බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා සම්මුඛීභාවං ආගම්ම වට්ටදොසදීපකං ලක්ඛණාහටං ධම්මකථං සුත්වා වට්ටවසෙන පීළිතො හොති, එවමස්ස සවිකාරා ඛන්ධජාති වට්ටදුක්ඛස්ස පච්චයො හොති. සො වට්ටදුක්ඛෙන පීළිතො අපරාපරං සද්ධං ජනෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති, එවමස්ස වට්ටදුක්ඛං අපරාපරසද්ධාය පච්චයො හොති. සො පබ්බජ්ජාමත්තෙනෙව අසන්තුට්ඨො ඌනපඤ්චවස්සකාලෙ නිස්සයං ගහෙත්වා වත්තපටිපත්තිං පූරෙන්තො ද්වෙමාතිකා පගුණං කත්වා කම්මාකම්මං උග්ගහෙත්වා යාව අරහත්තා නිජ්ජටං කත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ වසන්තො පථවීකසිණාදීසු කම්මං ආරභති, තස්ස කම්මට්ඨානං නිස්සාය දුබ්බලපීති උප්පජ්ජති. තදස්ස සද්ධූපනිසං පාමොජ්ජං, තං බලවපීතියා පච්චයො හොති. බලවපීති දරථපටිප්පස්සද්ධියා, සා අප්පනාපුබ්බභාගසුඛස්ස, තං සුඛං පාදකජ්ඣානසමාධිස්ස. සො සමාධිනා චිත්තකල්ලතං ජනෙත්වා තරුණවිපස්සනාය කම්මං කරොති. ඉච්චස්ස පාදකජ්ඣානසමාධි තරුණවිපස්සනාය පච්චයො හොති, තරුණවිපස්සනා බලවවිපස්සනාය, බලවවිපස්සනා මග්ගස්ස, මග්ගො ඵලවිමුත්තියා, ඵලවිමුත්ති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්සාති . එවං දෙවස්ස අනුපුබ්බෙන සාගරං පූරෙත්වා ඨිතකාලො විය ඛීණාසවස්ස විමුත්තිසාගරං පූරෙත්වා ඨිතකාලො වෙදිතබ්බොති. තතියං.

4. අඤ්ඤතිත්ථියසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ **පාවිසීති** පවිට්ඨො. සො ච න තාව පවිට්ඨො, ''පවිසිස්සාමී''ති නික්ඛන්තත්තා පන එවං වුත්තො. යථා කිං? යථා ''ගාමං ගමිස්සාමී''ති නික්ඛන්තපුරිසො තං ගාමං අප්පත්තොපි ''කහං ඉත්ථන්නාමො''ති වුත්තෙ ''ගාමං ගතො''ති වුච්චති, එවං. **අතිප්පගොති** තදා කිර ථෙරස්ස අතිප්පගොයෙව නික්ඛන්තදිවසො අහොසි, අතිප්පගොයෙව නික්ඛන්තභික්ඛූ බොධියඞ්ගණෙ චෙතියඞ්ගණෙ නිවාසනපාරුපනට්ඨානෙති ඉමෙසු ඨානෙසු යාව භික්ඛාචාරවෙලා හොති, තාව පපඤ්චං කරොන්ති. ථෙරස්ස පන ''යාව භික්ඛාචාරවෙලා හොති, තාව පරිබ්බාජකෙහි සද්ධිං එකද්වෙකථාවාරෙ කරිස්සාමී''ති චින්තයතො **යංනූනාහන්ති** එතදහොසි. **පරිබ්බාජකානං ආරාමොති** සො කිර ආරාමො දක්ඛිණද්වාරස්ස ච වෙළුවනස්ස ච අන්තරා අහොසි. **ඉධාති** ඉමෙසු චතූසු වාදෙසු. **කිංවාදී කිමක්ඛායීති** කිං වදති කිං ආචික්ඛති, කිං එත්ථ සමණස්ස ගොතමස්ස දස්සනන්ති පුච්ඡන්ති. **ධම්මස්ස චානුධම්මං බ්‍යාකරෙය්‍යාමාති**, භොතා ගොතමෙන යං වුත්තං කාරණං, තස්ස අනුකාරණං කථෙය්‍යාම. **සහධම්මිකො වාදානුපාතොති** පරෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා සමණස්ස ගොතමස්ස වාදානුපාතො වාදප්පවත්ති විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං කාරණං කොචි අප්පමත්තකොපි කථං නාගච්ඡෙය්‍ය? ඉදං වුත්තං හොති – කථං සබ්බාකාරෙනපි සමණස්ස ගොතමස්ස වාදෙ ගාරය්හං කාරණං න භවෙය්‍යාති?

ඉති වදන්ති ඵස්සපච්චයා දුක්ඛන්ති එවං වදන්තොති අත්ථො. **තත්‍රාති** තෙසු චතූසු වාදෙසු. **තෙ වත අඤ්ඤත්‍ර ඵස්සාති** ඉදං ''තදපි ඵස්සපච්චයා''ති පටිඤ්ඤාය සාධකවචනං. යස්මා හි න විනා ඵස්සෙන දුක්ඛපටිසංවෙදනා අත්ථි, තස්මා ජානිතබ්බමෙතං යථා ''තදපි ඵස්සපච්චයා''ති අයමෙත්ථ අධිප්පායො.

සාධු , සාධු, ආනන්දාති අයං සාධුකාරො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස දින්නො, ආනන්දත්ථෙරෙන පන සද්ධිං භගවා ආමන්තෙසි. **එකමිදාහන්ති** එත්ථ **ඉධාති** නිපාතමත්තං, එකං සමයන්ති අත්ථො. ඉදං වචනං ''න කෙවලං සාරිපුත්තොව රාජගහං පවිට්ඨො, අහම්පි පාවිසිං. න කෙවලඤ්ච තස්සෙවායං විතක්කො උප්පන්නො, මය්හම්පි උප්පජ්ජි. න කෙවලඤ්ච තස්සෙව සා තිත්ථියෙහි සද්ධිං කථා ජාතා, මය්හම්පි ජාතපුබ්බා''ති දස්සනත්ථං වුත්තං.

අච්ඡරියං අබ්භුතන්ති උභයම්පෙතං විම්හයදීපනමෙව. වචනත්ථො පනෙත්ථ අච්ඡරං පහරිතුං යුත්තන්ති අච්ඡරියං. අභූතපුබ්බං භූතන්ති අබ්භුතං. **එකෙන පදෙනාති** ''ඵස්සපච්චයා දුක්ඛ''න්ති ඉමිනා එකෙන පදෙන. එතෙන හි සබ්බවාදානං පටික්ඛෙපත්ථො වුත්තො. **එසෙවත්ථොති** එසොයෙව ඵස්සපච්චයා දුක්ඛන්ති පටිච්චසමුප්පාදත්ථො. **තඤ්ඤෙවෙත්ථ පටිභාතූති** තඤ්ඤෙවෙත්ථ උපට්ඨාතු. ඉදානි ථෙරො ජරාමරණාදිකාය පටිච්චසමුප්පාදකථාය තං අත්ථගම්භීරඤ්චෙව ගම්භීරාවභාසඤ්ච කරොන්තො **සචෙ මං, භන්තෙති**ආදිං වත්වා යංමූලකා කථා උප්පන්නා, තදෙව පදං ගහෙත්වා විවට්ටං දස්සෙන්තො **ඡන්නංත්වෙවාති**ආදිමාහ. සෙසං උත්තානමෙවාති. චතුත්ථං.

5. භූමිජසුත්තවණ්ණනා

25-26. පඤ්චමෙ **භූමිජොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. සෙසම්ධාපි පුරිමසුත්තෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො – යස්මා ඉදං සුඛදුක්ඛං න කෙවලං ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති, කායෙනපි කරියමානං කරීයති, වාචායපි මනසාපි, අත්තනාපි කරියමානං කරීයති, පරෙනපි කරියමානං කරීයති, සම්පජානෙනපි කරියමානං කරීයති, අසම්පජානෙනපි, තස්මා තස්ස අපරම්පි පච්චයවිසෙසං දස්සෙතුං **කායෙ වා හානන්ද, සතීති**ආදිමාහ. **කායසඤ්චෙතනාහෙතූති** කායද්වාරෙ උප්පන්නචෙතනාහෙතු. වචීසඤ්චෙතනාමනොසඤ්චෙතනාසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච කායද්වාරෙ කාමාවචරකුසලාකුසලවසෙන වීසති චෙතනා ලබ්භන්ති, තථා වචීද්වාරෙ. මනොද්වාරෙ නවහි රූපාරූපචෙතනාහි සද්ධිං එකූනතිංසාති තීසු ද්වාරෙසු එකූනසත්තති චෙතනා හොන්ති, තප්පච්චයං විපාකසුඛදුක්ඛං දස්සිතං. **අවිජ්ජාපච්චයා චාති** ඉදං තාපි චෙතනා අවිජ්ජාපච්චයා හොන්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං. යස්මා පන තං යථාවුත්තචෙතනාභෙදං කායසඞ්ඛාරඤ්චෙව වචීසඞ්ඛාරඤ්ච මනොසඞ්ඛාරඤ්ච පරෙහි අනුස්සාහිතො සාමං අසඞ්ඛාරිකචිත්තෙන කරොති, පරෙහි කාරියමානො සසඞ්ඛාරිකචිත්තෙනාපි කරොති, ''ඉදං නාම කම්මං කරොති, තස්ස එවරූපො නාම විපාකො භවිස්සතී''ති, එවං කම්මඤ්ච විපාකඤ්ච ජානන්තොපි කරොති, මාතාපිතූසු චෙතියවන්දනාදීනි කරොන්තෙසු අනුකරොන්තා දාරකා විය කෙවලං කම්මමෙව ජානන්තො ''ඉමස්ස පන කම්මස්ස අයං විපාකො''ති විපාකං අජානන්තොපි කරොති, තස්මා තං දස්සෙතුං **සාමං වා තං, ආනන්ද, කායසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොතීති**ආදි වුත්තං.

ඉමෙසු, ආනන්ද, ධම්මෙසූති යෙ ඉමෙ ''සාමං වා තං, ආනන්ද, කායසඞ්ඛාර''න්තිආදීසු චතූසු ඨානෙසු වුත්තා ඡසත්තති ද්වෙසතා චෙතනාධම්මා, ඉමෙසු ධම්මෙසු අවිජ්ජා උපනිස්සයකොටියා අනුපතිතා. සබ්බෙපි හි තෙ ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''ති එත්ථෙව සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති. ඉදානි විවට්ටං දස්සෙන්තො **අවිජ්ජාය ත්වෙවාති**ආදිමාහ. **සො කායො න හොතීති** යස්මිං කායෙ සති කායසඤ්චෙතනාපච්චයං අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං උප්පජ්ජති, සො කායො න හොති. වාචාමනෙසුපි එසෙව නයො. අපිච කායොති චෙතනාකායො, වාචාපි චෙතනාවාචා, මනොපි කම්මමනොයෙව. ද්වාරකායො වා කායො. වාචාමනෙසුපි එසෙව නයො. ඛීණාසවො චෙතියං වන්දති, ධම්මං භණති, කම්මට්ඨානං මනසි කරොති, කථමස්ස කායාදයො න හොන්තීති? අවිපාකත්තා. ඛීණාසවෙන හි කතං කම්මං නෙව කුසලං හොති නාකුසලං. අවිපාකං හුත්වා කිරියාමත්තෙ තිට්ඨති, තෙනස්ස තෙ කායාදයො න හොන්තීති වුත්තං.

ඛෙත්තං තං න හොතීතිආදීසුපි විරුහනට්ඨෙන තං ඛෙත්තං න හොති, පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු න හොති, පච්චයට්ඨෙන ආයතනං න හොති, කාරණට්ඨෙන අධිකරණං න හොති. සඤ්චෙතනාමූලකඤ්හි අජ්ඣත්තං සුඛදුක්ඛං උප්පජ්ජෙය්‍යා, සා සඤ්චෙතනා එතෙසං විරුහනාදීනං අත්ථානං අභාවෙන තස්ස සුඛදුක්ඛස්ස නෙව ඛෙත්තං, න වත්ථු න ආයතනං, න අධිකරණං හොතීති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වෙදනාදීසු සුඛදුක්ඛමෙව කථිතං, තඤ්ච ඛො විපාකමෙවාති. පඤ්චමං.

ඡට්ඨං උපවාණසුත්තං උත්තානමෙව. එත්ථ පන වට්ටදුක්ඛමෙව කථිතන්ති. ඡට්ඨං.

7. පච්චයසුත්තවණ්ණනා

27-28. සත්තමෙ පටිපාටියා වුත්තෙසු පරියොසානපදං ගහෙත්වා **කතමඤ්ච, භික්ඛවෙ, ජරාමරණ**න්තිආදි වුත්තං. **එවං පච්චයං පජානාතී**ති එවං දුක්ඛසච්චවසෙන පච්චයං ජානාති. පච්චයසමුදයාදයොපි සමුදයසච්චාදීනංයෙව වසෙන වෙදිතබ්බා. **දිට්ඨිසම්පන්නො**ති මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නො. **දස්සනසම්පන්නො**ති තස්සෙව වෙවචනං. **ආගතො ඉමං සද්ධම්ම**න්ති මග්ගසද්ධම්මං ආගතො. **පස්සතී**ති මග්ගසද්ධම්මමෙව පස්සති. **සෙක්ඛෙන ඤාණෙනා**ති මග්ගඤාණෙනෙව. **සෙක්ඛාය විජ්ජායා**ති මග්ගවිජ්ජාය එව. **ධම්මසොතං සමාපන්නො**ති මග්ගසඞ්ඛාතමෙව ධම්මසොතං සමාපන්නො. **අරියො**ති පුථුජ්ජනභූමිං අතික්කන්තො. **නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො**ති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **අමතද්වාරං ආහච්ච තිට්ඨතී**ති අමතං නාම නිබ්බානං, තස්ස ද්වාරං අරියමග්ගං ආහච්ච තිට්ඨතීති. අට්ඨමං උත්තානමෙව. සත්තමඅට්ඨමානි.

9. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

29-30. නවමං අක්ඛරභාණකානං භික්ඛූනං අජ්ඣාසයෙන වුත්තං. තෙ හි **පරී**ති උපසග්ගං පක්ඛිපිත්වා වුච්චමානෙ පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොන්ති. නවමං.

දසමෙ සබ්බං උත්තානමෙව. ඉමෙසු ද්වීසු සුත්තෙසු චතුසච්චපටිවෙධොව කථිතො. දසමං.

දසබලවග්ගො තතියො.

4. කළාරඛත්තියවග්ගො

1. භූතසුත්තවණ්ණනා

31. කළාරඛත්තියවග්ගස්ස පඨමෙ **අජිතපඤ්හෙ**ති අජිතමාණවෙන පුච්ඡිතපඤ්හෙ. **සඞ්ඛාතධම්මාසෙ**ති සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා. **සෙක්ඛා**ති සත්ත සෙක්ඛා. **පුථූ**ති තෙයෙව සත්ත ජනෙ සන්ධාය පුථූති වුත්තං. **ඉධා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ. **නිපකො**ති නෙපක්කං වුච්චති පඤ්ඤා, තාය සමන්නාගතත්තා නිපකො, ත්වං පණ්ඩිතො පබ්‍රූහීති යාවති. **ඉරිය**න්ති වුත්තිං ආචාරං ගොචරං විහාරං පටිපත්තිං. **මාරිසා**ති භගවන්තං ආලපති. සෙක්ඛානඤ්ච සඞ්ඛාතධම්මානඤ්ච ඛීණාසවානඤ්ච පටිපත්තිං මයා පුච්ඡිතො පණ්ඩිත, මාරිස, මය්හං කථෙහීති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො.

තුණ්හී අහොසීති කස්මා යාව තතියං පුට්ඨො තුණ්හී අහොසි? කිං පඤ්හෙ කඞ්ඛති, උදාහු අජ්ඣාසයෙති? අජ්ඣාසයෙ කඞ්ඛති, නො පඤ්හෙ. එවං කිරස්ස අහොසි – ''සත්ථා මං සෙක්ඛාසෙක්ඛානං ආගමනීයපටිපදං කථාපෙතුකාමො; සා ච ඛන්ධවසෙන ධාතුවසෙන ආයතනවසෙන පච්චයාකාරවසෙනාති බහූහි කාරණෙහි සක්කා කථෙතුං. කථං කථෙන්තො නු ඛො සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙතුං සක්ඛිස්සාමී''ති? අථ සත්ථා චින්තෙසි – ''ඨපෙත්වා මං අඤ්ඤො පත්තං ආදාය චරන්තො සාවකො නාම පඤ්ඤාය සාරිපුත්තසමො නත්ථි. අයම්පි මයා පඤ්හං පුට්ඨො යාව තතියං තුණ්හී එව. පඤ්හෙ නු ඛො කඞ්ඛති, උදාහු අජ්ඣාසයෙ''ති. අථ ''අජ්ඣාසයෙ''ති ඤත්වා පඤ්හකථනත්ථාය නයං දදමානො **භූතමිදන්ති, සාරිපුත්ත, පස්සසී**ති ආහ.

තත්ථ **භූත**න්ති ජාතං නිබ්බත්තං, ඛන්ධපඤ්චකස්සෙතං නාමං. ඉති සත්ථා ''පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන, සාරිපුත්ත, ඉමං පඤ්හං කථෙහී''ති ථෙරස්ස නයං දෙති. සහනයදානෙන පන ථෙරස්ස තීරෙ ඨිතපුරිසස්ස විවටො එකඞ්ගණො මහාසමුද්දො විය නයසතෙන නයසහස්සෙන පඤ්හබ්‍යාකරණං උපට්ඨාසි. අථ නං බ්‍යාකරොන්තො **භූතමිදන්ති, භන්තෙ**තිආදිමාහ. තත්ථ **භූතමිද**න්ති ඉදං නිබ්බත්තං ඛන්ධපඤ්චකං. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී**ති සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සම්මා පස්සති. **පටිපන්නො හොතී**ති සීලතො පට්ඨාය යාව අරහත්තමග්ගා නිබ්බිදාදීනං අත්ථාය පටිපන්නො හොති. **තදාහාරසම්භව**න්ති ඉදං කස්මා ආරභි? එතං ඛන්ධපඤ්චකං ආහාරං පටිච්ච ඨිතං, තස්මා තං ආහාරසම්භවං නාම කත්වා දස්සෙතුං ඉදං ආරභි. ඉති ඉමිනාපි පරියායෙන සෙක්ඛපටිපදා කථිතා හොති. **තදාහාරනිරොධා**ති තෙසං ආහාරානං නිරොධෙන. ඉදං කස්මා ආරභි? තඤ්හි ඛන්ධපඤ්චකං ආහාරනිරොධා නිරුජ්ඣති, තස්මා තං ආහාරනිරොධසම්භවං නාම කත්වා දස්සෙතුං ඉදං ආරභි. ඉති ඉමිනාපි පරියායෙන

සෙක්ඛස්සෙව පටිපදා කථිතා. **නිබ්බිදාති** ආදීනි සබ්බානි කාරණවචනානීති වෙදිතබ්බානි. **අනුපාදා විමුත්තොති** චතූහි උපාදානෙහි කඤ්චි ධම්මං අගහෙත්වා විමුත්තො. **සාධු සාධූති** ඉමිනා ථෙරස්ස බ්‍යාකරණං සම්පහංසෙත්වා සයම්පි තථෙව බ්‍යාකරොන්තො පුන ''භූතමිද''න්තිආදිමාහාති. පඨමං.

2. කළාරසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ **කළාරඛත්තියොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. දන්තා පනස්ස කළාරා විසමසණ්ඨානා, තස්මා ''කළාරො''ති වුච්චති. **හීනායාවත්තොති** හීනස්ස ගිහිභාවස්ස අත්ථාය නිවත්තො. **අස්සාසමලත්ථාති** අස්සාසං අවස්සයං පතිට්ඨං න හි නූන අලත්ථ, තයො මග්ගෙ තීණි ච ඵලානි නූන නාලත්ථාති දීපෙති. යදි හි තානි ලභෙය්‍ය, න සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තෙය්‍යාති අයං ථෙරස්ස අධිප්පායො. **න ඛ්වාහං, ආවුසොති** අහං ඛො, ආවුසො, ''අස්සාසං පත්තො, න පත්තො''ති න කඞ්ඛාමි. ථෙරස්ස හි සාවකපාරමීඤාණං අවස්සයො, තස්මා සො න කඞ්ඛති. **ආයතිං පනාවුසොති** ඉමිනා ''ආයතිං පටිසන්ධි තුම්හාකං උග්ඝාටිතා, න උග්ඝාටිතා''ති අරහත්තප්පත්තිං පුච්ඡති. **න ඛ්වාහං, ආවුසො, විචිකිච්ඡාමීති** ඉමිනා ථෙරො තත්ථ විචිකිච්ඡාභාවං දීපෙති.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති ''ඉමං සුතකාරණං භගවතො ආරොචෙස්සාමී''ති උපසඞ්කමි. **අඤ්ඤා බ්‍යාකතාති** අරහත්තං බ්‍යාකතං. **ඛීණා ජාතීති** න ථෙරෙන එවං බ්‍යාකතා, අයං පන ථෙරො තුට්ඨො පසන්නො එවං පදබ්‍යඤ්ජනානි ආරොපෙත්වා ආහ. **අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසීති** තං සුත්වා සත්ථා චින්තෙසි – ''සාරිපුත්තො ධීරො ගම්භීරො. න සො කෙනචි කාරණෙන එවං බ්‍යාකරිස්සති. සංඛිත්තෙන පන පඤ්හො බ්‍යාකතො භවිස්සති. පක්කොසාපෙත්වා නං පඤ්හං බ්‍යාකරාපෙස්සාමී''ති අඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආමන්තෙසි.

සචෙ තං සාරිපුත්තාති ඉදං භගවා ''න එස අත්තනො ධම්මතාය අඤ්ඤං බ්‍යාකරිස්සති, පඤ්හමෙතං පුච්ඡිස්සාමි, තං කථෙන්තොව අඤ්ඤං බ්‍යාකරිස්සතී''ති අඤ්ඤං බ්‍යාකරාපෙතුං එවං පුච්ඡි. **යංනිදානාවුසො, ජාතීති**, ආවුසො, අයං ජාති නාම යංපච්චයා, තස්ස පච්චයස්ස ඛයා ඛීණස්මිං ජාතියා පච්චයෙ ජාතිසඞ්ඛාතං ඵලං ඛීණන්ති විදිතං. ඉධාපි ච ථෙරො පඤ්හෙ අකඞ්ඛිත්වා අජ්ඣාසයෙ කඞ්ඛති. එවං කිරස්ස අහොසි – ''අඤ්ඤා නාම තණ්හා ඛීණා, උපාදානං ඛීණං, භවො ඛීණො, පච්චයො ඛීණො, කිලෙසා ඛීණාතිආදීහි බහූහි කාරණෙහි සක්කා බ්‍යාකාතුං, කථං කථෙන්තො පන සත්ථු අජ්ඣාසයං ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමී''ති.

කිඤ්චාපි එවං අජ්ඣාසයෙ කඞ්ඛති, පඤ්හං පන අට්ඨපෙත්වාව පච්චයාකාරවසෙන බ්‍යාකාසි. සත්ථාපි පච්චයාකාරවසෙනෙව බ්‍යාකරාපෙතුකාමො, තස්මා එස බ්‍යාකරොන්තොව අජ්ඣාසයං ගණ්හි. තාවදෙව ''ගහිතො මෙ සත්ථු අජ්ඣාසයො''ති අඤ්ඤාසි. අථස්ස නයසතෙන නයසහස්සෙන පඤ්හබ්‍යාකරණං උපට්ඨාසි. යස්මා පන භගවා උත්තරි පඤ්හං පුච්ඡති, තස්මා තෙන තං බ්‍යාකරණං අනුමොදිතන්ති වෙදිතබ්බං.

කථං ජානතො පන තෙති ඉදං කස්මා ආරභි? සවිසයෙ සීහනාදං නදාපෙතුං. ථෙරො කිර සූකරඛාතලෙණද්වාරෙ දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තෙ කථියමානෙ තාලවණ්ටං ගහෙත්වා සත්ථාරං බීජයමානො ඨිතො තිස්සො වෙදනා පරිග්ගහෙත්වා සාවකපාරමීඤාණං අධිගතො, අයමස්ස සවිසයො. ඉමස්මිං සවිසයෙ ඨිතො සීහනාදං නදිස්සතීති නං සන්ධාය සත්ථා ඉදං පඤ්හං පුච්ඡි. **අනිච්චාති** හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චා. **යදනිච්චං තං දුක්ඛන්ති** එත්ථ කිඤ්චාපි සුඛා වෙදනා ඨිතිසුඛා විපරිණාමදුක්ඛා, දුක්ඛා වෙදනා ඨිතිදුක්ඛා විපරිණාමසුඛා, අදුක්ඛමසුඛා ඤාණසුඛා අඤ්ඤාණදුක්ඛා, විපරිණාමකොටියා පන සබ්බාව දුක්ඛා නාම ජාතා. **විදිතන්ති** යස්මා එවං වෙදනාත්තයං දුක්ඛන්ති විදිතං, තස්මා යා තත්ථ තණ්හා, සා න උපට්ඨාසීති දස්සෙති.

සාධු සාධූති ථෙරස්ස වෙදනාපරිච්ඡෙදජානනෙ සම්පහංසනං. ථෙරො හි වෙදනා එකාති වා ද්වෙ තිස්සො චතස්සොති වා අවුත්තෙපි වුත්තනයෙන තාසං තිස්සොති පරිච්ඡෙදං අඤ්ඤාසි, තෙන තං භගවා සම්පහංසන්තො එවමාහ. **දුක්ඛස්මින්ති** ඉදං භගවා ඉමිනා අධිප්පායෙන ආහ – ''සාරිපුත්ත, යං තයා 'ඉමිනා කාරණෙන වෙදනාසු තණ්හා න උපට්ඨාසී'ති බ්‍යාකතං, තං සුබ්‍යාකතං. 'තිස්සො වෙදනා'ති විභජන්තෙන පන තෙ අතිප්පපඤ්චො කතො, තං 'දුක්ඛස්මි'න්ති බ්‍යාකරොන්තෙනාපි හි තෙ සුබ්‍යාකතමෙව භවෙය්‍ය. යංකිඤ්චි වෙදයිතං, තං දුක්ඛන්ති ඤාතමත්තෙපි හි වෙදනාසු තණ්හා න තිට්ඨති''.

කථං විමොක්ඛාති කතරා විමොක්ඛා, කතරෙන විමොක්ඛෙන තයා අඤ්ඤා බ්‍යාකතාති අත්ථො? **අජ්ඣත්තං විමොක්ඛාති** අජ්ඣත්තවිමොක්ඛෙන, අජ්ඣත්තසඞ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා පත්තඅරහත්තෙනාති අත්ථො. තත්ථ චතුක්කං වෙදිතබ්බං – අජ්ඣත්තං අභිනිවෙසො අජ්ඣත්තං වුට්ඨානං, අජ්ඣත්තං අභිනිවෙසො බහිද්ධා වුට්ඨානං, බහිද්ධා අභිනිවෙසො බහිද්ධා වුට්ඨානං, බහිද්ධා අභිනිවෙසො අජ්ඣත්තං වුට්ඨානන්ති. අජ්ඣත්තඤ්හි අභිනිවෙසිත්වා බහිද්ධාධම්මාපි දට්ඨබ්බායෙව, බහිද්ධා අභිනිවෙසිත්වා අජ්ඣත්තධම්මාපි. තස්මා කොචි භික්ඛු අජ්ඣත්තං සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා තෙ වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා ඔතාරෙති, බහිද්ධාපි පරිග්ගහෙත්වා පුන අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, තස්ස අජ්ඣත්ත සඞ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති. ඉති අජ්ඣත්තං අභිනිවෙසො අජ්ඣත්තං වුට්ඨානං නාම. කොචි අජ්ඣත්තං සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා තෙ වවත්ථපෙත්වා බහිද්ධා ඔතාරෙති, තස්ස බහිද්ධා සඞ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති. ඉති අජ්ඣත්තං අභිනිවෙසො බහිද්ධා වුට්ඨානං නාම.

කොචි බහිද්ධා සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා, තෙ වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, අජ්ඣත්තම්පි පරිග්ගහෙත්වා පුන බහිද්ධා ඔතාරෙති, තස්ස බහිද්ධා සඞ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති. ඉති බහිද්ධා අභිනිවෙසො බහිද්ධා වුට්ඨානං නාම. කොචි බහිද්ධා සඞ්ඛාරෙසු ඤාණං ඔතාරෙත්වා තෙ වවත්ථපෙත්වා අජ්ඣත්තං ඔතාරෙති, තස්ස අජ්ඣත්තසඞ්ඛාරෙ සම්මසනකාලෙ මග්ගවුට්ඨානං හොති. ඉති බහිද්ධා අභිනිවෙසො අජ්ඣත්තං වුට්ඨානං නාම. තත්‍ර ථෙරො ''අජ්ඣත්තසඞ්ඛාරෙ පරිග්ගහෙත්වා තෙසං වවත්ථානකාලෙ මග්ගවුට්ඨානෙන අරහත්තං පත්තොස්මී''ති දස්සෙන්තො **අජ්ඣත්තං විමොක්ඛා ඛ්වාහං, ආවුසොති** ආහ.

සබ්බුපාදානක්ඛයාති සබ්බෙසං චතුන්නම්පි උපාදානානං ඛයෙන. **තථා සතො විහරාමීති** තෙනාකාරෙන සතියා සමන්නාගතො විහරාමි. **යථා සතං විහරන්තන්ති** යෙනාකාරෙන මං සතියා සමන්නාගතං විහරන්තං. **ආසවා නානුස්සවන්තීති** චක්ඛුතො රූපෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්තීති එවං ඡහි ද්වාරෙහි ඡසු ආරම්මණෙසු සවනධම්මා කාමාසවාදයො ආසවා නානුස්සවන්ති නානුප්පවඩ්ඪන්ති, යථා මෙ න උප්පජ්ජන්තීති අත්ථො. **අත්තානඤ්ච නාවජානාමීති** අත්තානඤ්ච න අවජානාමි. ඉමිනා ඔමානපහානං කථිතං. එවඤ්හි සති පජානනා පසන්නා හොති.

සමණෙනාති බුද්ධසමණෙන. **තෙස්වාහං න කඞ්ඛාමීති** තෙසු අහං ''කතරො කාමාසවො, කතරො භවාසවො, කතරො දිට්ඨාසවො, කතරො අවිජ්ජාසවො''ති එවං සරූපභෙදතොපි, ''චත්තාරො ආසවා''ති එවං ගණනපරිච්ඡෙදතොපි න කඞ්ඛාමි. **තෙ මෙ පහීනාති න විචිකිච්ඡාමීති** තෙ මය්හං පහීනාති විචිකිච්ඡං න උප්පාදෙමි. ඉදං භගවා ''එවං බ්‍යාකරොන්තෙනපි තයා සුබ්‍යාකතං භවෙය්‍ය 'අජ්ඣත්තං විමොක්ඛා ඛ්වාහං, ආවුසො'තිආදීනි පන තෙ වදන්තෙන අතිප්පපඤ්චො කතො''ති දස්සෙන්තො ආහ.

උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසීති පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනතො උට්ඨහිත්වා විහාරං අන්තොමහාගන්ධකුටිං පාවිසි අසම්භින්නාය එව පරිසාය. කස්මා? බුද්ධා හි අනිට්ඨිතාය දෙසනාය අසම්භින්නාය පරිසාය උට්ඨායාසනා ගන්ධකුටිං පවිසන්තා පුග්ගලථොමනත්ථං වා පවිසන්ති ධම්මථොමනත්ථං වා. තත්ථ පුග්ගලථොමනත්ථං පවිසන්තො සත්ථා එවං චින්තෙසි – ''ඉමං මයා සංඛිත්තෙන උද්දෙසං උද්දිට්ඨං විත්ථාරෙන ච අවිභත්තං ධම්මපටිග්ගාහකා භික්ඛූ උග්ගහෙත්වා ආනන්දං වා කච්චායනං වා උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡිස්සන්ති, තෙ මය්හං ඤාණෙන සංසන්දෙත්වා කථෙස්සන්ති, තතොපි ධම්මපටිග්ගාහකා පුන මං පුච්ඡිස්සන්ති. තෙසමහං 'සුකථිතං, භික්ඛවෙ, ආනන්දෙන, සුකථිතං කච්චායනෙන, මං චෙපි තුම්හෙ එතමත්ථං පුච්ඡෙය්‍යාථ, අහම්පි නං එවමෙව බ්‍යාකරෙය්‍ය'න්ති එවං තෙ පුග්ගලෙ ථොමෙස්සාමි. තතො තෙසු ගාරවං ජනෙත්වා භික්ඛූ උපසඞ්කමිස්සන්ති, තෙපි භික්ඛූ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච නියොජෙස්සන්ති, තෙ තෙහි නියොජිතා තිස්සො සික්ඛා පරිපූරෙත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්තී''ති.

අථ වා පනස්ස එවං හොති – ''එස මයි පක්කන්තෙ අත්තනො ආනුභාවං කරිස්සති, අථ නං අහම්පි තථෙව ථොමෙස්සාමි, තං මම ථොමනං සුත්වා ගාරවජාතා භික්ඛූ ඉමං උපසඞ්කමිතබ්බං, වචනඤ්චස්ස සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති, තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය''ති ධම්මථොමනත්ථං පවිසන්තො එවං චින්තෙසි යථා ධම්මදායාදසුත්තෙ චින්තෙසි. තත්‍ර හිස්ස එවං අහොසි – ''මයි විහාරං පවිට්ඨෙ ආමිසදායාදං ගරහන්තො ධම්මදායාදඤ්ච ථොමෙන්තො ඉමිස්සංයෙව පරිසති නිසින්නො සාරිපුත්තො ධම්මං දෙසෙස්සති, එවං ද්වින්නම්පි අම්හාකං එකජ්ඣාසයාය මතියා දෙසිතා අයං දෙසනා අග්ගා ච ගරුකා ච භවිස්සති පාසාණච්ඡත්තසදිසා''ති.

ඉධ පන ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං උක්කංසෙත්වා පකාසෙත්වා ඨපෙතුකාමො පුග්ගලථොමනත්ථං උට්ඨායාසනා විහාරං පාවිසි. ඊදිසෙසු ඨානෙසු භගවා නිසින්නාසනෙයෙව අන්තරහිතො චිත්තගතියා විහාරං පවිසතීති වෙදිතබ්බො. යදි හි කායගතියා ගච්ඡෙය්‍ය, සබ්බා පරිසා භගවන්තං පරිවාරෙත්වා ගච්ඡෙය්‍ය, සා එකවාරං භින්නා පුන දුස්සන්නිපාතා භවෙය්‍යාති භගවා අදිස්සමානෙන කායෙන චිත්තගතියා එව පාවිසි.

එවං පවිට්ඨෙ පන භගවති භගවතො අධිප්පායානුරූපමෙව සීහනාදං නදිතුකාමො **තත්‍ර ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො අචිරපක්කන්තස්ස භගවතො භික්ඛූ ආමන්තෙසි. පුබ්බෙ අප්පටිසංවිදිතන්ති** ඉදං නාම පුච්ඡිස්සතීති පුබ්බෙ මයා අවිදිතං අඤ්ඤාතං. **පඨමං පඤ්හන්ති**, ''සචෙ තං, සාරිපුත්ත, එවං පුච්ඡෙය්‍යුං කථං ජානතා පන තයා, ආවුසො සාරිපුත්ත, කථං පස්සතා අඤ්ඤා බ්‍යාකතා ඛීණා ජාතී''ති ඉමං පඨමං පඤ්හං. **දන්ධායිතත්තන්ති** සත්ථු ආසයජානනත්ථං දන්ධභාවො අසීඝතා. **පඨමං පඤ්හං අනුමොදීති**, ''ජාති පනාවුසො සාරිපුත්ත, කිංනිදානා''ති ඉමං දුතියං පඤ්හං පුච්ඡන්තො, ''යංනිදානාවුසො, ජාතී''ති එවං විස්සජ්ජිතං පඨමං පඤ්හං අනුමොදි.

එතදහොසීති භගවතා අනුමොදිතෙ නයසතෙන නයසහස්සෙන පඤ්හස්ස එකඞ්ගණිකභාවෙන පාකටීභූතත්තා එතං අහොසි. **දිවසම්පාහං භගවතො එතමත්ථං බ්‍යාකරෙය්‍යන්ති** සකලදිවසම්පි අහං භගවතො එතං පටිච්චසමුප්පාදත්ථං පුට්ඨො සකලදිවසම්පි අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි බ්‍යාකරෙය්‍යං. **යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති** එවං කිරස්ස අහොසි – ''ථෙරො උළාරසීහනාදං නදති, සුකාරණං එතං, දසබලස්ස නං ආරොචෙස්සාමී''ති. තස්මා යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි.

සා හි භික්ඛු සාරිපුත්තස්ස ධම්මධාතූති එත්ථ ධම්මධාතූති පච්චයාකාරස්ස විවටභාවදස්සනසමත්ථං සාවකපාරමීඤාණං. සාවකානඤ්හි සාවකපාරමීඤාණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණගතිකමෙව හොති. යථා බුද්ධානං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා ධම්මා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පාකටා හොන්ති, එවං ථෙරස්ස සාවකපාරමීඤාණං සබ්බෙපි සාවකඤාණස්ස ගොචරධම්මෙ ජානාතීති. දුතියං.

3. ඤාණවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ **තං සුණාථාති** තං ඤාණවත්ථුදෙසනං සුණාථ. **ඤාණවත්ථූනීති** චෙත්ථ ඤාණමෙව ඤාණවත්ථූති වෙදිතබ්බං. **ජරාමරණෙ ඤාණන්ති**ආදීසු චතූසු පඨමං සවනමයඤාණං සම්මසනඤාණං පටිවෙධඤාණං පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති චතුබ්බිධං වට්ටති, තථා දුතියං. තතියං පන ඨපෙත්වා සම්මසනඤාණං තිවිධමෙව හොති, තථා චතුත්ථං. ලොකුත්තරධම්මෙසු හි සම්මසනං නාම නත්ථි. **ජාතියා ඤාණන්ති**ආදීසුපි එසෙව නයො. **ඉමිනා ධම්මෙනාති** ඉමිනා චතුසච්චධම්මෙන වා මග්ගඤාණධම්මෙන වා.

දිට්ඨෙනාතිආදීසු **දිට්ඨෙනාති** ඤාණචක්ඛුනා දිට්ඨෙන. **විදිතෙනාති** පඤ්ඤාය විදිතෙන. **අකාලිකෙනාති** කිඤ්චි කාලං අනතික්කමිත්වා පටිවෙධානන්තරංයෙව ඵලදායකෙන. **පත්තෙනාති** අධිගතෙන. **පරියොගාළ්හෙනාති** පරියොගාහිතෙන පඤ්ඤාය අනුපවිට්ඨෙන. **අතීතානාගතෙ නයං නෙතීති** ''යෙ ඛො කෙචී''තිආදිනා නයෙන අතීතෙ ච අනාගතෙ ච නයං නෙති. එත්ථ ච න චතුසච්චධම්මෙන වා මග්ගඤාණධම්මෙන වා සක්කා අතීතානාගතෙ නයං නෙතුං, චතුසච්චෙ පන මග්ගඤාණෙන පටිවිද්ධෙ පරතො පච්චවෙක්ඛණඤාණං නාම හොති. තෙන නයං නෙතීති වෙදිතබ්බා. **අබ්භඤ්ඤංසූති** අභිඅඤ්ඤංසු ජානිංසු. **සෙය්‍යථාපාහං, එතරහීති** යථා අහං එතරහි චතුසච්චවසෙන ජානාමි. **අන්වයෙ ඤාණන්ති** අනුඅයෙ ඤාණං, ධම්මඤාණස්ස අනුගමනෙ ඤාණං, පච්චවෙක්ඛණඤාණස්සෙතං නාමං. **ධම්මෙ ඤාණන්ති** මග්ගඤාණං. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛීණාසවස්ස සෙක්ඛභූමි කථිතා හොති. තතියං.

4. දුතියඤාණවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ **සත්තසත්තරීති** සත්ත ච සත්තරි ච. බ්‍යඤ්ජනභාණකා කිර තෙ භික්ඛූ, බහුබ්‍යඤ්ජනං කත්වා වුච්චමානෙ පටිවිජ්ඣිතුං සක්කොන්ති, තස්මා තෙසං අජ්ඣාසයෙන ඉදං සුත්තං වුත්තං. **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති** පච්චයාකාරෙ ඤාණං. පච්චයාකාරො හි ධම්මානං පවත්තිට්ඨිතිකාරණත්තා ධම්මට්ඨිතීති වුච්චති, එත්ථ ඤාණං ධම්මට්ඨිතිඤාණං, එතස්සෙව ඡබ්බිධස්ස ඤාණස්සෙතං අධිවචනං. **ඛයධම්මන්ති** ඛයගමනසභාවං. **වයධම්මන්ති** වයගමනසභාවං. **විරාගධම්මන්ති** විරජ්ජනසභාවං. **නිරොධධම්මන්ති** නිරුජ්ඣනසභාවං. **සත්තසත්තරීති** එකෙකස්මිං සත්ත සත්ත කත්වා එකාදසසු පදෙසු සත්තසත්තරි. ඉමස්මිං සුත්තෙ විපස්සනාපටිවිපස්සනා කථිතා. චතුත්ථං.

5. අවිජ්ජාපච්චයසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ **සමුදයො හොතීති** සත්ථා ඉධෙව දෙසනං ඔසාපෙසි. කිංකාරණාති? දිට්ඨිගතිකස්ස ඔකාසදානත්ථං. තස්සඤ්හි පරිසති උපාරම්භචිත්තො දිට්ඨිගතිකො අත්ථි, සො පඤ්හං පුච්ඡිස්සති, අථස්සාහං විස්සජ්ජෙස්සාමීති තස්ස ඔකාසදානත්ථං දෙසනං ඔසාපෙසි. **නො කල්ලො පඤ්හොති** අයුත්තො පඤ්හො. දුප්පඤ්හො එසොති අත්ථො. නනු ච ''කතමං නු ඛො, භන්තෙ, ජරාමරණ''න්ති? ඉදං සුපුච්ඡිතන්ති. කිඤ්චාපි සුපුච්ඡිතං, යථා පන සතසහස්සග්ඝනිකෙ සුවණ්ණථාලෙ වඩ්ඪිතස්ස සුභොජනස්ස මත්ථකෙ ආමලකමත්තෙපි ගූථපිණ්ඩෙ ඨපිතෙ සබ්බං භොජනං දුබ්භොජනං හොති ඡඩ්ඩෙතබ්බං, එවමෙව ''කස්ස ච පනිදං ජරාමරණ''න්ති? ඉමිනා සත්තූපලද්ධිවාදපදෙන ගූථපිණ්ඩෙන තං භොජනං දුබ්භොජනං විය අයම්පි සබ්බො දුප්පඤ්හොව ජාතොති.

බ්‍රහ්මචරියවාසොති අරියමග්ගවාසො. **තං ජීවං තං සරීරන්ති** යස්ස හි අයං දිට්ඨි, සො ''ජීවෙ උච්ඡිජ්ජමානෙ සරීරං උච්ඡිජ්ජති, සරීරෙ උච්ඡිජ්ජන්තෙ ජීවිතං උච්ඡිජ්ජතී''ති ගණ්හාති. එවං ගණ්හතො සා දිට්ඨි ''සත්තො උච්ඡිජ්ජතී''ති ගහිතත්තා උච්ඡෙදදිට්ඨි නාම හොති . සචෙ පන සඞ්ඛාරාව උප්පජ්ජන්ති චෙව නිරුජ්ඣන්ති චාති ගණ්හෙය්‍ය, සාසනාවචරා සම්මාදිට්ඨි නාම භවෙය්‍ය. අරියමග්ගො ච නාමෙසො වට්ටං නිරොධෙන්තො වට්ටං සමුච්ඡින්දන්තො උප්පජ්ජති , තදෙව තං වට්ටං උච්ඡෙදදිට්ඨියා ගහිතාකාරස්ස සම්භවෙ සති විනාව මග්ගභාවනාය නිරුජ්ඣතීති මග්ගභාවනා නිරත්ථකා හොති. තෙන වුත්තං ''බ්‍රහ්මචරියවාසො න හොතී''ති.

දුතියනයෙ **අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති** යස්ස අයං දිට්ඨි, සො ''සරීරං ඉධෙව උච්ඡිජ්ජති, න ජීවිතං, ජීවිතං පන පඤ්ජරතො සකුණො විය යථාසුඛං ගච්ඡතී''ති ගණ්හාති. එවං ගණ්හතො සා දිට්ඨි ''ඉමස්මා ලොකා ජීවිතං පරලොකං ගත''න්ති ගහිතත්තා සස්සතදිට්ඨි නාම හොති. අයඤ්ච අරියමග්ගො තෙභූමකවට්ටං විවට්ටෙන්තො උප්පජ්ජති, සො එකසඞ්ඛාරෙපි නිච්චෙ ධුවෙ සස්සතෙ සති උප්පන්නොපි වට්ටං විවට්ටෙතුං න සක්කොතීති මග්ගභාවනා නිරත්ථකා හොති. තෙන වුත්තං ''අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා භික්ඛු දිට්ඨියා සති බ්‍රහ්මචරියවාසො න හොතී''ති.

විසූකායිකානීතිආදි සබ්බං මිච්ඡාදිට්ඨිවෙවචනමෙව. සා හි සම්මාදිට්ඨියා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙන විසූකම්පි අත්තානං ආවරණතො **විසූකායිකං,** සම්මාදිට්ඨිං අනනුවත්තිත්වා තස්සා විරොධෙන පවත්තනතො **විසෙවිතං,** කදාචි උච්ඡෙදස්ස

කදාචි සස්සතස්ස ගහණතො විරූපං එන්දිතං **විප්ඵන්දිතන්ති** වුච්චති. **තාලාවත්ථුකතානීති** තාලවත්ථු විය කතානි, පුන අවිරුහණට්ඨෙන මත්ථකච්ඡින්නතාලො විය සමූලං තාලං උද්ධරිත්වා තස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං විය ච කතානීති අත්ථො. **අනභාවංකතානීති** අනුඅභාවං කතානීති. පඤ්චමං.

6. දුතියඅවිජ්ජාපච්චයසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙ **ඉති වා, භික්ඛවෙ, යො වදෙය්‍යාති** තස්සං පරිසති දිට්ඨිගතිකො පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො අත්ථි, සො පන අවිසාරදධාතුකො උට්ඨාය දසබලං පුච්ඡිතුං න සක්කොති, තස්මා තස්ස අජ්ඣාසයෙන සයමෙව පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙන්තො සත්ථා එවමාහ. ඡට්ඨං.

7. නතුම්හසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ **න තුම්හාකන්ති** අත්තනි හි සති අත්තනියං නාම හොති. අත්තායෙව ච නත්ථි, තස්මා ‘‘න තුම්හාක’’න්ති ආහ. **නපි අඤ්ඤෙසන්ති** අඤ්ඤො නාම පරෙසං අත්තා, තස්මිං සති අඤ්ඤෙසං නාම සියා, සොපි නත්ථි, තස්මා ‘‘නපි අඤ්ඤෙස’’න්ති ආහ. **පුරාණමිදං, භික්ඛවෙ, කම්මන්ති** නයිදං පුරාණකම්මමෙව, පුරාණකම්මනිබ්බත්තො පනෙස කායො, තස්මා පච්චයවොහාරෙන එවං වුත්තො. **අභිසඞ්ඛතන්තිආදි** කම්මවොහාරස්සෙව වසෙන පුරිමලිඞ්ගසභාගතාය වුත්තං, අයං පනෙත්ථ අත්ථො – **අභිසඞ්ඛතන්ති** පච්චයෙහි කතොති දට්ඨබ්බො. **අභිසඤ්චෙතයිතන්ති** චෙතනාවත්ථුකො චෙතනාමූලකොති දට්ඨබ්බො. **වෙදනියන්ති** වෙදනියවත්ථූති දට්ඨබ්බො. සත්තමං.

8. චෙතනාසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ **යඤ්ච, භික්ඛවෙ, චෙතෙතීති** යං චෙතනං චෙතෙති, පවත්තෙතීති අත්ථො. **යඤ්ච පකප්පෙතීති** යං පකප්පනං පකප්පෙති, පවත්තෙතිච්චෙව අත්ථො. **යඤ්ච අනුසෙතීති** යඤ්ච අනුසයං අනුසෙති, පවත්තෙතිච්චෙව අත්ථො. එත්ථ ච **චෙතෙතීති** තෙභූමකකුසලාකුසලචෙතනා ගහිතා, **පකප්පෙතීති** අට්ඨසු ලොභසහගතචිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨිකප්පා ගහිතා, **අනුසෙතීති** ද්වාදසන්නං චෙතනානං සහජාතකොටියා චෙව උපනිස්සයකොටියා ච අනුසයො ගහිතො. **ආරම්මණමෙතං හොතීති** (චෙතනාදිධම්මජාතෙ සති කම්මවිඤ්ඤාණස්ස උප්පත්තියා අවාරිතත්තා) එතං චෙතනාදිධම්මජාතං පච්චයො හොති. පච්චයො හි ඉධ ආරම්මණන්ති අධිප්පෙතා. **විඤ්ඤාණස්ස ඨිතියාති** කම්මවිඤ්ඤාණස්ස ඨිතත්ථං. **ආරම්මණෙ සතීති** තස්මිං පච්චයෙ සති. **පතිට්ඨා විඤ්ඤාණස්ස හොතීති** තස්ස කම්මවිඤ්ඤාණස්ස පතිට්ඨා හොති. **තස්මිං පතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙති** තස්මිං කම්මවිඤ්ඤාණෙ පතිට්ඨිතෙ. **විරූළ්හෙති** කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිආකඩ්ඪනසමත්ථතාය නිබ්බත්තමූලෙ ජාතෙ. **පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තීති** පුනබ්භවසඞ්ඛාතා අභිනිබ්බත්ති.

නො චෙ, භික්ඛවෙ, චෙතෙතීති ඉමිනා තෙභූමකචෙතනාය අප්පවත්තනක්ඛණො වුත්තො. **නො චෙ පකප්පෙතීති** ඉමිනා තණ්හාදිට්ඨිකප්පානං අප්පවත්තනක්ඛණො. **අථ චෙ අනුසෙතීති** ඉමිනා තෙභූමකවිපාකෙසු පරිත්තකිරියාසු රූපෙති එත්ථ අප්පහීනකොටියා අනුසයො ගහිතො. **ආරම්මණමෙතං හොතීති** අනුසයෙ සති කම්මවිඤ්ඤාණස්ස උප්පත්තියා අවාරිතත්තා එතං අනුසයජාතං පච්චයොව හොති.

නො චෙව චෙතෙතීතිආදීසු පඨමපදෙ තෙභූමකකුසලාකුසලචෙතනා නිවත්තා, දුතියපදෙ අට්ඨසු චිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨියො, තතියපදෙ වුත්තප්පකාරෙසු ධම්මෙසු යො අප්පහීනකොටියා අනුසයිතො අනුසයො, සො නිවත්තො.

අපිචෙත්ථ අසම්මොහත්ථං චෙතෙති පකප්පෙති අනුසෙති, චෙතෙති න පකප්පෙති අනුසෙති, න චෙතෙති න පකප්පෙති අනුසෙති, න චෙතෙති න පකප්පෙති න අනුසෙතීති ඉදම්පි චතුක්කං වෙදිතබ්බං. තත්ථ පඨමනයෙ ධම්මපරිච්ඡෙදො දස්සිතො. දුතියනයෙ **චෙතෙතීති** තෙභූමකකුසලචෙතනා චෙව චතස්සො ච අකුසලචෙතනා ගහිතා. **න පකප්පෙතීති** අට්ඨසු චිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨියො නිවත්තා. **අනුසෙතීති** තෙභූමකකුසලෙ උපනිස්සයකොටියා, චතූසු අකුසලචෙතනාසු සහජාතකොටියා චෙව උපනිස්සයකොටියා ච අනුසයො ගහිතො. තතියනයෙ **න චෙතෙතීති** තෙභූමකකුසලාකුසලං නිවත්තං, **න පකප්පෙතීති** අට්ඨසු චිත්තෙසු තණ්හාදිට්ඨියො නිවත්තා, **අනුසෙතීති** සුත්තෙ ආගතං වාරෙත්වා තෙභූමකකුසලාකුසලවිපාකකිරියාරූපෙසු අප්පහීනකොටියා උපනිස්සයො ගහිතො. චතුත්ථනයො පුරිමසදිසොව.

තදප්පතිට්ඨිතෙති තස්මිං අප්පතිට්ඨිතෙ. **අවිරූළ්හෙති** කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිආකඩ්ඪනසමත්ථතාය අනිබ්බත්තමූලෙ. එත්ථ පන කිං කථිතන්ති? අරහත්තමග්ගස්ස කිච්චං, ඛීණාසවස්ස කිච්චකරණන්තිපි නවලොකුත්තරධම්මාතිපි වත්තුං වට්ටති. එත්ථ ච විඤ්ඤාණස්ස චෙව ආයතිං පුනබ්භවස්ස ච අන්තරෙ එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානමන්තරෙ එකො, භවජාතීනමන්තරෙ එකොති. අට්ඨමං.

9. දුතියචෙතනාසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ විඤ්ඤාණනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානමන්තරෙ එකො, භවජාතීනමන්තරෙ එකොති. නවමං.

10. තතියචෙතනාසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ **නතීති** තණ්හා. සා හි පියරූපෙසු රූපාදීසු නමනට්ඨෙන ‘‘නතී’’ති වුච්චති. **ආගති ගති හොතීති** ආගතිම්හි ගති හොති, ආගතෙ පච්චුපට්ඨිතෙ කම්මෙ වා කම්මනිමිත්තෙ වා ගතිනිමිත්තෙ වා පටිසන්ධිවසෙන විඤ්ඤාණස්ස ගති හොති. **චුතූපපාතොති** එවං විඤ්ඤාණස්ස ආගතෙ පටිසන්ධිවිසයෙ ගතියා සති ඉතො චවනසඞ්ඛාතා චුති, තත්ථූපපත්තිසඞ්ඛාතො උපපාතොති අයං චුතූපපාතො නාම හොති. එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ නතියා ච ආගතිගතියා ච අන්තරෙ එකොව සන්ධි කථිතොති. දසමං.

කළාරඛත්තියවග්ගො චතුත්ථො.

5. ගහපතිවග්ගො

1. පඤ්චවෙරභයසුත්තවණ්ණනා

41. ගහපතිවග්ගස්ස පඨමෙ **යතොති** යදා. **භයානි වෙරානීති** භයවෙරචෙතනායො. **සොතාපත්තියඞ්ගෙහීති** දුවිධං සොතාපත්තියා අඞ්ගං, (සොතාපත්තියා ච අඞ්ගං,) යං පුබ්බභාගෙ සොතාපත්තිපටිලාභාය සංවත්තති, ‘‘සප්පුරිසසංසෙවො සද්ධම්මස්සවනං යොනිසොමනසිකාරො ධම්මානුධම්මප්පටිපත්තී’’ති (දී. නි. 3.311) එවං ආගතං, පටිලද්ධගුණස්ස ච සොතාපත්තිං පත්වා ඨිතස්ස අඞ්ගං, යං සොතාපන්නස්ස අඞ්ගන්තිපි වුච්චති, බුද්ධෙ අවෙච්චප්පසාදාදීනං එතං අධිවචනං. ඉදමිධ අධිප්පෙතං. **අරියොති** නිද්දොසො නිරුපාරම්භො. **ඤායොති** පටිච්චසමුප්පන්නං ඤත්වා ඨිතඤාණම්පි පටිච්චසමුප්පාදොපි. යථාහ – ‘‘ඤායො වුච්චති පටිච්චසමුප්පාදො, අරියොපි අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො ඤායො’’ති. **පඤ්ඤායාති** අපරාපරං උප්පන්නාය විපස්සනාපඤ්ඤාය. **සුදිට්ඨො හොතීති** අපරාපරං උප්පජ්ජිත්වා දස්සනවසෙන සුට්ඨු දිට්ඨො.

ඛීණනිරයොතිආදීසු ආයතිං තත්ථ අනුප්පජ්ජනතාය ඛීණො නිරයො මය්හන්ති සො අහං ඛීණනිරයො. එස නයො සබ්බත්ථ. **සොතාපන්නොති** මග්ගසොතං ආපන්නො. **අවිනිපාතධම්මොති** න විනිපාතසභාවො . **නියතොති** පඨමමග්ගසඞ්ඛාතෙන සම්මත්තනියාමෙන නියතො. **සම්බොධිපරායනොති** උත්තරිමග්ගත්තයසඞ්ඛාතො සම්බොධි පරං අයනං මය්හන්ති සොහං සම්බොධිපරායනො, තං සම්බොධිං අවස්සං අභිසම්බුජ්ඣනකොති අත්ථො.

පාණාතිපාතපච්චයාති පාණාතිපාතකම්මකාරණා. **භයං වෙරන්ති** අත්ථතො එකං. වෙරඤ්ච නාමෙතං දුවිධං හොති බාහිරං අජ්ඣත්තිකන්ති. එකෙන හි එකස්ස පිතා මාරිතො හොති, සො චින්තෙසි ‘‘එතෙන කිර මෙ පිතා මාරිතො, අහම්පි තංයෙව මාරෙස්සාමී’’ති නිසිතං සත්ථං ආදාය චරති. යා තස්ස අබ්භන්තරෙ උප්පන්නවෙරචෙතනා, ඉදං බාහිරං වෙරං නාම. යා පන ඉතරස්ස ‘‘අයං කිර මං මාරෙස්සාමීති චරති, අහමෙව නං පඨමතරං මාරෙස්සාමී’’ති චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදං අජ්ඣත්තිකං වෙරං නාම. ඉදං තාව උභයම්පි දිට්ඨධම්මිකමෙව. යා පන තං නිරයෙ උප්පන්නං දිස්වා ‘‘එතං පහරිස්සාමී’’ති ජලිතං අයමුග්ගරං ගණ්හතො නිරයපාලස්ස චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං බාහිරවෙරං. යා චස්ස ‘‘අයං නිද්දොසං මං පහරිස්සාමීති ආගච්ඡති, අහමෙව නං පඨමතරං පහරිස්සාමී’’ති චෙතනා උප්පජ්ජති, ඉදමස්ස සම්පරායිකං අජ්ඣත්තවෙරං. යං පනෙතං බාහිරවෙරං, තං අට්ඨකථායං ‘‘පුග්ගලවෙර’’න්ති වුත්තං. **දුක්ඛං දොමනස්සන්ති** අත්ථතො එකමෙව. යථා චෙත්ථ, එවං සෙසපදෙසුපි ‘‘ඉමිනා මම භණ්ඩං හටං , මය්හං දාරෙසු චාරිත්තං ආපන්නං, මුසා වත්වා අත්ථො භග්ගො, සුරාමදමත්තෙන ඉදං නාම කත’’න්තිආදිනා නයෙන වෙරුප්පත්ති වෙදිතබ්බා. **අවෙච්චප්පසාදෙනාති** අධිගතෙන අචලප්පසාදෙන. **අරියකන්තෙහීති** පඤ්චහි සීලෙහි. තානි හි අරියානං කන්තානි පියානි. භවන්තරගතාපි අරියා තානි න විජහන්ති, තස්මා ‘‘අරියකන්තානී’’ති වුච්චන්ති. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ අනුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තමෙව. පඨමං.

2. දුතියපඤ්චවෙරභයසුත්තවණ්ණනා

42. දුතියෙ භික්ඛූනං කථිතභාවමත්තමෙව විසෙසො. දුතියං.

3. දුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ **දුක්ඛස්සාති** වට්ටදුක්ඛස්ස. **සමුදයන්ති** ද්වෙ සමුදයා ඛණිකසමුදයො ච පච්චයසමුදයො ච. පච්චයසමුදයං පස්සන්තොපි භික්ඛු ඛණිකසමුදයං පස්සති, ඛණිකසමුදයං පස්සන්තොපි පච්චයසමුදයං පස්සති. අත්ථඞ්ගමොපි අච්චන්තත්ථඞ්ගමො භෙදත්ථඞ්ගමොති දුවිධො. අච්චන්තත්ථඞ්ගමං පස්සන්තොපි භෙදත්ථඞ්ගමං

පස්සති, හෙදත්ථඞ්ගමං පස්සන්තොපි අච්චන්තත්ථඞ්ගමං පස්සති. **දෙසෙස්සාමී**ති ඉදං වට්ටදුක්ඛස්ස සමුදයඅත්ථඞ්ගමං නිබ්බත්තිභෙදං නාම දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථාති අත්ථො. **පටිච්චා**ති නිස්සයවසෙන චෙව ආරම්මණවසෙන ච පච්චයං කත්වා. **තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො**ති තිණ්ණං සඞ්ගතියා ඵස්සො. **අයං ඛො, භික්ඛවෙ, දුක්ඛස්ස සමුදයො**ති අයං වට්ටදුක්ඛස්ස නිබ්බත්ති නාම. **අත්ථඞ්ගමො**ති භෙදො. එවඤ්හි වට්ටදුක්ඛං භින්නං හොති අප්පටිසන්ධියං. තතියං.

4. ලොකසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථෙ **ලොකස්සා**ති සඞ්ඛාරලොකස්ස. අයමෙත්ථ විසෙසො. චතුත්ථං.

5. ඤාතිකසුත්තවණ්ණනා

45. පඤ්චමෙ **ඤාතිකෙ**ති ද්වින්නං ඤාතකානං ගාමෙ. **ගිඤ්ජකාවසථෙ**ති ඉට්ඨකාහි කතෙ මහාපාසාදෙ. **ධම්මපරියාය**න්ති ධම්මකාරණං. **උපස්සුතී**ති උපස්සුතිට්ඨානං, යං ඨානං උපගතෙන සක්කා හොති භගවතො සද්දං සොතුං, තත්ථ ඨිතොති අත්ථො. සො කිර ගන්ධකුටිපරිවෙණසම්මජ්ජනත්ථං ආගතො අත්තනො කම්මං පහාය භගවතො ධම්මඝොසං සුණන්තො අට්ඨාසි. **අද්දසා**ති තදා කිර භගවතො ආදිතොව පච්චයාකාරං මනසිකරොන්තස්ස ''ඉදං ඉමිනා පච්චයෙන හොති, ඉදං ඉමිනා''ති ආවජ්ජතො යාව භවග්ගා එකඞ්ගණං අහොසි, සත්ථා මනසිකාරං පහාය වචසා සජ්ඣායං කරොන්තො යථානුසන්ධිනා දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා, ''අපි නු ඛො ඉමං ධම්මපරියායං කොචි අස්සොසී''ති ආවජ්ජෙන්තො තං භික්ඛුමද්දස. තෙන වුත්තං ''අද්දසා ඛො භගවා''ති.

අස්සොසි නොති අස්සොසි නු. අථ වා **අස්සොසි නො**ති අම්හාකං භාසන්තානං අස්සොසීති. **උග්ගණ්හාහී**තිආදීසු සුත්වා තුණ්හීභූතොව පගුණං කරොන්තො උග්ගණ්හාති නාම. පදානුපදං සටෙත්වා වාචාය පරිචිතං කරොන්තො පරියාපුණාති නාම. උභයථාපි පගුණං ආධාරප්පත්තං කරොන්තො ධාරෙති නාම. **අත්ථසංහිතො**ති කාරණනිස්සිතො. **ආදිබ්‍රහ්මචරියකො**ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි පතිට්ඨානභූතො. ඉති තීසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු වට්ටවිවට්ටමෙව කථිතං. පඤ්චමං.

6. අඤ්ඤතරබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

46. ඡට්ඨෙ **අඤ්ඤතරො**ති නාමවසෙන අපාකටො අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො. ඡට්ඨං.

7. ජාණුස්සොණිසුත්තවණ්ණනා

47. සත්තමෙ **ජාණුස්සොණී**ති ඨානන්තරවසෙන එවංලද්ධනාමො අසීතිකොටිවිභවො මහාපුරොහිතො. සත්තමං.

8. ලොකායතිකසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ **ලොකායතිකො**ති විතණ්ඩසත්ථෙ ලොකායතෙ කතපරිචයො. **ජෙට්ඨමෙතං ලොකායත**න්ති පඨමං ලොකායතං. **ලොකායත**න්ති ච ලොකස්සෙව ආයතං, බාලපුථුජ්ජනලොකස්ස ආයතං, මහන්තං ගම්භීරන්ති උපධාරිතබ්බං පරිත්තං භාවං දිට්ඨිගතං. **එකත්ත**න්ති එකසභාවං, නිච්චසභාවමෙවාති පුච්ඡති. **පුථුත්ත**න්ති පුරිමසභාවෙන නානාසභාවං, දෙවමනුස්සාදිභාවෙන පඨමං හුත්වා පච්ඡා න හොතීති උච්ඡෙදං සන්ධාය පුච්ඡති. එවමෙත්ථ ''සබ්බමත්ථී, සබ්බමෙකත්ත''න්ති ඉමා ද්වෙපි සස්සතදිට්ඨියො, ''සබ්බං නත්ථී, සබ්බං පුථුත්ත''න්ති ඉමා ද්වෙ උච්ඡෙදදිට්ඨියොති වෙදිතබ්බා. අට්ඨමං.

9. අරියසාවකසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ **කිං නු ඛො**ති සංසයුප්පත්තිආකාරදස්සනං. **සමුදයතී**ති උප්පජ්ජති. නවමං.

10. දුතියඅරියසාවකසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ ද්වෙපි නයා එකතො වුත්තා. ඉදමෙව පුරිමෙන නානත්තං, සෙසං තාදිසමෙවාති. දසමං.

ගහපතිවග්ගො පඤ්චමො.

6. දුක්ඛවග්ගො

1. පරිවීමංසනසුත්තවණ්ණනා

51. දුක්ඛවග්ගස්ස පඨමෙ **පරිවීමංසමානොති** උපපරික්ඛමානො. **ජරාමරණන්ති** කස්මා ජරාමරණං එකමෙව ‘‘අනෙකවිධං නානප්පකාරක’’න්ති වත්වා ගහිතන්ති චෙ? තස්මිං ගහිතෙ සබ්බදුක්ඛස්ස ගහිතත්තා. යථා හි චූළාය ගහිතෙ පුරිසෙ සො පුරිසො ගහිතොව හොති, එවං ජරාමරණෙ ගහිතෙ සබ්බදුක්ඛං ගහිතමෙව හොති. තස්මා ‘‘යං බො ඉදං අනෙකවිධං නානප්පකාරකං දුක්ඛං ලොකෙ උප්පජ්ජති’’ති න්හත්වා ඨිතං පුරිසං විය සබ්බදුක්ඛං දස්සෙත්වා තං චූළාය ගණ්හන්තො විය ජරාමරණං ගණ්හි.

ජරාමරණනිරොධසාරුප්පගාමිනීති ජරාමරණනිරොධස්ස සාරුප්පභාවෙන නික්කිලෙසතාය පරිසුද්ධතාය සදිසාව හුත්වා ගාමිනීති අත්ථො. **තථා පටිපන්නො ච හොතීති** යථා තං පටිපන්නොති වුච්චති, එවං පටිපන්නො හොති. **අනුධම්මචාරීති** නිබ්බානධම්මං අනුගතං පටිපත්තිධම්මං චරති, පූරෙතීති අත්ථො. **දුක්ඛක්ඛයාය පටිපන්නොති** සීලං ආදිං කත්වා ජරාමරණදුක්ඛස්ස නිරොධත්ථාය පටිපන්නො. **සඞ්ඛාරනිරොධායාති** සඞ්ඛාරදුක්ඛස්ස නිරොධත්ථාය. එත්තාවතා යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතා.

ඉදානි අරහත්තඵලපච්චවෙක්ඛණං සතතවිහාරඤ්ච දස්සෙත්වා දෙසනා නිවත්තෙතබ්බා සියා, තථා අකත්වා **අවිජ්ජාගතොති** ඉදං කස්මා ගණ්හාතීති? ඛීණාසවස්ස සමතික්කන්තවට්ටදුක්ඛදස්සනත්ථං . අපිච පුන වට්ටං ආරභිත්වා විවට්ටෙ කථියමානෙ බුජ්ඣනකසත්තො චෙත්ථ අත්ථි, තස්ස අජ්ඣාසයවසෙනාපි ඉදං ගණ්හාතීති වෙදිතබ්බො. තත්ථ **අවිජ්ජාගතොති** අවිජ්ජාය ගතො උපගතො සමන්නාගතො. **පුරිසපුග්ගලොති** පුරිසොයෙව පුග්ගලො. උභයෙනාපි සම්මුතිකථං කථෙති. බුද්ධානඤ්හි සම්මුතිකථා පරමත්ථකථාති ද්වෙ කථා හොන්ති. තත්ථ ‘‘සත්තො නරො පුරිසො පුග්ගලො තිස්සො නාගො’’ති එවං පවත්තා සම්මුතිකථා නාම. ‘‘ඛන්ධා ධාතුයො ආයතනානී’’ති එවං පවත්තා පරමත්ථකථා නාම. පරමත්ථං කථෙන්තාපි සම්මුතිං අමුඤ්චිත්වා කථෙන්ති. තෙ සම්මුතිං කථෙන්තාපි පරමත්ථං කථෙන්තාපි සච්චමෙව කථෙන්ති. තෙනෙව වුත්තං –

‘‘දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසි, සම්බුද්ධො වදතං වරො;
සම්මුතිං පරමත්ථඤ්ච, තතියං නූපලබ්භති;
සඞ්කෙතවචනං සච්චං, ලොකසම්මුතිකාරණං;
පරමත්ථවචනං සච්චං, ධම්මානං භූතලක්ඛණ’’න්ති.

පුඤ්ඤං චෙ සඞ්ඛාරන්ති තෙරසචෙතනාභෙදං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං. **අභිසඞ්ඛරොතීති** කරොති. **පුඤ්ඤූපගං හොති විඤ්ඤාණන්ති** කම්මවිඤ්ඤාණං කම්මපුඤ්ඤෙන උපගතං සම්පයුත්තං හොති, විපාකවිඤ්ඤාණං විපාකපුඤ්ඤෙන. **අපුඤ්ඤං චෙ සඞ්ඛාරන්ති** ද්වාදසචෙතනාභෙදං අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොති. **ආනෙඤ්ජං චෙ සඞ්ඛාරන්ති** චතුචෙතනාභෙදං ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරං. **ආනෙඤ්ජූපගං හොති විඤ්ඤාණන්ති** කම්මානෙඤ්ජෙන කම්මවිඤ්ඤාණං, විපාකානෙඤ්ජෙන විපාකවිඤ්ඤාණං උපගතං හොති. එත්ථ ච තිවිධස්ස කම්මාභිසඞ්ඛාරස්ස ගහිතත්තා ද්වාදසපදිකො පච්චයාකාරො ගහිතොව හොති. එත්තාවතා වට්ටං දස්සිතං.

ඉදානි විවට්ටං දස්සෙන්තො **යතො බො, භික්ඛවෙති**ආදිමාහ. තත්ථ **අවිජ්ජාති** චතූසු සච්චෙසු අඤ්ඤාණං. **විජ්ජාති** අරහත්තමග්ගඤාණං. එත්ථ ච පඨමමෙව අවිජ්ජාය පහීනාය විජ්ජා උප්පජ්ජති. යථා පන චතුරඞ්ගෙපි තමෙ රත්තිං පදීපුජ්ජලෙන අන්ධකාරො පහීයති, එවං විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජාය පහානං වෙදිතබ්බං. **න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති** ලොකෙ කිඤ්චි ධම්මං න ගණ්හාති න පරාමසති. **අනුපාදියං න පරිතස්සතීති** අනුපාදියන්තො අගණ්හන්තො නෙව තණ්හාපරිතස්සනාය, න භයපරිතස්සනාය පරිතස්සති, න තණ්හායති න භායතීති අත්ථො. **පච්චත්තඤ්ඤෙවාති** සයමෙව අත්තනාව පරිනිබ්බායති, න අඤ්ඤස්ස ආනුභාවෙන.

සො සුඛං චෙ වෙදනන්ති ඉදං කස්මා ආරභි? ඛීණාසවස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණං දස්සෙත්වා සතතවිහාරං දස්සෙතුං ආරභි. **අනජ්ඣොසිතාති** තණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා අගහිතා. අථ දුක්ඛවෙදනා කස්මා වුත්තා, කිං තම්පි අභිනන්දන්තො අත්ථීති? ආම අත්ථි. සුඛං අභිනන්දන්තොයෙව හි දුක්ඛං අභිනන්දති නාම දුක්ඛං පත්වා සුඛං පත්ථනතො සුඛස්ස ච විපරිණාමදුක්ඛතොති. **කායපරියන්තිකන්ති** කායපරිච්ඡින්නං, යාව පඤ්චද්වාරකායො පවත්තති, තාව පවත්තං පඤ්චද්වාරිකවෙදනන්ති අත්ථො. **ජීවිතපරියන්තිකන්ති** ජීවිතපරිච්ඡින්නං . යාව ජීවිතං පවත්තති, තාව පවත්තං මනොද්වාරිකවෙදනන්ති අත්ථො.

තත්ථ පඤ්චද්වාරිකවෙදනා පච්ඡා උප්පජ්ජිත්වා පඨමං නිරුජ්ඣති, මනොද්වාරිකවෙදනා පඨමං උප්පජ්ජිත්වා පච්ඡා නිරුජ්ඣති. සා හි පටිසන්ධික්ඛණෙ වත්ථුරූපස්මිංයෙව පතිට්ඨාති. පඤ්චද්වාරිකා පවත්තෙ පඤ්චද්වාරවසෙන පවත්තමානා පඨමවයෙ වීසතිවස්සකාලෙ රජ්ජනදුස්සනමුය්හනවසෙන අධිමත්තා බලවතී හොති, පණ්ණාසවස්සකාලෙ ඨිතා හොති, සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය පරිහායමානා අසීතිනවුතිවස්සකාලෙ මන්දා හොති. තදා හි සත්තා ‘‘චිරරත්තං එකතො නිසීදිම්හා නිපජ්ජිම්හා’’ති වදන්තෙපි ‘‘න සඤ්ජානාමා’’ති වදන්ති. අධිමත්තානිපි රූපාදිආරම්මණානි ‘‘න පස්සාම න සුණාම’’, ‘‘සුගන්ධං දුග්ගන්ධං වා සාදුං අසාදුං වා ථද්ධං මුදුකන්ති වා න ජානාමා’’ති වදන්ති. ඉති නෙසං පඤ්චද්වාරිකවෙදනා භග්ගා හොති, මනොද්වාරිකාව පවත්තති. සාපි අනුපුබ්බෙන පරිහායමානා මරණසමයෙ හදයකොටිංයෙව නිස්සාය පවත්තති. යාව පනෙසා පවත්තති, තාව සත්තො ජීවතීති වුච්චති. යදා නප්පවත්තති, තදා මතො නිරුද්ධොති වුච්චති.

ස්වායමත්ථො වාපියා දීපෙතබ්බො –

යථා හි පුරිසො පඤ්චඋදකමග්ගසම්පන්නං වාපිං කරෙය්‍ය, පඨමං දෙවෙ වුට්ඨෙ පඤ්චහි උදකමග්ගෙහි උදකං පවිසිත්වා අන්තොවාපියං ආවාටෙ පූරෙය්‍ය, පුනප්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකමග්ගෙ පූරෙත්වා ගාවුතඩ්ඪයොජනමත්තං ඔත්ථරිත්වා උදකං තිට්ඨෙය්‍ය තතො තතො විස්සන්දමානං, අථ නිද්ධමනතුම්බෙ විවරිත්වා ඛෙත්තෙසු කම්මෙ කරියමානෙ උදකං නික්ඛමන්තං, සස්සපාකකාලෙ (උදකං නික්ඛමන්තං,) උදකං පරිහීනං ''මච්ඡෙ ගණ්හාමා''ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජෙය්‍ය, තතො කතිපාහෙන ආවාටෙසුයෙව උදකං සණ්ඨහෙය්‍ය. යාව පන තං ආවාටෙසු හොති, තාව ''මහාවාපියං උදකං අත්ථී''ති සඞ්ඛං ගච්ඡති. යදා පන තත්ථ ඡිජ්ජති, තදා ''වාපියං උදකං නත්ථී''ති වුච්චති, එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

පඨමං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චහි මග්ගෙහි උදකෙ පවිසන්තෙ ආවාටානං පූරණකාලො විය හි පඨමමෙව පටිසන්ධික්ඛණෙ මනොද්වාරිකවෙදනාය වත්ථුරූපෙ පතිට්ඨිතකාලො, පුනප්පුනං දෙවෙ වස්සන්තෙ පඤ්චන්නං මග්ගානං පූරිතකාලො විය පවත්තෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය පවත්තිකාලො, ගාවුතඩ්ඪයොජනමත්තං අජ්ඣොත්ථරණං විය පඨමවයෙ වීසතිවස්සකාලෙ රජ්ජනාදිවසෙන තස්සා අධිමත්තබලවභාවො, යාව වාපිතො උදකං න නිග්ගච්ඡති, තාව පූරාය වාපියා ඨිතකාලො විය පඤ්ඤාසවස්සකාලෙ තස්සා ඨිතකාලො, නිද්ධමනතුම්බෙසු විවටෙසු කම්මන්තෙ කරියමානෙ උදකස්ස නික්ඛමනකාලො විය සට්ඨිවස්සකාලතො පට්ඨාය තස්සා පරිහානි, උදකෙ හට්ඨෙ උදකමග්ගෙසු පරිත්තොදකස්ස ඨිතකාලො විය අසීතිනවුතිවස්සකාලෙ පඤ්චද්වාරිකවෙදනාය මන්දකාලො, ආවාටෙසුයෙව උදකස්ස පතිට්ඨානකාලො විය හදයවත්ථුකොටිං නිස්සාය මනොද්වාරිකවෙදනාය පවත්තිකාලො, ආවාටෙසු පරිත්තෙපි උදකෙ සති ''වාපියං උදකං අත්ථී''ති වත්තබ්බකාලො විය යාව සා පවත්තති, තාව ''සත්තො ජීවතී''ති වුච්චති. යථා පන ආවාටෙසු උදකෙ ඡින්නෙ ''නත්ථි වාපියං උදක''න්ති වුච්චති, එවං මනොද්වාරිකවෙදනාය අප්පවත්තමානාය ''සත්තො මතො''ති වුච්චති. ඉමං වෙදනං සන්ධාය වුත්තං ''ජීවිතපරියන්තිකං වෙදනං වෙදියමානො''ති.

කායස්ස භෙදාති කායස්ස භෙදෙන. **ජීවිතපරියාදානා උද්ධන්**ති ජීවිතක්ඛයතො උද්ධං. **ඉධෙවා**ති පටිසන්ධිවසෙන පරතො අගන්ත්වා ඉධෙව. **සීතීභවිස්සන්තී**ති පවත්තිවිප්ඵන්දදරථරහිතානි සීතානි අප්පවත්තනධම්මානි භවිස්සන්ති. **සරීරානී**ති ධාතුසරීරානි. **අවසිස්සන්තී**ති අවසිට්ඨානි භවිස්සන්ති.

කුම්භකාරපාකාති කුම්භකාරස්ස භාජනපචනට්ඨානතො. **පටිසිස්සෙය්‍යා**ති ඨපෙය්‍ය. **කපල්ලානී**ති සහ මුඛවට්ටියා එකාබද්ධානි කුම්භකපල්ලානි. **අවසිස්සෙය්‍යුන්**ති තිට්ඨෙය්‍යුං. **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – ආදිත්තකුම්භකාරපාකො විය හි තයො භවා දට්ඨබ්බා, කුම්භකාරො විය යොගාවචරො, පාකතො කුම්භකාරභාජනානං නීහරණදණ්ඩකො විය අරහත්තමග්ගඤාණං, සමො භූමිභාගො විය අසඞ්ඛතං නිබ්බානතලං, දණ්ඩකෙන උණ්හකුම්භං ආකඩ්ඪිත්වා සමෙ භූමිභාගෙ කුම්භස්ස ඨපිතකාලො විය ආරද්ධවිපස්සකස්ස රූපසත්තකං අරූපසත්තකං විපස්සන්තස්ස කම්මට්ඨානෙ ච පගුණෙ විභූතෙ උපට්ඨහමානෙ තථාරූපං උතුසප්පායාදිං ලභිත්වා එකාසනෙ නිසින්නස්ස විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පත්වා චතූහි අපායෙහි අත්තභාවං උද්ධරිත්වා ඵලසමාපත්තිවසෙන අසඞ්ඛතෙ නිබ්බානතලෙ ඨිතකාලො දට්ඨබ්බො. ඛීණාසවො පන උණ්හකුම්භො විය අරහත්තප්පත්තදිවසෙයෙව න පරිනිබ්බාති, සාසනප්පවෙණිං පන ඝටයමානො පණ්ණාසසට්ඨිවස්සානි ඨත්වා චරිමකචිත්තප්පත්තියා උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධභෙදා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බාති. අථස්ස කුම්භස්ස විය කපල්ලානි අනුපාදිණ්ණකසරීරානෙව අවසිස්සන්තීති. **සරීරානි අවසිස්සන්තීති පජානාතී**ති ඉදං පන ඛීණාසවස්ස අනුයොගාරොපනත්ථං වුත්තං.

විඤ්ඤාණං පඤ්ඤායෙථාති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පඤ්ඤායෙථ. **සාධු සාධූ**ති ථෙරානං බ්‍යාකරණං සම්පහංසති. **එවමෙතන්**ති යදෙතං තිවිධෙ අභිසඞ්ඛාරෙ අසති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස අප්පඤ්ඤාණන්තිආදි, එවමෙව එතං. **අධිමුච්චථා**ති සන්නිට්ඨානසඞ්ඛාතං අධිමොක්ඛං පටිලභථ. **එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා**ති අයමෙව වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තො අයං පරිච්ඡෙදො, යදිදං නිබ්බානන්ති. පඨමං.

2. උපාදානසුත්තවණ්ණනා

52. දුතියෙ **උපාදානියෙසූ**ති චතුන්නං උපාදානානං පච්චයෙසු තෙභූමකධම්මෙසු. **අස්සාදානුපස්සිනො**ති අස්සාදං අනුපස්සන්තස්ස. **තත්‍රා**ති තස්මිං අග්ගික්ඛන්ධෙ. **තදාහාරො**ති තංපච්චයො. **තදුපාදානො**ති තස්සෙව වෙවචනං. **එවමෙව ඛො**ති එත්ථ අග්ගික්ඛන්ධො විය හි තයො භවා, තෙභූමකවට්ටන්තිපි එතදෙව, අග්ගිජග්ගකපුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො බාලපුථුජ්ජනො, සුක්ඛතිණගොමයාදිපක්ඛිපනං විය අස්සාදානුපස්සිනො පුථුජ්ජනස්ස තණ්හාදිවසෙන ඡහි ද්වාරෙහි කුසලාකුසලකම්මකරණං. තිණගොමයාදීසු ඛීණෙසු පුනප්පුනං තෙසං පක්ඛිපනෙන අග්ගික්ඛන්ධස්ස වඩ්ඪනං විය බාලපුථුජ්ජනස්ස උට්ඨාය සමුට්ඨාය යථාවුත්තකම්මායූහනෙන අපරාපරං වට්ටදුක්ඛනිබ්බත්තනං.

න කාලෙන කාලං සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍යාති තඤ්හි කොචි අත්ථකාමො එවං වදෙය්‍ය – ''හො කස්මා උට්ඨාය සමුට්ඨාය කලාපෙ බන්ධිත්වා සුක්ඛතිණකට්ඨානං පච්ඡියඤ්ච පූරෙත්වා සුක්ඛගොමයානි

පක්ඛිපන්තො එතං අග්ගිං ජාලෙසි? අපි නු තෙ අත්ථි ඉතොනිදානං කාචි වඩ්ඪීති? වංසාගතමෙතං භො අම්හාකං, ඉතොනිදානං පන මෙ අවඩ්ඪියෙව, කුතො වඩ්ඪි? අහඤ්හි ඉමං අග්ගිං ජග්ගන්තො නෙව න්හායිතුං න භුඤ්ජිතුං න නිපජ්ජිතුං ලභාමීති. තෙන හි භො කිං තෙ ඉමිනා නිරත්ථකෙන අග්ගිජාලනෙන? එහි ත්වං එතානි ආහතානි තිණාදීනි එත්ථ නික්ඛිප, තානි සයමෙව ඣායිස්සන්ති, ත්වං පන අසුකස්මිං ඨානෙ සීතොදකා පොක්ඛරණී අත්ථි, තත්ථ න්හත්වා, මාලාගන්ධවිලෙපනෙහි අත්තානං මණ්ඩෙත්වා සුනිවත්ථො සුපාරුතොව පාදුකාහි නගරං පවිසිත්වා පාසාදවරමාරුය්හ වාතපානං විවරිත්වා මහාවීථියං විරොචමානො නිසීද එකග්ගො සුඛසමප්පිතො හුත්වා, තත්ථ තෙ නිසින්නස්ස තිණාදීනං ඛයෙන සයමෙව අයං අග්ගි අප්පණ්ණත්තිභාවං ගමිස්සතී''ති. සො තථා කරෙය්‍ය. තථෙව ච තත්ථ නිසින්නස්ස සො අග්ගි උපාදානක්ඛයෙන අප්පණ්ණත්තිභාවං ගච්ඡෙය්‍ය. ඉදං සන්ධායෙතං ''න කාලෙන කාල''න්තිආදි වුත්තං.

එවමෙව ඛොති එත්ථ පන ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – චත්තාලීසාය කට්ඨවාහානං ජලමානො මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය හි තෙභූමකවට්ටං දට්ඨබ්බං, අග්ගිජග්ගනකපුරිසො විය වට්ටසන්නිස්සිතකො යොගාවචරො, අත්ථකාමො පුරිසො විය සම්මාසම්බුද්ධො, තෙන පුරිසෙන තස්ස දින්නඔවාදො විය තථාගතෙන ''එහි ත්වං, භික්ඛු, තෙභූමකධම්මෙසු නිබ්බින්ද, එවං වට්ටදුක්ඛා මුච්චිස්සසී''ති තස්ස තෙභූමකධම්මෙසු කම්මට්ඨානස්ස කථිතකාලො, තස්ස පුරිසස්ස යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්වා පාසාදෙ නිසින්නකාලො විය යොගිනො සුගතොවාදං සම්පටිච්ඡිත්වා සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස තෙභූමකධම්මෙසු විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන යථානුරූපං ආහාරසප්පායාදිං ලභිත්වා, එකාසනෙ නිසින්නස්ස අග්ගඵලෙ පතිට්ඨිතකාලො, තස්ස න්හානවිලෙපනාදීහි සුධොතමණ්ඩිතකායත්තා තස්මිං නිසින්නස්ස එකග්ගසුඛසමප්පිතකාලො විය යොගිනො අරියමග්ගපොක්ඛරණියං මග්ගඤාණොදකෙන සුන්හාතසුධොතකිලෙසමලස්ස හිරොත්තප්පසාටකෙ නිවාසෙත්වා සීලවිලෙපනානුලිත්තස්ස අරහත්තමණ්ඩනෙන අත්තභාවං මණ්ඩෙත්වා විමුත්තිපුප්ඵදාමං පිළන්ධිත්වා ඉද්ධිපාදපාදුකා ආරුය්හ නිබ්බානනගරං පවිසිත්වා ධම්මපාසාදං ආරුය්හ සතිපට්ඨානමහාවීථියං විරොචමානස්ස නිබ්බානාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසින්නකාලො. තස්ස පන පුරිසස්ස තස්මිං නිසින්නස්ස තිණාදීනං ඛයෙන අග්ගික්ඛන්ධස්ස අප්පණ්ණත්තිගමනකාලො විය ඛීණාසවස්ස යාවතායුකං ඨත්වා උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධභෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස මහාවට්ටවූපසමො දට්ඨබ්බො. දුතියං.

3. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ **සංයොජනියෙසූති** දසන්නං සංයොජනානං පච්චයෙසු. **ඣායෙය්‍යාති** ජලෙය්‍ය. **තෙලං ආසිඤ්චෙය්‍ය වට්ටිං උපසංහරෙය්‍යාති** දීපපටිජග්ගනත්ථං තෙලභාජනඤ්ච මහන්තඤ්ච වට්ටිකපාලං ගහෙත්වා සමීපෙ නිච්චං ඨිතොව තෙලෙ ඛීණෙ තෙලං ආසිඤ්චෙය්‍ය, වට්ටියා ඛීණාය වට්ටිං උපසංහරෙය්‍ය. සෙසමෙත්ථ සද්ධිං ඔපම්මසංසන්දනෙන පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. තතියං.

4. දුතියසංයොජනසුත්තවණ්ණනා

54. චතුත්ථෙ උපමං පඨමං කත්වා පච්ඡා අත්ථො වුත්තො. සෙසං තාදිසමෙව. චතුත්ථං.

5. මහාරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

55. පඤ්චමෙ **උද්ධං ඔජං අභිහරන්තීති** පථවීරසඤ්ච ආපොරසඤ්ච උපරි ආරොපෙන්ති. ඔජාය ආරොපිතත්තා හත්ථසතුබ්බෙධස්ස රුක්ඛස්ස අඞ්කුරග්ගෙසු බින්දුබින්දූනි විය හුත්වා සිනෙහො තිට්ඨති. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – මහාරුක්ඛො විය හි තෙභූමකවට්ටං, මූලානි විය ආයතනානි, මූලෙහි ඔජාය ආරොහනං විය ඡහි ද්වාරෙහි කම්මාරොහනං, ඔජාය අභිරුළ්හත්තා මහාරුක්ඛස්ස යාවකප්පට්ඨානං විය වට්ටනිස්සිතබාලපුථුජ්ජනස්ස ඡහි ද්වාරෙහි කම්මං ආයූහන්තස්ස අපරාපරං වට්ටස්ස වඩ්ඪනවසෙන දීඝරත්තං ඨානං.

කුද්දාලපිටකන්ති කුද්දාලඤ්චෙව පච්ඡිභාජනඤ්ච. **ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දෙය්‍යාති** ඛුද්දකමහන්තානි ඛණ්ඩාඛණ්ඩානි කරොන්තො ඡින්දෙය්‍ය. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – ඉධාපි හි මහාරුක්ඛො විය තෙභූමකවට්ටං, රුක්ඛං නාසෙතුකාමො පුරිසො විය යොගාවචරො, කුද්දාලො විය ඤාණං, පච්ඡි විය සමාධි, රුක්ඛච්ඡෙදනඵරසු විය ඤාණං, රුක්ඛස්ස මූලෙ ඡින්නකාලො විය යොගිනො ආචරියසන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා මනසිකරොන්තස්ස පඤ්ඤා, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡින්දනකාලො විය සඞ්ඛෙපතො චතුන්නං මහාභූතානං මනසිකාරො, ඵාලනං විය ද්වෙචත්තාලීසාය කොට්ඨාසෙසු විත්ථාරමනසිකාරො, සකලිකං සකලිකං කරණකාලො විය උපාදාරූපස්ස චෙව රූපක්ඛන්ධාරම්මණස්ස විඤ්ඤාණස්ස චාති ඉමෙසං වසෙන නාමරූපපරිග්ගහො, මූලානං උපච්ඡෙදනං විය තස්සෙව නාමරූපස්ස පච්චයපරියෙසනං, වාතාතපෙ විසොසෙත්වා අග්ගිනා ඩහනකාලො විය අනුපුබ්බෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අඤ්ඤතරං සප්පායං ලභිත්වා කම්මට්ඨානෙ විභූතෙ උපට්ඨහමානෙ එකපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස සමණධම්මං කරොන්තස්ස අග්ගඵලප්පත්ති, මසිකරණං විය අරහත්තප්පත්තදිවසෙයෙව අපරිනිබ්බායන්තස්ස යාවතායුකං ඨිත කාලො, මහාවාතෙ ඔපුනනං නදියා පවාහනං විය ච උපාදිණ්ණකක්ඛන්ධභෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස වට්ටවූපසමො වෙදිතබ්බො. පඤ්චමං.

6. දුතියමහාරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

56. ඡට්ඨෙපි උපමං පඨමං වත්වා පච්ඡා අත්ථො වුත්තො, ඉදමෙව නානත්තං. ඡට්ඨං.

7. තරුණරුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

57-59. සත්තමෙ **තරුණොති** අජාතඵලො. **පලිමජ්ජෙය්‍යාති** සොධෙය්‍ය. **පංසුං දදෙය්‍යාති** ථද්ධඵරුසපංසුං හරිත්වා මුදුගොමයචුණ්ණමිස්සං මධුරපංසුං පක්ඛිපෙය්‍ය. **වුද්ධින්ති** වුද්ධිං ආපජ්ජිත්වා පුප්ඵූපගො පුප්ඵං, ඵලූපගො ඵලං ගණ්හෙය්‍ය. ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං – තරුණරුක්ඛො විය හි තෙභූමකවට්ටං, රුක්ඛජග්ගකො පුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො පුථුජ්ජනො, මූලඵලසන්තානාදීනි විය තීහි ද්වාරෙහි කුසලාකුසලකම්මායූහනං, රුක්ඛස්ස වුඩ්ඪිආපජ්ජනං විය පුථුජ්ජනස්ස තීහි ද්වාරෙහි කම්මං ආයූහතො අපරාපරං වට්ටප්පවත්ති. විවට්ටං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව. සත්තමාදීනි.

10. නිදානසුත්තවණ්ණනා

60. දසමෙ **කුරූසු විහරතීති** කුරූති එවං බහුවචනවසෙන ලද්ධවොහාරෙ ජනපදෙ විහරති. **කම්මාසධම්මං නාම කුරූනං නිගමොති** එවංනාමකො කුරූනං නිගමො, තං ගොචරගාමං කත්වාති අත්ථො. **ආයස්මාති** පියවචනමෙතං ගරුවචනමෙතං. **ආනන්දොති** තස්ස ථෙරස්ස නාමං. **එකමන්තං නිසීදීති** ඡ නිසජ්ජදොසෙ විවජ්ජෙන්තො දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලස්ස අභිමුඛට්ඨානෙ ඡබ්බණ්ණානං බුද්ධරස්මීනං අන්තො පවිසිත්වා පසන්නලාඛාරසං විගාහන්තො විය සුවණ්ණපටං පාරුපන්තො විය රත්තකම්බලවිතානමජ්ඣං පවිසන්තො විය ධම්මභණ්ඩාගාරිකො ආයස්මා ආනන්දො නිසීදි. තෙන වුත්තං ''එකමන්තං නිසීදී''ති.

කාය පන වෙලාය කෙන කාරණෙන අයමායස්මා භගවන්තං උපසඞ්කමන්තොති? සායන්හවෙලාය පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡනකාරණෙන. තං දිවසං කිර අයමායස්මා කුලසඞ්ගහත්ථාය සරද්වාරෙ සරද්වාරෙ සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපන්තො විය කම්මාසධම්මං පිණ්ඩාය චරිත්වා පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සත්ථු වත්තං දස්සෙත්වා සත්ථරි ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා අත්තනො දිවාට්ඨානං ගන්ත්වා අන්තෙවාසිකෙසු වත්තං දස්සෙත්වා පටික්කන්තෙසු දිවාට්ඨානං පටිසම්මජ්ජිත්වා චම්මක්ඛණ්ඩං පඤ්ඤපෙත්වා උදකතුම්බතො උදකෙන හත්ථපාදෙ සීතලං කත්වා පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නො සොතාපත්තිඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා. අථ පරිච්ඡින්නකාලවසෙන සමාපත්තිතො වුට්ඨාය පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙසි. සො ''අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා''තිආදිතො පට්ඨාය අන්තං, අන්තතො පට්ඨාය ආදිං, උභයන්තතො පට්ඨාය මජ්ඣං, මජ්ඣතො පට්ඨාය උභො අන්තෙ පාපෙන්තො තික්ඛත්තුං ද්වාදසපදං පච්චයාකාරං සම්මසි. තස්සෙවං සම්මසන්තස්ස පච්චයාකාරො විභූතො හුත්වා උත්තානකුත්තානකො විය උපට්ඨාසි. තතො චින්තෙසි – ''අයං පච්චයාකාරො සබ්බබුද්ධෙහි ගම්භීරො චෙව ගම්භීරාවභාසො චාති කථිතො, මය්හං ඛො පන පදෙසඤාණෙ ඨිතස්ස සාවකස්ස සතො උත්තානො විය විභූතො පාකටො හුත්වා උපට්ඨාති, මය්හංයෙව නු ඛො එස උත්තානකො විය උපට්ඨාති, උදාහු අඤ්ඤෙසම්පීති අත්තනො උපට්ඨානකාරණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමී''ති නිසින්නට්ඨානතො උට්ඨාය චම්මක්ඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා ආදාය සායන්හසමයෙ භගවන්තං උපසඞ්කමි. තෙන වුත්තං – ''සායන්හවෙලායං පච්චයාකාරපඤ්හං පුච්ඡනකාරණෙන උපසඞ්කමන්තො''ති.

යාව ගම්භීරොති එත්ථ යාවසද්දො පමාණාතික්කමෙ. අතික්කම්ම පමාණං ගම්භීරො, අතිගම්භීරොති අත්ථො. **ගම්භීරාවභාසොති** ගම්භීරොව හුත්වා අවභාසති, දිස්සතීති අත්ථො. එකඤ්හි උත්තානමෙව ගම්භීරාවභාසං හොති පූතිපණ්ණරසවසෙන කාළවණ්ණං පුරාණඋදකං විය. තඤ්හි ජාණුප්පමාණම්පි සතපොරිසං විය දිස්සති. එකං ගම්භීරං උත්තානාවභාසං හොති මණිභාසං විප්පසන්නඋදකං විය. තඤ්හි සතපොරිසම්පි ජාණුප්පමාණං විය ඛායති. එකං උත්තානං උත්තානාවභාසං හොති පාතිආදීසු උදකං විය. එකං ගම්භීරං ගම්භීරාවභාසං හොති සිනෙරුපාදකමහාසමුද්දෙ උදකං විය. එවං උදකමෙව චත්තාරි නාමානි ලභති. පටිච්චසමුප්පාදෙ පනෙතං නත්ථි. අයඤ්හි ගම්භීරො ච ගම්භීරාවභාසො චාති එකමෙව නාමං ලභති . එවරූපො සමානොපි අථ ච පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය ඛායති, තයිදං අච්ඡරියං, භන්තෙ, අබ්භුතං, භන්තෙති එවං අත්තනො විම්හයං පකාසෙන්තො පඤ්හං පුච්ඡිත්වා තුණ්හීභූතො නිසීදි.

භගවා තස්ස වචනං සුත්වා ''ආනන්දො භවග්ගගහණාය හත්ථං පසාරෙන්තො විය සිනෙරුං භින්දිත්වා මිඤ්ජං නීහරිතුං වායමමානො විය විනා නාවාය මහාසමුද්දං තරිතුකාමො විය පථවිං පරිවත්තෙත්වා පථවොජං ගහෙතුං වායමමානො විය බුද්ධවිසයං පඤ්හං අත්තනො උත්තානුත්තානන්ති වදති, හන්දස්ස ගම්භීරභාවං ආචික්ඛාමී''ති චින්තෙත්වා **මා හෙවන්ති**ආදිමාහ.

තත්ථ **මා හෙවන්ති** හ-කාරො නිපාතමත්තං, එවං මා භණීති අත්ථො. ''මා හෙව''න්ති ච ඉදං වචනං භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තොපි භණති අපසාදෙන්තොපි. තත්ථ උස්සාදෙන්තොපීති, ආනන්ද, ත්වං

මහාපඤ්ඤො විසදඤාණො, තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය ඛායති, අඤ්ඤෙසං පනෙස උත්තානකොති න සල්ලක්ඛෙතබ්බො, ගම්භීරොයෙව ච සො ගම්භීරාවභාසො ච.

තත්ථ චතස්සො උපමා වදන්ති – ඡ මාසෙ සුභොජනරසපුට්ඨස්ස කිර කතයොගස්ස මහාමල්ලස්ස සමජ්ජසමයෙ කතමල්ලපාසාණපරිචයස්ස යුද්ධභූමිං ගච්ඡන්තස්ස අන්තරා මල්ලපාසාණං දස්සෙසුං. සො ''කිං එත''න්ති ආහ. මල්ලපාසාණොති. ආහරථ නන්ති. ''උක්ඛිපිතුං න සක්කොමා''ති වුත්තෙ සයං ගන්ත්වා ''කුහිං ඉමස්ස භාරියට්ඨාන''න්ති වත්වා ද්වීහි හත්ථෙහි ද්වෙ පාසාණෙ උක්ඛිපිත්වා කීළාගුළෙ විය ඛිපිත්වා අගමාසි. තත්ථ මල්ලස්ස මල්ලපාසාණො ලහුකොති න අඤ්ඤෙසම්පි ලහුකොති වත්තබ්බො. ඡ මාසෙ සුභොජනරසපුට්ඨො මල්ලො විය හි කප්පසතසහස්සං අභිනීහාරසම්පන්නො ආයස්මා ආනන්දො. යථා මල්ලස්ස මහාබලතාය මල්ලපාසාණො ලහුකො, එවං ථෙරස්ස මහාපඤ්ඤතාය පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති වත්තබ්බො, සො අඤ්ඤෙසං උත්තානොති න වත්තබ්බො.

මහාසමුද්දෙ ච තිමි නාම මහාමච්ඡො ද්වියොජනසතිකො, තිමිඞ්ගලො තියොජනසතිකො, තිමිරපිඞ්ගලො පඤ්චයොජනසතිකො, ආනන්දො තිමිනන්දො අජ්ඣාරොහො මහාතිමීති ඉමෙ චත්තාරො යොජනසහස්සිකා. තත්ථ තිමිරපිඞ්ගලෙනෙව දීපෙන්ති. තස්ස කිර දක්ඛිණකණ්ණං චාලෙන්තස්ස පඤ්චයොජනසතෙ පදෙසෙ උදකං චලති, තථා වාමකණ්ණං, තථා නඞ්ගුට්ඨං, තථා සීසං. ද්වෙ පන කණ්ණෙ චාලෙත්වා නඞ්ගුට්ඨෙන පහරිත්වා සීසං අපරාපරං කත්වා කීළිතුං ආරද්ධස්ස සත්තට්ඨයොජනසතෙ ඨානෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධනෙ ආරොපිතං විය උදකං පක්කුථති. යොජනසතමත්තෙ පදෙසෙ උදකං පිට්ඨිං ඡාදෙතුං න සක්කොති. සො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං මහාසමුද්දො ගම්භීරොති වදන්ති, කුතස්ස ගම්භීරතා, මයං පිට්ඨිමත්තච්ඡාදනම්පි උදකං න ලභාමා''ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස තිමිරපිඞ්ගලස්ස මහාසමුද්දො උත්තානොති අඤ්ඤෙසඤ්ච ඛුද්දකමච්ඡානං උත්තානොති න වත්තබ්බො, එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බො. සුපණ්ණරාජා ච දියඩ්ඪයොජනසතිකො හොති. තස්ස දක්ඛිණපක්ඛො පඤ්ඤාසයොජනිකො හොති, තථා වාමපක්ඛො, පිඤ්ඡවට්ටි ච සට්ඨියොජනිකා, ගීවා තිංසයොජනිකා, මුඛං නවයොජනං, පාදා ද්වාදසයොජනිකා, තස්මිං සුපණ්ණවාතං දස්සෙතුං ආරද්ධෙ සත්තට්ඨයොජනසතං ඨානං නප්පහොති. සො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං ආකාසො අනන්තොති වදන්ති, කුතස්ස අනන්තතා, මයං පක්ඛවාතප්පත්ථරණොකාසම්පි න ලභාමා''ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස සුපණ්ණරඤ්ඤො ආකාසො පරිත්තොති අඤ්ඤෙසඤ්ච ඛුද්දකපක්ඛීනං පරිත්තොති න වත්තබ්බො, එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බො.

රාහු අසුරින්දො පන පාදන්තතො යාව කෙසන්තා යොජනානං චත්තාරි සහස්සානි අට්ඨ ච සතානි හොන්ති. තස්ස ද්වින්නං බාහානං අන්තරෙ ද්වාදසයොජනසතිකං, බහලත්තෙන ඡයොජනසතිකං, හත්ථපාදතලානි තියොජනසතිකානි, තථා මුඛං, එකඞ්ගුලිපබ්බං පඤ්ඤාසයොජනං, තථා භමුකන්තරං, නලාටං තියොජනසතිකං, සීසං නවයොජනසතිකං. තස්ස මහාසමුද්දං ඔතිණ්ණස්ස ගම්භීරං උදකං ජාණුප්පමාණං හොති. සො එවං වදෙය්‍ය – ''අයං මහාසමුද්දො ගම්භීරොති වදන්ති. කුතස්ස ගම්භීරතා? මයං ජාණුප්පටිච්ඡාදනමත්තම්පි උදකං න ලභාමා''ති. තත්ථ කායූපපන්නස්ස රාහුනො මහාසමුද්දො උත්තානොති අඤ්ඤෙසඤ්ච උත්තානොති න වත්තබ්බො. එවමෙව ඤාණූපපන්නස්ස ථෙරස්ස පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති අඤ්ඤෙසම්පි උත්තානොති න වත්තබ්බො. එතමත්ථං සන්ධාය භගවා **මා හෙවං, ආනන්ද, මා හෙවං, ආනන්දා**ති ආහ.

ථෙරස්ස හි චතූහි කාරණෙහි ගම්භීරො පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානොති උපට්ඨාසි. කතමෙහි චතූහි? පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා තිත්ථවාසෙන සොතාපන්නතාය බහුස්සුතභාවෙනාති.

ඉතො කිර සතසහස්සිමෙ කප්පෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජි. තස්ස හංසවතී නාම නගරං අහොසි, ආනන්දො නාම රාජා පිතා, සුමෙධා නාම දෙවී මාතා, බොධිසත්තො උත්තරකුමාරො නාම අහොසි. සො පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛම්ම පබ්බජිත්වා පධානමනුයුත්තො අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා, ''අනෙකජාතිසංසාර''න්ති උදානං උදානෙත්වා සත්තාහං බොධිපල්ලඞ්කෙ වීතිනාමෙත්වා ''පථවියං පාදං ඨපෙස්සාමී''ති පාදං අභිනීහරි. අථ පථවිං භින්දිත්වා මහන්තං පදුමං උට්ඨාසි. තස්ස ධුරපත්තානි නවුතිහත්ථානි, කෙසරං තිංසහත්ථං, කණ්ණිකා ද්වාදසහත්ථා, නවඝටප්පමාණා රෙණු අහොසි.

සත්ථා පන උබ්බෙධතො අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථො අහොසි, තස්ස උභින්නං බාහානමන්තරං අට්ඨාරසහත්ථං, නලාටං පඤ්චහත්ථං, හත්ථපාදා එකාදසහත්ථා. තස්ස එකාදසහත්ථෙන පාදෙන ද්වාදසහත්ථාය කණ්ණිකාය අක්කන්තමත්තාය නවඝටප්පමාණා රෙණු උට්ඨාය අට්ඨපඤ්ඤාසහත්ථං පදෙසං උග්ගන්ත්වා ඔකිණ්ණමනොසිලාචුණ්ණං විය පච්චොකිණ්ණං. තදුපාදාය භගවා ''පදුමුත්තරො''ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තස්ස දෙවිලො ච සුජාතො ච ද්වෙ අග්ගසාවකා අහෙසුං, අමිතා ච අසමා ච ද්වෙ අග්ගසාවිකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො. පදුමුත්තරො භගවා පිතුසඞ්ගහං කුරුමානො භික්ඛුසතසහස්සපරිවාරො හංසවතියා රාජධානියා වසති.

කනිට්ඨභාතා පනස්ස සුමනකුමාරො නාම. තස්ස රාජා හංසවතිතො වීසයොජනසතෙ භොගං අදාසි. සො කදාචි ආගන්ත්වා පිතරඤ්ච සත්ථාරඤ්ච පස්සති. අථෙකදිවසං පච්චන්තො කුපිතො. සුමනො රඤ්ඤො සාසනං පෙසෙසි. රාජා ''ත්වං මයා, තාත, කස්මා ඨපිතො''ති පටිපෙසෙසි. සො චොරෙ වූපසමෙත්වා ''උපසන්තො, දෙව, ජනපදො''ති

රඤ්ඤො පෙසෙසි. රාජා තුට්ඨො ‘‘සීඝං මම පුත්තො ආගච්ඡතූ’’ති ආහ. තස්ස සහස්සමත්තා අමච්චා හොන්ති. සො තෙහි සද්ධිං අන්තරාමග්ගෙ මන්තෙසි – ‘‘මය්හං පිතා තුට්ඨො සචෙ මෙ වරං දෙති, කිං ගණ්හාමී’’ති? අථ නං එකච්චෙ ‘‘හත්ථිං ගණ්හථ, අස්සං ගණ්හථ, ජනපදං ගණ්හථ, සත්තරතනානි ගණ්හථා’’ති ආහංසු. අපරෙ ‘‘තුම්හෙ පථවිස්සරස්ස පුත්තා, න තුම්හාකං ධනං දුල්ලභං, ලද්ධම්පි චෙතං සබ්බං පහාය ගමනීයං, පුඤ්ඤමෙව එකං ආදාය ගමනීයං, තස්මා දෙවෙ වරං දදමානෙ තෙමාසං පදුමුත්තරං භගවන්තං උපට්ඨාතුං වරං ගණ්හථා’’ති. සො ‘‘තුම්හෙ මය්හං කල්‍යාණමිත්තා නාම, මමෙතං චිත්තං නත්ථි, තුම්හෙහි පන උප්පාදිතං, එවං කරිස්සාමී’’ති, ගන්ත්වා පිතරං වන්දිත්වා පිතරා ආලිඞ්ගෙත්වා, මත්ථකෙ චුම්බිත්වා ‘‘වරං තෙ, පුත්ත, දෙමී’’ති වුත්තෙ ‘‘ඉච්ඡාමහං, මහාරාජ, භගවන්තං තෙමාසං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහන්තො ජීවිතං අවඤ්ඣං කාතුං, ඉදං මෙ වරං දෙහී’’ති ආහ. න සක්කා, තාත, අඤ්ඤං වරෙහීති. දෙව, ඛත්තියානං නාම ද්වෙකථා නත්ථි, එතමෙව මෙ දෙහි, න මමඤ්ඤෙන අත්ථොති. තාත, බුද්ධානං නාම චිත්තං දුජ්ජානං, සචෙ භගවා න ඉච්ඡිස්සති, මයා දින්නම්පි කිං භවිස්සතීති? ‘‘සාධු, දෙව, අහං භගවතො චිත්තං ජානිස්සාමී’’ති විහාරං ගතො.

තෙන ච සමයෙන භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා භගවා ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො හොති. සො මණ්ඩලමාළෙ සන්නිසින්නානං භික්ඛූනං සන්තිකං අගමාසි. තෙ නං ආහංසු – ‘‘රාජපුත්ත කස්මා ආගතොසී’’ති? භගවන්තං දස්සනාය, දස්සෙථ මෙ භගවන්තන්ති. ‘‘න මයං, රාජපුත්ත, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සත්ථාරං දට්ඨුං ලභාමා’’ති. කො පන, භන්තෙ, ලභතීති? සුමනත්ථෙරො නාම රාජපුත්තාති. සො ‘‘කුහිං භන්තෙ ථෙරො’’ති? ථෙරස්ස නිසින්නට්ඨානං පුච්ඡිත්වා ගන්ත්වා වන්දිත්වා – ‘‘ඉච්ඡාමහං, භන්තෙ, භගවන්තං පස්සිතුං, දස්සෙථ මෙ භගවන්ත’’න්ති ආහ. ථෙරො ‘‘එහි, රාජපුත්තා’’ති තං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ ඨපෙත්වා ගන්ධකුටිං ආරුහි. අථ නං භගවා ‘‘සුමන, කස්මා ආගතොසී’’ති ආහ. රාජපුත්තො, භන්තෙ, භගවන්තං දස්සනාය ආගතොති. තෙන හි භික්ඛු ආසනං පඤ්ඤපෙහීති. ථෙරො ආසනං පඤ්ඤපෙසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. රාජපුත්තො භගවන්තං වන්දිත්වා පටිසන්ථාරං අකාසි, ‘‘කදා ආගතොසි රාජපුත්තා’’ති? භන්තෙ, තුම්හෙසු ගන්ධකුටිං පවිට්ඨෙසු, භික්ඛූ පන ‘‘න මයං ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ භගවන්තං දට්ඨුං ලභාමා’’ති මං ථෙරස්ස සන්තිකං පාහෙසුං, ථෙරො පන එකවචනෙනෙව දස්සෙසි, ථෙරො, භන්තෙ, තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤෙති. ආම, රාජකුමාර, වල්ලභො එස භික්ඛු මය්හං සාසනෙති. භන්තෙ, බුද්ධානං සාසනෙ කිං කත්වා වල්ලභො හොතීති? දානං දත්වා සීලං සමාදියිත්වා උපොසථකම්මං කත්වා, කුමාරාති. භගවා අහම්පි ථෙරො විය බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො හොතුකාමො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති. භගවා, ‘‘අත්ථි නු ඛො ගතෙන අත්ථො’’ති ඔලොකෙත්වා ‘‘අත්ථී’’ති දිස්වා ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො, රාජකුමාර, තථාගතා අභිරමන්තී’’ති ආහ. කුමාරො ‘‘අඤ්ඤාතං භගවා, අඤ්ඤාතං සුගතා’’ති වත්වා – ‘‘අහං, භන්තෙ, පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡථා’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘දින්නා මෙ, දෙව, භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ තුම්හෙ භගවන්තං පෙසෙය්‍යාථා’’ති පිතරං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කාරෙත්වා වීසයොජනසතං අද්ධානං ගතො. ගන්ත්වා අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචිනන්තො සොභනස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං, සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච නිට්ඨාපෙත්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි ‘‘නිට්ඨිතං මය්හං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණථා’’ති.

රාජා භගවන්තං භොජෙත්වා ‘‘භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්හාකං ආගමනං පච්චාසීසතී’’ති. භගවා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරො යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො ‘‘සත්ථා ආගච්ඡතී’’ති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානො විහාරං පවෙසෙත්වා –

> ‘‘සතසහස්සෙන මෙ කීතං, සතසහස්සෙන මාපිතං;
> සොභනං නාම උය්‍යානං පටිග්ගණ්හ, මහාමුනී’’ති. –

විහාරං නිය්‍යාතෙසි. සො වස්සූපනායිකදිවසෙ දානං දත්වා අත්තනො පුත්තදාරෙ ච අමච්චෙ ච පක්කොසාපෙත්වා ආහ –‘‘සත්ථා අම්හාකං සන්තිකං දූරතො ආගතො, බුද්ධා ච නාම ධම්මගරුනොච, නාමිසගරුකා. තස්මා අහං ඉමං තෙමාසං ද්වෙ සාටකෙ නිවාසෙත්වා දස සීලානි සමාදියිත්වා ඉධෙව වසිස්සාමි, තුම්හෙ ඛීණාසවසතසහස්සස්ස ඉමිනාව නීහාරෙන තෙමාසං දානං දදෙය්‍යාථා’’ති.

සො සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසභාගෙයෙව ඨානෙ වසන්තො යං ථෙරො භගවතො වත්තං කරොති, තං සබ්බං දිස්වා, ‘‘ඉමස්මිං ඨානෙ එකන්තවල්ලභො එස ථෙරො, එතස්සෙව ඨානන්තරං පත්ථෙතුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා, උපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භික්ඛුසතසහස්සස්ස පාදමූලෙ තිචීවරං ඨපෙත්වා භගවන්තං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යදෙතං මයා මග්ගෙ යොජනන්තරිකවිහාරකාරාපනතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, තං නෙව සක්කසම්පත්තිං, න මාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං පත්ථයන්තෙන, බුද්ධස්ස පන උපට්ඨාකභාවං පත්ථෙන්තෙන කතං. තස්මා අහම්පි භගවා අනාගතෙ සුමනත්ථෙරො විය එකස්ස බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො හොමී’’ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන පතිත්වා වන්දිත්වා නිපන්නො. භගවා ‘‘මහන්තං කුලපුත්තස්ස චිත්තං, ඉජ්ඣිස්සති නු ඛො, නො’’ති ඔලොකෙන්තො , ‘‘අනාගතෙ ඉතො සතසහස්සිමෙ කප්පෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්සෙව උපට්ඨාකො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා –

‘‘ඉච්ඡිතං පත්ථිතං තුය්හං, සබ්බමෙව සමිජ්ඣතු;
සබ්බෙ පූරෙන්තු සඞ්කප්පා, චන්දො පන්නරසො යථා’’ති. –

ආහ. කුමාරො සුත්වා ‘‘බුද්ධා නාම අද්වෙජ්ඣකථා හොන්ති’’ති දුතියදිවසෙයෙව තස්ස භගවතො පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො ගච්ඡන්තො විය අහොසි. සො තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං දානං දත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා කස්සපබුද්ධකාලෙපි පිණ්ඩාය චරතො ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං උත්තරිසාටකං දත්වා පූජං අකාසි. පුන සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිරාජා හුත්වා අට්ඨන්නං පච්චෙකබුද්ධානං පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා මණිආධාරකෙ උපට්ඨපෙත්වා චතූහි පච්චයෙහි දසවස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි. එතානි පාකටට්ඨානානි.

කප්පසතසහස්සං පන දානං දදමානොව අම්හාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා අනුපුබ්බෙන කතාභිනික්ඛමනො සම්මාසම්බොධිං පත්වා පඨමගමනෙන කපිලවත්ථුං ආගන්ත්වා තතො නික්ඛමන්තෙ භගවති භගවතො පරිවාරත්ථං රාජකුමාරෙසු පබ්බජන්තෙසු භද්දියාදීහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. එවමෙස ආයස්මා පුබ්බූපනිස්සයසම්පන්නො, තස්සිමාය පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය උපට්ඨාසි.

තිත්ථවාසොති පන ගරූනං සන්තිකෙ උග්ගහණසවනපරිපුච්ඡනධාරණානි වුච්චන්ති. සො ථෙරස්ස අතිවිය පරිසුද්ධො. තෙනාපිස්සායං ගම්භීරොපි උත්තානකො විය උපට්ඨාසි. සොතාපන්නානඤ්ච නාම පච්චයාකාරො උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාති, අයඤ්ච ආයස්මා සොතාපන්නො. බහුස්සුතානං චතුහත්ථෙ ඔවරකෙ පදීපෙ ජලමානෙ මඤ්චපීඨං විය නාමරූපපරිච්ඡෙදො පාකටො හොති, අයඤ්ච ආයස්මා බහුස්සුතානං අග්ගො. ඉති **බාහුසච්චභාවෙනපිස්ස** ගම්භීරොපි පච්චයාකාරො උත්තානකො විය උපට්ඨාසි. පටිච්චසමුප්පාදො චතූහි ගම්භීරතාහි ගම්භීරො. සා පනස්ස ගම්භීරතා විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතාව. සා සබ්බාපි ථෙරස්ස උත්තානකා විය උපට්ඨාසි. තෙන භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං උස්සාදෙන්තො **මා හෙවන්ති**ආදිමාහ. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – ආනන්ද, ත්වං මහාපඤ්ඤො විසදඤාණො, තෙන තෙ ගම්භීරොපි පටිච්චසමුප්පාදො උත්තානකො විය ඛායති. තස්මා ‘‘මය්හමෙව නු ඛො එස උත්තානකො විය හුත්වා උපට්ඨාති, උදාහු අඤ්ඤෙසම්පී’’ති මා එවං අවච.

යං පන වුත්තං ‘‘අපසාදෙන්තො’’ති, තත්ථායමධිප්පායො – ආනන්ද, ‘‘අථ ච පන මෙ උත්තානකුත්තානකො විය ඛායතී’’ති මා හෙවං අවච. යදි හි තෙ එස උත්තානකුත්තානකො විය ඛායති, කස්මා ත්වං අත්තනො ධම්මතාය සොතාපන්නො නාහොසි, මයා දින්ననයෙ ඨත්වා සොතාපත්තිමග්ගං පටිවිජ්ඣි? ආනන්ද , ඉදං නිබ්බානමෙව ගම්භීරං, පච්චයාකාරො පන උත්තානකො ජාතො, අථ කස්මා ඔළාරිකං කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං ඔළාරිකං කාමරාගානුසයං පටිඝානුසයන්ති ඉමෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා සකදාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි, තෙයෙව අණුසහගතෙ චත්තාරො කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අනාගාමිඵලං න සච්ඡිකරොසි, රූපරාගාදීනි පඤ්ච සංයොජනානි, මානානුසයං භවරාගානුසයං අවිජ්ජානුසයන්ති ඉමෙ අට්ඨ කිලෙසෙ සමුග්ඝාතෙත්වා අරහත්තං න සච්ඡිකරොසි? කස්මා වා සතසහස්සකප්පාධිකං එකං අසඞ්ඛෙය්‍යං පූරිතපාරමිනො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා විය සාවකපාරමීඤාණං න පටිවිජ්ඣසි, සතසහස්සකප්පාධිකානි ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො පච්චෙකබුද්ධා විය ච පච්චෙකබොධිඤාණං න පටිවිජ්ඣසි? යදි වා තෙ සබ්බථාව එස උත්තානකො හුත්වා උපට්ඨාසි. අථ කස්මා සතසහස්සකප්පාධිකානි චත්තාරි අට්ඨ සොළස වා අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිනො බුද්ධා විය සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං න සච්ඡිකරොසි? කිං අනත්ථිකොසි එතෙහි විසෙසාධිගමෙහි? පස්ස යාව ච තෙ අපරද්ධං, ත්වං නාම සාවකපදෙසඤාණෙ ඨිතො අතිගම්භීරං පච්චයාකාරං ‘‘උත්තානකො විය මෙ උපට්ඨාති’’ති වදසි. තස්ස තෙ ඉදං වචනං බුද්ධානං කථාය පච්චනීකං හොති. තාදිසෙන නාම භික්ඛුනා බුද්ධානං කථාය පච්චනීකං කථෙතබ්බන්ති න යුත්තමෙතං. නනු මය්හං, ආනන්ද, ඉමං පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිතුං වායමන්තස්සෙව කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි අතික්කන්තානි. පච්චයාකාරපටිවිජ්ඣනත්ථාය ච පන මෙ අදින්නදානං නාම නත්ථි, අපූරිතපාරමී නාම නත්ථි. ‘‘අජ්ජ පච්චයාකාරං පටිවිජ්ඣිස්සාමී’’ති පන මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්ස අයං මහාපථවී ද්වඞ්ගුලමත්තම්පි නාකම්පි, තථා පඨමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බචක්ඛුං සම්පාදෙන්තස්ස. පච්ඡිමයාමෙ පන මෙ බලවපච්චූසසමයෙ, ‘‘අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං නවහි ආකාරෙහි පච්චයො හොතී’’ති දිට්ඨමත්තෙයෙව දසසහස්සිලොකධාතු අයදණ්ඩෙන ආකොටිතකංසථාලො විය විරවසතං විරවසහස්සං මුඤ්චමානා වාතාහතෙ පදුමිනිපණ්ණෙ උදකබින්දු විය පකම්පිත්ථ. එවං ගම්භීරො චායං, ආනන්ද, පටිච්චසමුප්පාදො ගම්භීරාවභාසො ච, එතස්ස, ආනන්ද, ධම්මස්ස අනනුබොධා...පෙ.... නාතිවත්තතීති.

එතස්ස ධම්මස්සාති එතස්ස පච්චයධම්මස්ස. **අනනුබොධාති** ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අනනුබුජ්ඣනා. **අප්පටිවෙධාති** තීරණප්පහානපරිඤ්ඤාවසෙන අප්පටිවිජ්ඣනා. **තන්තාකුලකජාතාති** තන්තං විය ආකුලජාතා. යථා නාම දුන්නික්ඛිත්තං මූසිකච්ඡින්නං පෙසකාරානං තන්තං තහිං තහිං ආකුලං හොති, ‘‘ඉදං අග්ගං, ඉදං මූල’’න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං හොති. එවමෙව සත්තා ඉමස්මිං පච්චයාකාරෙ ඛලිතා ආකුලා බ්‍යාකුලා හොන්ති , න සක්කොන්ති පච්චයාකාරං උජුං කාතුං. තත්ථ තන්තං පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කාපි භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, ඨපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤො සත්තො අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං

කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. යථා පන ආකුලං තන්තං කඤ්ජියං දත්වා කොච්ඡෙන පහටං තත්ථ තත්ථ ගුළකජාතං හොති ගණ්ඨිබද්ධං, එවමෙමෙ සත්තා පච්චයෙසු පක්ඛලිත්වා පච්චයෙ උජුං කාතුං අසක්කොන්තා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතවසෙන ගුළකජාතා හොන්ති ගණ්ඨිබද්ධා. යෙ හි කෙචි දිට්ඨියො සන්නිස්සිතා, සබ්බෙ තෙ පච්චයං උජුං කාතුං අසක්කොන්තායෙව.

කුලාගණ්ඨිකජාතාති කුලාගණ්ඨිකං වුච්චති පෙසකාරකඤ්ජියසුත්තං. කුලා නාම සකුණිකා, තස්සා කුලාවකොතිපි එකෙ. යථා හි තදුභයම්පි ආකුලං අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරන්ති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං.

මුඤ්ජපබ්බජභූතාති මුඤ්ජතිණං විය පබ්බජතිණං විය ච භූතා තාදිසා ජාතා. යථා හි තානි තිණානි කොට්ටෙත්වා කතරජ්ජු ජිණ්ණකාලෙ කත්ථචි පතිතං ගහෙත්වා තෙසං තිණානං ''ඉදං අග්ගං, ඉදං මූල''න්ති අග්ගෙන වා අග්ගං, මූලෙන වා මූලං සමානෙතුං දුක්කරං, තම්පි පච්චත්තපුරිසකාරෙ ඨත්වා සක්කා භවෙය්‍ය උජුං කාතුං, ඨපෙත්වා පන ද්වෙ බොධිසත්තෙ අඤ්ඤො සත්තො අත්තනො ධම්මතාය පච්චයාකාරං උජුං කාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි, එවමයං පජා පච්චයං උජුං කාතුං අසක්කොන්තී දිට්ඨිගතවසෙන ගණ්ඨිකජාතා හුත්වා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං සංසාරං නාතිවත්තති.

තත්ථ **අපායොති** නිරයතිරච්ඡානයොනිපෙත්තිවිසයඅසුරකායා. සබ්බෙපි හි තෙ වඩ්ඪිසඞ්ඛාතස්ස අයස්ස අභාවතො ''අපායො''ති වුච්චති, තථා දුක්ඛස්ස ගතිභාවතො **දුග්ගති,** සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා **විනිපාතො.** ඉතරො පන –

''ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි, ධාතුආයතනාන ච;
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානා, **සංසාරොති** පවුච්චති''.

තං සබ්බම්පි නාතිවත්තති නාතික්කමති, අථ ඛො චුතිතො පටිසන්ධිං, පටිසන්ධිතො චුතින්ති එවං පුනප්පුනං චුතිපටිසන්ධියො ගණ්හමානා තීසු භවෙසු චතූසු යොනීසු පඤ්චසු ගතීසු සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු නවසු සත්තාවාසෙසු මහාසමුද්දෙ වාතක්ඛිත්තා නාවා විය යන්තෙ යුත්තගොණො විය ච පරිබ්භමතියෙව. ඉති සබ්බමෙතං භගවා ආයස්මන්තං ආනන්දං අපසාදෙන්තො ආහ. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙවාති. දසමං.

දුක්ඛවග්ගො ඡට්ඨො.

7. මහාවග්ගො

1. අස්සුතවාසුත්තවණ්ණනා

61. මහාවග්ගස්ස පඨමෙ **අස්සුතවාති** ඛන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරසතිපට්ඨානාදීසු උග්ගහපරිපුච්ඡාවිනිච්ඡයරහිතො. **පුථුජ්ජනොති** පුථූනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදිකාරණෙහි පුථුජ්ජනො. වුත්තඤ්හෙතං – ''පුථු කිලෙසෙ ජනෙන්තීති පුථුජ්ජනා''ති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. අපිච පුථූනං ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තොගධත්තාපි පුථුජ්ජනො, පුථු වා අයං විසුංයෙව සඞ්ඛං ගතො, විසංසට්ඨො සීලසුතාදිගුණයුත්තෙහි අරියෙහි ජනොති පුථුජ්ජනො. එවමෙතෙහි ''අස්සුතවා පුථුජ්ජනො''ති ද්වීහිපි පදෙහි යෙ තෙ –

''දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
අන්ධො පුථුජ්ජනො එකො, කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො''ති. (මහානි. 94); –

ද්වෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, තෙසු අන්ධපුථුජ්ජනො ගහිතො. **ඉමස්මින්ති** පච්චුප්පන්නපච්චක්ඛකායං දස්සෙති. **චාතුමහාභූතිකස්මින්ති** චතුමහාභූතකායෙ චතුමහාභූතෙහි නිබ්බත්තෙ චතුමහාභූතමයෙති අත්ථො. **නිබ්බින්දෙය්‍යාති** උක්කණ්ඨෙය්‍ය. **විරජ්ජෙය්‍යාති** න රජ්ජෙය්‍ය. **විමුච්චෙය්‍යාති** මුච්චිතුකාමො භවෙය්‍ය. **ආචයොති** වුඩ්ඪි. **අපචයොති** පරිහානි. **ආදානන්ති** නිබ්බත්ති. **නික්ඛෙපනන්ති** භෙදො.

තස්මාති යස්මා ඉමෙ චත්තාරො වුඩ්ඪිහානිනිබ්බත්තිභෙදා පඤ්ඤායන්ති, තස්මා තංකාරණාති අත්ථො. ඉති භගවා චාතුමහාභූතිකෙ කායෙ රූපං පරිග්ගහෙතුං අයුත්තරූපං කත්වා අරූපං පරිග්ගහෙතුං යුත්තරූපං කරොති. කස්මා? තෙසඤ්හි භික්ඛූනං රූපස්මිං ගාහො බලවා අධිමත්තො, තෙන තෙසං රූපෙ ගාහස්ස පරිග්ගහෙතබ්බරූපතං දස්සෙත්වා නික්කඩ්ඪන්තො අරූපෙ පතිට්ඨාපනත්ථං එවමාහ.

චිත්තන්තිආදි සබ්බං මනායතනස්සෙව නාමං. තඤ්හි චිත්තවත්ථුතාය චිත්තගොචරතාය සම්පයුත්තධම්මචිත්තතාය ච **චිත්තං,** මනනට්ඨෙන **මනො,** විජානනට්ඨෙන **විඤ්ඤාණන්ති** වුච්චති. **නාලන්ති** න

සමත්ථො. **අජ්ඣොසිතන්ති** තණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහිතං. **මමායිතන්ති** තණ්හාමමත්තෙන මම ඉදන්ති ගහිතං. **පරාමට්ඨන්ති** දිට්ඨියා පරාමසිත්වා ගහිතං. **එතං මමාති** තණ්හාගාහො, තෙන අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං ගහිතං හොති. **එසොහමස්මීති** මානගාහො, තෙන නව මානා ගහිතා හොන්ති. **එසො මෙ අත්තාති** දිට්ඨිගාහො, තෙන ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො ගහිතා හොන්ති. **තස්මාති** යස්මා එවං දීඝරත්තං ගහිතං, තස්මා නිබ්බින්දිතුං න සමත්ථො.

වරං, භික්ඛවෙති ඉදං කස්මා ආහ? පඨමඤ්හි තෙන රූපං පරිග්ගහෙතුං අයුත්තරූපං කතං, අරූපං යුත්තරූපං, අථ ‘‘තෙසං භික්ඛූනං රූපතො ගාහො නික්ඛමිත්වා අරූපං ගතො’’ති ඤත්වා තං නික්කඩ්ඪිතුං ඉමං දෙසනං ආරභි. තත්ථ **අත්තතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** අත්තාති ගණ්හෙය්‍ය. **භිය්‍යොපීති** වස්සසතතො උද්ධම්පි. කස්මා පන භගවා එවමාහ? කිං අතිරෙකවස්සසතං තිට්ඨමානං රූපං නාම අත්ථි? නනු පඨමවයෙ පවත්තං රූපං මජ්ඣිමවයං න පාපුණාති, මජ්ඣිමවයෙ පවත්තං පච්ඡිමවයං, පුරෙභත්තෙ පවත්තං පච්ඡාභත්තං, පච්ඡාභත්තෙ පවත්තං පඨමයාමං, පඨමයාමෙ පවත්තං මජ්ඣිමයාමං, මජ්ඣිමයාමෙ පවත්තං පච්ඡිමයාමං න පාපුණාති? තථා ගමනෙ පවත්තං ඨානං, ඨානෙ පවත්තං නිසජ්ජං, නිසජ්ජාය පවත්තං සයනං න පාපුණාති. එකඉරියාපථෙපි පාදස්ස උද්ධරණෙ පවත්තං අතිහරණං, අතිහරණෙ පවත්තං වීතිහරණං, වීතිහරණෙ පවත්තං වොස්සජ්ජනං, වොස්සජ්ජනෙ පවත්තං සන්නික්ඛෙපනං, සන්නික්ඛෙපනෙ පවත්තං සන්නිරුජ්ඣනං න පාපුණාති, තත්ථ තත්ථෙව ඔධි ඔධි පබ්බං පබ්බං හුත්වා තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තතිලා විය පටපටායන්තා සඞ්ඛාරා භිජ්ජන්තීති? සච්චමෙතං. යථා පන පදීපස්ස ජලතො ජාතා තං තං වට්ටිප්පදෙසං අනතික්කමිත්වා තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජති, අථ ච පන පවෙණිසම්බන්ධවසෙන සබ්බරත්තිං ජලිතො පදීපොති වුච්චති, එවමිධාපි පවෙණිවසෙන අයම්පි කායො එවං චිරට්ඨිතිකො විය කත්වා දස්සිතො.

රත්තියා ච දිවසස්ස චාති රත්තිම්හි ච දිවසෙ ච. භුම්මත්ථෙ හෙතං සාමිවචනං. **අඤ්ඤදෙව උප්පජ්ජති, අඤ්ඤං නිරුජ්ඣතීති** යං රත්තිං උප්පජ්ජති ච නිරුජ්ඣති ච, තතො අඤ්ඤදෙව දිවා උප්පජ්ජති ච නිරුජ්ඣති චාති අත්ථො. අඤ්ඤං උප්පජ්ජති, අනුප්පන්නමෙව අඤ්ඤං නිරුජ්ඣතීති එවං පන අත්ථො න ගහෙතබ්බො. ‘‘රත්තියා ච දිවසස්ස චා’’ති ඉදං පුරිමපවෙණිතො පරිත්තකං පවෙණිං ගහෙත්වා පවෙණිවසෙනෙව වුත්තං, එකරත්තිං පන එකදිවසං වා එකමෙව චිත්තං ඨාතුං සමත්ථං නාම නත්ථි. එකස්මිඤ්හි අච්ඡරාක්ඛණෙ අනෙකානි චිත්තකොටිසතසහස්සානි උප්පජ්ජන්ති. වුත්තම්පි චෙතං මිලින්දපඤ්හෙ –

> ‘‘වාහසතං ඛො, මහාරාජ , වීහීනං, අඩ්ඪචූළඤ්ච වාහා, වීහිසත්තම්බණානි, ද්වෙ ච තුම්බා, එකච්ඡරාක්ඛණෙ පවත්තස්ස චිත්තස්ස එත්තකා වීහී ලක්ඛං ඨපීයමානා පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යු’’න්ති.

පවනෙති මහාවනෙ. **තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාතීති** ඉමිනා න සො ගණ්හිතබ්බසාඛං අලභිත්වා භූමිං ඔතරති. අථ ඛො තස්මිං මහාවනෙ විචරන්තො තං තං සාඛං ගණ්හන්තොයෙව චරතීති අයමත්ථො දස්සිතො.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අරඤ්ඤමහාවනං විය හි ආරම්මණවනං වෙදිතබ්බං. තස්මිං වනෙ විචරණමක්කටො විය ආරම්මණවනෙ උප්පජ්ජනකචිත්තං. සාඛාගහණං විය ආරම්මණෙ ලුබ්භනං. යථා සො අරඤ්ඤෙ විචරන්තො මක්කටො තං තං සාඛං පහාය තං තං සාඛං ගණ්හාති, එවමිදං ආරම්මණවනෙ විචරන්තං චිත්තම්පි කදාචි රූපාරම්මණං ගහෙත්වා උප්පජ්ජති, කදාචි සද්දාදීසු අඤ්ඤතරං, කදාචි අතීතං, කදාචි අනාගතං වා පච්චුප්පන්නං වා, තථා කදාචි අජ්ඣත්තං, කදාචි බාහිරං. යථා ච සො අරඤ්ඤෙ විචරන්තො මක්කටො සාඛං අලභිත්වා ඔරුය්හ භූමියං නිසින්නොති න වත්තබ්බො, එකං පන පණ්ණසාඛං ගහෙත්වාව නිසීදති, එවමෙව ආරම්මණවනෙ විචරන්තං චිත්තම්පි එකං ඔලුබ්භාරම්මණං අලභිත්වා උප්පන්නන්ති න වත්තබ්බං, එකජාතියං පන ආරම්මණං ගහෙත්වාව උප්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා ච පන භගවතා රූපතො නීහරිත්වා අරූපෙ ගාහො පතිට්ඨාපිතො, අරූපතො නීහරිත්වා රූපෙ.

ඉදානි තං උභයතො නික්කඩ්ඪිතුකාමො **තත්‍ර, භික්ඛවෙ, සුතවා අරියසාවකොති** දෙසනං ආරභි. අයං පනත්ථො ආසීවිසදට්ඨූපමාය දීපෙතබ්බො – එකො කිර පුරිසො ආසීවිසෙන දට්ඨො, අථස්ස විසං හරිස්සාමීති ඡෙකො භිසක්කො ආගන්ත්වා වමනං කාරෙත්වා හෙට්ඨා ගරුළො, උපරි නාගොති මන්තං පරිවත්තෙත්වා විසං උපරි ආරොපෙසි. සො යාව අක්ඛිප්පදෙසා ආරුළ්හභාවං ඤත්වා ‘‘ඉතො පරං අභිරුහිතුං න දස්සාමි, දට්ඨට්ඨානෙයෙව ඨපෙස්සාමී’’ති උපරි ගරුළො, හෙට්ඨා නාගොති මන්තං පරිවත්තෙත්වා කණ්ණෙ ධුමෙත්වා දණ්ඩකෙන පහරිත්වා විසං ඔතාරෙත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව ඨපෙසි. තත්‍රස්ස ඨිතභාවං ඤත්වා අගදලෙපෙන විසං නිම්මථෙත්වා න්හාපෙත්වා ‘‘සුඛී හොහී’’ති වත්වා යෙනකාමං පක්කාමි.

තත්ථ ආසීවිසෙන දට්ඨස්ස කායෙ විසපතිට්ඨානං විය ඉමෙසං භික්ඛූනං රූපෙ අධිමත්තගාහකාලො, ඡෙකො භිසක්කො විය තථාගතො, මන්තං පරිවත්තෙත්වා උපරි විසස්ස ආරොපිතකාලො විය තථාගතෙන තෙසං භික්ඛූනං රූපතො ගාහං නීහරිත්වා අරූපෙ පතිට්ඨාපිතකාලො, යාව අක්ඛිප්පදෙසා ආරුළ්හවිසස්ස උපරි අභිරුහිතුං අදත්වා පුන මන්තබලෙන ඔතාරෙත්වා දට්ඨට්ඨානෙයෙව ඨපනං විය සත්ථාරා තෙසං භික්ඛූනං අරූපතො ගාහං නීහරිත්වා රූපෙ පතිට්ඨාපිතකාලො. දට්ඨට්ඨානෙ ඨිතස්ස විසස්ස අගදලෙපෙන නිම්මථනං විය උභයතො ගාහං නීහරණත්ථාය ඉමිස්සා

දෙසනාය ආරද්ධකාලො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **නිබ්බින්දං විරජ්ජතීති** ඉමිනා මග්ගො කථිතො, **විරාගා විමුච්චතීති** ඵලං, **විමුත්තස්මි**න්තිආදිනා පච්චවෙක්ඛණා. පඨමං.

2. දුතියඅස්සුතවාසුත්තවණ්ණනා

62. දුතියෙ **සුඛවෙදනියන්ති** සුඛවෙදනාය පච්චයං. **ඵස්සන්ති** චක්ඛුසම්ඵස්සාදිං. නනු ච චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඛවෙදනාය පච්චයො න හොතීති? සහජාතපච්චයෙන න හොති, උපනිස්සයපච්චයෙන පන ජවනවෙදනාය හොති , තං සන්ධායෙතං වුත්තං. සොතසම්ඵස්සාදීසුපි එසෙව නයො. **තජ්ජන්ති** තජ්ජාතිකං තස්සාරුප්පං, තස්ස ඵස්සස්ස අනුරූපන්ති අත්ථො. **දුක්ඛවෙදනියන්ති**ආදි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **සඞ්ඝට්ටනසමොධානාති** සඞ්ඝට්ටනෙන චෙව සමොධානෙන ච, සඞ්ඝට්ටනසම්පිණ්ඩනෙනාති අත්ථො. **උස්මාති** උණ්හාකාරො. **තෙජො අභිනිබ්බත්තතීති** අග්ගිචුණ්ණො නික්ඛමතීති න ගහෙතබ්බං, උස්මාකාරස්සෙව පන එතං වෙවචනං. තත්ථ **ද්වින්නං කට්ඨානන්ති** ද්වින්නං අරණීනං. තත්ථ අධොඅරණී විය වත්ථු, උත්තරාරණී විය ආරම්මණං, සඞ්ඝට්ටනං විය ඵස්සො, උස්මාධාතු විය වෙදනා. දුතියං.

3. පුත්තමංසූපමසුත්තවණ්ණනා

63. තතියෙ **චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ,** ආහාරාතිආදි වුත්තනයමෙව. යස්මා පනස්ස අට්ඨුප්පත්තිකො නික්ඛෙපො, තස්මා තං දස්සෙත්වාවෙත්ථ අනුපුබ්බපදවණ්ණනං කරිස්සාමි. කතරාය පන ඉදං අට්ඨුප්පත්තියා නික්ඛිත්තන්ති? ලාභසක්කාරෙන. භගවතො කිර මහාලාභසක්කාරො උප්පජ්ජි, යථා තං චත්තාරො අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙ පූරිතදානපාරමීසඤ්චයස්ස. සබ්බදිසාසු හිස්ස යමකමහාමෙඝො වුට්ඨහිත්වා මහොඝං විය සබ්බපාරමියො ''එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා''ති සම්පිණ්ඩිතා විය ලාභසක්කාරමහොඝං නිබ්බත්තයිංසු. තතො තතො අන්නපානයානවත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො ආගන්ත්වා, ''කහං බුද්ධො, කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො නරාසභො පුරිසසීහො''ති? භගවන්තං පරියෙසන්ති. සකටසතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතප්පමාණම්පි සකටධුරෙන සකටධුරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති චෙව අනුප්පවත්තන්ති ච අන්ධකවින්දබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං ඛන්ධකෙ තෙසු තෙසු සුත්තෙසු ච ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං.

යථා භගවතො, එවං භික්ඛුසඞ්ඝස්සාපි. වුත්තඤ්චෙතං –

> ''තෙන ඛො පන සමයෙන භගවා සක්කතො හොති ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසන-ගිලාන-පච්චය-භෙසජ්ජ-පරික්ඛාරානං. භික්ඛුසඞ්ඝොපි ඛො සක්කතො හොති…පෙ…. පරික්ඛාරාන''න්ති (උදා. 14; සං. නි. 2.70).

> තථා ''යාවතා ඛො, චුන්ද, එතරහි සඞ්ඝො වා ගණො වා ලොකෙ උප්පන්නො, නාහං, චුන්ද, අඤ්ඤං එකසඞ්ඝම්පි සමනුපස්සාමි එවං ලාභග්ගයසග්ගපත්තං යථරිවායං, චුන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝො''ති (දී. නි. 3.176).

ස්වායං භගවතො ච සඞ්ඝස්ස ච උප්පන්නො ලාභසක්කාරො එකතො හුත්වා ද්වින්නං මහානදීනං උදකං විය අප්පමෙය්‍යො අහොසි. අථ සත්ථා රහොගතො චින්තෙසි – ''මහාලාභසක්කාරො අතීතබුද්ධානම්පි එවරූපො අහොසි, අනාගතානම්පි එවරූපො භවිස්සති . කිං නු ඛො භික්ඛූ ආහාරපරිග්ගාහකෙන සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතා මජ්ඣත්තා නිච්ඡන්දරාගා හුත්වා ආහාරං පරිභුඤ්ජිතුං සක්කොන්ති, න සක්කොන්තී''ති?

සො අද්දස එකච්චෙ අධුනා පබ්බජිතෙ කුලපුත්තෙ අපච්චවෙක්ඛිත්වා ආහාරං පරිභුඤ්ජමානෙ. දිස්වානස්ස එතදහොසි – ''මයා කප්පසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි පාරමියො පූරෙන්තෙන න චීවරාදිහෙතු පූරිතා, උත්තමඵලස්ස පන අරහත්තස්සත්ථාය පූරිතා. ඉමෙපි භික්ඛූ මම සන්තිකෙ පබ්බජන්තා න චීවරාදිහෙතු පබ්බජිතා, අරහත්තස්සෙව පන අත්ථාය පබ්බජිතා. තෙ ඉදානි අසාරමෙව සාරං අනත්ථමෙව ච අත්ථං කරොන්තී''ති එවමස්ස ධම්මසංවෙගො උදපාදි. තතො චින්තෙසි – ''සචෙ පඤ්චමං පාරාජිකං පඤ්ඤපෙතුං සක්කා අභවිස්ස, අපච්චවෙක්ඛිතාහාරපරිභොගො පඤ්චමං පාරාජිකං කත්වා පඤ්ඤපෙතබ්බො භවෙය්‍ය. න පන සක්කා එවං කාතුං, ධුවපටිසෙවනට්ඨානඤ්හෙතං සත්තානං. යථා පන කථිතෙ පඤ්චමං පාරාජිකං විය නං පස්සිස්සන්ති. එවං ධම්මාදාසං සංවරං මරියාදං ඨපෙස්සාමි, යං ආවජ්ජිත්වා ආවජ්ජිත්වා අනාගතෙ භික්ඛූ චත්තාරො පච්චයෙ පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජිස්සන්තී''ති. ඉමාය අට්ඨුප්පත්තියා ඉමං පුත්තමංසූපමසුත්තන්තං නික්ඛිපි. තත්ථ **චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරා**තිආදි හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

චත්තාරො පන ආහාරෙ විත්ථාරෙත්වා ඉදානි තෙසු ආදීනවං දස්සෙතුං **කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, කබළීකාරො ආහාරො දට්ඨබ්බොති**ආදිමාහ? තත්ථ **ජායම්පතිකාති** ජායා චෙව පති ච. **පරිත්තං සම්බලන්ති** පුටභත්තසත්තුමොදකාදීනං අඤ්ඤතරං අප්පමත්තකං පාථෙය්‍යං. **කන්තාරමග්ගන්ති** කන්තාරභූතං මග්ගං, කන්තාරෙ වා මග්ගං. **කන්තාරන්ති** චොරකන්තාරං වාළකන්තාරං අමනුස්සකන්තාරං නිරුදකකන්තාරං අප්පභක්ඛකන්තාරන්ති පඤ්චවිධං. තෙසු යත්ථ චොරභයං අත්ථි , තං චොරකන්තාරං. යත්ථ සීහබ්‍යග්ඝාදයො වාළා අත්ථි, තං වාළකන්තාරං. යත්ථ

බලවාමුඛයක්ඛිනිආදීනං අමනුස්සානං වසෙන භයං අත්ථි, තං අමනුස්සකන්තාරං. යත්ථ පාතුං වා න්හායිතුං වා උදකං නත්ථි, තං නිරුදකකන්තාරං. යත්ථ ඛාදිතබ්බං වා භුඤ්ජිතබ්බං වා අන්තමසො කන්දමූලාදිමත්තම්පි නත්ථි, තං අප්පභක්ඛකන්තාරං නාම. යත්ථ පනෙතං පඤ්චවිධම්පි භයං අත්ථි, තං කන්තාරමෙව. තං පනෙතං එකාහද්වීහතීහාදිවසෙන නිත්ථරිතබ්බම්පි අත්ථි, න තං ඉධ අධිප්පෙතං. ඉධ පන නිරුදකං අප්පභක්ඛං යොජනසතිකකන්තාරං අධිප්පෙතං. එවරූපෙ කන්තාරෙ මග්ගං. **පටිපජ්ජෙය්‍යුන්ති** ඡාතකභයෙන චෙව රොගභයෙන ච රාජභයෙන ච උපද්දුතා පටිපජ්ජෙය්‍යුං ''එතං කන්තාරං නිත්ථරිත්වා ධම්මිකස්ස රඤ්ඤො නිරුපද්දවෙ රට්ඨෙ සුඛං වසිස්සාමා''ති මඤ්ඤමානා.

එකපුත්තකොති උක්ඛිපිත්වා ගහිතො අනුකම්පිතබ්බයුත්තො අධීරසරීරො එකපුත්තකො. **වල්ලූරඤ්ච සොණ්ඩිකඤ්චාති** ඝනඝනට්ඨානතො ගහෙත්වා වල්ලූරං, අට්ඨිනිස්සිතසිරානිස්සිතට්ඨානානි ගහෙත්වා සූලමංසඤ්චාති අත්ථො. **පටිපිසෙය්‍යුන්ති** පහරෙය්‍යුං. **කහං එකපුත්තකාති** අයං තෙසං පරිදෙවනාකාරො.

අයං පනෙත්ථ භූතමත්ථං කත්වා ආදිතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපතො අත්ථවණ්ණනා – ද්වෙ කිර ජායම්පතිකා පුත්තං ගහෙත්වා පරිත්තෙන පාථෙය්‍යෙන යොජනසතිකං කන්තාරමග්ගං පටිපජ්ජිංසු. තෙසං පඤ්ඤාසයොජනානි ගන්ත්වා පාථෙය්‍යං නිට්ඨාසි, තෙ ඛුප්පිපාසාතුරා විරළච්ඡායායං නිසීදිංසු. තතො පුරිසො භරියං ආහ – ''භද්දෙ ඉතො සමන්තා පඤ්ඤාසයොජනානි ගාමො වා නිගමො වා නත්ථි. තස්මා යං තං පුරිසෙන කාතබ්බං බහුම්පි කසිගොරක්ඛාදිකම්මං, න දානි සක්කා තං මයා කාතුං, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඪමංසං ඛාදිත්වා උපඩ්ඪං පාථෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහී''ති. පුන සාපි තං ආහ – ''සාමි මයා දානි යං තං ඉත්ථියා කාතබ්බං බහුම්පි සුත්තකන්තනාදිකම්මං, තං කාතුං න සක්කා, එහි මං මාරෙත්වා උපඩ්ඪමංසං ඛාදිත්වා උපඩ්ඪං පාථෙය්‍යං කත්වා පුත්තෙන සද්ධිං කන්තාරං නිත්ථරාහී''ති. පුන සොපි තං ආහ – ''භද්දෙ මාතුගාමමරණෙන ද්වින්නං මරණං පඤ්ඤායති . න හි මන්දො කුමාරො මාතරා විනා ජීවිතුං සක්කොති. යදි පන මයං ජීවාම. පුන දාරකං ලභෙය්‍යාම. හන්ද දානි පුත්තකං මාරෙත්වා, මංසං ගහෙත්වා කන්තාරං නිත්ථරාමා''ති. තතො මාතා පුත්තමාහ – ''තාත, පිතුසන්තිකං ගච්ඡා''ති, සො අගමාසි. අථස්ස පිතා, ''මයා 'පුත්තකං පොසෙස්සාමී'ති කසිගොරක්ඛාදීහි අනප්පකං දුක්ඛමනුභූතං, න සක්කොමි අහං පුත්තං මාරෙතුං, ත්වංයෙව තව පුත්තං මාරෙහී''ති වත්වා, ''තාත මාතුසන්තිකං ගච්ඡා''ති ආහ. සො අගමාසි. අථස්ස මාතාපි, ''මයා පුත්තං පත්ථෙන්තියා ගොවතකුක්කුරවතදෙවතායාචනාදීහිපි තාව අනප්පකං දුක්ඛමනුභූතං, කො පන වාදො කුච්ඡිනා පරිහරන්තියා? න සක්කොමි අහං පුත්තං මාරෙතු''න්ති වත්වා ''තාත, පිතුසන්තිකමෙව ගච්ඡා''ති ආහ. එවං සො ද්වින්නමන්තරා ගච්ඡන්තොයෙව මතො. තෙ තං දිස්වා පරිදෙවිත්වා වුත්තනයෙන මංසානි ගහෙත්වා ඛාදන්තා පක්කමිංසු.

තෙසං සො පුත්තමංසාහාරො නවහි කාරණෙහි පටිකූලත්තා නෙව දවාය හොති, න මදාය, න මණ්ඩනාය, න විභූසනාය, කෙවලං කන්තාරනිත්ථරණත්ථායෙව හොති. කතමෙහි නවහි කාරණෙහි පටිකූලොති චෙ? සජාතිමංසතාය ඤාතිමංසතාය පුත්තමංසතාය පියපුත්තමංසතාය තරුණමංසතාය ආමකමංසතාය අගොරසමංසතාය අලොණතාය අධූපිතතායාති. එවඤ්හි තෙ නවහි කාරණෙහි පටිකූලං තං පුත්තමංසං ඛාදන්තා න සාරත්තා ගිද්ධමානසා හුත්වා ඛාදිංසු, මජ්ඣත්තභාවෙයෙව පන නිච්ඡන්දරාගපරිභොගෙ ඨිතා ඛාදිංසු. න අට්ඨින්හාරුචම්මනිස්සිතට්ඨානානි අපනෙත්වා ථූලථූලං වරමංසමෙව ඛාදිංසු, හත්ථසම්පත්තං මංසමෙව පන ඛාදිංසු. න යාවදත්ථං කණ්ඨප්පමාණං කත්වා ඛාදිංසු, ථොකං ථොකං පන එකදිවසං යාපනමත්තමෙව ඛාදිංසු. න අඤ්ඤමඤ්ඤං මච්ඡරායන්තා ඛාදිංසු, විගතමච්ඡෙරමලෙන පන පරිසුද්ධෙනෙව චෙතසා ඛාදිංසු. න අඤ්ඤං කිඤ්චි මිගමංසං වා මොරමංසාදීනං වා අඤ්ඤතරං ඛාදාමාති සම්මූළ්හා ඛාදිංසු, පියපුත්තමංසභාවං පන ජානන්තාව ඛාදිංසු. න ''අහො වත මයං පුනපි එවරූපං පුත්තමංසං ඛාදෙය්‍යාමා''ති පත්ථනං කත්වා ඛාදිංසු, පත්ථනං පන වීතිවත්තාව හුත්වා ඛාදිංසු. න ''එත්තකං කන්තාරෙ ඛාදිත්වා අවසිට්ඨං කන්තාරං අතික්කම්ම ලොණම්බිලාදීහි යොජෙත්වා ඛාදිස්සාමා''ති සන්නිධිං අකංසු, කන්තාරපරියොසානෙ පන ''පුරෙ මහාජනො පස්සතී''ති භූමියං වා නිඛණිංසු, අග්ගිනා වා ඣාපයිංසු. න ''කොචි අඤ්ඤො අම්හෙ විය එවරූපං පුත්තමංසං ඛාදිතුං න ලභතී''ති මානං වා දප්පං වා අකංසු, නිහතමානා පන නිහතදප්පා හුත්වා ඛාදිංසු. ''කිං ඉමිනා අලොණෙන අනම්බිලෙන අධූපිතෙන දුග්ගන්ධෙනා''ති න හීළෙත්වා ඛාදිංසු, හීළනං පන වීතිවත්තා හුත්වා ඛාදිංසු . න ''තුය්හං භාගො මය්හං භාගො තව පුත්තො මම පුත්තො''ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අතිමඤ්ඤිංසු. සමග්ගා පන සම්මොදමානා හුත්වා ඛාදිංසු. ඉමං තෙසං එවරූපං නිච්ඡන්දරාගාදිපරිභොගං සම්පස්සමානො සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝම්පි තං කාරණං අනුජානාපෙන්තො **තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, අපි නු තෙ දවාය වා ආහාරං ආහාරෙය්‍යුන්ති**ආදිමාහ. තත්ථ **දවාය** වාතිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.18) විත්ථාරිතානෙව. **කන්තාරස්සාති** නිත්තිණ්ණාවසෙසස්ස කන්තාරස්ස.

එවමෙව ඛොති නවන්නං පාටිකුල්‍යානං වසෙන පියපුත්තමංසසදිසො කත්වා දට්ඨබ්බොති අත්ථො. කතමෙසං නවන්නං? ගමනපාටිකුල්‍යතාදීනං. ගමනපාටිකුල්‍යතං පච්චවෙක්ඛන්තොපි කබළීකාරාහාරං පරිග්ගණ්හාති, පරියෙසනපාටිකුල්‍යතං පච්චවෙක්ඛන්තොපි, පරිභොගනිධානආසයපරිපක්කාපරිපක්කසම්මක්ඛණනිස්සන්දපාටිකුල්‍යතං පච්චවෙක්ඛන්තොපි, තානි පනෙතානි ගමනපාටිකුල්‍යතාදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.294) ආහාරපාටිකුල්‍යනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතානෙව. ඉති ඉමෙසං නවන්නං පාටිකුල්‍යානං වසෙන පුත්තමංසූපමං කත්වා ආහාරො පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා තෙ ජායම්පතිකා පාටිකුල්‍යං පියපුත්තමංසං ඛාදන්තා න සාරත්තා ගිද්ධමානසා හුත්වා ඛාදිංසු, මජ්ඣත්තභාවෙයෙව නිච්ඡන්දරාගපරිභොගෙ ඨිතා ඛාදිංසු, එවං නිච්ඡන්දරාගපරිභොගං කත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න අට්ඨින්හාරුචම්මනිස්සිතං අපනෙත්වා ථූලථූලං වරමංසමෙව ඛාදිංසු, හත්ථසම්පත්තමෙව පන ඛාදිංසු, එවං සුක්ඛභත්තමන්දබ්‍යඤ්ජනාදීනි පිට්ඨිහත්ථෙන අපටික්ඛිපිත්වා වට්ටකෙන විය කුක්කුටෙන විය ච ඔධිං අදස්සෙත්වා තතො තතො සප්පිමංසාදිසංසට්ඨවරභොජනංයෙව විචිනිත්වා අභුඤ්ජන්තෙන සීහෙන විය සපදානං පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ච තෙ න යාවදත්ථං කණ්ඨප්පමාණං ඛාදිංසු, ථොකං ථොකං පන එකෙකදිවසං යාපනමත්තමෙව ඛාදිංසු, එවමෙව ආහරහත්ථකාදිබ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤතරෙන විය යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං අභුඤ්ජන්තෙන චතුන්නං පඤ්චන්නං වා ආලොපානං ඔකාසං ඨපෙත්වාව ධම්මසෙනාපතිනා විය පරිභුඤ්ජිතබ්බො. සො කිර පඤ්චචත්තාලීස වස්සානි තිට්ඨමානො ''පච්ඡාභත්තෙ අම්බිලුග්ගාරසමුට්ඨාපකං කත්වා එකදිවසම්පි ආහාරං න ආහාරෙසි''න්ති වත්වා සීහනාදං නදන්තො ඉමං ගාථමාහ –

''චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො''ති. (ථෙරගා. 983);

යථා ච තෙ න අඤ්ඤමඤ්ඤං මච්ඡරායන්තා ඛාදිංසු, විගතමලමච්ඡෙරෙන පන පරිසුද්ධෙනෙව චෙතසා ඛාදිංසු, එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලභිත්වා අමච්ඡරායිත්වා ''ඉමං සබ්බං ගණ්හන්තස්ස සබ්බං දස්සාමි, උපඩ්ඪං ගණ්හන්තස්ස උපඩ්ඪං, සචෙ ගහිතාවසෙසො භවිස්සති, අත්තනා පරිභුඤ්ජිස්සාමී''ති සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න ''අඤ්ඤං කිඤ්චි මයං මිගමංසං වා මොරමංසාදීනං වා අඤ්ඤතරං ඛාදාමා''ති සම්මූළ්හා ඛාදිංසු, පියපුත්තමංසභාවං පන ජානන්තාව ඛාදිංසු, එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලභිත්වා ''අහං ඛාදාමි භුඤ්ජාමී''ති අත්තූපලද්ධිසම්මොහං අනුප්පාදෙත්වා ''කබළීකාරාහාරො න ජානාති 'චාතුමහාභූතිකකායං වඩ්ඪෙමී'ති, කායොපි න ජානාති 'කබළීකාරාහාරො මං වඩ්ඪෙතී'''ති, එවං සම්මොහං පහාය පරිභුඤ්ජිතබ්බො. සතිසම්පජඤ්ඤවසෙනාපි චෙස අසම්මූළ්හෙනෙව හුත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ච තෙ න ''අහො වත මයං පුනපි එවරූපං පුත්තමංසං ඛාදෙය්‍යාමා''ති පත්ථනං කත්වා ඛාදිංසු, පත්ථනං පන වීතිවත්තාව හුත්වා ඛාදිංසු, එවමෙව පණීතභොජනං ලද්ධා 'අහො වතාහං ස්වෙපි පුනදිවසෙපි එවරූපං ලභෙය්‍යං', ලූඛං වා පන ලද්ධා ''හියෙය්‍යා විය මෙ අජ්ජ පණීතභොජනං න ලද්ධ''න්ති පත්ථනං වා අනුසොචනං වා අකත්වා නිත්තණ්හෙන –

''අතීතං නානුසොචාමි, නප්පජප්පාමිනාගතං;
පච්චුප්පන්නෙන යාපෙමි, තෙන වණ්ණො පසීදතී''ති. (ජා. 2.22.90) –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන ''පච්චුප්පන්නෙනෙව යාපෙස්සාමී''ති පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ච තෙ න ''එත්තකං කන්තාරෙ ඛාදිත්වා අවසිට්ඨං කන්තාරං අතික්කම්ම ලොණම්බිලාදීහි යොජෙත්වා ඛාදිස්සාමා''ති සන්නිධිං අකංසු, කන්තාරපරියොසානෙ පන ''පුරෙ මහාජනො පස්සතී''ති භූමියං වා නිඛණිංසු, අග්ගිනා වා ඣාපයිංසු, එවමෙව –

''අන්නානමථො පානානං,
ඛාදනීයානං අථොපි වත්ථානං;
ලද්ධා න සන්නිධිං කයිරා,
න ච පරිත්තසෙ තානි අලභමානො''ති. (සු. නි. 930); –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන චතූසු පච්චයෙසු යං යං ලභති, තතො තතො අත්තනො යාපනමත්තං ගහෙත්වා, සෙසං සබ්‍රහ්මචාරීනං විස්සජ්ජෙත්වා සන්නිධිං පරිවජ්ජන්තෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න ''කොචි අඤ්ඤො අම්හෙ විය එවරූපං පුත්තමංසං ඛාදිතුං න ලභතී''ති මානං වා දප්පං වා අකංසු, නිහතමානා පන නිහතදප්පා හුත්වා ඛාදිංසු, එවමෙව පණීතභොජනං ලභිත්වා ''අහමස්මි ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතාදීන''න්ති න මානො වා දප්පො වා කාතබ්බො. ''නායං පබ්බජ්ජා චීවරාදිහෙතු, අරහත්තහෙතු පනායං පබ්බජ්ජා''ති පච්චවෙක්ඛිත්වා නිහතමානදප්පෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බො.

යථා ච තෙ ''කිං ඉමිනා අලොණෙන අනම්බිලෙන අධූපිතෙන දුග්ගන්ධෙනා''ති හීළෙත්වා න ඛාදිංසු, හීළනං පන වීතිවත්තා හුත්වා ඛාදිංසු, එවමෙව පිණ්ඩපාතං ලභිත්වා ''කිං ඉමිනා අස්සගොණහත්තසදිසෙන ලූඛෙන නිරසෙන, සුවානදොණියං තං පක්ඛිපථා''ති එවං පිණ්ඩපාතං වා ''කො ඉමං භුඤ්ජිස්සති, කාකසුනඛාදීනං දෙහී''ති එවං දායකං වා අහීළෙන්තෙන –

''ස පත්තපාණි විචරන්තො, අමූගො මූගසම්මතො;
අප්පං දානං න හීළෙය්‍ය, දාතාරං නාවජානියා''ති. (සු. නි. 718); –

ඉමං ඔවාදං අනුස්සරන්තෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බො. යථා ච තෙ න ‘‘තුය්හං භාගො, මය්හං භාගො, තව පුත්තො මම පුත්තො’’ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අතිමඤ්ඤිංසු, සමග්ගා පන, සම්මොදමානා හුත්වා ඛාදිංසු, එවමෙවං පිණ්ඩපාතං ලභිත්වා යථා එකච්චො ‘‘කො තුම්හාදිසානං දස්සති නික්කාරණා උම්මාරෙසු පක්ඛලන්තානං ආහිණ්ඩන්තානං විජාතමාතාපි වො දාතබ්බං න මඤ්ඤති, මයං පන ගතගතට්ඨානෙ පණීතානි චීවරාදීනි ලභාමා’’ති සීලවන්තෙ සබ්‍රහ්මචාරී අතිමඤ්ඤති, යං සන්ධාය වුත්තං –

‘‘සො තෙන ලාභසක්කාරසිලොකෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණචිත්තො අඤ්ඤෙ පෙසලෙ භික්ඛූ අතිමඤ්ඤති. තඤ්හි තස්ස, භික්ඛවෙ, මොඝපුරිසස්ස හොති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායා’’ති (සං. නි. 2.161).

එවං කඤ්චි අනතිමඤ්ඤිත්වා සබ්බෙහි සබ්‍රහ්මචාරීහි සද්ධිං සමග්ගෙන සම්මොදමානෙන හුත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං.

පරිඤ්ඤාතෙති ඤාතපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා පහානපරිඤ්ඤාති ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. කථං? ඉධ භික්ඛු ‘‘කබළීකාරාහාරො නාම අයං සවත්ථුකවසෙන ඔජට්ඨමකරූපං හොති, ඔජට්ඨමකරූපං කත්ථ පටිහඤ්ඤති? ජිව්හාපසාදෙ, ජිව්හාපසාදො කිංනිස්සිතො? චතුමහාභූතනිස්සිතො. ඉති ඔජට්ඨමකං ජිව්හාපසාදො තස්ස පච්චයානි මහාභූතානීති ඉමෙ ධම්මා රූපක්ඛන්ධො නාම, තං පරිග්ගණ්හතො උප්පන්නා ඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා චත්තාරො අරූපක්ඛන්ධා. ඉති සබ්බෙපිමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා සඞ්ඛෙපතො නාමරූපමත්තං හොතී’’ති පජානාති. සො තෙ ධම්මෙ සරසලක්ඛණතො වවත්ථපෙත්වා තෙසං පච්චයං පරියෙසන්තො අනුලොමපටිලොමං පටිච්චසමුප්පාදං පස්සති. එත්තාවතානෙන කබළීකාරාහාරමුඛෙන සප්පච්චයස්ස නාමරූපස්ස යාථාවතො දිට්ඨත්තා කබළීකාරාහාරො ඤාතපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොති. සො තදෙව සප්පච්චයං නාමරූපං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති තීණි ලක්ඛණානි ආරොපෙත්වා සත්තන්නං අනුපස්සනානං වසෙන සම්මසති. එත්තාවතානෙන සො තිලක්ඛණපටිවෙධසම්මසනඤාණසඞ්ඛාතාය තීරණපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොති. තස්මිංයෙව නාමරූපෙ ඡන්දරාගාවකඩ්ඪනෙන අනාගාමිමග්ගෙන පරිජානතා පහානපරිඤ්ඤාය පරිඤ්ඤාතො හොතීති.

පඤ්චකාමගුණිකොති පඤ්චකාමගුණසම්භවො රාගො පරිඤ්ඤාතො හොති. එත්ථ පන තිස්සො පරිඤ්ඤා එකපරිඤ්ඤා සබ්බපරිඤ්ඤා මූලපරිඤ්ඤාති. කතමා **එකපරිඤ්ඤා**? යො භික්ඛු ජිව්හාද්වාරෙ එකරසතණ්හං පරිජානාති, තෙන පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතොව හොතීති. කස්මා? තස්සායෙව තත්ථ උප්පජ්ජනතො. සායෙව හි තණ්හා චක්ඛුද්වාරෙ උප්පන්නා රූපරාගො නාම හොති, සොතද්වාරාදීසු උප්පන්නා සද්දරාගාදයො. ඉති යථා එකස්සෙව චොරස්ස පඤ්චමග්ගෙ හනතො එකස්මිං මග්ගෙ ගහෙත්වා සීසෙ ඡින්නෙ පඤ්චපි මග්ගා ඛෙමා හොන්ති, එවං ජිව්හාද්වාරෙ රසතණ්හාය පරිඤ්ඤාතාය පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතො හොතීති අයං එකපරිඤ්ඤා නාම.

කතමා **සබ්බපරිඤ්ඤා**? පත්තෙ පක්ඛිත්තපිණ්ඩපාතස්මිඤ්හි එකස්මිංයෙව පඤ්චකාමගුණිකරාගො ලබ්භති. කථං? පරිසුද්ධං තාවස්ස වණ්ණං ඔලොකයතො රූපරාගො හොති, උණ්හෙ සප්පිම්හි තත්ථ ආසිඤ්චන්තෙ පටපටාති සද්දො උට්ඨහති, තථාරූපං ඛාදනීයං වා ඛාදන්තස්ස මුරුමුරූති සද්දො උප්පජ්ජති, තං අස්සාදයතො සද්දරාගො. ජීරකාදිවසගන්ධං අස්සාදෙන්තස්ස ගන්ධරාගො, සාදුරසවසෙන රසරාගො. මුදුභොජනං ඵස්සවන්තන්ති අස්සාදයතො ඵොට්ඨබ්බරාගො. ඉති ඉමස්මිං ආහාරෙ සතිසම්පජඤ්ඤෙන පරිග්ගහෙත්වා නිච්ඡන්දරාගපරිභොගෙන පරිභුත්තෙ සබ්බොපි සො පරිඤ්ඤාතො හොතීති අයං සබ්බපරිඤ්ඤා නාම.

කතමා **මූලපරිඤ්ඤා**? පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස හි කබළීකාරාහාරො මූලං. කස්මා? තස්මිං සති තස්සුප්පත්තිතො . බ්‍රාහ්මණතිස්සභයෙ කිර ද්වාදස වස්සානි ජායම්පතිකානං උපනිජ්ඣානචිත්තං නාම නාහොසි. කස්මා? ආහාරමන්දතාය. භයෙ පන වූපසන්තෙ යොජනසතිකො තම්බපණ්ණිදීපො දාරකානං ජාතමඞ්ගලෙහි එකමඞ්ගලො අහොසි. ඉති මූලභූතෙ ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙ පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤාතොව හොතීති අයං මූලපරිඤ්ඤා නාම.

නත්ථි තං සංයොජනන්ති තෙන රාගෙන සද්ධිං පහානෙකට්ඨතාය පහීනත්තා නත්ථි. එවමයං දෙසනා යාව අනාගාමිමග්ගා කථිතා. ‘‘එත්තකෙන පන මා වොසානං ආපජ්ජිංසූ’’ති එතෙසංයෙව රූපාදීනං වසෙන පඤ්චසු ඛන්ධෙසු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා යාව අරහත්තා කථෙතුං වට්ටතීති. පඨමාහාරො (නිට්ඨිතො).

දුතියෙ **නිච්චම්මා**ති ඛුරතො පට්ඨාය යාව සිඞ්ගමූලා සකලසරීරතො උද්දාලිතචම්මා කිංසුකරාසිවණ්ණා. කස්මා පන අඤ්ඤං හත්ථිඅස්සගොණාදිඋපමං අගහෙත්වා නිච්චම්මගාවූපමා ගහිතාති? තිතික්ඛිතුං අසමත්ථභාවදීපනත්ථං. මාතුගාමො හි උප්පන්නං දුක්ඛවෙදනං තිතික්ඛිතුං අධිවාසෙතුං න සක්කොති, එවමෙව ඵස්සාහාරො අබලො දුබ්බලොති දස්සනත්ථං සදිසමෙව උපමං ආහරි. **කුට්ටන්**ති සිලාකුට්ටාදීනං අඤ්ඤතරං. **කුට්ටනිස්සිතා** පාණා නාම උණ්ණනාභිසරබූමූසිකාදයො. **රුක්ඛනිස්සිතා**ති උච්චාලිඞ්ගපාණකාදයො. **උදකනිස්සිතා**ති මච්ඡසුංසුමාරාදයො. **ආකාසනිස්සිතා**ති ඩංසමකසකාකකුලලාදයො. **ඛාදෙය්‍යුන්**ති លුඤ්චිත්වා ඛාදෙය්‍යුං. සා තස්මිං තස්මිං ඨානෙ තං තංඨානසන්නිස්සයමූලිකං පාණඛාදනභයං සම්පස්සමානා නෙව අත්තනො සක්කාරසම්මානං, න පිට්ඨිපරිකම්මසරීරසම්බාහනඋණ්හොදකානි ඉච්ඡති, එවමෙව භික්ඛු ඵස්සාහාරමූලකං කිලෙසපාණකඛාදනභයං සම්පස්සමානො තෙභූමකඵස්සෙන අනත්ථිකො හොති.

ඵස්සෙ, භික්ඛවෙ, ආහාරෙ පරිඤ්ඤාතෙති තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. ඉධාපි තිස්සො පරිඤ්ඤා. තත්ථ ‘‘ඵස්සො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො , තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, චිත්තං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තෙසං වත්ථාරම්මණානි රූපක්ඛන්ධො’’ති එවං සප්පච්චයස්ස නාමරූපස්ස යාථාවතො දස්සනං ඤාතපරිඤ්ඤා. තත්ථෙව තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සත්තන්නං අනුපස්සනානං වසෙන අනිච්චාදිතො තුලනං තීරණපරිඤ්ඤා. තස්මිංයෙව පන නාමරූපෙ ඡන්දරාගනික්කඩ්ඪනො අරහත්තමග්ගො පහානපරිඤ්ඤා. **තිස්සො වෙදනාති** එවං ඵස්සාහාරෙ තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ තිස්සො වෙදනා පරිඤ්ඤාතාව හොන්ති තම්මූලකත්තා තංසම්පයුත්තත්තා ච. ඉති ඵස්සාහාරවසෙන දෙසනා යාව අරහත්තා කථිතා. දුතියාහාරො.

තතියෙ **අඞ්ගාරකාසූති** අඞ්ගාරානං කාසු. **කාසූති** රාසිපි වුච්චති ආවාටොපි.

‘‘අඞ්ගාරකාසුං අපරෙ ඵුණන්ති,
නරා රුදන්තා පරිදඩ්ඪගත්තා;
භයඤ්හි මං වින්දති සූත දිස්වා,
පුච්ඡාමි තං මාතලි දෙවසාරථී’’ති. (ජා. 2.22.462); –

එත්ථ රාසි ‘‘කාසූ’’ති වුත්තො.

‘‘කින්නු සන්තරමානොව, කාසුං ඛනසි සාරථී’’ති? (ජා. 2.22.3). –

එත්ථ ආවාටො. ඉධාපි අයමෙව අධිප්පෙතො. **සාධිකපොරිසාති** අතිරෙකපොරිසා පඤ්චරතනප්පමාණා. **වීතච්චිකානං වීතධූමානන්ති** එතෙනස්ස මහාපරිළාහතං දස්සෙති. ජාලාය වා හි ධූමෙ වා සති වාතො සමුට්ඨාති, පරිළාහො මහා න හොති, තදභාවෙ වාතාභාවතො පරිළාහො මහා හොති. **ආරකාවස්සාති** දූරෙයෙව භවෙය්‍ය.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අඞ්ගාරකාසු විය හි තෙභූමකවට්ටං දට්ඨබ්බං. ජීවිතුකාමො පුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො බාලපුථුජ්ජනො. ද්වෙ බලවන්තො පුරිසා විය කුසලාකුසලකම්මං. තෙසං තං පුරිසං නානාබාහාසු ගහෙත්වා අඞ්ගාරකාසුං උපකඩ්ඪනකාලො විය පුථුජ්ජනස්ස කම්මායූහනකාලො. කම්මඤ්හි ආයූහියමානමෙව පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪති නාම. අඞ්ගාරකාසුනිදානං දුක්ඛං විය කම්මනිදානං වට්ටදුක්ඛං වෙදිතබ්බං.

පරිඤ්ඤාතෙති තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. පරිඤ්ඤායොජනා පනෙත්ථ ඵස්සෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **තිස්සො තණ්හාති** කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හාති ඉමා පරිඤ්ඤාතා හොන්ති. කස්මා? තණ්හාමූලකත්තා මනොසඤ්චෙතනාය. න හි හෙතුම්හි අප්පහීනෙ ඵලං පහීයති. ඉති මනොසඤ්චෙතනාහාරවසෙනපි යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතා. තතියාහාරො.

චතුත්ථෙ **ආගුචාරින්ති** පාපචාරිං දොසකාරකං. **කථං සො පුරිසොති** සො පුරිසො කථංභූතො, කිං යාපෙති, න යාපෙතීති පුච්ඡති? **තථෙව දෙව ජීවතීති** යථා පුබ්බෙ, ඉදානිපි තථෙව ජීවති.

එවමෙව ඛොති ඉධාපි ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – රාජා විය හි කම්මං දට්ඨබ්බං, ආගුචාරී පුරිසො විය වට්ටසන්නිස්සිතො බාලපුථුජ්ජනො, තීණි සත්තිසතානි විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං, ආගුචාරිං පුරිසං ‘‘තීහි සත්තිසතෙහි හනථා’’ති රඤ්ඤා ආණත්තකාලො විය කම්මරඤ්ඤා වට්ටසන්නිස්සිතපුථුජ්ජනං ගහෙත්වා පටිසන්ධියං පක්ඛිපනකාලො. තත්ථ කිඤ්චාපි තීණි සත්තිසතානි විය පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං, සත්තීසු පන දුක්ඛං නත්ථි, සත්තීහි පහටවණමූලකං දුක්ඛං, එවමෙව පටිසන්ධියම්පි දුක්ඛං නත්ථි, දින්නාය පන පටිසන්ධියා පවත්තෙ විපාකදුක්ඛං සත්තිපහටවණමූලකං දුක්ඛං විය හොති.

පරිඤ්ඤාතෙති තීහෙව පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤාතෙ. ඉධාපි පරිඤ්ඤායොජනා ඵස්සාහාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **නාමරූපන්ති** විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං. විඤ්ඤාණස්මිඤ්හි පරිඤ්ඤාතෙ තං පරිඤ්ඤාතමෙව හොති තම්මූලකත්තා සහුප්පන්නත්තා ච. ඉති විඤ්ඤාණාහාරවසෙනපි යාව අරහත්තා දෙසනා කථිතාති. චතුත්ථාහාරො. තතියං.

4. අත්ථිරාගසුත්තවණ්ණනා

64. චතුත්ථෙ **රාගොතිආදීනි** ලොභස්සෙව නාමානි. සො හි රඤ්ජනවසෙන රාගො, නන්දනවසෙන නන්දී, තණ්හායනවසෙන තණ්හාති වුච්චති. **පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හන්ති** කම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිආකඩ්ඪනසමත්ථතාය පතිට්ඨිතඤ්චෙව විරූළ්හඤ්ච. **යත්ථාති** තෙභූමකවට්ටෙ භුම්මං, සබ්බත්ථ වා පුරිමපුරිමපදෙ එතං භුම්මං. **අත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං වුද්ධීති** ඉදං ඉමස්මිං විපාකවට්ටෙ ඨිතස්ස ආයතිවට්ටහෙතුකෙ සඞ්ඛාරෙ සන්ධාය වුත්තං. **යත්ථ අත්ථි ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තීති** යස්මිං ඨානෙ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති අත්ථි.

එවමෙව බොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – රජකචිත්තකාරො විය හි සහකම්මසම්භාරං කම්මං, ඵලකභිත්තිදුස්සපටා විය තෙභූමකවට්ටං. යථා රජකචිත්තකාරො පරිසුද්ධෙසු ඵලකාදීසු රූපං සමුට්ඨාපෙන්ති, එවමෙව සසම්භාරකකම්මං භවෙසු රූපං සමුට්ඨාපෙති. තත්ථ යථා අකුසලෙන චිත්තකාරෙන සමුට්ඨාපිතං රූපං විරූපං හොති දුස්සණ්ඨිතං අමනාපං, එවමෙව එකච්චො කම්මං කරොන්තො ඤාණවිප්පයුත්තෙන චිත්තෙන කරොති, තං කම්මං රූපං සමුට්ඨාපෙන්තං චක්ඛාදීනං සම්පත්තිං අදත්වා දුබ්බණ්ණං දුස්සණ්ඨිතං මාතාපිතූනම්පි අමනාපං රූපං සමුට්ඨාපෙති. යථා පන කුසලෙන චිත්තකාරෙන සමුට්ඨාපිතං රූපං සුරූපං හොති සුසණ්ඨිතං මනාපං, එවමෙව එකච්චො කම්මං කරොන්තො ඤාණසම්පයුත්තෙන චිත්තෙන කරොති, තං කම්මං රූපං සමුට්ඨාපෙන්තං චක්ඛාදීනං සම්පත්තිං දත්වා සුවණ්ණං සුසණ්ඨිතං අලඞ්කතපටියත්තං විය රූපං සමුට්ඨාපෙති.

එත්ථ ච ආහාරං විඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සඞ්ඛිපිත්වා ආහාරනාමරූපානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, විපාකවිධිං නාමරූපෙන සඞ්ඛිපිත්වා නාමරූපසඞ්ඛාරානං අන්තරෙ එකො සන්ධි, සඞ්ඛාරානඤ්ච ආයතිභවස්ස ච අන්තරෙ එකො සන්ධීති වෙදිතබ්බො.

කූටාගාරන්ති එකකණ්ණිකං ගාහාපෙත්වා කතං අගාරං. **කූටාගාරසාලාති** ද්වෙ කණ්ණිකෙ ගහෙත්වා කතසාලා. **එවමෙව බොති** එත්ථ ඛීණාසවස්ස කම්මං සූරියරස්මිසමං වෙදිතබ්බං. සූරියරස්මි පන අත්ථි, සා කෙවලං පතිට්ඨාය අභාවෙන අප්පතිට්ඨා නාම ජාතා, ඛීණාසවස්ස කම්මං නත්ථිතාය එව අප්පතිට්ඨං. තස්ස හි කායාදයො අත්ථි, තෙහි පන කතකම්මං කුසලාකුසලං නාම න හොති, කිරියමත්තෙ ඨත්වා අවිපාකං හොති. එවමස්ස කම්මං නත්ථිතාය එව අප්පතිට්ඨං නාම ජාතන්ති. චතුත්ථං.

5. නගරසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ **නාමරූපෙ බො සති විඤ්ඤාණන්ති** එත්ථ ''සඞ්ඛාරෙසු සති විඤ්ඤාණ''න්ති ච ''අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරා''ති ච වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තදුභයම්පි න වුත්තං. කස්මා? අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා හි තතියො භවො, තෙහි සද්ධිං අයං විපස්සනා න ඝටීයති. මහාපුරිසො හි පච්චුප්පන්නපඤ්චවොකාරවසෙන අභිනිවිට්ඨොති.

නනු ච අවිජ්ජාසඞ්ඛාරෙසු අදිට්ඨෙසු න සක්කා බුද්ධෙන භවිතුන්ති. සච්චං න සක්කා, ඉමිනා පන තෙ භවඋපාදානතණ්හාවසෙන දිට්ඨාව. තස්මා යථා නාම ගොධං අනුබන්ධන්තො පුරිසො තං කූපං පවිට්ඨං දිස්වා ඔතරිත්වා පවිට්ඨට්ඨානං ඛණිත්වා ගොධං ගහෙත්වා පක්කමෙය්‍ය, න පරභාගං ඛනෙය්‍ය , කස්මා? කස්සචි නත්ථිතාය. එවං මහාපුරිසොපි ගොධං අනුබන්ධන්තො පුරිසො විය බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො ජරාමරණතො පට්ඨාය ''ඉමස්ස අයං පච්චයො, ඉමස්ස අයං පච්චයො''ති පරියෙසන්තො යාව නාමරූපධම්මානං පච්චයං දිස්වා තස්සපි පච්චයං පරියෙසන්තො විඤ්ඤාණමෙව අද්දස. තතො ''එත්තකො පඤ්චවොකාරභවවසෙන සම්මසනවාරො''ති විපස්සනං පටිනිවත්තෙසි, පරතො තුච්ඡකූපස්ස අභින්නට්ඨානං විය අවිජ්ජාසඞ්ඛාරද්වයං අත්ථි, තදෙතං හෙට්ඨා විපස්සනාය ගහිතත්තා පාටියෙක්කං සම්මසනුපගං න හොතීති න අග්ගහෙසි.

පච්චුදාවත්තතීති පටිනිවත්තති. කතමං පනෙත්ථ විඤ්ඤාණං පච්චුදාවත්තතීති? පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි විපස්සනාවිඤ්ඤාණම්පි. තත්ථ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං පච්චයතො පටිනිවත්තති, විපස්සනාවිඤ්ඤාණං ආරම්මණතො. උභයම්පි නාමරූපං නාතික්කමති, නාමරූපතො පරං න ගච්ඡති. **එත්තාවතා ජායෙථ වාති**ආදීසු විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ, නාමරූපෙ විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙ, ද්වීසුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු හොන්තෙසු එත්තකෙන ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා. ඉතො හි පරං කිමඤ්ඤං ජායෙථ වා උපපජ්ජෙථ වා, නනු එතදෙව ජායති ච උපපජ්ජති චාති?

එවං සද්ධිං අපරාපරචුතිපටිසන්ධීහි පඤ්ච පදානි දස්සෙත්වා පුන තං එත්තාවතාති වුත්තමත්ථං නියාතෙන්තො **යදිදං නාමරූපපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති** වත්වා තතො පරං අනුලොමපච්චයාකාරවසෙන විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපමූලකං ආයතිජරාමරණං දස්සෙතුං **නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති**ආදිමාහ.

අඤ්ජසන්ති මග්ගස්සෙව වෙවචනං. **උද්ධාපවන්තන්ති** ආපතො උග්ගතත්තා උද්ධාපන්ති ලද්ධවොහාරෙන පාකාරවත්ථුනා සමන්නාගතං. **රමණීයන්ති** සමන්තා චතුන්නං ද්වාරානං අබ්භන්තරෙ ච නානාභණ්ඩානං සම්පත්තියා රමණීයං. **මාපෙහීති** මහාජනං පෙසෙත්වා වාසං කාරෙහි. **මාපෙය්‍යාති** වාසං කාරෙය්‍ය. කාරෙන්තො ච පඨමං අට්ඨාරස මනුස්සකොටියො පෙසෙත්වා ''සම්පුණ්ණ''න්ති පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරානි පඤ්චකුලානි පෙසෙය්‍ය. පුන පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරානි පඤ්චපඤ්ඤාසකුලානි පෙසෙය්‍ය. පුන පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරානි තිංස කුලානි පෙසෙය්‍ය. පුන පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරං කුලසහස්සං පෙසෙය්‍ය. පුන පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරානි එකාදසනහුතානි කුලානි පෙසෙය්‍ය. පුන පුච්ඡිත්වා ''න තාව සම්පුණ්ණ''න්ති වුත්තෙ අපරානි චතුරාසීතිකුලසහස්සානි පෙසෙය්‍ය. පුන ''සම්පුණ්ණ''න්ති පුච්ඡිතෙ, ''මහාරාජ, කිං වදෙසි? මහන්තං නගරං අසම්බාධං, ඉමිනා නයෙන කුලානි පෙසෙත්වා න සක්කා පූරෙතුං, භෙරිං පන චරාපෙත්වා 'අම්හාකං නගරං ඉමාය ච ඉමාය ච සම්පත්තියා සම්පන්නං, යෙ තත්ථ වසිතුකාමා, යථාසුඛං ගච්ඡන්තු, ඉමඤ්චිමඤ්ච පරිහාරං ලභිස්සන්තී'ති නගරස්ස චෙව වණ්ණං ලොකස්ස ච පරිහාරලාභං ඝොසාපෙථා''ති වදෙය්‍ය. සො එවං කරෙය්‍ය. තතො මනුස්සා නගරගුණඤ්චෙව පරිහාරලාභඤ්ච සුත්වා

සබ්බදිසාහි සමොසරිත්වා නගරං පූරෙය්‍යුං. තං අපරෙන සමයෙන ඉද්ධඤ්චෙව අස්ස ඵීතඤ්ච. තං සන්ධාය **තදස්ස නගරං අපරෙන සමයෙන ඉද්ධඤ්චෙව ඵීතඤ්චා**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඉද්ධන්**ති සමිද්ධං සුභික්ඛං. **ඵීතන්**ති සබ්බසම්පත්තීහි පුප්ඵිතං. **බාහුජඤ්ඤන්**ති බහූහි ඤාතබ්බං, බහුජනානං හිතං වා. ''බහුජන''න්තිපි පාඨො. **ආකිණ්ණමනුස්සන්**ති මනුස්සෙහි ආකිණ්ණං නිරන්තරං ඵුට්ඨං. **වුඩ්ඪිවෙපුල්ලප්පත්තන්**ති වුඩ්ඪිප්පත්තඤ්චෙව වෙපුල්ලප්පත්තඤ්ච, සෙට්ඨභාවඤ්චෙව විපුලභාවඤ්ච පත්තං, දසසහස්සචක්කවාළෙ අග්ගනගරං ජාතන්ති අත්ථො.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – අරඤ්ඤපවනෙ චරමානපුරිසො විය හි දීපඞ්කරපාදමූලතො පට්ඨාය පාරමියො පූරයමානො මහාපුරිසො දට්ඨබ්බො, තස්ස පුරිසස්ස පුබ්බකෙහි මනුස්සෙහි අනුයාතමග්ගදස්සනං විය මහාසත්තස්ස අනුපුබ්බෙන බොධිපල්ලඞ්කෙ නිසින්නස්ස පුබ්බභාගෙ අට්ඨඞ්ගිකස්ස විපස්සනාමග්ගස්ස දස්සනං, පුරිසස්ස තං එකපදිකමග්ගං අනුගච්ඡතො අපරභාගෙ මහාමග්ගදස්සනං විය මහාසත්තස්ස උපරිවිපස්සනාය විණ්ණන්තෙ ලොකුත්තරමග්ගදස්සනං, පුරිසස්ස තෙනෙව මග්ගෙන ගච්ඡතො පුරතො නගරදස්සනං විය තථාගතස්ස නිබ්බානනගරදස්සනං, බහිනගරං පනෙත්ථ අඤ්ඤෙන දිට්ඨං, අඤ්ඤෙන මනුස්සවාසං කතං, නිබ්බානනගරං සත්ථා සයමෙව පස්සි, සයං වාසමකාසි. තස්ස පුරිසස්ස චතුන්නං ද්වාරානං දිට්ඨකාලො විය තථාගතස්ස චතුන්නං මග්ගානං දිට්ඨකාලො, තස්ස චතූහි ද්වාරෙහි නගරං පවිට්ඨකාලො විය තථාගතස්ස චතූහි මග්ගෙහි නිබ්බානං පවිට්ඨකාලො, තස්ස නගරබ්භන්තරෙ භණ්ඩවවත්ථානකාලො විය තථාගතස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන පරොපණ්ණාසකුසලධම්මවවත්ථානකාලො. නගරස්ස අගාරකරණත්ථං කුලපරියෙසනකාලො විය සත්තු ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය වෙනෙය්‍යසත්තෙ වොලොකනකාලො, තෙන පුරිසෙන යාචිතස්ස රඤ්ඤො එකං මහාකුටුම්බිකං දිට්ඨකාලො විය මහාබ්‍රහ්මුනා යාචිතස්ස භගවතො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරං දිට්ඨකාලො, රඤ්ඤො මහාකුටුම්බිකං පක්කොසාපෙත්වා ''නගරවාසං කරොහී''ති පහිතකාලො විය භගවතො එකස්මිං පච්ඡාභත්තෙ අට්ඨාරසයොජනමග්ගං ගන්ත්වා ආසාළ්හිපුණ්ණමදිවසෙ බාරාණසියං ඉසිපතනං පවිසිත්වා ථෙරං කායසක්ඛිං කත්වා ධම්මං දෙසිතකාලො, මහාකුටුම්බිකෙන අට්ඨාරස පුරිසකොටියො ගහෙත්වා නගරං අජ්ඣාවුට්ඨකාලො විය තථාගතෙන ධම්මචක්කෙ පවත්තිතෙ ථෙරස්ස අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතකාලො, එවං නිබ්බානනගරං පඨමං ආවාසිතං, තතො සම්පුණ්ණං නගරන්ති පුච්ඡිත්වා න තාවාති වුත්තෙ පඤ්ච කුලානි ආදිං කත්වා යාව චතුරාසීතිකුලසහස්සපෙසනං විය තථාගතස්ස පඤ්චමදිවසතො පට්ඨාය අනත්තලක්ඛණසුත්තාදීනි දෙසෙත්වා පඤ්චවග්ගියෙ ආදිං කත්වා යසපමුඛා පඤ්චපණ්ණාස කුලපුත්තා, තිංස භද්දවග්ගියා, සහස්සපුරාණජටිලා, බිම්බිසාරපමුඛානි එකාදසපුරිසනහුතානි, තිරොකුට්ටානුමොදනෙ චතුරාසීතිසහස්සානීති එත්තකස්ස ජනස්ස අරියමග්ගං ඔතාරෙත්වා නිබ්බානනගරං පෙසිතකාලො, අථ තෙන නයෙන නගරෙ අපූරියමානෙ භෙරිං චරාපෙත්වා නගරස්ස වණ්ණසොසනං කුලානං පරිහාරලාභසොසනං විය ච මාසස්ස අට්ඨ දිවසෙ තත්ථ තත්ථ නිසීදිත්වා ධම්මකථිකානං නිබ්බානවණ්ණස්ස චෙව නිබ්බානප්පත්තානං ජාතිකන්තාරාදිනිත්ථරණානිසංසස්ස ච සොසනං, තතො සබ්බදිසාහි ආගන්ත්වා මනුස්සානං නගරසමොසරණං විය තත්ථ තත්ථ ධම්මකථං සුත්වා තතො තතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජං ආදිං කත්වා අනුලොමපටිපදං පටිපන්නානං අපරිමාණානං කුලපුත්තානං නිබ්බානසමොසරණං දට්ඨබ්බං.

පුරාණං මග්ගන්ති අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං. අයඤ්හි අරියමග්ගො පවාරණසුත්තෙ (සං. නි. 1.215) අවත්තමානකට්ඨෙන ''අනුප්පන්නමග්ගො''ති වුත්තො, ඉමස්මිං සුත්තෙ අවළඤ්ජනට්ඨෙන ''පුරාණමග්ගො''ති. **බ්‍රහ්මචරියන්**ති සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සකලසාසනං. **ඉද්ධන්**ති ඣානස්සාදෙන සමිද්ධං සුභික්ඛං. **ඵීතන්**ති අභිඤ්ඤාභරණෙහි පුප්ඵිතං. **විත්ථාරිකන්**ති විත්ථිණ්ණං. **බාහුජඤ්ඤන්**ති බහුජනවිඤ්ඤෙය්‍යං. **යාව දෙවමනුස්සෙහි සුප්පකාසිතන්**ති යාව දසසහස්සචක්කවාළෙ දෙවමනුස්සෙහි පරිච්ඡෙදො අත්ථි, එතස්මිං අන්තරෙ සුප්පකාසිතං සුදෙසිතං තථාගතෙනාති. පඤ්චමං.

6. සම්මසසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙ **ආමන්තෙසී**ති කස්මා ආමන්තෙසි? යස්මාස්ස සුඛුමා තිලක්ඛණාහතා ධම්මදෙසනා උපට්ඨාසි. තස්මිං කිර ජනපදෙ මනුස්සා සහෙතුකා පඤ්ඤවන්තො. සිනිද්ධානි කිරෙත්ථ භොජනානි, තානිසෙවතො ජනස්ස පඤ්ඤා වඩ්ඪති, තෙ ගම්භීරං තිලක්ඛණාහතං ධම්මකථං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා හොන්ති. තෙනෙව භගවා දීඝමජ්ඣිමෙසු මහාසතිපට්ඨානානි (දී. නි. 2.372 ආදයො) මහානිදානං (දී. නි. 2.95 ආදයො), ආනෙඤ්ජසප්පායං (ම. නි. 3.66 ආදයො), සංයුත්තකෙ චූළනිදානාදිසුත්තන්ති එවමාදීනි අඤ්ඤානි ගම්භීරානි සුත්තානි තත්ථෙව කථෙසි. **සම්මසථ නො**ති සම්මසථ නු. **අන්තරං සම්මසන්**ති අබ්භන්තරං පච්චයසම්මසනං. **න සො භික්ඛු භගවතො චිත්තං ආරාධෙසී**ති පච්චයාකාරවසෙන බ්‍යාකාරාපෙතුකාමස්ස භගවතො තථා අබ්‍යාකරිත්වා ද්වත්තිංසාකාරවසෙන බ්‍යාකරොන්තො අජ්ඣාසයං ගහෙතුං නාසක්ඛි.

එතදවොචාති දෙසනා යථානුසන්ධිං න ගතා, දෙසනාය යථානුසන්ධිගමනත්ථං එතදවොච. **තෙනහානන්ද, සුණාථා**ති ඉදං තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අසම්භින්නපදං. අඤ්ඤත්ථ හි එවං වුත්තං නාම නත්ථි. **උපධිනිදානන්**ති

බන්ධුපධිනිදානං. බන්ධපඤ්චකඤ්හෙත්ථ උපධීති අධිප්පෙතං. **උප්පජ්ජතී**ති ජායති. **නිවිසතී**ති පුනප්පුනං පවත්තිවසෙන පතිට්ඨහති.

යං ඛො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපන්ති යං ලොකස්මිං පියසභාවඤ්චෙව මධුරසභාවඤ්ච. **චක්ඛුං ලොකෙ**තිආදීසු ලොකස්මිඤ්හි චක්ඛාදීසු මමත්තෙන අභිනිවිට්ඨා සත්තා සම්පත්තියං පතිට්ඨිතා අත්තනො චක්ඛුං ආදාසාදීසු නිමිත්තග්ගහණානුසාරෙන විප්පසන්නපඤ්චපසාදං සුවණ්ණවිමානෙ උග්ඝාටිතමණිසීහපඤ්ජරං විය මඤ්ඤන්ති, සොතං රජතපනාළිකං විය පාමඞ්ගසුත්තං විය ච මඤ්ඤන්ති, තුඞ්ගනාසාති ලද්ධවොහාරං ඝානං වට්ටෙත්වා ඨපිතහරිතාලවට්ටිං විය මඤ්ඤන්ති, ජිව්හං රත්තකම්බලපටලං විය මුදුසිනිද්ධමධුරරසදං මඤ්ඤන්ති, කායං සාලලට්ඨිං විය සුවණ්ණතොරණං විය ච මඤ්ඤන්ති, මනං අඤ්ඤෙසං මනෙන අසදිසං උළාරං මඤ්ඤන්ති.

නිච්චතො අද්දක්ඛුන්ති නිච්චන්ති අද්දසංසු. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **න පරිමුච්චිංසු දුක්ඛස්මා**ති සකලස්මාපි වට්ටදුක්ඛා න පරිමුච්චිංසු. **දක්ඛිස්සන්තී**ති පස්සිස්සන්ති. **ආපානීයකංසො**ති සරකස්ස නාමං. යස්මා පනෙත්ථ ආපං පිවන්ති, තස්මා ''ආපානීයො''ති වුච්චති. ආපානීයො ච සො කංසො චාති ආපානීයකංසො. සුරාමණ්ඩසරකස්සෙතං නාමං. ''වණ්ණසම්පන්නො''තිආදිවචනතො පන කංසෙ ඨිතපානමෙව එවං වුත්තං. **සම්මාභිතත්තො**ති සම්මෙන අභිතත්තො. **සම්මපරෙතො**ති සම්මෙන ඵුට්ඨො, අනුගතොති අත්ථො. **පිවතො හි ඛො තං ඡාදෙස්සතී**ති පිවන්තස්ස තං පානීයං වණ්ණාදිසම්පත්තියා රුච්චිස්සති, සකලසරීරං වා ඵරිත්වා තුට්ඨිං උප්පාදයමානං ඨස්සති. **අප්පටිසඞ්ඛා**ති අපච්චවෙක්ඛිත්වා.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – ආපානීයකංසො විය හි ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං ආරම්මණං දට්ඨබ්බං, සම්මාභිතත්තපුරිසො විය වට්ටනිස්සිතො පුථුජ්ජනො, ආපානීයකංසෙන නිමන්තනපුරිසො විය ලොකෙ පියරූපෙන සාතරූපෙන ආරම්මණෙන නිමන්තකජනො, ආපානීයකංසෙ සම්පත්තිඤ්ච ආදීනවඤ්ච ආරොචෙන්තො ආපානකමනුස්සො විය ආචරියුපජ්ඣායාදිකො කල්‍යාණමිත්තො. යථෙව හි තස්ස පුරිසස්ස අපලොකිතමනුස්සො ආපානීයකංසෙ ගුණඤ්ච ආදීනවඤ්ච ආරොචෙති, එවමෙව ආචරියො වා උපජ්ඣායො වා භික්ඛුනො පඤ්චසු කාමගුණෙසු අස්සාදඤ්ච නිස්සරණඤ්ච කථෙති.

තත්ථ යථා ආපානීයකංසම්හි ගුණෙ ච ආදීනවෙ ච ආරොචිතෙ සො පුරිසො පියවණ්ණාදිසම්පදායමෙව සඤ්ජාතවෙගො ''සචෙ මරණං භවිස්සති, පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති සහසා අප්පටිසඞ්ඛාය තං පිවිත්වා මරණං වා මරණමත්තං වා දුක්ඛං නිගච්ඡති, එවමෙව, භික්ඛු, ''පඤ්චසු කාමගුණෙසු දස්සනාදිවසෙන උප්පන්නසොමනස්සමත්තමෙව අස්සාදො, ආදීනවො පන දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකො බහු නානප්පකාරො, අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා''ති එවං ආචරියුපජ්ඣායෙහි ආනිසංසඤ්ච ආදීනවඤ්ච කථෙත්වා – ''සමණපටිපදං පටිපජ්ජ, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භව භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියං අනුයුත්තො''ති එවං ඔවදිතොපි අස්සාදබද්ධචිත්තතාය ''සචෙ වුත්තප්පකාරො ආදීනවො භවිස්සති, පච්ඡා ජානිස්සාමී''ති ආචරියුපජ්ඣායෙ අපසාදෙත්වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීනි චෙව වත්තපටිපත්තිඤ්ච පහාය ලොකාමිසකථං කථෙන්තො කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමතාය සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තති. තතො දුච්චරිතානි පූරෙන්තො සන්ධිච්ඡෙදනාදිකාලෙ ''චොරො අය''න්ති ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සිතො ඉධෙව හත්ථපාදාදිඡෙදනං පත්වා සම්පරායෙ චතූසු අපායෙසු මහාදුක්ඛං අනුභොති.

පානීයෙන වා විනෙතුන්ති සීතෙන වාරිනා හරිතුං. **දධිමණ්ඩකෙනා**ති දධිමණ්ඩනමත්තෙන. **හට්ඨලොණිකායා**ති සලොණෙන සත්තුපානීයෙන. **ලොණසොවීරකෙනා**ති සබ්බධඤ්ඤඵලකළීරාදීනි පක්ඛිපිත්වා ලොණසොවීරකං නාම කරොන්ති, තෙන.

ඔපම්මසංසන්දනං පනෙත්ථ – සම්මාභිතත්තපුරිසො විය වට්ටසන්නිස්සිතකාලෙ යොගාවචරො දට්ඨබ්බො, තස්ස පුරිසස්ස පටිසඞ්ඛා ආපානීයකංසං පහාය පානීයාදීහි පිපාසස්ස විනොදනං විය භික්ඛුනො ආචරියුපජ්ඣායානං ඔවාදෙ ඨත්වා ඡද්වාරාදීනි පරිග්ගහෙත්වා අනුක්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස අරහත්තඵලාධිගමො, පානීයාදීනි චත්තාරි පානානි විය හි චත්තාරො මග්ගා, තෙසු අඤ්ඤතරං පිවිත්වා සුරාපිපාසිතං විනොදෙත්වා සුඛිනො යෙන කාමං ගමනං විය ඛීණාසවස්ස චතුමග්ගපානං පිවිත්වා තණ්හං විනොදෙත්වා අගතපුබ්බං නිබ්බානදිසං ගමනකාලො වෙදිතබ්බො. ඡට්ඨං.

7. නළකලාපීසුත්තවණ්ණනා

67. සත්තමෙ **කින්නු ඛො, ආවුසො**ති කස්මා පුච්ඡති? ''එවං පුට්ඨො කථං නු ඛො බ්‍යාකරෙය්‍යා''ති. ථෙරස්ස අජ්ඣාසයජානනත්ථං. අපිච අතීතෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා ඉමං පඤ්හං විනිච්ඡයිංසූති අනාගතෙ භික්ඛූ ජානිස්සන්තීතිපි පුච්ඡති. **ඉදානෙව ඛො මය**න්ති ඉදං ථෙරො යස්ස නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයොති වුත්තං, තදෙව නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස පච්චයොති වුත්තත්තා ආහ . **නළකලාපියො**ති ඉධ පන අයකලාපාදිවසෙන උපමං අනාහරිත්වා විඤ්ඤාණනාමරූපානං අබලදුබ්බලභාවදස්සනත්ථං අයං උපමා ආහතා.

නිරොධො හොතීති එත්තකෙ ඨානෙ පච්චයුප්පන්නපඤ්චවොකාරභවවසෙන දෙසනා කථිතා. **ඡත්තිංසාය වත්ථූහීති** හෙට්ඨා විස්සජ්ජිතෙසු ද්වාදසසු පදෙසු එකෙකස්මිං තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙන ඡත්තිංසාය කාරණෙහි. එත්ථ ච පඨමො ධම්මකථිකගුණො, දුතියා පටිපත්ති, තතියං පටිපත්තිඵලං. තත්ථ පඨමනයෙන දෙසනාසම්පත්ති කථිතා, දුතියෙන සෙක්ඛභූමි, තතියෙන අසෙක්ඛභූමීති. සත්තමං.

8. කොසම්බිසුත්තවණ්ණනා

68. අට්ඨමෙ **අඤ්ඤත්‍රෙවාති** එකච්චො හි පරස්ස සද්දහිත්වා යං එස භණති, තං භූතන්ති ගණ්හාති. අපරස්ස නිසීදිත්වා චින්තෙන්තස්ස යං කාරණං රුච්චති, සො ''අත්ථි එත''න්ති රුචියා ගණ්හාති. එකො ''චිරකාලතො පට්ඨාය එවං අනුස්සවො අත්ථි, භූතමෙත''න්ති අනුස්සවෙන ගණ්හාති. අඤ්ඤස්ස විතක්කයතො එකං කාරණං උපට්ඨාති, සො ''අත්ථෙත''න්ති ආකාරපරිවිතක්කෙන ගණ්හාති. අපරස්ස චින්තයතො එකා දිට්ඨි උප්පජ්ජති, යායස්ස තං කාරණං නිජ්ඣායන්තස්ස ඛමති, සො ''අත්ථෙත''න්ති දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා ගණ්හාති. ථෙරො පන පඤ්චපි එතානි කාරණානි පටික්ඛිපිත්වා පච්චක්ඛඤාණෙන පටිවිද්ධභාවං පුච්ඡන්තො **අඤ්ඤත්‍රෙව, ආවුසො මුසිල, සද්ධායාති**ආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤත්‍රෙවාති** සද්ධාදීනි කාරණානි ඨපෙත්වා, විනා එතෙහි කාරණෙහීති අත්ථො. **භවනිරොධො නිබ්බානන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධනිරොධො නිබ්බානං.

තුණ්හී අහොසීති ථෙරො ඛීණාසවො, අහං පන ඛීණාසවොති වා න වාති වා අවත්වා තුණ්හීයෙව අහොසි. **ආයස්මා නාරදො ආයස්මන්තං පවිට්ඨං එතදවොචාති** කස්මා අවොච? සො කිර චින්තෙසි – ''භවනිරොධො නිබ්බානං නාමාති සෙඛෙහිපි ජානිතබ්බො පඤ්හො එස, අයං පන ථෙරො ඉමං ථෙරං අසෙඛභූමියා කාරෙති, ඉමං ඨානං ජානාපෙස්සාමී''ති එතං අවොච.

සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨන්ති සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සුට්ඨු දිට්ඨං. **න චම්හි අරහන්ති** අනාගාමිමග්ගෙ ඨිතත්තා අරහං න හොමීති දීපෙති. යං පනස්ස ඉදානි ''භවනිරොධො නිබ්බාන''න්ති ඤාණං, තං එකූනවීසතියා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙහි විමුත්තං පච්චවෙක්ඛණඤාණං. **උදපානොති** වීසතිංසහත්ථගම්භීරො පානීයකූපො. **උදකවාරකොති** උදකඋස්සිඤ්චනවාරකො. **උදකන්ති හි ඛො ඤාණං අස්සාති** තීරෙ ඨිතස්ස ඔලොකයතො එවං ඤාණං භවෙය්‍ය. **න ච කායෙන ඵුසිත්වාති** උදකං පන නීහරිත්වා කායෙන ඵුසිත්වා විහරිතුං න සක්කුණෙය්‍ය. උදපානෙ උදකදස්සනං විය හි අනාගාමිනො නිබ්බානදස්සනං, ඝම්මාභිතත්තපුරිසො විය අනාගාමී, උදකවාරකො විය අරහත්තමග්ගො, යථා ඝම්මාභිතත්තපුරිසො උදපානෙ උදකං පස්සති. එවං අනාගාමී පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන ''උපරි අරහත්තඵලසමයො නාම අත්ථී''ති ජානාති. යථා පන සො පුරිසො උදකවාරකස්ස නත්ථිතාය උදකං නීහරිත්වා කායෙන ඵුසිතුං න ලභති, එවං අනාගාමී අරහත්තමග්ගස්ස නත්ථිතාය නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා අරහත්තඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං න ලභති. අට්ඨමං.

9. උපයන්තිසුත්තවණ්ණනා

69. නවමෙ **උපයන්තොති** උදකවඩ්ඪනසමයෙ උපරි ගච්ඡන්තො. **මහානදියොති** ගඞ්ගායමුනාදිකා මහාසරිතායො. **උපයාපෙතීති** උපරි යාපෙති, වඩ්ඪෙති පූරෙතීති අත්ථො. **අවිජ්ජා උපයන්තීති** අවිජ්ජා උපරි ගච්ඡන්තී සඞ්ඛාරානං පච්චයො භවිතුං සක්කුණන්තී. **සඞ්ඛාරෙ උපයාපෙතීති** සඞ්ඛාරෙ උපරි යාපෙති වඩ්ඪෙති. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අපයන්තොති** අපගච්ඡන්තො ඔසරන්තො. **අවිජ්ජා අපයන්තීති** අවිජ්ජා අපගච්ඡමානා ඔසරමානා උපරි සඞ්ඛාරානං පච්චයො භවිතුං න සක්කුණන්තීති අත්ථො. **සඞ්ඛාරෙ අපයාපෙතීති** සඞ්ඛාරෙ අපගච්ඡාපෙති. එස නයො සබ්බපදෙසු. නවමං.

10. සුසිමසුත්තවණ්ණනා

70. දසමෙ **ගරුකතොති** සබ්බෙහි දෙවමනුස්සෙහි පාසාණච්ඡත්තං විය චිත්තෙන ගරුකතො. **මානිතොති** මනෙන පියායිතො. **පූජිතොති** චතුපච්චයපූජාය පූජිතො. **අපචිතොති** නීචවුත්තිකරණෙන අපචිතො. සත්ථාරඤ්හි දිස්වා මනුස්සා හත්ථික්ඛන්ධාදීහි ඔතරන්ති මග්ගං දෙන්ති, අංසකූටතො සාටකං අපනෙන්ති, ආසනතො වුට්ඨහන්ති වන්දන්ති. එවං සො තෙහි අපචිතො නාම හොති. **සුසිමොති** එවංනාමකො වෙදඞ්ගෙසු කුසලො පණ්ඩිතපරිබ්බාජකො. **එහි ත්වන්ති** තෙසං කිර එතදහොසි – ''සමණො ගොතමො න ජාතිගොත්තාදීනි ආගම්ම ලාභග්ගප්පත්තො ජාතො, කවිසෙට්ඨො පනෙස උත්තමකවිතාය සාවකානං ගන්ථං බන්ධිත්වා දෙති, තං තෙ උග්ගණ්හිත්වා උපට්ඨාකානං උපනිසින්නකථම්පි අනුමොදනම්පි සරභඤ්ඤම්පීති එවමාදීනි කථෙන්ති, තෙ තෙසං පසන්නා ලාභං උපසංහරන්ති. සචෙ මයං යං සමණො ගොතමො ජානාති, තතො ථොකං ජානෙය්‍යාම, අත්තනො සමයං තත්ථ පක්ඛිපිත්වා මයම්පි උපට්ඨාකානං කථෙය්‍යාම, තතො එතෙහි ලාභිතරා භවෙය්‍යාම. කො නු ඛො සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ඛිප්පමෙව උග්ගණ්හිතුං සක්ඛිස්සතී''ති. තෙ එවං චින්තෙත්වා ''සුසිමො පටිබලො''ති දිස්වා තං උපසඞ්කමිත්වා එවමාහංසු.

යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමීති කස්මා උපසඞ්කමි? එවං කිරස්ස අහොසි, ''කස්ස නු ඛො සන්තිකං ගන්ත්වා අහං ඉමං ධම්මං ඛිප්පං ලද්ධුං සක්ඛිස්සාමී''ති? තතො චින්තෙසි – ''සමණො ගොතමො ගරු තෙජුස්සදො

නියමමනුයුත්තො, න සක්කා අකාලෙ උපසඞ්කමිතුං, අඤ්ඤෙපි බහූ ඛත්තියාදයො සමණං ගොතමං උපසඞ්කමන්ති, තස්මිම්පි සමයෙ න සක්කා උපසඞ්කමිතුං. සාවකෙසුපිස්ස සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො විපස්සනාලක්ඛණම්හි එතදග්ගෙ ඨපිතො, මහාමොග්ගල්ලානො සමාධිලක්ඛණස්මිං එතදග්ගෙ ඨපිතො, මහාකස්සපො ධුතඞ්ගධරෙසු අනුරුද්ධො දිබ්බචක්ඛුකෙසු, පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො ධම්මකථිකෙසු, උපාලිත්ථෙරො විනයධරෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො, අයං පන ආනන්දො බහුස්සුතො තිපිටකධරො, සත්ථාපිස්ස තත්ථ තත්ථ කථිතං ධම්මං ආහරිත්වා කථෙති, පඤ්චසු ඨානෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො, අට්ඨන්නං වරානං ලාභී, චතූහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතො, තස්ස සමීපං ගතො ඛිප්පං ධම්මං ලද්ධුං සක්ඛිස්සාමී''ති. තස්මා යෙනායස්මා ආනන්දො තෙනුපසඞ්කමි.

යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමීති කස්මා සයං අපබ්බාජෙත්වා උපසඞ්කමි? එවං කිරස්ස අහොසි – ''අයං තිත්ථියසමයෙ පාටියෙක්කො 'අහං සත්ථා'ති පටිජානන්තො චරති, පබ්බජිත්වා සාසනස්ස අලාභායපි පරිසක්කෙය්‍ය. න ඛො පනස්සාහං අජ්ඣාසයං ආජානාමි, සත්ථා ජානිස්සතී''ති. තස්මා තං ආදාය යෙන භගවා තෙනුපසඞ්කමි. **තෙනහානන්ද, සුසිමං පබ්බාජෙථා**ති සත්ථා කිර චින්තෙසි – ''අයං පරිබ්බාජකො තිත්ථියසමයෙ 'අහං පාටියෙක්කො සත්ථා'ති පටිජානමානො චරති, 'ඉධ මග්ගබ්‍රහ්මචරියං චරිතුං ඉච්ඡාමී'ති කිර වදති. කිං නු ඛො මයි පසන්නො, උදාහු මය්හං සාවකෙසු, උදාහු මය්හං වා මම සාවකානං වා ධම්මකථාය පසන්නො''ති? අථස්ස එකට්ඨානෙපි පසාදාභාවං ඤත්වා, ''අයං මම සාසනෙ ධම්මං ථෙනෙස්සාමීති පබ්බජති. ඉතිස්ස ආගමනං අපරිසුද්ධං; නිප්ඵත්ති නු ඛො කීදිසා''ති? ඔලොකෙන්තො ''කිඤ්චාපි 'ධම්මං ථෙනෙස්සාමී'ති පබ්බජති, කතිපාහෙනෙව පන ඝටෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිස්සතී''ති ඤත්වා ''තෙනහානන්ද, සුසිමං පබ්බාජෙථා''ති ආහ.

අඤ්ඤා බ්‍යාකතා හොතීති තෙ කිර භික්ඛූ සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා තෙමාසං වස්සං වසන්තා තස්මිංයෙව අන්තොතෙමාසෙ ඝටෙන්තා වායමන්තා අරහත්තං පටිලභිංසු. තෙ ''පටිලද්ධගුණං සත්ථු ආරොචෙස්සාමා''ති පවාරිතපවාරණා සෙනාසනං සංසාමෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ආගන්ත්වා අත්තනො පටිලද්ධගුණං ආරොචෙසුං. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අඤ්ඤා**ති අරහත්තස්ස නාමං. **බ්‍යාකතා**ති ආරොචිතා. **අස්සොසී**ති සො කිර ඔහිතසොතො හුත්වා තෙසං තෙසං භික්ඛූනං ඨිතට්ඨානං ගච්ඡති තං තං කථං සුණිතුකාමො. **යෙන තෙ භික්ඛූ තෙනුපසඞ්කමී**ති කස්මා උපසඞ්කමි? තං කිරස්ස පවත්තිං සුත්වා එතදහොසි – ''අඤ්ඤා නාම ඉමස්මිං සාසනෙ පරමප්පමාණං සාරභූතා ආචරියමුට්ඨි මඤ්ඤෙ භවිස්සති, පුච්ඡිත්වා නං ජානිස්සාමී''ති. තස්මා උපසඞ්කමි.

අනෙකවිහිතන්ති අනෙකවිධං. **ඉද්ධිවිධන්**ති ඉද්ධිකොට්ඨාසං. **ආවිභාවං තිරොභාවන්**ති ආවිභාවං ගහෙත්වා තිරොභාවං, තිරොභාවං ගහෙත්වා ආවිභාවං කාතුං සක්කොථාති පුච්ඡති. **තිරොකුට්ටන්**ති පරකුට්ටං. ඉතරපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **උම්මුජ්ජනිමුජ්ජන්**ති උම්මුජ්ජනඤ්ච නිමුජ්ජනඤ්ච. **පල්ලඞ්කෙනා**ති පල්ලඞ්කබන්ධනෙන. **කමථා**ති නිසීදිතුං වා ගන්තුං වා සක්කොථාති පුච්ඡති? **පක්ඛී සකුණො**ති පක්ඛයුත්තො සකුණො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන ඉමස්ස ඉද්ධිවිධස්ස, ඉතො පරෙසං දිබ්බසොතාදීනඤ්ච වණ්ණනානයො විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බොති.

සන්තා විමොක්ඛාති අඞ්ගසන්තතාය චෙව ආරම්මණසන්තතාය ච සන්තා ආරුප්පවිමොක්ඛා. **කායෙන ඵුසිත්වා**ති නාමකායෙන ඵුසිත්වා පටිලභිත්වා. **පඤ්ඤාවිමුත්තා ඛො මයං, ආවුසො**ති, ආවුසො, මයං නිජ්ඣානකා සුක්ඛවිපස්සකා පඤ්ඤාමත්තෙනෙව විමුත්තාති දස්සෙති. **ආජානෙය්‍යාසි වා ත්වං, ආවුසො සුසිම, න වා ත්වං ආජානෙය්‍යාසී**ති කස්මා එවමාහංසු? එවං කිර නෙසං අහොසි – ''මයං ඉමස්ස අජ්ඣාසයං ගහෙත්වා කථෙතුං න සක්ඛිස්සාම, දසබලං පන පුච්ඡිත්වා නික්කඞ්ඛො භවිස්සතී''ති. **ධම්මට්ඨිතිඤාණන්**ති විපස්සනාඤාණං, තං පඨමතරං උප්පජ්ජති. **නිබ්බානෙ ඤාණන්**ති විපස්සනාය චිණ්ණන්තෙ පවත්තමග්ගඤාණං, තං පච්ඡා උප්පජ්ජති. තස්මා භගවා එවමාහ.

ආජානෙය්‍යාසි වාතිආදි කස්මා වුත්තං? විනාපි සමාධිං එවං ඤාණුප්පත්තිදස්සනත්ථං. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – සුසිම, මග්ගො වා ඵලං වා න සමාධිනිස්සන්දො, න සමාධිආනිසංසො, න සමාධිස්ස නිප්ඵත්ති, විපස්සනාය පනෙසො නිස්සන්දො, විපස්සනාය ආනිසංසො, විපස්සනාය නිප්ඵත්ති, තස්මා ජානෙය්‍යාසි වා ත්වං, න වා ත්වං ජානෙය්‍යාසි, අථ ඛො ධම්මට්ඨිතිඤාණං පුබ්බෙ, පච්ඡා නිබ්බානෙ ඤාණන්ති.

ඉදානිස්ස පටිවෙධභබ්බතං ඤත්වා තෙපරිවට්ටං ධම්මදෙසනං දෙසෙන්තො **තං කිං මඤ්ඤසි, සුසිම? රූපං නිච්චං වා අනිච්චං වා**තිආදිමාහ? තෙ පරිවට්ටදෙසනාවසානෙ පන ථෙරො අරහත්තං පත්තො. ඉදානිස්ස අනුයොගං ආරොපෙන්තො **ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති, සුසිම, පස්සසී**තිආදිමාහ. **අපි පන ත්වං, සුසිමා**ති ඉදං කස්මා ආරභි? නිජ්ඣානකානං සුක්ඛවිපස්සකභික්ඛූනං පාකටකරණත්ථං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – න කෙවලං ත්වමෙව නිජ්ඣානකො සුක්ඛවිපස්සකො, එතෙපි භික්ඛූ එවරූපායෙවාති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙවාති. දසමං.

මහාවග්ගො සත්තමො.

8. සමණබ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. ජරාමරණසුත්තාදිවණ්ණනා

71-72. සමණබ්‍රාහ්මණවග්ගෙ ජරාමරණාදීසු එකෙකපදවසෙන එකෙකං කත්වා එකාදස සුත්තානි වුත්තානි, තානි උත්තානත්ථානෙවාති.

සමණබ්‍රාහ්මණවග්ගො අට්ඨමො.

9. අන්තරපෙය්‍යාලං

1. සත්ථුසුත්තාදිවණ්ණනා

73. ඉතො පරං ‘‘සත්ථා පරියෙසිතබ්බො’’තිආදිනයප්පවත්තා ද්වාදස අන්තරපෙය්‍යාලවග්ගා නාම හොන්ති. තෙ සබ්බෙපි තථා තථා බුජ්ඣනකානං වෙනෙය්‍යපුග්ගලානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තා. තත්ථ **සත්ථා**ති බුද්ධො වා හොතු සාවකො වා, යං නිස්සාය මග්ගඤාණං ලභති, අයං සත්ථා නාම, සො පරියෙසිතබ්බො. **සික්ඛා කරණීයා**ති තිවිධාපි සික්ඛා කාතබ්බා. යොගාදීසු **යොගො**ති පයොගො. **ඡන්දො**ති කත්තුකම්‍යතාකුසලච්ඡන්දො. **උස්සොළ්හී**ති සබ්බසහං අධිමත්තවීරියං. **අප්පටිවානී**ති අනිවත්තනා. **ආතප්ප**න්ති කිලෙසතාපනවීරියමෙව. **සාතච්ච**න්ති සතතකිරියං. **සතී**ති ජරාමරණාදිවසෙන චතුසච්චපරිග්ගාහිකා සති. **සම්පජඤ්ඤ**න්ති තාදිසමෙව ඤාණං. **අප්පමාදො**ති සච්චභාවනාය අප්පමාදො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අන්තරපෙය්‍යාලො නවමො.

නිදානසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අභිසමයසංයුත්තං

1. නඛසිඛාසුත්තවණ්ණනා

74. අභිසමයසංයුත්තස්ස පඨමෙ **නඛසිඛායන්**ති මංසට්ඨානෙන විමුත්තෙ නඛග්ගෙ. නඛසිඛා ච නාම ලොකියානං මහතීපි හොති, සත්ථු පන රත්තුප්පලපත්තකොටි විය සුඛුමා. කථං පනෙත්ථ පංසු පතිට්ඨිතොති? අධිට්ඨානබලෙන. භගවතා හි අත්ථං ඤාපෙතුකාමෙන අධිට්ඨානබලෙන තත්ථ පතිට්ඨාපිතො. **සතිමං කලන්**ති මහාපථවියා පංසුං සතකොට්ඨාසෙ කත්වා තතො එකකොට්ඨාසං. පරතොපි එසෙව නයො. **අභිසමෙතාවිනො**ති පඤ්ඤාය අරියසච්චානි අභිසමෙත්වා ඨිතස්ස. **පුරිමං දුක්ඛක්ඛන්ධං පරික්ඛීණං පරියාදිණ්ණං උපනිධායා**ති එතදෙව බහුතරං දුක්ඛං, යදිදං පරික්ඛීණන්ති එවං පඨමං වුත්තං දුක්ඛක්ඛන්ධං උපනිධාය, ඤාණෙන තං තස්ස සන්තිකෙ ඨපෙත්වා උපපරික්ඛියමානෙති අත්ථො. කතමං පනෙත්ථ පුරිමදුක්ඛං නාම? යං පරික්ඛීණං. කතමං පන පරික්ඛීණං? යං පඨමමග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍ය. කතමං පන උපනිධාය? යං සත්තසු අත්තභාවෙසු අපායෙ අට්ඨමඤ්ච පටිසන්ධිං ආදිං කත්වා යත්ථ කත්ථචි උප්පජ්ජෙය්‍ය, සබ්බං තං පරික්ඛීණන්ති වෙදිතබ්බං. **සත්තක්ඛත්තු**න්ති සත්ත වාරෙ, සත්තසු අත්තභාවෙසූති අත්ථො. **පරමතා**ති ඉදමස්ස පරං පමාණන්ති දස්සෙති. **මහත්ථියො**ති මහතො අත්ථස්ස නිප්ඵාදකො. පඨමං.

2. පොක්ඛරණීසුත්තවණ්ණනා

75. දුතියෙ **පොක්ඛරණී**ති වාපී. **උබ්බෙධෙනා**ති ගම්භීරතාය. **සමතිත්තිකා**ති මුඛවට්ටිසමා. **කාකපෙය්‍යා**ති සක්කා හොති තීරෙ ඨිතෙන කාකෙන පකතියාපි මුඛතුණ්ඩිකං ඔතාරෙත්වා පාතුං. දුතියං.

3. සංභෙජ්ජඋදකසුත්තාදිවණ්ණනා

76-77. තතියෙ **යත්ථිමා**ති යස්මිං සම්භිජ්ජට්ඨානෙ ඉමා. **සංසන්දන්තී**ති සමාගන්ත්වා සන්දන්ති. **සමෙන්තී**ති සමාගච්ඡන්ති. **ද්වෙ වා ති වා**ති ද්වෙ වා තීණි වා. **උදකඵුසිතානී**ති උදකබින්දූනි. **සංභෙජ්ජඋදක**න්ති අඤ්ඤාහි නදීහි සද්ධිං සම්භින්නට්ඨානෙ උදකං. චතුත්ථං උත්තානත්ථමෙව. තතියචතුත්ථානි.

5. පථවීසුත්තාදිවණ්ණනා

78-84. පඤ්චමෙ **මහාපථවියා**ති චක්කවාළබ්භන්තරාය මහාපථවියා උද්ධරිත්වා. **කොලට්ඨිමත්තියො**ති පදරට්ඨිපමාණා. **ගුළිකා**ති මත්තිකගුළිකා. **උපනික්ඛිපෙය්‍යා**ති එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙය්‍ය. ඡට්ඨාදීසු වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. පරියොසානෙ පන **අඤ්ඤතිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානං අධිගමො**ති බාහිරකානං සබ්බොපි ගුණාධිගමො පඨමමග්ගෙන අධිගතගුණානං සතභාගම්පි සහස්සභාගම්පි සතසහස්සභාගම්පි න උපගච්ඡතීති. පඤ්චමාදීනි.

අභිසමයසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ධාතුසංයුත්තං

1. නානත්තවග්ගො

1.ධාතුනානත්තසුත්තවණ්ණනා

85. ධාතුසංයුත්තස්ස පඨමෙ නිස්සත්තට්ඨසුඤ්ඤතට්ඨසඞ්ඛාතෙන සභාවට්ඨෙන ධාතූති ලද්ධනාමානං ධම්මානං නානාසභාවො **ධාතුනානත්තං. චක්ඛුධාතූති**ආදීසු චක්ඛුපසාදො චක්ඛුධාතු, රූපාරම්මණං රූපධාතු, චක්ඛුපසාදවත්ථුකං චිත්තං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු. සොතපසාදො සොතධාතු, සද්දාරම්මණං සද්දධාතු, සොතපසාදවත්ථුකං චිත්තං සොතවිඤ්ඤාණධාතු. ඝානපසාදො ඝානධාතු, ගන්ධාරම්මණං ගන්ධධාතු, ඝානපසාදවත්ථුකං චිත්තං ඝානවිඤ්ඤාණධාතු. ජිව්හාපසාදො ජිව්හාධාතු, රසාරම්මණං රසධාතු, ජිව්හාපසාදවත්ථුකං චිත්තං ජිව්හාවිඤ්ඤාණධාතු. කායපසාදො කායධාතු, ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ඵොට්ඨබ්බධාතු, කායපසාදවත්ථුකං චිත්තං කායවිඤ්ඤාණධාතු. තිස්සො මනොධාතුයො මනොධාතු, වෙදනාදයො තයො ඛන්ධා සුඛුමරූපානි නිබ්බානඤ්ච ධම්මධාතු, සබ්බම්පි මනොවිඤ්ඤාණං මනොවිඤ්ඤාණධාතූති. එත්ථ ච සොළස ධාතුයො කාමාවචරා, අවසානෙ ද්වෙ චතුභූමිකාති. පඨමං.

2. ඵස්සනානත්තසුත්තවණ්ණනා

86. දුතියෙ **උප්පජ්ජති ඵස්සනානත්ත**න්ති නානාසභාවො ඵස්සො උප්පජ්ජති. තත්ථ චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසම්පයුත්තා, මනොසම්ඵස්සො මනොද්වාරෙ පඨමජවනසම්පයුත්තො, තස්මා. **මනොධාතුං පටිච්චාති** මනොද්වාරාවජ්ජනං කිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතුං පටිච්ච පඨමජවනසම්ඵස්සො උප්පජ්ජතීති අයමෙත්ථ අත්ථො. දුතියං.

3. නොඵස්සනානත්තසුත්තවණ්ණනා

87. තතියෙ **නො මනොසම්ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති මනොධාතූති** මනොද්වාරෙ පඨමජවනසම්පයුත්තං ඵස්සං පටිච්ච ආවජ්ජනකිරියාමනොවිඤ්ඤාණධාතු නො උප්පජ්ජතීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො. තතියං.

4. වෙදනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

88. චතුත්ථෙ **චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනාති** සම්පටිච්ඡනමනොධාතුතො පට්ඨාය සබ්බාපි තස්මිං ද්වාරෙ වෙදනා වත්තෙය්‍යුං, නිබ්බත්තිඵාසුකත්ථං පන අනන්තරං සම්පටිච්ඡනවෙදනමෙව ගහෙතුං වට්ටතීති වුත්තං. **මනොසම්ඵස්සං පටිච්චාති** මනොද්වාරෙ ආවජ්ජනසම්ඵස්සං පටිච්ච පඨමජවනවෙදනා, පඨමජවනසම්ඵස්සං පටිච්ච දුතියජවනවෙදනාති අයමධිප්පායො. චතුත්ථං.

5. දුතියවෙදනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

89. පඤ්චමෙ තතියචතුත්ථෙසු වුත්තනයාව එකතො කත්වා දෙසිතාති. ඉති දුතියාදීසු චතූසු සුත්තෙසු මනොධාතුං මනොධාතූති අගහෙත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං මනොධාතූති ගහිතං. සබ්බානි චෙතානි තථා තථා කථිතෙ බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයෙන දෙසිතානි. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. පඤ්චමං.

6. බාහිරධාතුනානත්තසුත්තවණ්ණනා

90. ඡට්ඨෙ පන පඤ්ච ධාතුයො කාමාවචරා, ධම්මධාතු චතුභූමිකාති. ඡට්ඨං.

7. සඤ්ඤානානත්තසුත්තවණ්ණනා

91. සත්තමෙ **රූපධාතූති** ආපාථෙ පතිතං අත්තනො වා පරස්ස වා සාටකවෙඨනාදිවත්ථුකං රූපාරම්මණං. **රූපසඤ්ඤාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා සඤ්ඤා. **රූපසඞ්කප්පොති** සම්පටිච්ඡනාදීහි තීහි චිත්තෙහි සම්පයුත්තො සඞ්කප්පො. **රූපච්ඡන්දොති** රූපෙ ඡන්දිකතට්ඨෙන ඡන්දො. **රූපපරිළාහොති** රූපෙ අනුඩහනට්ඨෙන පරිළාහො. **රූපපරියෙසනාති** පරිළාහෙ උප්පන්නෙ සන්දිට්ඨසම්භත්තෙ ගහෙත්වා තස්ස රූපස්ස පටිලාභත්ථාය පරියෙසනා. එත්ථ ච සඤ්ඤාසඞ්කප්පඡන්දා එකජවනවාරෙපි නානාජවනවාරෙපි ලබ්භන්ති, පරිළාහපරියෙසනා පන නානාජවනවාරෙයෙව ලබ්භන්තීති. **එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ධාතුනානත්ත**න්ති එත්ථ ච එවං රූපාදිනානාසභාවං ධාතුං පටිච්ච රූපසඤ්ඤාදිනානාසභාවසඤ්ඤා උප්පජ්ජතීති ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සත්තමං.

8. නොපරියෙසනානානත්තසුත්තවණ්ණනා

92. අට්ඨමෙ **නො ධම්මපරියෙසනං පටිච්ච උප්පජ්ජති ධම්මපරිළාහොති** එවං ආගතං පටිසෙධමත්තමෙව නානං. අට්ඨමං.

9. බාහිරඵස්සනානත්තසුත්තාදිවණ්ණනා

93-94. නවමෙ **උප්පජ්ජති රූපසඤ්ඤාති** වුත්තප්පකාරෙ ආරම්මණෙ උප්පජ්ජති සඤ්ඤා. **රූපසඞ්කප්පොති** තස්මිංයෙව ආරම්මණෙ තීහි චිත්තෙහි සම්පයුත්තසඞ්කප්පො. **රූපසම්ඵස්සොති** තදෙවාරම්මණං ඵුසමානො **ඵස්සො. වෙදනාති** තදෙව ආරම්මණං අනුභවමානා වෙදනා. ඡන්දාදයො වුත්තනයාව. **රූපලාභොති** පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං ''රූපලාභො''ති වුත්තං. අයං තාව සබ්බසඞ්ගාහිකනයො එකස්මිං යෙවාරම්මණෙ සබ්බධම්මානං උප්පත්තිවසෙන වුත්තො. අපරො ආගන්තුකාරම්මණමිස්සකො හොති – රූපසඤ්ඤා රූපසඞ්කප්පො ඵස්සො වෙදනාති ඉමෙ තාව චත්තාරො ධම්මා ධුවපරිභොගෙ නිබද්ධාරම්මණෙ හොන්ති. නිබද්ධාරම්මණඤ්හි ඉට්ඨං කන්තං මනාපං පියං යංකිඤ්චි විය උපට්ඨාති, ආගන්තුකාරම්මණං පන යංකිඤ්චි සමානම්පි බොහෙත්වා තිට්ඨති.

තත්‍රිදං වත්ථු – එකො කිර අමච්චපුත්තො ගාමියෙහි පරිවාරිතො ගාමමජ්ඣෙ ඨත්වා කම්මං කරොති. තස්මිඤ්චස්ස සමයෙ උපාසිකා නදිං ගන්ත්වා න්හත්වා අලඞ්කතපටියත්තා ධාතිගණපරිවුතා ගෙහං ගච්ඡති. සො දූරතො දිස්වා ''ආගන්තුකමාතුගාමො භවිස්සතී''ති සඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා ''ගච්ඡ, භණෙ ජානාහි, කා එසා''ති පුරිසං පෙසෙසි. සො ගන්ත්වා තං දිස්වා පච්චාගතො, ''කා එසා''ති පුට්ඨො යථාසභාවං ආරොචෙසි. එවං ආගන්තුකාරම්මණං බොහෙති . තස්මිං උප්පන්නො ඡන්දො රූපඡන්දො නාම, තදෙව ආරම්මණං කත්වා උප්පන්නො පරිළාහො රූපපරිළාහො නාම, සභායෙ ගණ්හිත්වා තස්ස පරියෙසනං රූපපරියෙසනා නාම, පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං රූපලාභො නාම.

උරුවෙල්ලියවාසී චූළතිස්සත්ථෙරො පනාහ – ''කිඤ්චාපි භගවතා ඵස්සවෙදනා පාළියා මජ්ඣෙ ගහිතා, පාළිං පන පරිවට්ටෙත්වා වුත්තප්පකාරෙ ආරම්මණෙ උප්පන්නා සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, තස්මිංයෙව සඞ්කප්පො රූපසඞ්කප්පො තස්මිං ඡන්දො රූපච්ඡන්දො, තස්මිං පරිළාහො රූපපරිළාහො, තස්මිං පරියෙසනා රූපපරියෙසනා, පරියෙසිත්වා ලද්ධං සහ තණ්හාය ආරම්මණං රූපලාභො. එවං ලද්ධාරම්මණෙ පන ඵුසනං ඵස්සො, අනුභවනං වෙදනා. රූපසම්ඵස්සො රූපසම්ඵස්සජා වෙදනාති ඉදං ද්වයං ලබ්භතී''ති. අපරම්පි අභිභූතවාරං නාම ගණ්හන්ති. ආරම්මණඤ්හි සාණිපාකාරෙහි වා පරික්ඛිත්තං තිණපණ්ණාදීහි වා පටිච්ඡන්නං හොති, තං ''උපඩ්ඪං දිට්ඨං මෙ ආරම්මණං, සුට්ඨු නං පස්සිස්සාමී''ති ඔලොකයතො තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නා සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා නාම. තස්මිංයෙව උප්පන්නා සඞ්කප්පාදයො රූපසඞ්කප්පාදයො නාමාති වෙදිතබ්බා. එත්ථාපි ච සඤ්ඤාසඞ්කප්පඵස්සවෙදනාඡන්දා එකජවනවාරෙපි නානාජවනවාරෙපි ලබ්භන්ති, පරිළාහපරියෙසනාලාභා නානාජවනවාරෙයෙවාති. දසමං උත්තානමෙවාති. නවමදසමානි.

නානත්තවග්ගො පඨමො.

2. දුතියවග්ගො

1. සත්තධාතුසුත්තවණ්ණනා

95. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **ආභාධාතූති** ආලොකධාතු. ආලොකස්සපි ආලොකකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා උප්පන්නජ්ඣානස්සාපීති සහාරම්මණස්ස ඣානස්ස එතං නාමං. **සුභධාතූති** සුභකසිණෙ උප්පන්නජ්ඣානවසෙන සහාරම්මණජ්ඣානමෙව . ආකාසානඤ්චායතනමෙව **ආකාසානඤ්චායතනධාතු**. සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධොව **සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධධාතු**. ඉති භගවා අනුසන්ධිකුසලස්ස භික්ඛුනො තත්ථ නිසීදිත්වා පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමස්ස ඔකාසං දෙන්තො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

අන්ධකාරං පටිච්චාති අන්ධකාරො හි ආලොකෙන පරිච්ඡින්නො, ආලොකොපි අන්ධකාරෙන. අන්ධකාරෙන හි සො පාකටො හොති. තස්මා ''අන්ධකාරං පටිච්ච පඤ්ඤායතී''ති ආහ. **අසුභං පටිච්චාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. අසුභඤ්හි සුභෙන, සුභඤ්ච අසුභෙන පරිච්ඡින්නං, අසුභෙ සති සුභං පඤ්ඤායති, තස්මා එවමාහ. **රූපං පටිච්චාති** රූපාවචරසමාපත්තිං පටිච්ච. රූපාවචරසමාපත්තියා හි සති ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්ති නාම හොති රූපසමතික්කමො වා, තස්මා එවමාහ. **විඤ්ඤාණඤ්චායතනධාතු**ආදීසුපි එසෙව නයො. **නිරොධං පටිච්චාති** චතුන්නං ඛන්ධානං පටිසඞ්ඛාඅප්පවත්තිං පටිච්ච. ඛන්ධනිරොධඤ්හි පටිච්ච නිරොධසමාපත්ති නාම පඤ්ඤායති, න ඛන්ධපවත්තිං, තස්මා එවමාහ. එත්ථ ච චතුන්නං ඛන්ධානං නිරොධොව නිරොධසමාපත්තීති වෙදිතබ්බො.

කථං සමාපත්ති පත්තබ්බාති කථං සමාපත්තියො කීදිසා සමාපත්තියො නාම හුත්වා පත්තබ්බාති? **සඤ්ඤාසමාපත්ති පත්තබ්බාති** සඤ්ඤාය අත්ථිභාවෙන සඤ්ඤාසමාපත්තියො සඤ්ඤාසමාපත්තියො නාම හුත්වා

පත්තබ්බා. **සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්ති පත්තබ්බාති** සුඛුමසඞ්ඛාරානං අවසිට්ඨතාය සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්ති නාම හුත්වා පත්තබ්බා. **නිරොධසමාපත්ති පත්තබ්බාති** නිරොධොව නිරොධසමාපත්ති නිරොධසමාපත්ති නාම හුත්වා පත්තබ්බාති අත්ථො. පඨමං.

2. සනිදානසුත්තවණ්ණනා

96. දුතියෙ **සනිදානන්ති** භාවනපුංසකමෙතං, සනිදානො සපච්චයො හුත්වා උප්පජ්ජතීති අත්ථො. **කාමධාතුං, භික්ඛවෙ, පටිච්චාති** එත්ථ කාමවිතක්කොපි කාමධාතු කාමාවචරධම්මාපි, විසෙසතො සබ්බාකුසලම්පි. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා කාමධාතු? කාමපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො අප්පනා බ්‍යප්පනා චෙතසො අභිනිරොපනා මිච්ඡාසඞ්කප්පො, අයං වුච්චති කාමධාතු. හෙට්ඨතො අවීචිනිරයං පරියන්තං කරිත්වා උපරිතො පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවෙ අන්තොකරිත්වා යං එතස්මිං අන්තරෙ එත්ථාවචරා එත්ථ පරියාපන්නා ඛන්ධධාතුආයතනා රූපා වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං වුච්චති කාමධාතු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතූ’’ති (විභ. 182).

එත්ථ සබ්බසඞ්ගාහිකා අසම්භින්නාති ද්වෙ කථා හොන්ති. කථං? කාමධාතුග්ගහණෙන හි බ්‍යාපාදධාතුවිහිංසාධාතුයො ගහිතා හොන්තීති අයං සබ්බසඞ්ගාහිකා. තාසං පන ද්වින්නං ධාතූනං විසුං ආගතත්තා සෙසධම්මා කාමධාතූති අයං අසම්භින්නකථා. අයම්ධ ගහෙතබ්බා ඉමං කාමධාතුං ආරම්මණවසෙන වා සම්පයොගවසෙන වා පටිච්ච කාමසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති. **කාමසඤ්ඤං පටිච්චාති** කාමසඤ්ඤං පන සම්පයොගවසෙන වා උපනිස්සයවසෙන වා පටිච්ච කාමසඞ්කප්පො නාම උප්පජ්ජති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. **තීහි ඨානෙහීති** තීහි කාරණෙහි. **මිච්ඡා පටිපජ්ජතීති** අයාථාවපටිපදං අනියྻානිකපටිපදං පටිපජ්ජති.

බ්‍යාපාදධාතුං, භික්ඛවෙති එත්ථ බ්‍යාපාදවිතක්කොපි බ්‍යාපාදධාතු බ්‍යාපාදොපි. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා බ්‍යාපාදධාතු? බ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො…පෙ.… අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතු. දසසු ආඝාතවත්ථූසු චිත්තස්ස ආඝාතො පටිවිරොධො කොපො පකොපො…පෙ.… අනත්තමනතා චිත්තස්ස, අයං වුච්චති බ්‍යාපාදධාතූ’’ති (විභ. 182).

ඉමං බ්‍යාපාදධාතුං සහජාතපච්චයාදිවසෙන පටිච්ච බ්‍යාපාදසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

විහිංසාධාතුං, භික්ඛවෙති එත්ථ විහිංසාවිතක්කොපි විහිංසාධාතු විහිංසාපි. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා විහිංසාධාතු? විහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො…පෙ.… අයං වුච්චති විහිංසාධාතු. ඉධෙකච්චො පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා රජ්ජුයා වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා සත්තෙ විහෙඨෙති. යා එවරූපා හෙඨනා විහෙඨනා හිංසනා විහිංසනා රොසනා පරූපඝාතො, අයං වුච්චති විහිංසාධාතූ’’ති (විභ. 182).

ඉමං විහිංසාධාතුං සහජාතපච්චයාදිවසෙන පටිච්ච විහිංසාසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති. සෙසම්ධාපි පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තිණදායෙති තිණගහනෙ අරඤ්ඤෙ. **අනයබ්‍යසනන්ති** අවුඩ්ඪිං විනාසං. **එවමෙව ඛොති** එත්ථ සුක්ඛතිණදායො විය ආරම්මණං දට්ඨබ්බං, තිණුක්කා විය අකුසලසඤ්ඤා, තිණකට්ඨනිස්සිතා පාණා විය ඉමෙ සත්තා. යථා සුක්ඛතිණදායෙ ඨපිතං තිණුක්කං ඛිප්පං වායමිත්වා අනිබ්බාපෙන්තස්ස තෙ පාණා අනයබ්‍යසනං පාපුණන්ති. එවමෙව යෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා උප්පන්නං අකුසලසඤ්ඤං වික්ඛම්භනතදඞ්ගසමුච්ඡෙදප්පහානෙහි නප්පජහන්ති, තෙ දුක්ඛං විහරන්ති.

විසමගතන්ති රාගවිසමාදීනි අනුගතං අකුසලසඤ්ඤං. **න ඛිප්පමෙව පජහතීති** වික්ඛම්භනාදිවසෙන සීඝං නප්පජහති. **න විනොදෙතීති** න නීහරති. **න බ්‍යන්තීකරොතීති** භඞ්ගමත්තම්පි අනවසෙසෙන්තො න විගතන්තං කරොති. **න අනභාවං ගමෙතීති** න අනුඅභාවං ගමෙති. එවං සබ්බපදෙසු න – කාරො ආහරිතබ්බො. **පාටිකඞ්ඛාති** පාටිකඞ්ඛිතබ්බා ඉච්ඡිතබ්බා.

නෙක්ඛම්මධාතුං, භික්ඛවෙති එත්ථ නෙක්ඛම්මවිතක්කොපි නෙක්ඛම්මධාතු සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා නෙක්ඛම්මධාතු? නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො තක්කො විතක්කො…පෙ…. සම්මාසඞ්කප්පො, අයං වුච්චති නෙක්ඛම්මධාතූ’’ති (විභ. 182).

ඉධාපි දුවිධා කථා. නෙක්ඛම්මධාතුග්ගහණෙන හි ඉතරාපි ද්වෙ ධාතුයො ගහණං ගච්ඡන්ති කුසලධම්මපරියාපන්නත්තා, අයං සබ්බසඞ්ගාහිකා. තා පන ධාතුයො විසුං දීපෙතබ්බාති තා ඨපෙත්වා සෙසා සබ්බකුසලා නෙක්ඛම්මධාතූති අයං අසම්භින්නා. ඉමං නෙක්ඛම්මධාතුං සහජාතාදිපච්චයවසෙන පටිච්ච නෙක්ඛම්මසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති. සඤ්ඤාදීනි පටිච්ච විතක්කාදයො යථානුරූපං.

අබ්‍යාපාදධාතුං, භික්ඛවෙති එත්ථ අබ්‍යාපාදවිතක්කොපි අබ්‍යාපාදධාතු අබ්‍යාපාදොපි. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා අබ්‍යාපාදධාතු ? අබ්‍යාපාදපටිසංයුත්තො තක්කො…පෙ…. අයං වුච්චති අබ්‍යාපාදධාතු. යා සත්තෙසු මෙත්ති මෙත්තායනා මෙත්තායිතත්තං මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, අයං වුච්චති අබ්‍යාපාදධාතූ’’ති (විභ. 182).

ඉමං අබ්‍යාපාදධාතුං පටිච්ච වුත්තනයෙනෙව අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති.

අවිහිංසාධාතුං, භික්ඛවෙති එත්ථාපි අවිහිංසාවිතක්කොපි අවිහිංසාධාතු කරුණාපි. යථාහ –

‘‘තත්ථ කතමා අවිහිංසාධාතු? අවිහිංසාපටිසංයුත්තො තක්කො…පෙ…. අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතු. යා සත්තෙසු කරුණා කරුණායනා කරුණායිතත්තං කරුණාචෙතොවිමුත්ති, අයං වුච්චති අවිහිංසාධාතූ’’ති (විභ. 182).

ඉමං අවිහිංසාධාතුං පටිච්ච වුත්තනයෙනෙව අවිහිංසාසඤ්ඤා නාම උප්පජ්ජති. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. දුතියං.

3. ගිඤ්ජකාවසථසුත්තවණ්ණනා

97. තතියෙ **ධාතුං, භික්ඛවෙ**ති ඉතො පට්ඨාය අජ්ඣාසයං ධාතූති දීපෙති. **උප්පජ්ජති සඤ්ඤා**ති අජ්ඣාසයං පටිච්ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, දිට්ඨි උප්පජ්ජති, විතක්කො උප්පජ්ජතීති. ඉධාපි ‘‘කච්චානො පඤ්හං පුච්ඡිස්සතී’’ති තස්ස ඔකාසදානත්ථං එත්තාවතාව දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. **අසම්මාසම්බුද්ධෙසූ**ති ඡසු සත්ථාරෙසු. **සම්මාසම්බුද්ධා**ති මයමස්ම සම්මාසම්බුද්ධාති. **කිං පටිච්ච පඤ්ඤායතී**ති කිස්මිං සති හොතීති? සත්ථාරානං උප්පන්නං දිට්ඨිං පුච්ඡති. අසම්මාසම්බුද්ධෙසු තෙසු සම්මාසම්බුද්ධා එතෙති එවං උප්පන්නං තිත්ථියසාවකානම්පි දිට්ඨිං පුච්ඡතියෙව.

ඉදානි යස්මා තෙසං අවිජ්ජාධාතුං පටිච්ච සා දිට්ඨි හොති, අවිජ්ජාධාතු ච නාම මහතී ධාතු, තස්මා මහතිං ධාතුං පටිච්ච තස්සා උප්පත්තිං දීපෙන්තො **මහතී ඛො එසා**තිආදිමාහ. **හීනං, කච්චාන, ධාතුං පටිච්චා**ති හීනං අජ්ඣාසයං පටිච්ච. **පණිධී**ති චිත්තට්ඨපනං. සා පනෙසා ඉත්ථිභාවං වා මක්කටාදිතිරච්ඡානභාවං වා පත්ථෙන්තස්ස උප්පජ්ජති. **හීනො පුග්ගලො**ති යස්සෙතෙ හීනා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, සබ්බො සො පුග්ගලොපි හීනො නාම. **හීනා වාචා**ති යා තස්ස වාචා, සාපි හීනා. **හීනං ආචික්ඛතී**ති සො ආචික්ඛන්තොපි හීනමෙව ආචික්ඛති, දෙසෙන්තොපි හීනමෙව දෙසෙතීති සබ්බපදානි යොජෙතබ්බානි. **උපපත්තී**ති ද්වෙ උපපත්තියො පටිලාභො ච නිබ්බත්ති ච. නිබ්බත්ති හීනකුලාදිවසෙන වෙදිතබ්බා, පටිලාභො චිත්තුප්පාදක්ඛණෙ හීනත්තිකවසෙන. කථං? තස්ස හි පඤ්චසු නීචකුලෙසු උප්පජ්ජනතො හීනා නිබ්බත්ති, වෙස්සසුද්දකුලෙසු උප්පජ්ජනතො මජ්ඣිමා, ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලෙසු උප්පජ්ජනතො පණීතා. ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදානං පන පටිලාභතො හීනො පටිලාභො, තෙභූමකධම්මානං පටිලාභතො මජ්ඣිමො, නවලොකුත්තරධම්මානං පටිලාභතො පණීතො. ඉමස්මිං පන ඨානෙ නිබ්බත්තියෙව අධිප්පෙතාති. තතියං.

4. හීනාධිමුත්තිකසුත්තවණ්ණනා

98. චතුත්ථෙ **සංසන්දන්තී**ති එකතො හොන්ති. **සමෙන්තී**ති සමාගච්ඡන්ති, නිරන්තරා හොන්ති. **හීනාධිමුත්තිකා**ති හීනජ්ඣාසයා. **කල්‍යාණාධිමුත්තිකා**ති කල්‍යාණජ්ඣාසයා. චතුත්ථං.

5. චඞ්කමසුත්තවණ්ණනා

99. පඤ්චමෙ **පස්සථ නො**ති පස්සථ නු. **සබ්බෙ ඛො එතෙ**ති සාරිපුත්තත්ථෙරො භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.189) මහාපඤ්ඤෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘ඛන්ධන්තරං ධාත්වන්තරං ආයතනන්තරං සතිපට්ඨානබොධිපක්ඛියධම්මන්තරං තිලක්ඛණාහතං ගම්භීරං පඤ්හං පුච්ඡිස්සාමා’’ති මහාපඤ්ඤාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං පථවිං පත්ථරෙන්තො විය සිනෙරුපාදතො වාලිකං උද්ධරන්තො විය චක්කවාළපබ්බතං භින්දන්තො විය සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ආකාසං විත්ථාරෙන්තො විය

චන්දිමසූරියෙ උට්ඨාපෙන්තො විය ච පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මහාපඤ්ඤා’’ති.

මහාමොග්ගල්ලානොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’’ති ඉද්ධිමන්තෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘පරිකම්මං ආනිසංසං අධිට්ඨානං විකුබ්බනං පුච්ඡිස්සාමා’’ති ඉද්ධිමන්තොව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං වුත්තනයෙනෙව පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මහිද්ධිකා’’ති.

මහාකස්සපොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො’’ති ධුතවාදෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘ධුතඞ්ගපරිහාරං ආනිසංසං සමොධානං අධිට්ඨානං භෙදං පුච්ඡිස්සාමා’’ති ධුතවාදාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං තථෙව පුච්ඡිතපුච්ඡිතං බ්‍යාකරොති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ ධුතවාදා’’ති.

අනුරුද්ධත්ථෙරොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.192) දිබ්බචක්ඛුකෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘දිබ්බචක්ඛුස්ස පරිකම්මං ආනිසංසං උපක්කිලෙසං පුච්ඡිස්සාමා’’ති දිබ්බචක්ඛුකාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං තථෙව පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ දිබ්බචක්ඛුකා’’ති.

පුණ්ණත්ථෙරොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධම්මකථිකානං යදිදං පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.196) ධම්මකථිකෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘ධම්මකථාය සඞ්ඛෙපවිත්ථාරගම්භීරුත්තානවිචිත්‍රකථාදීසු තං තං ආකාරං පුච්ඡිස්සාමා’’ති ධම්මකථිකාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං ‘‘ආවුසො, ධම්මකථිකෙන නාම ආදිතො පරිසං වණ්ණෙතුං වට්ටති, මජ්ඣෙ සුඤ්ඤතං පකාසෙතුං, අන්තෙ චතුසච්චවසෙන කූටං ගණ්හිතු’’න්ති එවං තං තං ධම්මකථානයං ආචික්ඛති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ ධම්මකථිකා’’ති.

උපාලිත්ථෙරොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං විනයධරානං යදිදං උපාලී’’ති (අ. නි. 1.228) විනයධරෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘ගරුකලහුකං සතෙකිච්ඡඅතෙකිච්ඡං ආපත්තානාපත්තිං පුච්ඡිස්සාමා’’ති විනයධරාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං පුච්ඡිතපුච්ඡිතං තථෙව කථෙති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ විනයධරා’’ති.

ආනන්දත්ථෙරොපි භගවතා ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො’’ති (අ. නි. 1.223) බහුස්සුතෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො. ඉති නං ‘‘දසවිධං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිං අට්ඨුප්පත්තිං අනුසන්ධිං පුබ්බාපරං පුච්ඡිස්සාමා’’ති බහුස්සුතාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං ‘‘ඉදං එවං වත්තබ්බං, ඉදං එවං ගහෙතබ්බ’’න්ති සබ්බං කථෙති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ බහුස්සුතා’’ති.

දෙවදත්තො පන පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො, තෙන නං ‘‘කුලසඞ්ගණ්හනපරිහාරං නානප්පකාරකං කොහඤ්ඤතං පුච්ඡිස්සාමා’’ති පාපිච්ඡාව පරිවාරෙන්ති. සොපි තෙසං තං තං නියාමං ආචික්ඛති. තෙන වුත්තං ‘‘සබ්බෙ ඛො එතෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ පාපිච්ඡා’’ති.

කස්මා පනෙතෙ අවිදූරෙ චඞ්කමිංසූති. ‘‘දෙවදත්තො සත්ථරි පදුට්ඨචිත්තො අනත්ථම්පි කාතුං උපක්කමෙය්‍යා’’ති ආරක්ඛග්ගහණත්ථං. අථ දෙවදත්තො කස්මා චඞ්කමීති? ‘‘අකාරකො අයං, යදි කාරකො භවෙය්‍ය, න ඉධ ආගච්ඡෙය්‍යා’’ති අත්තනො කතදොසපටිච්ඡාදනත්ථං. කිං පන දෙවදත්තො භගවතො අනත්ථං කාතුං සමත්ථො, භගවතො වා ආරක්ඛකිච්චං අත්ථීති? නත්ථි. තෙන වුත්තං ‘‘අට්ඨානමෙතං, ආනන්ද, අනවකාසො, යං තථාගතො පරූපක්කමෙන පරිනිබ්බායෙය්‍යා’’ති (චූළව. 341). භික්ඛූ පන සත්ථරි ගාරවෙන ආගතා. තෙනෙව භගවා එවං වත්වා ‘‘විස්සජ්ජෙහි, ආනන්ද, භික්ඛුසඞ්ඝ’’න්ති විස්සජ්ජාපෙසි. පඤ්චමං.

6. සගාථාසුත්තවණ්ණනා

100. ඡට්ඨෙ **ගූථො ගූථෙන සංසන්දති සමෙතීති** සමුද්දන්තරෙ ජනපදන්තරෙ චක්කවාළන්තරෙ ඨිතොපි වණ්ණෙනපි ගන්ධෙනපි රසෙනපි නානත්තං අනුපගච්ඡන්තො සංසන්දති සමෙති, එකසදිසොව හොති නිරන්තරො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන අනිට්ඨඋපමා හීනජ්ඣාසයානං හීනඅජ්ඣාසයස්ස සරික්ඛභාවදස්සනත්ථං ආහටා, ඛීරාදිවිසිට්ඨොපමා කල්‍යාණජ්ඣාසයානං අජ්ඣාසයස්ස සරික්ඛභාවදස්සනත්ථං.

සංසග්ගාති දස්සනසවනසංසග්ගාදිවත්ථුකෙන තණ්හාස්නෙහෙන. **වනථො ජාතොති** කිලෙසවනං ජාතං . **අසංසග්ගෙන ඡිජ්ජතීති** එකතො ඨානනිසජ්ජාදීනි අකරොන්තස්ස අසංසග්ගෙන අදස්සනෙන ඡිජ්ජති. **සාධුජීවීති** පරිසුද්ධජීවිතං ජීවමානො. **සහාවසෙති** සහවාසං වසෙය්‍ය. ඡට්ඨං.

7. අස්සද්ධසංසන්දනසුත්තවණ්ණනා

101. සත්තමෙ **අස්සද්ධා අස්සද්ධෙහී**තිආදීසු බුද්ධෙ වා ධම්මෙ වා සඞ්ඝෙ වා සද්ධාවිරහිතා නිරොජා නිරසා පුග්ගලා සමුද්දස්ස ඔරිමතීරෙ ඨිතා පාරිමතීරෙපි ඨිතෙහි අස්සද්ධෙහි සද්ධිං තාය අස්සද්ධතාය එකසදිසා නිරන්තරා හොන්ති. තථා අහිරිකා භින්නමරියාදා අලජ්ජිපුග්ගලා අහිරිකෙහි, අනොත්තප්පිනො පාපකිරියාය අභායමානා අනොත්තප්පීහි, අප්පස්සුතා සුතවිරහිතා අප්පස්සුතෙහි, කුසීතා ආලසියපුග්ගලා කුසීතෙහි, මුට්ඨස්සතිනො භත්තනික්ඛිත්තකාකමංසනික්ඛිත්තසිඞ්ගාලසදිසා මුට්ඨස්සතීහි, දුප්පඤ්ඤා ඛන්ධාදිපරිච්ඡෙදිකාය පඤ්ඤාය අභාවෙන නිප්පඤ්ඤා තාදිසෙහෙව දුප්පඤ්ඤෙහි, සද්ධාසම්පන්නා චෙතියවන්දනාදිකිච්චපසුතා සද්ධෙහි, හිරිමනා ලජ්ජීපුග්ගලා හිරිමනෙහි, ඔත්තප්පිනො පාපභීරුකා ඔත්තප්පීහි, බහුස්සුතා සුතධරා ආගමධරා තන්තිපාලකා වංසානුරක්ඛකා බහුස්සුතෙහි, ආරද්ධවීරියා පරිපුණ්ණපරක්කමා ආරද්ධවීරියෙහි, උපට්ඨිතස්සතී සබ්බකිච්චපරිග්ගාහිකාය සතියා සමන්නාගතා උපට්ඨිතස්සතීහි, පඤ්ඤවන්තො මහාපඤ්ඤෙහි වජිරූපමඤාණෙහි පඤ්ඤවන්තෙහි සද්ධිං දූරෙ ඨිතාපි තාය පඤ්ඤාසම්පත්තියා සංසන්දන්ති සමෙන්ති. සත්තමං.

8-12. අස්සද්ධමූලකසුත්තාදිවණ්ණනා

102-106. අට්ඨමාදීනි තෙයෙව අස්සද්ධාදිධම්මෙ තිකවසෙන කත්වා දෙසිතානි. තත්ථ අට්ඨමෙ අස්සද්ධාදිමූලකා කණ්හපක්ඛසුක්කපක්ඛවසෙන පඤ්ච තිකා වුත්තා, නවමෙ අහිරිකමූලකා චත්තාරො. දසමෙ අනොත්තප්පමූලකා තයො, එකාදසමෙ අප්පස්සුතමූලකා ද්වෙ, ද්වාදසමෙ කුසීතමූලකො එකො තිකො වුත්තොති සබ්බෙපි පඤ්චසු සුත්තන්තෙසු පන්නරස තිකා හොන්ති. පන්නරස චෙතෙ සුත්තන්තාතිපි වදන්ති. අයං තිකපෙය්‍යාලො නාම. අට්ඨමාදීනි.

දුතියො වග්ගො.

3. කම්මපථවග්ගො

1-2. අසමාහිතසුත්තාදිවණ්ණනා

107-108. ඉතො පරෙසු පඨමං අස්සද්ධාදිපඤ්චකවසෙන වුත්තං, තථා දුතියං. පඨමෙ පන අසමාහිතපදං චතුත්ථං, දුතියෙ දුස්සීලපදං. එවං වුච්චමානෙ බුජ්ඣනකපුග්ගලානං අජ්ඣාසයෙන හි එතානි වුත්තානි. එත්ථ **අසමාහිතා**ති උපචාරප්පනාසමාධිරහිතා. **දුස්සීලා**ති නිස්සීලා. පඨමදුතියානි.

3-5. පඤ්චසික්ඛාපදසුත්තාදිවණ්ණනා

109-111. තතියං පඤ්චකම්මපථවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං, චතුත්ථං සත්තකම්මපථවසෙන, පඤ්චමං දසකම්මපථවසෙන. තත්ථ තතියෙ **සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨායිනො**ති සුරාමෙරයසඞ්ඛාතං මජ්ජං යාය පමාදචෙතනාය පිවන්ති, සා ''සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදො''ති වුච්චති, තස්මිං තිට්ඨන්තීති සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨායිනො. අයං තාවෙත්ථ අසාධාරණපදස්ස අත්ථො.

පඤ්චමෙ පාණං අතිපාතෙන්තීති **පාණාතිපාතිනො,** පාණඝාතිකාති අත්ථො. අදින්නං ආදියන්තීති **අදින්නාදායිනො,** පරස්සහාරිනොති අත්ථො. වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන මිච්ඡා චරන්තීති **කාමෙසුමිච්ඡාචාරිනො.** මුසා වදන්තීති **මුසාවාදිනො** , පරෙසං අත්ථභඤ්ජකං තුච්ඡං අලිකං වාචං භාසිතාරොති අත්ථො. පිසුණා වාචා එතෙසන්ති **පිසුණවාචා.** මම්මච්ඡෙදිකා ඵරුසා වාචා එතෙසන්ති **ඵරුසවාචා.** සම්ඵං නිරත්ථකං වචනං පලපන්තීති **සම්ඵප්පලාපිනො.** අභිජ්ඣායන්තීති **අභිජ්ඣාලුනො,** පරභණ්ඩෙ ලුබ්භනසීලාති අත්ථො. බ්‍යාපන්නං පූතිභූතං චිත්තමෙතෙසන්ති **බ්‍යාපන්නචිත්තා.** මිච්ඡා පාපිකා විඤ්ඤුගරහිතා එතෙසං දිට්ඨීති **මිච්ඡාදිට්ඨිකා,** කම්මපථපරියාපන්නාය ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිවත්ථුකාය මිච්ඡත්තපරියාපන්නාය අනියානිකදිට්ඨියා සමන්නාගතාති අත්ථො. සම්මා සොභනා විඤ්ඤුපසත්ථා එතෙසං දිට්ඨීති **සම්මාදිට්ඨිකා,** කම්මපථපරියාපන්නාය ''අත්ථි දින්න''න්තිආදිකාය කම්මස්සකතදිට්ඨියා සම්මත්තපරියාපන්නාය මග්ගදිට්ඨියා ච සමන්නාගතාති අත්ථො. ඉදං තාවෙත්ථ අනුත්තානානං පදානං පදවණ්ණනාමත්තං.

යො පන තෙසං පාණාතිපාතො අදින්නාදානං කාමෙසුමිච්ඡාචාරො මුසාවාදො පිසුණවාචා ඵරුසවාචා සම්ඵප්පලාපො අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨීති කණ්හපක්ඛෙ දසවිධො අත්ථො හොති. තත්ථ පාණස්ස අතිපාතො **පාණාතිපාතො,** පාණවධො පාණඝාතොති වුත්තං හොති. **පාණො**ති චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො, පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිනො ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවචීද්වාරානං අඤ්ඤතරද්වාරප්පවත්තා වධකචෙතනා පාණාතිපාතො. සො ගුණවිරහිතෙසු තිරච්ඡානගතාදීසු පාණෙසු ඛුද්දකෙ පාණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාසරීරෙ මහාසාවජ්ජො. කස්මා? පයොගමහන්තතාය , පයොගසමත්තෙපි

වත්ථුමහන්තතාය. ගුණවන්තෙසු මනුස්සාදීසු අප්පගුණෙ අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජො. සරීරගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජො, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජොති වෙදිතබ්බො.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති – පාණො, පාණසඤ්ඤිතා, වධකචිත්තං, උපක්කමො, තෙන මරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකො, ආණත්තිකො, නිස්සග්ගියො, ථාවරො, විජ්ජාමයො, ඉද්ධිමයොති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පපඤ්චො හොති, තස්මා තං න විත්ථාරයාම, අඤ්ඤඤ්ච එවරූපං. අත්ථිකෙහි පන සමන්තපාසාදිකං විනයට්ඨකථං (පාරා. අට්ඨ. 172) ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බො.

අදින්නස්ස ආදානං **අදින්නාදානං,** පරස්සහරණං ථෙය්‍යං චොරිකාති වුත්තං හොති. තත්ථ **අදින්නන්ති** පරපරිග්ගහිතං, යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො හොති. තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිනො තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ථෙය්‍යචෙතනා අදින්නාදානං. තං හීනෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, පණීතෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? වත්ථුපණීතතාය. වත්ථුසමත්තෙ සති ගුණාධිකානං සන්තකෙ වත්ථුස්මිං මහාසාවජ්ජං, තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සන්තකෙ වත්ථුස්මිං අප්පසාවජ්ජං.

තස්ස පඤ්ච සම්භාරා හොන්ති – පරපරිග්ගහිතං, පරපරිග්ගහිතසඤ්ඤිතා, ථෙය්‍යචිත්තං, උපක්කමො, තෙන හරණන්ති. ඡ පයොගා සාහත්ථිකාදයොව. තෙ ච ඛො යථානුරූපං ථෙය්‍යාවහාරො, පසය්හාවහාරො, පටිච්ඡන්නාවහාරො, පරිකප්පාවහාරො, කුසාවහාරොති ඉමෙසං අවහාරානං වසෙන පවත්තාති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන සමන්තපාසාදිකායං (පාරා. අට්ඨ. 92) වුත්තො.

කාමෙසුමිච්ඡාචාරොති එත්ථ පන **කාමෙසූති** මෙථුනසමාචාරෙසු. **මිච්ඡාචාරොති** එකන්තනින්දිතො ලාමකාචාරො. ලක්ඛණතො පන අසද්ධම්මාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරො. තත්ථ **අගමනීයට්ඨානං** නාම පුරිසානං තාව මාතුරක්ඛිතා පිතුරක්ඛිතා මාතාපිතුරක්ඛිතා භාතුරක්ඛිතා භගිනිරක්ඛිතා ඤාතිරක්ඛිතා ගොත්තරක්ඛිතා ධම්මරක්ඛිතා සාරක්ඛා සපරිදණ්ඩාති මාතුරක්ඛිතාදයො දස, ධනක්කීතා ඡන්දවාසිනී භොගවාසිනී පටවාසිනී ඔදපත්තකිනී ඔභතචුම්බටා දාසී ච භරියා ච කම්මකාරී ච භරියා ච ධජාහටා මුහුත්තිකාති එතා ධනක්කීතාදයො දසාති වීසති ඉත්ථියො. ඉත්ථීසු පන ද්වින්නං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානං, දසන්නඤ්ච ධනක්කීතාදීනන්ති ද්වාදසන්නං ඉත්ථීනං අඤ්ඤෙ පුරිසා. ඉදං අගමනීයට්ඨානං නාම. සො පනෙස මිච්ඡාචාරො සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනීයට්ඨානෙ අප්පසාවජ්ජො, සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා – අගමනීයවත්ථු, තස්මිං සෙවනචිත්තං, සෙවනප්පයොගො, මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තිඅධිවාසනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකො එව.

මුසාති විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්ස අත්ථභඤ්ජනකො වචීපයොගො කායප්පයොගො වා, විසංවාදනාධිප්පායෙන පනස්ස පරවිසංවාදනකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා, මුසාවාදො. අපරො නයො – **මුසාති** අභූතං අතච්ඡං වත්ථු. **වාදොති** තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාවිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා මුසාවාදො. සො යමත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පතාය අප්පසාවජ්ජො, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. අපි ච ගහට්ඨානං අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය නත්ථීතිආදිනයප්පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, සක්ඛිනා හුත්වා අත්ථභඤ්ජනත්ථං වුත්තො මහාසාවජ්ජො. පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා හසාධිප්පායෙන ''අජ්ජ ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤෙ සන්දතී''ති පූරණකථානයෙන පවත්තො අප්පසාවජ්ජො, අදිට්ඨංයෙව පන ''දිට්ඨ''න්තිආදිනා නයෙන වදන්තානං මහාසාවජ්ජො. තස්ස චත්තාරො සම්භාරා හොන්ති – අතථං වත්ථු, විසංවාදනචිත්තං, තජ්ජො වායාමො, පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව. සො කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා වාචාය වා පරවිසංවාදකකිරියාකරණෙ දට්ඨබ්බො. තාය චෙ කිරියාය පරො තමත්ථං ජානාති, අයං කිරියාසමුට්ඨාපිකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුනා බජ්ඣති.

පිසුණවාචාතිආදීසු යාය වාචාය, යස්ස තං වාචං භාසති, තස්ස හදයෙ අත්තනො පියභාවං, පරස්ස ච සුඤ්ඤභාවං කරොති, සා **පිසුණවාචා** . යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං කරොති, යා වාචා සයම්පි ඵරුසා, නෙව කණ්ණසුඛා න හදයඞ්ගමා, අයං **ඵරුසවාචා.** යෙන පන සම්ඵං පලපති නිරත්ථකං, සො **සම්ඵප්පලාපො.** තෙසං මූලභූතා චෙතනාපි පිසුණවාචාදිනාමමෙව ලභති. සා එව ච ඉධ අධිප්පෙතාති.

තත්ථ සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස පරෙසං වා භෙදාය, අත්තනො පියකම්‍යතාය වා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා **පිසුණවාචා.** සා යස්ස භෙදං කරොති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා චත්තාරො සම්භාරා – භින්දිතබ්බො පරො, ඉති ඉමෙ නානා භවිස්සන්ති, විනා භවිස්සන්තීති භෙදපුරෙක්ඛාරතා, ඉති අහං පියො භවිස්සාමි විස්සාසිකොති පියකම්‍යතා වා, තජ්ජො වායාමො, තස්ස තදත්ථවිජානනන්ති.

පරස්ස මම්මච්ඡෙදකකායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා එකන්තඵරුසචෙතනා ඵරුසවාචා. තස්සා ආවිභාවත්ථමිදං වත්ථු – එකො කිර දාරකො මාතු වචනං අනාදියිත්වා අරඤ්ඤං ගච්ඡති. මාතා තං නිවත්තෙතුං අසක්කොන්තී, ''චණ්ඩා තං මහිංසී අනුබන්ධතූ''ති අක්කොසි. අථස්ස තථෙව අරඤ්ඤෙ මහිංසී උට්ඨාසි. දාරකො, ''යං මම මාතා මුඛෙන කථෙසි, තං මා හොතු, යං චිත්තෙන චින්තෙසි, තං හොතූ''ති සච්චකිරියං අකාසි. මහිංසී තත්ථෙව බද්ධා විය අට්ඨාසි.

එවං මම්මච්ඡෙදකොපි පයොගො චිත්තසණ්හතාය ඵරුසවාචා න හොති. මාතාපිතරො හි කදාචි පුත්තකෙ එවං වදන්ති – ''චොරා වො ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං කරොන්තූ''ති, උප්පලපත්තම්පි ච නෙසං උපරි පතන්තං න ඉච්ඡන්ති. ආචරියුපජ්ඣායා ච කදාචි නිස්සිතකෙ එවං වදන්ති – ''කිං ඉමෙ අහිරිකා අනොත්තප්පිනො චරන්ති, නිද්ධමථ නෙ''ති. අථ ච නෙසං ආගමාධිගමසම්පත්තිං ඉච්ඡන්ති. යථා ච චිත්තසණ්හතාය ඵරුසවාචා න හොති, එවං වචනසණ්හතාය අඵරුසවාචාපි න හොති. න හි මාරාපෙතුකාමස්ස ''ඉමං සුඛං සයාපෙථා''ති වචනං අඵරුසවාචා හොති. චිත්තඵරුසතාය පනෙසා ඵරුසවාචාව. සා යං සන්ධාය පවත්තිතා, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා. තස්සා තයො සම්භාරා – අක්කොසිතබ්බො පරො, කුපිතචිත්තං, අක්කොසනාති.

අනත්ථවිඤ්ඤාපිකා කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා අකුසලචෙතනා සම්ඵප්පලාපො. සො ආසෙවනමන්දතාය අප්පසාවජ්ජො, ආසෙවනමහන්තතාය මහාසාවජ්ජො. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා – භාරතයුද්ධ-සීතාහරණාදි-නිරත්ථකකථා-පුරෙක්ඛාරතා, තථාරූපිකථාකථනඤ්චාති.

අභිජ්ඣායතීති **අභිජ්ඣා**. පරභණ්ඩාභිමුඛී හුත්වා තන්නින්නතාය පවත්තතීති අත්ථො. සා ''අහො වතිදං මමස්සා''ති එවං පරභණ්ඩාභිජ්ඣායනලක්ඛණා අදින්නාදානං විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා පරභණ්ඩං අත්තනො පරිණාමනඤ්ච. පරභණ්ඩවත්ථුකෙ හි ලොභෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව න ''අහො වතිදං මමස්සා''ති අත්තනො පරිණාමෙතීති.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදයතීති, **බ්‍යාපාදො**. සො පරවිනාසාය මනොපදොසලක්ඛණො. ඵරුසවාචා විය අප්පසාවජ්ජො මහාසාවජ්ජො ච. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා පරසත්තො ච, තස්ස ච විනාසචින්තා. පරසත්තවත්ථුකෙ හි කොධෙ උප්පන්නෙපි න තාව කම්මපථභෙදො හොති, යාව න ''අහො වතායං උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය විනස්සෙය්‍යා''ති තස්ස විනාසං චින්තෙති.

යථාභුච්චගහණාභාවෙන මිච්ඡා පස්සතීති **මිච්ඡාදිට්ඨි**. සා ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා නයෙන විපරීතදස්සනලක්ඛණා සම්ඵප්පලාපො විය අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ච. අපි ච අනියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා. තස්සා ද්වෙ සම්භාරා – වත්ථුනො ච ගහිතාකාරවිපරීතතා යථා ච නං ගණ්හාති, තථාභාවෙන තස්සා උපට්ඨානන්ති.

ඉමෙසං පන දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **ධම්මතොති** එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාධම්මාව හොන්ති, අභිජ්ඣාදයො තිස්සො චෙතනාසම්පයුත්තා. **කොට්ඨාසතොති** පටිපාටියා සත්ත, මිච්ඡාදිට්ඨි චාති ඉමෙ අට්ඨ කම්මපථා එව හොන්ති, නො මූලානි, අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදා කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා ලොභො අකුසලමූලං හොති, බ්‍යාපාදො දොසො අකුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතො ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණතො සඞ්ඛාරාරම්මණො හොති, අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සඞ්ඛාරාරම්මණං වා, මිච්ඡාචාරො ඵොට්ඨබ්බවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණොව, සත්තාරම්මණොතිපි එකෙ. මුසාවාදො සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා පිසුණවාචා. ඵරුසවාචා සත්තාරම්මණාව. සම්ඵප්පලාපො දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සඞ්ඛාරාරම්මණො වා, තථා අභිජ්ඣා. බ්‍යාපාදො සත්තාරම්මණොව. මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවසෙන සඞ්ඛාරාරම්මණා.

වෙදනාතොති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති. කිඤ්චාපි හි රාජානො චොරං දිස්වා හසමානාපි ''ගච්ඡථ නං ඝාතෙථා''ති වදන්ති, සන්නිට්ඨාපකචෙතනා පන නෙසං දුක්ඛසම්පයුත්තාව හොති. අදින්නාදානං තිවෙදනං, මිච්ඡාචාරො සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනො, සන්නිට්ඨාපකචිත්තෙ පන මජ්ඣත්තවෙදනො න හොති. මුසාවාදො තිවෙදනො, තථා පිසුණවාචා ඵරුසවාචා දුක්ඛවෙදනා, සම්ඵප්පලාපො තිවෙදනො, අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣත්තවසෙන ද්විවෙදනා, තථා මිච්ඡාදිට්ඨි. බ්‍යාපාදො දුක්ඛවෙදනො.

මූලතොති පාණාතිපාතො දොසමොහවසෙන ද්විමූලකො හොති, අදින්නාදානං දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා, මිච්ඡාචාරො ලොභමොහවසෙන. මුසාවාදො දොසමොහවසෙන වා ලොභමොහවසෙන වා, තථා පිසුණවාචා සම්ඵප්පලාපො ච. ඵරුසවාචා දොසමොහවසෙන, අභිජ්ඣා මොහවසෙන එකමූලා, තථා බ්‍යාපාදො. මිච්ඡාදිට්ඨි ලොභමොහවසෙන ද්විමූලාති.

පාණාතිපාතා පටිවිරතාතිආදීසු පාණාතිපාතාදයො වුත්තත්ථා එව. යාය පන විරතියා එතෙ පටිවිරතා නාම හොන්ති, සා භෙදතො තිවිධා හොති සම්පත්තවිරති සමාදානවිරති සමුච්ඡෙදවිරතීති. තත්ථ අසමාදින්නසික්ඛාපදානං අත්තනො ජාතිවයබාහුසච්චාදීනි පච්චවෙක්ඛිත්වා ''අයුත්තං අම්හාකං එවරූපං කාතු''න්ති සම්පත්තං වත්ථුං අවීතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති **සම්පත්තවිරතීති** වෙදිතබ්බා සීහළදීපෙ **චක්කනඋපාසකස්ස** විය. තස්ස කිර දහරකාලෙයෙව මාතු රොගො උප්පජ්ජි. වෙජ්ජෙන ච ''අල්ලසසකමංසං ලද්ධුං වට්ටතී''ති වුත්තං. තතො චක්කනස්ස භාතා ''ගච්ඡ තාත ඛෙත්තං ආහිණ්ඩාහී''ති චක්කනං පෙසෙසි. සො තත්ථ ගතො. තස්මිඤ්ච සමයෙ එකො සසො තරුණසස්සං ඛාදිතුං ආගතො හොති. සො තං දිස්වා වෙගෙන ධාවන්තො වල්ලියා බද්ධො ''කිරි කිරී''ති සද්දමකාසි .

වක්කනො තෙන සද්දෙන ගන්ත්වා තං ගහෙත්වා චින්තෙසි ‘‘මාතු භෙසජ්ජං කරොමී’’ති. පුන චින්තෙසි – ‘‘න මෙතං පතිරූපං, ය්වාහං මාතු ජීවිතකාරණා පරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යා’’න්ති. අථ නං ‘‘ගච්ඡ අරඤ්ඤෙ සසෙහි සද්ධිං තිණොදකං පරිභුඤ්ජා’’ති මුඤ්චි. භාතරා ච ‘‘කිං තාත සසො ලද්ධො’’ති? පුච්ඡිතො තං පවත්තිං ආචික්ඛි. තතො නං භාතා පරිභාසි. සො මාතු සන්තිකං ගන්ත්වා, ‘‘යතොහං ජාතො , නාභිජානාමි සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙතා’’ති සච්චං වත්වා අට්ඨාසි, තාවදෙව චස්ස මාතා අරොගා අහොසි.

සමාදින්නසික්ඛාපදානං පන සික්ඛාපදසමාදානෙ ච තතුත්තරි ච අත්තනො ජීවිතං පරිච්චජිත්වා වත්ථුං අවීතික්කමන්තානං උප්පජ්ජමානා විරති **සමාදානවිරතීති** වෙදිතබ්බා, **උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතවාසීඋපාසකස්ස** විය. සො කිර අම්බරියවිහාරවාසීපිඞ්ගලබුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදානි ගහෙත්වා ඛෙත්තං කසති. අථස්ස ගොණො නට්ඨො, සො තං ගවෙසන්තො උත්තරවඩ්ඪමානපබ්බතං ආරුහි, තත්‍ර නං මහාසප්පො අග්ගහෙසි. සො චින්තෙසි – ‘‘ඉමාය තිඛිණාය වාසියා සීසං ඡින්දාමී’’ති. පුන චින්තෙසි – ‘‘න මෙතං පතිරූපං, ය්වාහං භාවනීයස්ස ගරුනො සන්තිකෙ සික්ඛාපදං ගහෙත්වා භින්දෙය්‍ය’’න්ති. එවං යාවතතියං චින්තෙත්වා – ‘‘ජීවිතං පරිච්චජාමි, න සික්ඛාපද’’න්ති අංසෙ ඨපිතං තිඛිණදණ්ඩවාසිං අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙසි. තාවදෙව මහාවාළො නං මුඤ්චිත්වා අගමාසීති.

අරියමග්ගසම්පයුත්තා පන විරති **සමුච්ඡෙදවිරතීති** වෙදිතබ්බා, යස්සා උප්පත්තිතො පභුති පාණං ඝාතෙස්සාමීති අරියපුග්ගලානං චිත්තම්පි න උප්පජ්ජතීති.

යථා ච අකුසලානං, එවං ඉමෙසම්පි කුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතොති පඤ්චහාකාරෙහි විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **ධම්මතොති** එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත චෙතනාපි වට්ටන්ති විරතියොපි, අන්තෙ තයො චෙතනාසම්පයුත්තාව.

කොට්ඨාසතොති පටිපාටියා සත්ත කම්මපථා එව, න මූලානි, අන්තෙ තයො කම්මපථා චෙව මූලානි ච. අනභිජ්ඣා හි මූලං පත්වා අලොභො කුසලමූලං හොති, අබ්‍යාපාදො අදොසො කුසලමූලං, සම්මාදිට්ඨි අමොහො කුසලමූලං.

ආරම්මණතොති පාණාතිපාතාදීනං. ආරම්මණානෙව එතෙසං ආරම්මණානි. වීතික්කමිතබ්බවත්ථුතොයෙව හි විරති නාම හොති. යථා පන නිබ්බානාරම්මණො අරියමග්ගො කිලෙසෙ පජහති, එවං ජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණාපෙතෙ කම්මපථා පාණාතිපාතාදීනි දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති වෙදිතබ්බා.

වෙදනාතොති සබ්බෙ සුඛවෙදනා වා හොන්ති මජ්ඣත්තවෙදනා වා. කුසලං පත්වා හි දුක්ඛවෙදනා නාම නත්ථි.

මූලතොති පටිපාටියා සත්ත ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස අලොභඅදොසඅමොහවසෙන තිමූලා හොන්ති, ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා. අනභිජ්ඣා ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන විරමන්තස්ස ද්විමූලා හොති, ඤාණවිප්පයුත්තචිත්තෙන එකමූලා. අලොභො පන අත්තනාව අත්තනො මූලං න හොති. අබ්‍යාපාදෙපි එසෙව නයො. සම්මාදිට්ඨි අලොභඅදොසවසෙන ද්විමූලාවාති. තතියාදීනි.

6. අට්ඨඞ්ගිකසුත්තවණ්ණනා

112. ඡට්ඨං අට්ඨමග්ගඞ්ගවසෙන බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. ඡට්ඨං.

7. දසඞ්ගසුත්තවණ්ණනා

113. සත්තමං දසමිච්ඡත්තසම්මත්තවසෙන. තත්ථ **මිච්ඡාඤාණිනොති** මිච්ඡාපච්චවෙක්ඛණෙන සමන්නාගතාති අත්ථො. **මිච්ඡාවිමුත්තිනොති** අනිය්‍යානිකවිමුත්තිනො කුසලවිමුත්තීති ගහෙත්වා ඨිතා. **සම්මාඤාණිනොති** සම්මාපච්චවෙක්ඛණා. **සම්මාවිමුත්තිනොති** නිය්‍යානිකාය ඵලවිමුත්තියා සමන්නාගතාති. සත්තමං.

කම්මපථවග්ගො තතියො.

4. චතුත්ථවග්ගො

1. චතුධාතුසුත්තවණ්ණනා

114. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමෙ **පථවීධාතූති** පතිට්ඨාධාතු. **ආපොධාතූති** ආබන්ධනධාතු. **තෙජොධාතූති** පරිපාචනධාතු. **වායොධාතූති** විත්ථම්භනධාතු. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන වීසතිකොට්ඨාසාදිවසෙන එතා කථෙතබ්බා. පඨමං.

2. පුබ්බෙසම්බොධසුත්තවණ්ණනා

115. දුතියෙ **අයං පථවීධාතුයා අස්සාදොති** අයං පථවීධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං කායං අබ්භුන්නාමෙත්වා උදරං පසාරෙත්වා, ‘‘ඉධ මෙ අඞ්ගුලං පවෙසිතුං වායමථා’’ති වා හත්ථං පසාරෙත්වා, ‘‘ඉමං නාමෙතුං වායමථා’’ති වා වදති, එවං පවත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො. **අනිච්චාති**ආදීසු හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චා, පටිපීළනාකාරෙන දුක්ඛා, සභාවවිගමාකාරෙන විපරිණාමධම්මා. **අයං පථවීධාතුයා ආදීනවොති** යෙන ආකාරෙන සා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අයමාකාරො පථවීධාතුයා ආදීනවොති අත්ථො. **ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානන්ති** නිබ්බානං ආගම්ම පථවීධාතුයා ඡන්දරාගො විනීයති චෙව පහීයති ච, තස්මා නිබ්බානමස්සා නිස්සරණං.

අයං ආපොධාතුයා අස්සාදොති අයං ආපොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං අඤ්ඤං ආපොධාතුයා උපද්දුතං දිස්වා, ‘‘කිං අයං නිපන්නකාලතො පට්ඨාය පස්සාවට්ඨානාභිමුඛො නික්ඛමති චෙව පවිසති ච, අප්පමත්තකම්පිස්ස කම්මං කරොන්තස්ස සෙදතින්තං වත්ථං පීළෙතබ්බතාකාරං පාපුණාති, අනුමොදනමත්තම්පි කථෙන්තස්ස තාලවණ්ටං ගණ්හිතබ්බං හොති, මයං පන සායං නිපන්නා පාතොව උට්ඨහාම, මාසපුණ්ණඝටො විය නො සරීරං, මහාකම්මං කරොන්තානං සෙදමත්තම්පි නො න උප්පජ්ජති, අසනිසද්දෙන විය ධම්මං කථෙන්තානං සරීරෙ උසුමාකාරමත්තම්පි නො නත්ථී’’ති එවං පවත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො.

අයං තෙජොධාතුයා අස්සාදොති අයං තෙජොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං සීතගහණිකෙ දිස්වා, ‘‘කිං ඉමෙ කිඤ්චිදෙව යාගුභත්තඛජ්ජමත්තං අජ්ඣොහරිත්වා ඵද්ධකුච්ඡිනො නිසීදිත්වා සබ්බරත්තිං අඞ්ගාරකටාහං පරියෙසන්ති, වුසිතමත්තෙසුපි සරීරෙ පතිතෙසු අඞ්ගාරකටාහං ඔත්ථරිත්වා පාරුපිත්වාව නිපජ්ජන්ති? මයං පන අතිථද්ධම්පි මංසං වා පූවං වා ඛාදාම, කුච්ඡිපූරං භත්තං භුඤ්ජාම, තාවදෙව නො සබ්බං ඵෙණපිණ්ඩො විය විලීයති, සත්තාහවද්දලිකාය වත්තමානාය සරීරෙ සීතානුදහනමත්තම්පි නො නත්ථී’’ති එවං පවත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො.

අයං වායොධාතුයා අස්සාදොති අයං වායොධාතුනිස්සයො අස්සාදො. ස්වායං අඤ්ඤෙ වාතභීරුකෙ දිස්වා, ‘‘ඉමෙසං අප්පමත්තකම්පි කම්මං කරොන්තානං අනුමොදනමත්තම්පි කථෙන්තානං සරීරං වාතො විජ්ඣති, ගාවුතමත්තම්පි අද්ධානං ගතානං හත්ථපාදා සීදන්ති, පිට්ඨි රුජ්ජති, කුච්ඡිවාතසීසවාතකණ්ණවාතාදීහි නිච්චුපද්දුතා තෙලඵාණිතාදීනි වාතභෙසජ්ජානෙව කරොන්තා අතිනාමෙන්ති, අම්හාකං පන මහාකම්මං කරොන්තානම්පි තියාමරත්තිං ධම්මං කථෙන්තානම්පි එකදිවසෙනෙව දස යොජනානි ගච්ඡන්තානම්පි හත්ථපාදසංසීදනමත්තං වා පිට්ඨිරුජ්ජනමත්තං වා න හොතී’’ති, එවං පවත්තානං වසෙන වෙදිතබ්බො. එවං පවත්තා හි එතා ධාතුයො අස්සාදෙන්ති නාම.

අබ්භඤ්ඤාසින්ති අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන අඤ්ඤාසිං. **අනුත්තරං සම්මාසම්බොධින්ති** උත්තරවිරහිතං සබ්බසෙට්ඨං සම්මා සාමඤ්ච බොධිං, අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බොධිං. **බොධීති** රුක්ඛොපි මග්ගොපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි නිබ්බානම්පි. ‘‘බොධිරුක්ඛමූලෙ පඨමාභිසම්බුද්ධො’’ති (මහාව. 1; උදා. 1) ච ‘‘අන්තරා ච බොධිං අන්තරා ච ගය’’න්ති (මහාව. 11; ම.නි. 1.285) ච ආගතට්ඨානෙසු හි රුක්ඛො බොධීති වුච්චති. ‘‘බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ’’න්ති (චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) ආගතට්ඨානෙ මග්ගො. ‘‘පප්පොති බොධිං වරභූරිමෙධසො’’ති (දී. නි. 3.217) ආගතට්ඨානෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. ‘‘පත්වාන බොධිං අමතං අසඞ්ඛත’’න්ති ආගතට්ඨානෙ නිබ්බානං. ඉධ පන භගවතො අරහත්තමග්ගො අධිප්පෙතො.

සාවකානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බොධි හොති, න හොතීති? න හොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්හි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙති, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමීඤාණං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි පච්චෙකබොධිඤාණමෙව දෙති. බුද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙති අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරියභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බොධි න හොති.

අභිසම්බුද්ධොති පච්චඤ්ඤාසින්ති ‘‘අභිසම්බුද්ධො අහං පත්තො පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතො’’ති එවං පටිජානිං. **ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදීති** අධිගතගුණදස්සනසමත්ථං පච්චවෙක්ඛණඤාණඤ්ච මෙ උදපාදි. **අකුප්පා මෙ විමුත්තීති** ‘‘අයං මය්හං අරහත්තඵලවිමුත්ති අකුප්පා’’ති එවං ඤාණං උදපාදි. තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි අකුප්පතා වෙදිතබ්බා කාරණතො ච ආරම්මණතො ච. සා හි චතූහි මග්ගෙහි සමුච්ඡින්නකිලෙසානං පුන අනිවත්තනතාය කාරණතොපි අකුප්පා, අකුප්පධම්මං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තතාය ආරම්මණතොපි අකුප්පා. **අන්තිමාති** පච්ඡිමා. **නත්ථි දානි පුනබ්භවොති** ඉදානි පුන අඤ්ඤො භවො නාම නත්ථීති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ චත්තාරි සච්චානි කථිතානි. කථං? චතූසු හි ධාතූසු අස්සාදො සමුදයසච්චං, ආදීනවො දුක්ඛසච්චං, නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධප්පජානනො මග්ගො මග්ගසච්චං. විත්ථාරවසෙනපි කථෙතුං වට්ටතියෙව. එත්ථ හි යං පථවීධාතුං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං පථවීධාතුයා අස්සාදොති පහානපටිවෙධො සමුදයසච්චං. යා පථවීධාතු අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා, අයං පථවීධාතුයා, ආදීනවොති පරිඤ්ඤාපටිවෙධො දුක්ඛසච්චං. යො පථවීධාතුයා ඡන්දරාගවිනයො ඡන්දරාගප්පහානං, ඉදං පථවීධාතුයා නිස්සරණන්ති සච්ඡිකිරියාපටිවෙධො

නිරොධසච්චං. යා ඉමෙසු තීසු ඨානෙසු දිට්ඨි සඞ්කප්පො වාචා කම්මන්තො ආජීවො වායාමො සති සමාධි, අයං භාවනාපටිවෙධො මග්ගසච්චන්ති. දුතියං.

3. අචරිංසුත්තවණ්ණනා

116. තතියෙ **අචරින්ති** ඤාණචාරෙන අචරිං, අනුභවනචාරෙනාති අත්ථො. **යාවතාති** යත්තකො. තතියං.

4. නොචෙදංසුත්තවණ්ණනා

117. චතුත්ථෙ **නිස්සටාති**ආදීනි ආදිතො වුත්තපටිසෙධෙන යොජෙත්වා ‘‘න නිස්සටා, න විසංයුත්තා, න විප්පමුත්තා, න විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරිංසූ’’ති එවං වෙදිතබ්බානි. දුතියනයෙ **විමරියාදිකතෙනාති** නිම්මරියාදිකතෙන. තත්ථ දුවිධා මරියාදා කිලෙසමරියාදා වට්ටමරියාදාති. තත්ථ ච යස්ස උපඩ්ඪා කිලෙසා පහීනා, උපඩ්ඪා අප්පහීනා, වට්ටං වා පන උපඩ්ඪං පහීනං, උපඩ්ඪං අප්පහීනං, තස්ස චිත්තං පහීනකිලෙසෙ වා වට්ටං වා සන්ධාය විමරියාදිකතං, අප්පහීනකිලෙසෙ වා වට්ටං වා සන්ධාය න විමරියාදිකතං. ඉධ පන උභයස්සාපි පහීනත්තා ‘‘විමරියාදිකතෙන චෙතසා’’ති වුත්තං, මරියාදං අකත්වා ඨිතෙන අතික්කන්තමරියාදෙන චෙතසාති අත්ථො. ඉති තීසුපි ඉමෙසු සුත්තෙසු චතුසච්චමෙව කථිතං. චතුත්ථං.

5. එකන්තදුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

118. පඤ්චමෙ **එකන්තදුක්ඛාති** අතික්කමිත්වා ඨිතස්ස තත්තකාරො විය එකන්තෙනෙව දුක්ඛා. **දුක්ඛානුපතිතාති** දුක්ඛෙන අනුපතිතා. **දුක්ඛාවක්කන්තාති** දුක්ඛෙන ඔක්කන්තා ඔතිණ්ණා. **සුඛාති** සුඛවෙදනාය පච්චයභූතා. එවං සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං. පඤ්චමං.

6-10. අභිනන්දසුත්තාදිවණ්ණනා

119-123. ඡට්ඨසත්තමෙසු විවට්ටං, අවසානෙ තීසු චතුසච්චමෙවාති. ඡට්ඨාදීනි.

චතුත්ථො වග්ගො.

ධාතුසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනමතග්ගසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. තිණකට්ඨසුත්තවණ්ණනා

124. අනමතග්ගසංයුත්තස්ස පඨමෙ **අනමතග්ගොති** අනු අමතග්ගො, වස්සසතං වස්සසහස්සං ඤාණෙන අනුගන්ත්වාපි අමතග්ගො අවිදිතග්ගො, නාස්ස සක්කා ඉතො වා එත්තො වා අග්ගං ජානිතුං, අපරිච්ඡින්නපුබ්බාපරකොටිකොති අත්ථො. **සංසාරොති** ඛන්ධාදීනං අවිච්ඡින්නප්පවත්තා පටිපාටි. **පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායතීති** පුරිමමරියාදා න දිස්සති. යදග්ගෙන වස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි තදග්ගෙනෙව න පඤ්ඤායති, වෙමජ්ඣෙයෙව පන සත්තා සංසරන්ති. **පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යාති** ඉදං උපමාය බුද්ධකත්තා වුත්තං. බාහිරසමයස්මිඤ්හි අත්ථො පරිත්තො හොති, උපමා මහතී. ''හත්ථී විය අයං ගොණො, ගොණො විය සූකරො, සමුද්දො විය තළාක''න්ති හි වුත්තෙ න තෙසං තාදිසං පමාණං හොති. බුද්ධසමයෙ පන උපමා පරිත්තා, අත්ථො මහා. පාළියඤ්හි එකො ජම්බුදීපො ගහිතො, එවරූපානං පන ජම්බුදීපානං සතෙපි සහස්සෙපි සතසහස්සෙපි තිණාදීනි තෙන උපක්කමෙන පරියාදානං ගච්ඡෙය්‍යුං, න ත්වෙව පුරිසස්ස මාතු මාතරොති. **දුක්ඛං පච්චනුභූතන්ති** තුම්හෙහි දුක්ඛං අනුභූතං. **තිබ්බන්ති** තස්සෙව වෙවචනං. **බ්‍යසනන්ති** ඤාතිබ්‍යසනාදිඅනෙකවිධං. **කටසීති** සුසානං, පථවීයෙව වා. සා හි පුනප්පුනං මරන්තෙහි සරීරනික්ඛෙපෙන වඩ්ඪීතා. **අලමෙවාති** යුත්තමෙව. පඨමං.

2. පථවීසුත්තවණ්ණනා

125. දුතියෙ **මහාපථවින්ති** චක්කවාළපරියන්තං මහාපථවිං. **නික්ඛිපෙය්‍යාති** තං පථවිං භින්දිත්වා වුත්තප්පමාණං ගුළිකං කරිත්වා එකමන්තං ඨපෙය්‍ය. දුතියං.

3. අස්සුසුත්තවණ්ණනා

126. තතියෙ **කන්දන්තානන්ති** සසද්දං රුදමානානං. **පස්සන්නන්ති** සන්දිතං පවත්තං. **චතූසු මහාසමුද්දෙසූති** සිනෙරුරස්මීහි පරිච්ඡින්නෙසු චතූසු මහාසමුද්දෙසු. සිනෙරුස්ස හි පාචීනපස්සං රජතමයං, දක්ඛිණපස්සං මණිමයං, පච්ඡිමපස්සං ඵලිකමයං, උත්තරපස්සං සුවණ්ණමයං. පුබ්බදක්ඛිණපස්සෙහි නික්ඛන්තා රජතමණිරස්මියො එකතො හුත්වා මහාසමුද්දපිට්ඨෙන ගන්ත්වා චක්කවාළපබ්බතං ආහච්ච තිට්ඨන්ති, දක්ඛිණපච්ඡිමපස්සෙහි නික්ඛන්තා මණිඵලිකරස්මියො, පච්ඡිමුත්තරපස්සෙහි නික්ඛන්තා ඵලිකසුවණ්ණරස්මියො, උත්තරපාචීනපස්සෙහි නික්ඛන්තා සුවණ්ණරජතරස්මියො එකතො හුත්වා මහාසමුද්දපිට්ඨෙන ගන්ත්වා චක්කවාළපබ්බතං ආහච්ච තිට්ඨන්ති. තාසං රස්මීනං අන්තරෙසු චත්තාරො මහාසමුද්දා හොන්ති. තෙ සන්ධාය වුත්තං ''චතූසු මහාසමුද්දෙසූ''ති. **ඤාතිබ්‍යසනන්තිආදීසු බ්‍යසනන්ති** විඅසනං, විනාසොති අත්ථො. ඤාතීනං බ්‍යසනං **ඤාතිබ්‍යසනං,** භොගානං බ්‍යසනං **භොගබ්‍යසනං**. රොගො පන සයමෙව ආරොග්‍යං වියසති විනාසෙතීති බ්‍යසනං, රොගොව බ්‍යසනං **රොගබ්‍යසනං**. තතියං.

4. ඛීරසුත්තවණ්ණනා

127. චතුත්ථෙ **මාතුථඤ්ඤන්ති** එකනාමිකාය මනුස්සමාතු ඛීරං. ඉමෙසඤ්හි සත්තානං ගණ්ඩුප්පාදකිපිල්ලිකාදීසු වා මච්ඡකච්ඡපාදීසු වා පක්ඛිජාතෙසු වා නිබ්බත්තකාලෙ මාතුඛීරමෙව නත්ථි, අජපසුමහිංසාදීසු නිබ්බත්තකාලෙ ඛීරං අත්ථි, තථා මනුස්සෙසු. තත්ථ අජාදිකාලෙ ච මනුස්සෙසු චාපි ''දෙවී සුමනා තිස්සා''ති එවං නානානාමිකානං කුච්ඡියං නිබ්බත්තකාලෙ අග්ගහෙත්වා තිස්සාති එකනාමිකාය එව මාතු කුච්ඡියං නිබ්බත්තකාලෙ පීතං ථඤ්ඤං චතූසු මහාසමුද්දෙසු උදකතො බහුතරන්ති වෙදිතබ්බං. චතුත්ථං.

5. පබ්බතසුත්තවණ්ණනා

128. පඤ්චමෙ **සක්කා පන, භන්තෙති** සො කිර භික්ඛු චින්තෙසි – ''සත්ථා අනමතග්ගස්ස සංසාරස්ස දීඝතමත්තා 'න සුකරං න සුකර'න්ති කථෙතියෙව , කථං නච්ඡින්දති , සක්කා නු ඛො උපමං කාරාපෙතු''න්ති. තස්මා එවමාහ. **කාසිකෙනාති** තයො කප්පාසංසූ එකතො ගහෙත්වා කන්තිතසුත්තමයෙන අතිසුඛුමවත්ථෙන. තෙන පන පරිමට්ඨෙ කිත්තකං ඛීයෙය්‍යාති. සාසපමත්තං. පඤ්චමං.

6. සාසපසුත්තවණ්ණනා

129. ඡට්ඨෙ **ආයසං නගරන්ති** ආයසෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං නගරං, න පන අන්තො ආයසෙහි එකභූමිකාදිපාසාදෙහි ආකිණ්ණන්ති දට්ඨබ්බං. ඡට්ඨං.

7. සාවකසුත්තවණ්ණනා

130. සත්තමෙ **අනුස්සරෙය්‍යුන්ති** එකෙන කප්පසතසහස්සෙ අනුස්සරිතෙ අපරො තස්ස ඨිතට්ඨානතො අඤ්ඤං සතසහස්සං, අඤ්ඤොපි අඤ්ඤන්ති එවං චත්තාරොපි චත්තාරිසතසහස්සානි අනුස්සරෙය්‍යුං. සත්තමං.

8-9. ගඞ්ගාසුත්තාදිවණ්ණනා

131-132. අට්ඨමෙ **යා එතස්මිං අන්තරෙ වාලිකාති** යා එතස්මිං ආයාමතො පඤ්චයොජනසතිකෙ අන්තරෙ වාලිකා. නවමෙ වත්තබ්බං නත්ථි. අට්ඨමනවමානි.

10. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

133. දසමෙ **අට්ඨිකඞ්කලොතිආදීනි** තීණිපි රාසිවෙවචනානෙව. ඉමෙසං පන සත්තානං සඅට්ඨිකාලතො අනට්ඨිකාලොව බහුතරො. ගණ්ඩුප්පාදකාදිපාණභූතානඤ්හි එතෙසං අට්ඨිමෙව නත්ථි, මච්ඡකච්ඡපාදිභූතානං පන අට්ඨිමෙව බහුතරං, තස්මා අනට්ඨිකාලඤ්ච බහුඅට්ඨිකාලඤ්ච අග්ගහෙත්වා සමට්ඨිකාලොව ගහෙතබ්බො. **උත්තරො ගිජ්ඣකූටස්සාති** ගිජ්ඣකූටස්ස උත්තරපස්සෙ ඨිතො. **මගධානං ගිරිබ්බජෙති** මගධරට්ඨස්ස ගිරිබ්බජෙ, ගිරිපරික්ඛෙපෙ ඨිතොති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. දුග්ගතසුත්තවණ්ණනා

134. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **දුග්ගතන්ති** දලිද්දං කපණං. **දුරූපෙතන්ති** දුස්සණ්ඨානෙහි හත්ථපාදෙහි උපෙතං. පඨමං.

2. සුඛිතසුත්තවණ්ණනා

135. දුතියෙ **සුඛිතන්ති** සුඛසමප්පිතං මහද්ධනං මහාභොගං. **සුසජ්ජිතන්ති** අලඞ්කතපටියත්තං හත්ථික්ඛන්ධගතං මහාපරිවාරං. දුතියං.

3. තිංසමත්තසුත්තවණ්ණනා

136. තතියෙ **පාවෙය්‍යකාති** පාවෙය්‍යදෙසවාසිනො. **සබ්බෙ ආරඤ්ඤිකාතිආදීසු** ධුතඞ්ගසමාදානවසෙන තෙසං ආරඤ්ඤිකාදිභාවො වෙදිතබ්බො. **සබ්බෙ සසංයොජනාති** සබ්බෙ සබන්ධනා, කෙචි සොතාපන්නා, කෙචි සකදාගාමිනො, කෙචි අනාගාමිනො. තෙසු හි පුථුජ්ජනො වා ඛීණාසවො වා නත්ථි. **ගුන්නන්තිආදීසු** සෙතකාළාදිවණ්ණෙසු එකෙකවණ්ණකාලොව ගහෙතබ්බො. **පාරිපන්ථකාති** පරිපන්ථෙ තිට්ඨනකා පන්ථඝාතචොරා. **පාරදාරිකාති** පරදාරචාරිත්තං ආපජ්ජනකා. තතියං.

4-9. මාතුසුත්තාදිවණ්ණනා

137-142. චතුත්ථාදීසු ලිඞ්ගනියමෙන චෙව චක්කවාළනියමෙන ච අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුරිසානඤ්හි මාතුගාමකාලො, මාතුගාමානඤ්ච පුරිසකාලොති එවමෙත්ථ ලිඞ්ගනියමො. ඉමම්හා චක්කවාළා සත්තා පරචක්කවාළං, පරචක්කවාළා ච ඉමං චක්කවාළං සංසරන්ති. තෙසු ඉමස්මිං චක්කවාළෙ මාතුගාමකාලෙ මාතුභූතඤ්ඤෙව දස්සෙන්තො **යො නමාතාභූතපුබ්බොති** ආහ. **යො නපිතාභූතපුබ්බොතිආදීසුපි** එසෙව නයො. චතුත්ථාදීනි.

10. වෙපුල්ලපබ්බතසුත්තවණ්ණනා

143. දසමෙ **භූතපුබ්බන්ති** අතීතකාලෙ එකං අපදානං ආහරිත්වා දස්සෙති. **සමඤ්ඤා උදපාදීති** පඤ්ඤත්ති අහොසි. **චතුහෙන ආරොහන්තීති** ඉදං ථාමමජ්ඣිමෙ සන්ධාය වුත්තං. **අග්ගන්ති** උත්තමං. **භද්දයුගන්ති** සුන්දරයුගලං. **තීහෙන ආරොහන්තීති** එත්තාවතා කිර ද්වින්නං බුද්ධානං අන්තරෙ යොජනං පථවී උස්සන්නා, සො පබ්බතො තියොජනුබ්බෙධො ජාතො.

අප්පං වා භියොති වස්සසතතො උත්තරිං අප්පං දස වා වීසං වා වස්සානි. පුන වස්සසතමෙව ජීවනකො නාම නත්ථි, උත්තමකොටියා පන සට්ඨිං වා අසීති වා වස්සානි ජීවන්ති. වස්සසතං පන අප්පත්වා පඤ්චවස්සදසවස්සාදිකාලෙ මීයමානාව බහුකා. එත්ථ ච කකුසන්ධො භගවා චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ, කොණාගමනො තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තොති ඉදං අනුපුබ්බෙන පරිහීනසදිසං කතං, න පන එවං පරිහීනං, වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං. කථං? කකුසන්ධො තාව භගවා ඉමස්මිංයෙව කප්පෙ චත්තාලීසවස්සසහස්සායුකකාලෙ නිබ්බත්තො ආයුප්පමාණං පඤ්ච කොට්ඨාසෙ කත්වා චත්තාරො ඨත්වා පඤ්චමෙ විජ්ජමානෙයෙව පරිනිබ්බුතො. තං ආයු පරිහායමානං දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා තතො පරිහායමානං තිංසවස්සසහස්සායුකකාලෙ ඨිතං, තදා කොණාගමනො නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහායිත්වා වීසවස්සසහස්සකාලෙ ඨිතං, තදා කස්සපො භගවා නිබ්බත්තො. තස්මිම්පි තථෙව පරිනිබ්බුතෙ තං ආයු දසවස්සකාලං පත්වා පුන වඩ්ඪමානං අසඞ්ඛෙය්‍යං හුත්වා පරිහායිත්වා වස්සසතකාලං පත්තං, අථ අම්හාකං සම්මාසම්බුද්ධො නිබ්බත්තො. එවං අනුපුබ්බෙන පරිහායිත්වා වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච යං ආයුපරිමාණෙසු මනුස්සෙසු බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති, තෙසම්පි තදෙව ආයුපරිමාණං හොතීති. දසමං.

දුතියො වග්ගො.

අනමතග්ගසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කස්සපසංයුත්තං

1. සන්තුට්ඨසුත්තවණ්ණනා

144. කස්සපසංයුත්තස්ස පඨමෙ **සන්තුට්ඨායන්ති** සන්තුට්ඨො අයං. **ඉතරීතරෙනාති** න ථූලසුඛුමලූඛපණීතථිරජිණ්ණානං යෙන කෙනචි, අථ ඛො යථාලද්ධාදීනං ඉතරීතරෙන යෙන කෙනචි සන්තුට්ඨොති අත්ථො. චීවරස්මිඤ්හි තයො සන්තොසා යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති. පිණ්ඩපාතාදීසුපි එසෙව නයො.

තෙසං අයං පභෙදසංවණ්ණනා – ඉධ භික්ඛු චීවරං ලභති සුන්දරං වා අසුන්දරං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස චීවරෙ යථාලාභසන්තොසො. අථ පන පකතිදුබ්බලො වා හොති ආබාධජරාභිභූතො වා, ගරුචීවරං පාරුපන්තො කිලමති, සො සභාගෙන භික්ඛුනා සද්ධිං තං පරිවත්තෙත්වා ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො පණීතපච්චයලාභී හොති, සො පට්ටචීවරාදීනං අඤ්ඤතරං මහග්ඝචීවරං බහූනි වා චීවරානි ලභිත්වා – ‘‘ඉදං ථෙරානං චිරපබ්බජිතානං, ඉදං බහුස්සුතානං අනුරූපං, ඉදං ගිලානානං, ඉදං අප්පලාභීනං හොතූ’’ති දත්වා තෙසං පුරාණචීවරං වා සඞ්කාරකූටාදිතො වා පන නන්තකානි උච්චිනිත්වා තෙහි සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස චීවරෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු පිණ්ඩපාතං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො තෙනෙව යාපෙති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාලාභ සන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා පිණ්ඩපාතං ලභති, යෙනස්ස පරිභුත්තෙන අඵාසු හොති, සො සභාගස්ස භික්ඛුනො තං දත්වා තස්ස හත්ථතො සප්පායභොජනං භුත්වා සමණධම්මං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො බහුං පණීතං පිණ්ඩපාතං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිත-බහුස්සුත-අප්පලාභගිලානානං දත්වා , තෙසං වා සෙසකං පිණ්ඩාය වා චරිත්වා මිස්සකාහාරං භුඤ්ජන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස පිණ්ඩපාතෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු සෙනාසනං ලභති මනාපං වා අමනාපං වා, සො තෙන නෙව සොමනස්සං න පටිඝං උප්පාදෙති, අන්තමසො තිණසන්ථාරකෙනාපි යථාලද්ධෙනෙව තුස්සති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන අත්තනො පකතිවිරුද්ධං වා බ්‍යාධිවිරුද්ධං වා සෙනාසනං ලභති, යත්ථස්ස වසතො අඵාසු හොති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස සන්තකෙ සප්පායසෙනාසනෙ වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො ලෙණමණ්ඩපකූටාගාරාදීනි බහූනි පණීතසෙනාසනානි ලභති, සො තානි චීවරාදීනි විය චිරපබ්බජිතබහුස්සුතඅප්පලාභගිලානානං දත්වා යත්ථ කත්ථචි වසන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. යොපි ‘‘උත්තමසෙනාසනං නාම පමාදට්ඨානං, තත්ථ නිසින්නස්ස ථිනමිද්ධං ඔක්කමති, නිද්දාභිභූතස්ස පටිබුජ්ඣතො පාපවිතක්කා පාතුභවන්තී’’ති පටිසඤ්චික්ඛිත්වා තාදිසං සෙනාසනං පත්තම්පි න සම්පටිච්ඡති, සො තං පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසරුක්ඛමූලාදීසු වසන්තො සන්තුට්ඨොව හොති. අයම්පි සෙනාසනෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො.

ඉධ පන භික්ඛු භෙසජ්ජං ලභති ලූඛං වා පණීතං වා, සො යං ලභති තෙනෙව තුස්සති, අඤ්ඤං න පත්ථෙති, ලභන්තොපි න ගණ්හාති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාලාභසන්තොසො. යො පන තෙලෙනත්ථිකො ඵාණිතං ලභති, සො තං සභාගස්ස භික්ඛුනො දත්වා තස්ස හත්ථතො තෙලං ගහෙත්වා වා අඤ්ඤදෙව වා පරියෙසිත්වා භෙසජ්ජං කරොන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාබලසන්තොසො. අපරො මහාපුඤ්ඤො බහුං තෙලමධුඵාණිතාදිපණීතභෙසජ්ජං ලභති, සො තං චීවරං විය චිරපබ්බජිත-බහුස්සුත-අප්පලාභගිලානානං දත්වා තෙසං ආභතෙන යෙන කෙනචි යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොති. යො පන එකස්මිං භාජනෙ මුත්තහරීතකං ඨපෙත්වා එකස්මිං චතුමධුරං ‘‘ගණ්හ, භන්තෙ, යදිච්ඡසී’’ති වුච්චමානො සචස්ස තෙසු අඤ්ඤතරෙනපි රොගො වූපසම්මති, අථ ‘‘මුත්තහරීතකං නාම බුද්ධාදීහි වණ්ණිත’’න්ති චතුමධුරං පටික්ඛිපිත්වා මුත්තහරීතකෙන භෙසජ්ජං කරොන්තො පරමසන්තුට්ඨොව හොති. අයමස්ස ගිලානපච්චයෙ යථාසාරුප්පසන්තොසො. ඉති ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය ‘‘සන්තුට්ඨායං, භික්ඛවෙ, කස්සපො ඉතරීතරෙන චීවරෙනා’’ති වුත්තං.

වණ්ණවාදීති එකො සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති. එකො න සන්තුට්ඨො හොති, සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති, න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො සන්තුට්ඨො ච හොති, සන්තොසස්ස ච වණ්ණං කථෙති. අයං තාදිසොති දස්සෙතුං **ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදීති** වුත්තං. **අනෙසනන්ති** දූතෙය්‍යපහිණගමනානුයොගප්පභෙදං නානප්පකාරං අනෙසනං. **අලද්ධාති** අලභිත්වා. යථා ච එකච්චො ‘‘කථං නු ඛො චීවරං ලභිස්සාමී’’ති පුඤ්ඤවන්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං එකතො හුත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තසති පරිතස්සති, අයං එවං අලද්ධා ච චීවරං න පරිතස්සති. **ලද්ධා චාති** ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා. **අගධිතොති** විගතලොභගෙධො. **අමුච්ඡිතොති** අධිමත්තතණ්හාය මුච්ඡං අනාපන්නො. **අනජ්ඣාපන්නොති** තණ්හාය අනොත්ථටො අපරියොනද්ධො. **ආදීනවදස්සාවීති** අනෙසනාපත්තියඤ්ච

ගධිතපරිභොගෙ ච ආදීනවං පස්සමානො. **නිස්සරණපඤ්ඤොති**, ''යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා''ති වුත්තනිස්සරණමෙව ජානන්තො පරිභුඤ්ජතීති අත්ථො. **ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙනාති**ආදීසුපි යථාලද්ධාදීනං යෙන කෙනචි පිණ්ඩපාතෙන, යෙන කෙනචි සෙනාසනෙන, යෙන කෙනචි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙනාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

කස්සපෙන වා හි වො, භික්ඛවෙ, ඔවදිස්සාමීති එත්ථ යථා මහාකස්සපත්ථෙරො චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො, තුම්හෙපි තථාරූපා භවථාති ඔවදන්තො කස්සපෙන ඔවදති නාම. **යො වා පනස්ස කස්සපසදිසොති** එත්ථාපි යො වා පනඤ්ඤොපි කස්සපසදිසො මහාකස්සපත්ථෙරො විය චතූසු පච්චයෙසු තීහි සන්තොසෙහි සන්තුට්ඨො භවෙය්‍ය, තුම්හෙපි තථාරූපා භවථාති ඔවදන්තො කස්සපසදිසෙන ඔවදති නාම. **තථත්තාය පටිපජ්ජිතබ්බන්ති** ''සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඉමාය ඉමස්මිං සන්තුට්ඨිසුත්තෙ වුත්තසල්ලෙඛාචාරපටිපත්තියා කථනං නාම භාරො, අම්හාකම්පි ඉමං පටිපත්තිං පරිපූරං කත්වා පූරණං භාරොයෙව, ආගතො ඛො පන භාරො ගහෙතබ්බො''ති චින්තෙත්වා යථා මයා කථිතං, තථත්තාය තථාභාවාය තුම්හෙහිපි පටිපජ්ජිතබ්බන්ති. පඨමං.

2. අනොත්තප්පීසුත්තවණ්ණනා

145. දුතියෙ **අනාතාපීති** යං වීරියං කිලෙසෙ ආතපති, තෙන රහිතො. **අනොත්තප්පීති** නිබ්භයො කිලෙසුප්පත්තිතො කුසලානුප්පත්තිතො ච භයරහිතො. **සම්බොධායාති** සම්බුජ්ඣනත්ථාය. **නිබ්බානායාති** නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය. **අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්සාති** අරහත්තස්ස තඤ්හි අනුත්තරඤ්චෙව චතූහි ච යොගෙහි ඛෙමං.

අනුප්පන්නාතිආදීසු යෙ පුබ්බෙ අප්පටිලද්ධපුබ්බං චීවරාදිං වා පච්චයං උපට්ඨාකසද්ධිවිහාරික-අන්තෙවාසීනං වා අඤ්ඤතරතො මනුඤ්ඤවත්ථුං පටිලභිත්වා තං සුභං සුඛන්ති අයොනිසො ගණ්හන්තස්ස අඤ්ඤතරං වා පන අනනුභූතපුබ්බං ආරම්මණං යථා තථා වා අයොනිසො ආවජ්ජෙන්තස්ස ලොභාදයො පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, තෙ අනුප්පන්නාති වෙදිතබ්බා. අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නා නාම පාපකා ධම්මා නත්ථි. අනුභූතපුබ්බෙපි ච වත්ථුම්හි ආරම්මණෙ වා යස්ස පකතිබුද්ධියා වා උද්දෙසපරිපුච්ඡාය වා පරියත්තිනවකම්මයොනිසොමනසිකාරානං වා අඤ්ඤතරවසෙන පුබ්බෙ අනුප්පජ්ජිත්වා පච්ඡා තාදිසෙන පච්චයෙන සහසා උප්පජ්ජන්ති, ඉමෙපි ''අනුප්පන්නා උප්පජ්ජමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු''න්ති වෙදිතබ්බා. තෙසුයෙව පන වත්ථාරම්මණෙසු පුනප්පුනං උප්පජ්ජමානා නප්පහීයන්ති නාම, තෙ ''උප්පන්නා අප්පහීයමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යු''න්ති වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පන උප්පන්නානුප්පන්නභෙදො ච පහානප්පහානවිධානඤ්ච සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ ඤාණදස්සනවිසුද්ධිනිද්දෙසෙ කථිතං.

අනුප්පන්නා මෙ කුසලා ධම්මාති අප්පටිලද්ධාපි සීලසමාධිමග්ගඵලසඞ්ඛාතා අනවජ්ජධම්මා. **උප්පන්නාති** තෙයෙව පටිලද්ධා. **නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති** තෙ සීලාදිධම්මා පරිහානිවසෙන පුන අනුප්පත්තියා නිරුජ්ඣමානා අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යුන්ති වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච ලොකියා පරිහායන්ති, ලොකුත්තරානං පරිහානි නත්ථීති. ''උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා''ති ඉමස්ස පන සම්මප්පධානස්ස වසෙනායං දෙසනා කතා. දුතියමග්ගො වා සීඝං අනුප්පජ්ජමානො, පඨමමග්ගො නිරුජ්ඣමානො අනත්ථාය සංවත්තෙය්‍යාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඉමෙ චත්තාරො සම්මප්පධානා පුබ්බභාගවිපස්සනාවසෙන කථිතාති. දුතියං.

3. චන්දූපමසුත්තවණ්ණනා

146. තතියෙ **චන්දූපමාති** චන්දසදිසා හුත්වා. කිං පරිමණ්ඩලතාය? නො, අපිච ඛො යථා චන්දො ගගනතලං පක්ඛන්දමානො න කෙනචි සද්ධිං සන්ථවං වා සිනෙහං වා ආලයං වා නිකන්තිං වා පත්ථනං වා පරියුට්ඨානං වා කරොති, න ච න හොති මහාජනස්ස පියො මනාපො, තුම්හෙපි එවං කෙනචි සද්ධිං සන්ථවාදීනං අකරණෙන බහුජනස්ස පියා මනාපා චන්දූපමා හුත්වා ඛත්තියකුලාදීනි චත්තාරි කුලානි උපසඞ්කමථාති අත්ථො. අපිච යථා චන්දො අන්ධකාරං විධමති, ආලොකං ඵරති, එවං කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන ඤාණාලොකඵරණෙන චාපි චන්දූපමා හුත්වාති එවමාදීහිපි නයෙහි එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තන්ති තෙනෙව සන්ථවාදීනං අකරණෙන කායඤ්ච චිත්තඤ්ච අපකස්සිත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො. යො හි භික්ඛු අරඤ්ඤෙපි න වසති, කාමවිතක්කාදයොපි විතක්කෙති, අයං නෙව කායං අපකස්සති, න චිත්තං. යො හි අරඤ්ඤෙපි ඛො විහරති, කාමවිතක්කාදයො පන විතක්කෙති, අයං කායමෙව අපකස්සති, න චිත්තං. යො ගාමන්තෙ වසති , කාමවිතක්කාදයොපි ඛො න ච විතක්කෙති, අයං චිත්තමෙව අපකස්සති, න කායං. යො පන අරඤ්ඤෙ චෙව වසති, කාමවිතක්කාදයො ච න විතක්කෙති, අයං උභයම්පි අපකස්සති. එවරූපා හුත්වා කුලානි උපසඞ්කමථාති දීපෙන්තො ''අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්ත''න්ති ආහ.

නිච්චනවකාති නිච්චං නවකාව, ආගන්තුකසදිසා එව හුත්වාති අත්ථො. ආගන්තුකො හි පටිපාටියා සම්පත්තගෙහං පවිසිත්වා සචෙ නං සරසාමිකා දිස්වා, ''අම්හාකං පුත්තභාතරො විප්පවාසං ගතා එවං විචරිංසූ''ති අනුකම්පමානා

නිසීදාපෙත්වා භොජෙන්ති, භුත්තමත්තොයෙව ‘‘තුම්හාකං භාජනං ගණ්හථා’’ති උට්ඨාය පක්කමති, න තෙහි සද්ධිං සන්ථවං වා කරොති, න කිච්චකරණීයානි වා සංවිදහති, එවං තුම්හෙපි පටිපාටියා සම්පත්තඝරං පවිසිත්වා යං ඉරියාපථෙසු පසන්නා මනුස්සා දෙන්ති, තං ගහෙත්වා ඡින්නසන්ථවා, තෙසං කිච්චකරණීයෙ අබ්‍යාවටා හුත්වා නික්ඛමථාති දීපෙති.

ඉමස්ස පන නිච්චනවකභාවස්ස ආවිභාවත්ථං ද්වෙභාතිකවත්ථු කථෙතබ්බං – වසාළනගරගාමතො කිර ද්වෙ භාතිකා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතා, තෙ චූළනාගත්ථෙරො ච මහානාගත්ථෙරො චාති පඤ්ඤායිංසු. තෙ චිත්තලපබ්බතෙ තිංස වස්සානි වසිත්වා අරහත්තං පත්තා ‘‘මාතරං පස්සිස්සාමා’’ති ආගන්ත්වා වසාළනගරවිහාරෙ වසිත්වා පුනදිවසෙ මාතුගාමං පිණ්ඩාය පවිසිංසු. මාතාපි තෙසං උළුඞ්කෙන යාගුං නීහරිත්වා එකස්ස පත්තෙ ආකිරි. තස්සා තං ඔලොකයමානාය පුත්තසිනෙහො උප්පජ්ජි. අථ නං ආහ – ‘‘ත්වං, තාත, මය්හං පුත්තො මහානාගො’’ති. ථෙරො ‘‘පච්ඡිමං ථෙරං පුච්ඡ උපාසිකෙ’’ති වත්වා පක්කාමි. පච්ඡිමථෙරස්සපි යාගුං දත්වා, ‘‘තාත, ත්වං මය්හං පුත්තො චූළනාගො’’ති පුච්ඡි? ථෙරො ‘‘කිං, උපාසිකෙ, පුරිමං ථෙරං න පුච්ඡසී’’ති? වත්වා පක්කාමි. එවං මාතරාපි සද්ධිං ඡින්නසන්ථවො භික්ඛු නිච්චනවකො නාම හොති.

අප්පගබ්භාති න පගබ්භා, අට්ඨට්ඨානෙන කායපාගබ්භියෙන, චතුට්ඨානෙන වචීපාගබ්භියෙන, අනෙකට්ඨානෙන මනොපාගබ්භියෙන ච විරහිතාති අත්ථො. **අට්ඨට්ඨානං කායපාගබ්භියං** නාම සඞ්ඝගණපුග්ගල-භොජනසාලා-ජන්තාඝරනහානතිත්ථ-භික්ඛාචාරමග්ග-අන්තරඝරප්පවෙසනෙසු කායෙන අප්පතිරූපකරණං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ පල්ලත්ථිකාය වා නිසීදති පාදෙ පාදං ආධායිත්වා වාති එවමාදි (මහානි. 165). තථා ගණමජ්ඣෙ. **ගණමජ්ඣෙ**ති චතුපරිසසන්නිපාතෙ වා සුත්තන්තිකගණාදිසන්නිපාතෙ වා. තථා වුඩ්ඪතරෙ පුග්ගලෙ. භොජනසාලාය පන වුඩ්ඪානං ආසනං න දෙති, නවානං ආසනං පටිබාහති. තථා ජන්තාඝරෙ. වුඩ්ඪෙ චෙත්ථ අනාපුච්ඡා අග්ගිජලනාදීනි කරොති. න්හානතිත්ථෙ ච යදිදං ‘‘දහරො වුඩ්ඪොති පමාණං අකත්වා ආගතපටිපාටියා න්හායිතබ්බ’’න්ති වුත්තං, තම්පි අනාදියන්තො පච්ඡා ආගන්ත්වා උදකං ඔතරිත්වා වුඩ්ඪෙ ච නවෙ ච බාධති. භික්ඛාචාරමග්ගෙ පන අග්ගාසනඅග්ගොදකඅග්ගපිණ්ඩානං අත්ථාය පුරතො ගච්ඡති බාහාය බාහං පහරන්තො. අන්තරඝරප්පවෙසනෙ වුඩ්ඪෙහි පඨමතරං පවිසති, දහරෙහි සද්ධිං කායකීළනකං කරොතීති එවමාදි.

චතුට්ඨානං වචීපාගබ්භියං නාම සඞ්ඝගණපුග්ගලඅන්තරඝරෙසු අප්පතිරූපවාචානිච්ඡාරණං. සෙය්‍යථිදං – ඉධෙකච්චො සඞ්ඝමජ්ඣෙ අනාපුච්ඡා ධම්මං භාසති. තථා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරස්ස ගණස්ස මජ්ඣෙ පුග්ගලස්ස ච සන්තිකෙ, තත්ථෙව මනුස්සෙහි පඤ්හං පුට්ඨො වුඩ්ඪතරං අනාපුච්ඡා විස්සජ්ජෙති. අන්තරඝරෙ පන ‘‘ඉත්ථන්නාමෙ කිං අත්ථි? කිං යාගු, උදාහු ඛාදනීයං භොජනීයං? කිං මෙ දස්සසි? කිං අජ්ජ ඛාදිස්සාම? කිං භුඤ්ජිස්සාම? කිං පිවිස්සාමා’’තිආදීනි භාසති.

අනෙකට්ඨානං මනොපාගබ්භියං නාම තෙසු තෙසු ඨානෙසු කායවාචාහි අජ්ඣාචාරං අනාපජ්ජිත්වාපි මනසාව කාමවිතක්කාදීනං විතක්කනං. අපිච දුස්සීලස්සෙව සතො ‘‘සීලවාති මං ජනො ජානාතූ’’ති එවං පවත්තා පාපිච්ඡතාපි මනොපාගබ්භියං. ඉති සබ්බෙසම්පි ඉමෙසං පාගබ්භියානං අභාවෙන අප්පගබ්භා හුත්වා උපසඞ්කමථාති වදති.

ජරුදපානන්ති ජිණ්ණකූපං. **පබ්බතවිසම**න්ති පබ්බතෙ විසමං පපාතට්ඨානං. **නදීවිදුග්ග**න්ති නදියා විදුග්ගං ඡින්නතටට්ඨානං. **අපකස්සෙව කාය**න්ති තාදිසානි ඨානානි යො ඛිඩ්ඩාදිපසුතො කායං අනපකස්ස එකතොභාරියං අකත්වාව වායුපත්ථම්භකං අග්ගාහාපෙත්වා චිත්තම්පි අනපකස්ස ‘‘එත්ථ පතිතො හත්ථපාදභඤ්ජනාදීනි පාපුණාතී’’ති අනාදීනවදස්සාවිතාය අනුබ්බෙජෙත්වා සම්පියායමානො ඔලොකෙති, සො පතිත්වා හත්ථපාදභඤ්ජනාදිඅනත්ථං පාපුණාති. යො පන උදකත්ථිකො වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි කිච්චෙන ඔලොකෙතුකාමො කායං අපකස්ස එකතොභාරියං කත්වා වායුපත්ථම්භකං ගාහාපෙත්වා, චිත්තම්පි අපකස්ස ආදීනවදස්සනෙන සංවෙජෙත්වා ඔලොකෙති, සො න පතති, යථාරුචිං ඔලොකෙත්වා සුඛී යෙනකාමං පක්කමති.

එවමෙව ඛොති එත්ථ ඉදං ඔපම්මසංසන්දනං – ජරුදපානාදයො විය හි චත්තාරි කුලානි, ඔලොකනපුරිසො විය භික්ඛු. යථා අනපකට්ඨකායචිත්තො තානි ඔලොකෙන්තො පුරිසො තත්ථ පතති, එවං අරක්ඛිතෙහි කායාදීහි කුලානි උපසඞ්කමන්තො භික්ඛු කුලෙසු බජ්ඣති, තතො නානප්පකාරං සීලපාදභඤ්ජනාදිඅනත්ථං පාපුණාති. යථා පන අපකට්ඨකායචිත්තො පුරිසො තත්ථ න පතති, එවං රක්ඛිතෙනෙව කායෙන රක්ඛිතෙහි චිත්තෙහි රක්ඛිතාය වාචාය සුප්පට්ඨිතාය සතියා අපකට්ඨකායචිත්තො හුත්වා කුලානි උපසඞ්කමන්තො භික්ඛු කුලෙසු න බජ්ඣති. අථස්ස යථා තත්ථ අපතිතස්ස පුරිසස්ස, න පාදා භඤ්ජන්ති, එවං සීලපාදො න භිජ්ජති. යථා හත්ථා න භඤ්ජන්ති, එවං සද්ධාහත්ථො න භිජ්ජති. යථා කුච්ඡි න භිජ්ජති, එවං සමාධිකුච්ඡි න භිජ්ජති. යථා සීසං න භිජ්ජති, එවං ඤාණසීසං න භිජ්ජති, යථා ච තං ඛාණුකණ්ටකාදයො න විජ්ඣන්ති, එවමිමං රාගකණ්ටකාදයො න විජ්ඣන්ති. යථා සො නිරුපද්දවො යථාරුචි ඔලොකෙත්වා සුඛී යෙනකාමං පක්කමති, එවං භික්ඛු කුලානි නිස්සාය චීවරාදයො පච්චයෙ පටිසෙවන්තො කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතො යෙනකාමං අගතපුබ්බං නිබ්බානදිසං ගච්ඡති.

ඉදානි යො හීනාධිමුත්තිකො මිච්ඡාපටිපන්නො එවං වදෙය්‍ය ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො ‘තිවිධං පාගබ්භියං පහාය නිච්චනවකත්තෙන චන්දූපමා කුලානි උපසඞ්කමථා’ති වදන්තො අට්ඨානෙ ඨපෙති, අසය්හං භාරං ආරොපෙති, යං න

සක්කා කාතුං තං කාරෙතී''ති, තස්ස වාදපථං පච්ඡින්දිත්වා, ''සක්කා එවං කාතුං, අත්ථි එවරූපො භික්ඛූ''ති දස්සෙන්තො **කස්සපො, භික්ඛවෙ**තිආදිමාහ.

ආකාසෙ පාණිං චාලෙසීති නීලෙ ගගනන්තරෙ යමකවිජ්ජුතං චාරයමානො විය හෙට්ඨාභාගං උපරිභාගං උභතොපස්සෙසු පාණිං සඤ්චාරෙසි. ඉදඤ්ච පන තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අසම්භින්නපදං නාම. **අත්තමනො**ති තුට්ඨචිත්තො සකමනො, න දොමනස්සෙන පච්ඡින්දිත්වා ගහිතමනො. **කස්සපස්ස, භික්ඛවෙ**ති ඉදම්පි පුරිමනයෙනෙව පරවාදං පච්ඡින්දිත්වා අත්ථි එවරූපො භික්ඛූති දස්සනත්ථං වුත්තං.

පසන්නාකාරං කරෙය්‍යුන්ති චීවරාදයො පච්චයෙ දදෙය්‍යුං. **තථත්තාය පටිපජ්ජෙය්‍යු**න්ති සීලස්ස ආගතට්ඨානෙ සීලං පූරයමානා, සමාධිවිපස්සනා මග්ගඵලානං ආගතට්ඨානෙ තානි තානි සම්පාදයමානා තථාභාවාය පටිපජ්ජෙය්‍යුං. **අනුදයන්ති** රක්ඛණභාවං. **අනුකම්පන්ති** මුදුචිත්තතං. උභයඤ්චෙතං කාරුඤ්ඤස්සෙව වෙවචනං. **කස්සපො, භික්ඛවෙ**ති ඉදම්පි පුරිමනයෙනෙව පරවාදං පච්ඡින්දිත්වා අත්ථි එවරූපො භික්ඛූති දස්සනත්ථං වුත්තං. **කස්සපෙන වා**ති එත්ථ චන්දොපමාදිවසෙන යොජනං කත්වා පුරිමනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. තතියං.

4. කුලූපකසුත්තවණ්ණනා

147. චතුත්ථෙ **කුලූපකො**ති කුලඝරානං උපගන්තා. **දෙන්තුයෙව මෙ**ති දදන්තුයෙව මය්හං. **සන්දීයතී**ති අට්ටීයති පීළියති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයානුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. චතුත්ථං.

5. ජිණ්ණසුත්තවණ්ණනා

148. පඤ්චමෙ **ජිණ්ණො**ති ථෙරො මහල්ලකො. **ගරුකානී**ති තං සත්ථු සන්තිකා ලද්ධකාලතො පට්ඨාය ඡින්නභින්නට්ඨානෙ සුත්තසංසිබ්බනෙන චෙව අග්ගළදානෙන ච අනෙකානි පටලානි හුත්වා ගරුකානි ජාතානි. **නිබ්බසනානී**ති පුබ්බෙ භගවතා නිවාසෙත්වා අපනීතතාය එවංලද්ධනාමානි. **තස්මා**ති යස්මා ත්වං ජිණ්ණො චෙව ගරුපංසුකූලො ච. **ගහපතානී**ති පංසුකූලිකඞ්ගං විස්සජ්ජෙත්වා ගහපතීහි දින්නචීවරානි ධාරෙහීති වදති. **නිමන්තනානී**ති පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං විස්සජ්ජෙත්වා සලාකභත්තාදීනි නිමන්තනානි භුඤ්ජාහීති වදති. **මම ච සන්තිකෙ**ති ආරඤ්ඤිකඞ්ගං විස්සජ්ජෙත්වා ගාමන්තසෙනාසනෙයෙව වසාහීති වදති.

නනු ච යථා රාජා සෙනාපතිං සෙනාපතිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා තස්ස රාජූපට්ඨානාදිනා අත්තනො කම්මෙන ආරාධෙන්තස්සෙව තං ඨානන්තරං ගහෙත්වා අඤ්ඤස්ස දදමානො අයුත්තං නාම කරොති, එවං සත්ථා මහාකස්සපත්ථෙරස්ස පච්චුග්ගමනත්ථාය තිගාවුතං මග්ගං ගන්ත්වා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකරුක්ඛමූලෙ නිසින්නො තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පාදෙත්වා තෙන සද්ධිං අත්තනො චීවරං පරිවත්තෙත්වා ථෙරං ජාතිආරඤ්ඤිකඞ්ගඤ්චෙව ජාතිපංසුකූලිකඞ්ගඤ්ච අකාසි, සො තස්මිං කතඤ්ඤුකමායතාඡන්දෙන සත්ථු චිත්තං ආරාධෙන්තස්සෙව පංසුකූලාදීනි විස්සජ්ජාපෙත්වා ගහපතිචීවරපටිග්ගහණාදීසු නියොජෙන්තො අයුත්තං නාම කරොතීති. න කරොති. කස්මා? අත්තජ්ඣාසයත්තා. න හි සත්ථා ධුතඞ්ගානි විස්සජ්ජාපෙතුකාමො, යථා පන අසට්ඨිතා භෙරිආදයො සද්දං න විස්සජ්ජෙන්ති, එවං අසට්ඨිතා එවරූපා පුග්ගලා න සීහනාදං නදන්තීති නදාපෙතුකාමො සීහනාදජ්ඣාසයෙන එවමාහ. ථෙරොපි සත්ථු අජ්ඣාසයානුරූපෙනෙව ''අහං ඛො, භන්තෙ, දීඝරත්තං ආරඤ්ඤිකො චෙවා''තිආදිනා නයෙන සීහනාදං නදති.

දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරන්ති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරො නාම ආරඤ්ඤිකස්සෙව ලබ්භති, නො ගාමන්තවාසිනො. ගාමන්තස්මිඤ්හි වසන්තො දාරකසද්දං සුණාති, අසප්පායරූපානි පස්සති, අසප්පායෙ සද්දෙ සුණාති, තෙනස්ස අනභිරති උප්පජ්ජති. ආරඤ්ඤිකො පන ගාවුතං වා අඩ්ඪයොජනං වා අතික්කමිත්වා අරඤ්ඤං අජ්ඣොගාහෙත්වා වසන්තො දීපිබ්‍යග්ඝසීහාදීනං සද්දෙ සුණාති, යෙසං සවනපච්චයා අමානුසිකාසවනරති උප්පජ්ජති. යං සන්ධාය වුත්තං –

> ''සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
> අමානුසී රතී හොති, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.
>
> ''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං. (ධ. ප. 373-374);
>
> ''පුරතො පච්ඡතො වාපි, අපරො චෙ න විජ්ජති;
> තත්ථෙව ඵාසු භවති, එකස්ස රමතො වනෙ''ති.

තථා පිණ්ඩපාතිකස්සෙව ලබ්භති, නො අපිණ්ඩපාතිකස්ස. අපිණ්ඩපාතිකො හි අකාලචාරී හොති, තුරිතචාරං ගච්ඡති, පරිවත්තෙති, පලිබුද්ධොව ගච්ඡති, තත්ථ ච බහුසංසයො හොති. පිණ්ඩපාතිකො පන න අකාලචාරී හොති, න

තුරිතචාරං ගච්ඡති, න පරිවත්තෙති, අපලිබුද්ධොව ගච්ඡති, තත්ථ ච න බහුසංසයො හොති.

කථං? අපිණ්ඩපාතිකො හි ගාමතො දූරවිහාරෙ වසමානො කාලස්සෙව ''යාගුං වා පාරිවාසිකභත්තං වා ලච්ඡාමි, ආසනසාලාය වා පන උද්දෙසභත්තාදීසු කිඤ්චිදෙව මය්හං පාපුණිස්සතී''ති මක්කටකසුත්තානි ඡින්දන්තො සයිතගොරූපානි උට්ඨාපෙන්තො පාතොව ගච්ඡන්තො අකාලචාරී හොති. මනුස්සෙ ඛෙත්තකම්මාදීනං අත්ථාය ගෙහා නික්ඛන්තෙයෙව සම්පාපුණිතුං මිගං අනුබන්ධන්තො විය වෙගෙන ගච්ඡන්තො තුරිතචාරී හොති. අන්තරා කිඤ්චිදෙව දිස්වා ''අසුකඋපාසකො වා අසුකඋපාසිකා වා ගෙහෙ, නො ගෙහෙ''ති පුච්ඡති, ''නො ගෙහෙ''ති සුත්වා ''ඉදානි කුතො ලභිස්සාමී''ති? අග්ගිදඩ්ඪො විය පවෙධති, සයං පච්ඡිමදිසං ගන්තුකාමො පාචීනදිසාය සලාකං ලභිත්වා අඤ්ඤං පච්ඡිමදිසාය ලද්ධසලාකං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, අහං පච්ඡිමදිසං ගමිස්සාමි, මම සලාකං තුම්හෙ ගණ්හථ, තුම්හාකං සලාකං මය්හං දෙථා''ති සලාකං පරිවත්තෙති. එකං වා පන සලාකභත්තං ආහරිත්වා පරිභුඤ්ජන්තො ''අපරස්සාපි සලාකභත්තස්ස පත්තං දෙථා''ති මනුස්සෙහි වුත්තෙ, ''භන්තෙ, තුම්හාකං පත්තං දෙථ, අහං මය්හං පත්තෙ භත්තං පක්ඛිපිත්වා තුම්හාකං පත්තං දස්සාමී''ති අඤ්ඤස්ස පත්තං දාපෙත්වා භත්තෙ ආභටෙ අත්තනො පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පත්තං පටිදෙන්තො පත්තං පරිවත්තෙති නාම. විහාරෙ රාජරාජමහාමත්තාදයො මහාදානං දෙන්ති, ඉමිනා ච භියොයා දූරගාමෙ සලාකා ලද්ධා, තත්ථ අගච්ඡන්තො පුන සත්තාහං සලාකං න ලභතීති අලාභභයෙන ගච්ඡති, එවං ගච්ඡන්තො පලිබුද්ධො හුත්වා ගච්ඡති නාම. යස්ස චෙස සලාකභත්තාදිනො අත්ථාය ගච්ඡති, ''තං දස්සන්ති නු ඛො මෙ, උදාහු න දස්සන්ති, පණීතං නු ඛො දස්සන්ති, උදාහු ලූඛං, ථොකං නු ඛො, උදාහු බහුකං, සීතලං නු ඛො, උදාහු උණ්හ''න්ති එවං තත්ථ ච බහුසංසයො හොති.

පිණ්ඩපාතිකො පන කාලස්සෙව වුට්ඨාය වත්තපටිවත්තං කත්වා සරීරං පටිජග්ගිත්වා වසනට්ඨානං පවිසිත්වා කම්මට්ඨානං මනසිකත්වා කාලං සල්ලක්ඛෙත්වා මහාජනස්ස උළුඞ්කභික්ඛාදීනි දාතුං පහොනකකාලෙ ගච්ඡතීති න අකාලචාරී හොති, එකෙකං පදවාරං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා විපස්සන්තො ගච්ඡතීති න තුරිතචාරී හොති, අත්තනො ගරුභාවෙන ''අසුකො ගෙහෙ, න ගෙහෙ''ති න පුච්ඡති, සලාකභත්තාදීනියෙව න ගණ්හාති. අගණ්හන්තො කිං පරිවත්තෙස්සති? න අඤ්ඤස්ස වසෙන පලිබුද්ධොව හොති , කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තො යථාරුචි ගච්ඡති, ඉතරො විය න බහුසංසයො හොති. එකස්මිං ගාමෙ වා වීථියා වා අලභිත්වා අඤ්ඤත්ථ චරති. තස්මිම්පි අලභිත්වා අඤ්ඤත්ථ චරන්තො මිස්සකොදනං සඞ්කඩ්ඪිත්වා අමතං විය පරිභුඤ්ජිත්වා ගච්ඡති.

පංසුකූලිකස්සෙව ලබ්භති, නො අපංසුකූලිකස්ස. අපංසුකූලිකො හි වස්සාවාසිකං පරියෙසන්තො චරති, න සෙනාසනසප්පායං පරියෙසති. පංසුකූලිකො පන න වස්සාවාසිකං පරියෙසන්තො චරති, සෙනාසනසප්පායමෙව පරියෙසති. තෙචීවරිකස්සෙව ලබ්භති, න ඉතරස්ස. අතෙචීවරිකො හි බහුභණ්ඩො බහුපරික්ඛාරො හොති, තෙනස්ස ඵාසුවිහාරො නත්ථි. අප්පිච්ඡාදීනඤ්චෙව ලබ්භති, න ඉතරෙසන්ති. තෙන වුත්තං – ''අත්තනො ච දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං සම්පස්සමානො''ති. පඤ්චමං.

6. ඔවාදසුත්තවණ්ණනා

149. ඡට්ඨෙ **අහං වා**ති කස්මා ආහ? ථෙරං අත්තනො ඨානෙ ඨපනත්ථං. කිං සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා නත්ථීති? අත්ථි. එවං පනස්ස අහොසි ''ඉමෙ න චිරං ඨස්සන්ති, කස්සපො පන වීසවස්සසතායුකො, සො මයි පරිනිබ්බුතෙ සත්තපණ්ණිගුහායං නිසීදිත්වා ධම්මවිනයසඞ්ගහං කත්වා මම සාසනං පඤ්චවස්සසහස්සපරිමාණකාලපවත්තනකං කරිස්සති, අත්තනො තං ඨානෙ ඨපෙමි, එවං භික්ඛූ කස්සපස්ස සුස්සූසිතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තී''ති. තස්මා එවමාහ. **දුබ්බචා**ති දුක්ඛෙන වත්තබ්බා. **දොවචස්සකරණෙහී**ති දුබ්බචභාවකරණෙහි. **අප්පදක්ඛිණග්ගාහිනො**ති අනුසාසනිං සුත්වා පදක්ඛිණං න ගණ්හන්ති යථානුසිට්ඨං න පටිපජ්ජන්ති, අප්පටිපජ්ජන්තා වාමගාහිනො නාම ජාතාති දස්සෙති. **අච්චාවදන්තෙ**ති අතික්කම්ම වදන්තෙ, සුතපරියත්තිං නිස්සාය අතිවිය වාදං කරොන්තෙති අත්ථො. **කො බහුතරං භාසිස්සතී**ති ධම්මං කථෙන්තො කො බහුං භාසිස්සති, කිං ත්වං, උදාහු අහන්ති? **කො සුන්දරතර**න්ති, එකො බහුං භාසන්තො අසහිතං අමධුරං භාසති, එකො සහිතං මධුරං, තං සන්ධායාහ ''කො සුන්දරතර''න්ති? එකො පන බහුඤ්ච සුන්දරඤ්ච කථෙන්තො චිරං න භාසති, ලහුඤ්ඤෙව උට්ඨාති, එකො අද්ධානං පාපෙති, තං සන්ධායාහ ''කො චිරතර''න්ති? ඡට්ඨං.

7. දුතියඔවාදසුත්තවණ්ණනා

150. සත්තමෙ **සද්ධා**ති ඔකප්පනසද්ධා. **වීරිය**න්ති කායිකචෙතසිකං වීරියං. **පඤ්ඤා**ති කුසලධම්මජානනපඤ්ඤා. **න සන්ති භික්ඛූ ඔවාදකා**ති ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඔවාදකා අනුසාසකා කල්‍යාණමිත්තා නත්ථීති ඉදං, භන්තෙ, පරිහානන්ති දස්සෙති. සත්තමං.

8. තතියඔවාදසුත්තවණ්ණනා

151. අට්ඨමෙ **තථා හි පනා**ති පුබ්බෙ සොවචස්සතාය, එතරහි ච දොවචස්සතාය කාරණපටිරූපනෙ නිපාතො. **තත්‍රා**ති තෙසු ථෙරෙසු. **කො නාමායං භික්ඛූ**ති කො නාමො අයං භික්ඛු? කිං තිස්සත්ථෙරො කිං නාගත්ථෙරොති?

තත්‍රාති තස්මිං එවං සක්කාරෙ කයිරමානෙ. **තථත්තායාති** තථාභාවාය, ආරඤ්ඤිකාදිභාවායාති අත්ථො. **සබ්‍රහ්මචාරිකාමොති** ''ඉමෙ මං පරිවාරෙත්වා චරන්තූ''ති එවං කාමෙති ඉච්ඡති පත්ථෙතීති සබ්‍රහ්මචාරිකාමො. **තථත්තායාති** ලාභසක්කාරනිබ්බත්තනත්ථාය. **බ්‍රහ්මචාරුපද්දවෙනාති** යො සබ්‍රහ්මචාරීනං චතූසු පච්චයෙසු අධිමත්තච්ඡන්දරාගො උපද්දවොති වුච්චති, තෙන උපද්දුතා. **අභිපත්ථනාති** අධිමත්තපත්ථනා. **බ්‍රහ්මචාරිඅභිපත්ථනෙනාති** බ්‍රහ්මචාරීනං අධිමත්තපත්ථනාසඞ්ඛාතෙන චතුපච්චයභාවෙන. අට්ඨමං.

9. ඣානාභිඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

152. නවමෙ **යාවදෙව ආකඞ්ඛාමීති** යාවදෙව ඉච්ඡාමි. යානි පන ඉතො පරං **විවිච්චෙව කාමෙහීති**ආදිනා නයෙන චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, **සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමාති**ආදිනා නයෙන චතස්සො අරූපසමාපත්තියො, **සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධන්ති** එවං නිරොධසමාපත්ති, **අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධන්ති**ආදිනා නයෙන පඤ්ච ලොකිකාභිඤ්ඤා ච වුත්තා. තත්ථ යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං අනුපදවණ්ණනාය චෙව භාවනාවිධානෙන ච සද්ධිං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.69) විත්ථාරිතමෙව. ඡළභිඤ්ඤාය පන **ආසවානං ඛයාති** ආසවානං ඛයෙන. **අනාසවන්ති** ආසවානං අපච්චයභූතං. **චෙතොවිමුත්තින්ති** අරහත්තඵලසමාධිං. **පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති** අරහත්තඵලපඤ්ඤං. නවමං.

10. උපස්සයසුත්තවණ්ණනා

153. දසමෙ **ආයාම, භන්තෙති** කස්මා භික්ඛුනීඋපස්සයගමනං යාචති? න ලාභසක්කාරහෙතු, කම්මට්ඨානත්ථිකා පනෙත්ථ භික්ඛුනියො අත්ථි, තා උස්සුක්කාපෙත්වා කම්මට්ඨානං කථාපෙස්සාමීති යාචති. නනු ච සො සයම්පි තෙපිටකො බහුස්සුතො, කිං සයං කථෙතුං න සක්කොතීති? නො න සක්කොති. බුද්ධපටිභාගස්ස පන සාවකස්ස කථං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති යාචති. **බහුකිච්චො ත්වං බහුකරණීයොති** කිං ථෙරො නවකම්මාදිපසුතො, යෙන නං එවමාහාති? නො, සත්ථරි පන පරිනිබ්බුතෙ චතස්සො පරිසා ආනන්දත්ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, ''භන්තෙ, ඉදානි කස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා චරථ, කස්ස පරිවෙණං සම්මජ්ජථ, කස්ස මුඛොදකං දෙථා''ති රොදන්ති පරිදෙවන්ති. ථෙරො ''අනිච්චා සඞ්ඛාරා, වුද්ධසරීරෙපි නිල්ලජ්ජොව මච්චුරාජා පහරි. එසා සඞ්ඛාරානං ධම්මතා, මා සොචිත්ථ, මා පරිදෙවිත්ථා''ති පරිසං සඤ්ඤාපෙති. ඉදමස්ස බහුකිච්චං. තං සන්ධාය ථෙරො එවමාහ. **සන්දස්සෙසීති** පටිපත්තිගුණං දස්සෙසි. **සමාදපෙසීති** ගණ්හාපෙසි. **සමුත්තෙජෙසීති** සමුස්සාහෙසි. **සම්පහංසෙසීති** පටිලද්ධගුණෙන මොදාපෙසි.

ථුල්ලතිස්සාති සරීරෙන ථූලා, නාමෙන තිස්සා. **වෙදෙහමුනිනොති** පණ්ඩිතමුනිනො. පණ්ඩිතො හි ඤාණසඞ්ඛාතෙන වෙදෙන ඊහති සබ්බකිච්චානි කරොති, තස්මා ''වෙදෙහො''ති වුච්චති. වෙදෙහො ච සො මුනි චාති, වෙදෙහමුනි. **ධම්මං භාසිතබ්බං මඤ්ඤතීති** තිපිටකධරස්ස ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස සම්මුඛෙ සයං අරඤ්ඤවාසී පංසුකූලිකො සමානො ''ධම්මකථිකො අහ''න්ති ධම්මං භාසිතබ්බං මඤ්ඤති. ඉදං කිං පන, කථං පනාති? අවජානමානා භණති. **අස්සොසීති** අඤ්ඤෙන ආගන්ත්වා ආරොචිතවසෙන අස්සොසි. **ආගමෙහි ත්වං, ආවුසොති** තිට්ඨ ත්වං, ආවුසො. **මා තෙ සඞ්ඝො උත්තරි උපපරික්ඛීති** මා භික්ඛුසඞ්ඝො අතිරෙකඔකාසෙ තං උපපරික්ඛීති. ඉදං වුත්තං හොති – ''ආනන්දෙන බුද්ධපටිභාගො සාවකො වාරිතො, එකා භික්ඛුනී න වාරිතා, තාය සද්ධිං සන්ථවො වා සිනෙහො වා භවිස්සතී''ති මා තං සඞ්ඝො එවං අමඤ්ඤීති.

ඉදානි අත්තනො බුද්ධපටිභාගභාවං දීපෙන්තො **තං කිං මඤ්ඤසි, ආවුසොති**ආදිමාහ? **සත්තරතනන්ති** සත්තහත්ථප්පමාණං. **නාගන්ති** හත්ථිං. **අඩ්ඪට්ඨරතනං වාති** අඩ්ඪරතනෙන ඌනඅට්ඨරතනං, පුරිමපාදතො පට්ඨාය යාව කුම්භා විදත්ථාධිකසත්තහත්ථුබ්බෙධන්ති අත්ථො. **තාලපත්තිකායාති** තරුණතාලපණ්ණෙන. **චවිත්ථාති** චුතා, න මතා වා නට්ඨා වා, බුද්ධපටිභාගස්ස පන සාවකස්ස උපවාදං වත්වා මහාකස්සපත්ථෙරෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි සීහනාදං නදන්තෙ තස්සා කාසාවානි කණ්ටකසාඛා විය කච්ඡුසාඛා විය ච සරීරං බාධිතුං ආරද්ධානි, තානි හාරෙත්වා සෙතකානි නිවත්ථක්ඛණෙයෙවස්සා චිත්තස්සාදො උදපාදීති. දසමං.

11. චීවරසුත්තවණ්ණනා

154. එකාදසමෙ **දක්ඛිණාගිරිස්මින්ති** රාජගහං පරිවාරෙත්වා ඨිතස්ස ගිරිනො දක්ඛිණභාගෙ ජනපදො දක්ඛිණාගිරි නාම, තස්මිං චාරිකං චරතීති අත්ථො. චාරිකා ච නාම දුවිධා හොති තුරිතචාරිකා ච අතුරිතචාරිකා ච. තත්ථ යං එකච්චො එකං කාසාවං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා පත්තචීවරං අංසෙ ලග්ගෙත්වා ඡත්තං ආදාය සරීරතො සෙදෙහි පග්ඝරන්තෙහි දිවසෙන සත්තට්ඨයොජනානි ගච්ඡති, යං වා පන බුද්ධා කිඤ්චිදෙව බොධනෙය්‍යසත්තං දිස්වා යොජනසතම්පි යොජනසහස්සම්පි ඛණෙන ගච්ඡන්ති, එසා **තුරිතචාරිකා** නාම. දෙවසිකං පන ගාවුතං අඩ්ඪයොජනං තිගාවුතං යොජනන්ති එත්තකං අද්ධානං අජ්ජතනාය නිමන්තනං අධිවාසයතො ජනසඞ්ගහං කරොතො ගමනං, එසා **අතුරිතචාරිකා** නාම. අයං ඉධ අධිප්පෙතා.

නනු ච ථෙරො පඤ්චවීසති වස්සානි ඡායා විය දසබලස්ස පච්ඡතො පච්ඡතො ගච්ඡන්තොව අහොසි, ''කහං ආනන්දො''ති වචනස්ස ඔකාසමෙව න අදාසි, සො කිස්මිං කාලෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං චාරිකං චරිතුං ඔකාසං

ලභතීති? සත්ථු පරිනිබ්බානසංවච්ඡරෙ. පරිනිබ්බුතෙ කිර සත්ථරි මහාකස්සපත්ථෙරො සත්ථු පරිනිබ්බානෙ සන්නිපතිතස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මජ්ඣෙ නිසීදිත්වා ධම්මවිනයසඞ්ගායනත්ථං පඤ්චසතෙ භික්ඛූ උච්චිනිත්වා, ''ආවුසො, මයං රාජගහෙ වස්සං වසන්තා ධම්මවිනයං සඞ්ගායිස්සාම, තුම්හෙ පුරෙ වස්සූපනායිකාය අත්තනො පලිබොධං උච්ඡින්දිත්වා රාජගහෙ සන්නිපතථා''ති වත්වා අත්තනා රාජගහං ගතො. ආනන්දත්ථෙරොපි භගවතො පත්තචීවරං ආදාය මහාජනං සඤ්ඤාපෙන්තො සාවත්ථිං ගන්ත්වා තතො නික්ඛම්ම රාජගහං ගච්ඡන්තො දක්ඛිණාගිරිස්මිං චාරිකං චරි. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

යෙභුය්‍යෙන කුමාරභූතාති යෙ තෙ හීනායාවත්තා නාම, තෙ යෙභුය්‍යෙන කුමාරකා දහරා තරුණා එකවස්සිකද්වෙවස්සිකා භික්ඛූ චෙව අනුපසම්පන්නකුමාරකා ච. කස්මා පනෙතෙ පබ්බජිතා, කස්මා හීනායාවත්තාති? තෙසං කිර මාතාපිතරො චින්තෙසුං – ''ආනන්දත්ථෙරො සත්ථු විස්සාසිකො අට්ඨ වරෙ යාචිත්වා උපට්ඨහති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං සත්ථාරං ගහෙත්වා ගන්තුං සක්කොති, අම්හාකං දාරකෙ එතස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙම, සො සත්ථාරං ගහෙත්වා ආගමිස්සති, තස්මිං ආගතෙ මයං මහාසක්කාරං කාතුං ලභිස්සාමා''ති. ඉමිනා තාව කාරණෙන නෙසං ඤාතකා තෙ පබ්බාජෙසුං. සත්ථරි පන පරිනිබ්බුතෙ තෙසං සා පත්ථනා උපච්ඡින්නා, අථ තෙ එකදිවසෙනෙව උප්පබ්බාජෙසුං.

යථාභිරන්තන්ති යථාරුචියා යථාඅජ්ඣාසයෙන. **තිකභොජනං පඤ්ඤත්තන්**ති, ඉදං ''ගණභොජනෙ අඤ්ඤත්‍ර සමයා පාචිත්තිය''න්ති (පාචි. 211). ඉදං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි තිණ්ණං ජනානං අකප්පියනිමන්තනං සාදියිත්වා එකතො පටිග්ගණ්හන්තානම්පි අනාපත්ති, තස්මා ''තිකභොජන''න්ති වුත්තං.

දුම්මඞ්කූනං පුග්ගලානං නිග්ගහායාති දුස්සීලපුග්ගලානං නිග්ගණ්හනත්ථං. **පෙසලානං භික්ඛූනං ඵාසුවිහාරායා**ති දුම්මඞ්කූනං නිග්ගහෙනෙව පෙසලානං උපොසථපවාරණා වත්තන්ති, සමග්ගවාසො හොති, අයං තෙසං ඵාසුවිහාරො හොති, ඉමස්ස ඵාසුවිහාරස්ස අත්ථාය. **මා පාපිච්ඡා පක්ඛං නිස්සාය සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යුන්**ති යථා දෙවදත්තො සපරිසො කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තො පාපිච්ඡෙ නිස්සාය සඞ්ඝං භින්දි, එවං අඤ්ඤෙපි පාපිච්ඡා ගණබන්ධෙන කුලෙසු විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජමානා ගණං වඩ්ඪෙත්වා තං පක්ඛං නිස්සාය මා සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යුන්ති, ඉති ඉමිනා කාරණෙන පඤ්ඤත්තන්ති අත්ථො. **කුලානුද්දයතාය චා**ති භික්ඛුසඞ්ඝෙ උපොසථපවාරණං කත්වා සමග්ගවාසං වසන්තෙ මනුස්සා සලාකභත්තාදීනි දත්වා සග්ගපරායණා භවන්ති, ඉති ඉමාය කුලානුද්දයතාය ච පඤ්ඤත්තන්ති අත්ථො.

සස්සඝාතං මඤ්ඤෙ චරසීති සස්සං ඝාතෙන්තො විය ආහිණ්ඩසි. **කුලූපඝාතං මඤ්ඤෙ චරසී**ති කුලානි උපඝාතෙන්තො විය හනන්තො විය ආහිණ්ඩසි. **ඔලුජ්ජතී**ති විසෙසෙන පලුජ්ජති භිජ්ජති. **පලුජ්ජන්ති ඛො තෙ, ආවුසො, නවප්පායා**ති, ආවුසො, එතෙ තුය්හං පායෙන යෙභුය්‍යෙන නවකා එකවස්සිකදුවස්සිකා දහරා චෙව සාමණෙරා ච පලුජ්ජන්ති භිජ්ජන්ති. **න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී**ති අයං කුමාරකො අත්තනො පමාණං න ජානාතීති ථෙරං තජ්ජෙන්තො ආහ.

කුමාරකවාදා න මුච්චාමාති කුමාරකවාදතො න මුච්චාම . **තථා හි පන ත්වන්**ති ඉදමස්ස එවං වත්තබ්බතාය කාරණදස්සනත්ථං වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – යස්මා ත්වං ඉමෙහි නවෙහි භික්ඛූහි ඉන්ද්‍රියසංවරරහිතෙහි සද්ධිං විචරසි, තස්මා කුමාරකෙහි සද්ධිං විචරන්තො කුමාරකොති වත්තබ්බතං අරහසීති.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බො සමානොති ඉදං යස්මා ථෙරස්ස ඉමස්මිං සාසනෙ නෙව ආචරියො න උපජ්ඣායො පඤ්ඤායති, සයං කාසායානි ගහෙත්වා නික්ඛන්තො, තස්මා අනත්තමනතාය අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බතං ආරොපයමානා ආහ.

සහසාති එත්ථ රාගමොහචාරොපි සහසාචාරො, ඉදං පන දොසචාරවසෙන වුත්තං. **අප්පටිසඞ්ඛා**ති අප්පච්චවෙක්ඛිත්වා, ඉදානි අත්තනො පබ්බජ්ජං සොධෙන්තො **යත්වාහං, ආවුසො**තිආදිමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසිතුන්**ති ඨපෙත්වා භගවන්තං අඤ්ඤං මය්හං සත්ථාති එවං උද්දිසිතුං න ජානාමි. **සම්බාධො ඝරාවාසො**තිආදීසු සචෙපි සට්ඨිහත්ථෙ ඝරෙ යොජනසතන්තරෙපි වා ද්වෙ ජායම්පතිකා වසන්ති, තථාපි තෙසං සකිඤ්චනසපලිබොධට්ඨෙන ඝරාවාසො සම්බාධොයෙව. **රජාපථො**ති රාගරජාදීනං උට්ඨානට්ඨානන්ති මහාඅට්ඨකථායං වුත්තං. ''ආගමනපථො''තිපි වත්තුං වට්ටති. අලග්ගනට්ඨෙන අබ්භොකාසො වියාති **අබ්භොකාසො.** පබ්බජිතො හි කූටාගාරරතනමයපාසාදදෙවවිමානාදීසු පිහිතද්වාරවාතපානෙසු පටිච්ඡන්නෙසු වසන්තොපි නෙව ලග්ගති න සජ්ජති න බජ්ඣති, තෙන වුත්තං ''අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා''ති. අපිච **සම්බාධො ඝරාවාසො** කුසලකිරියාය ඔකාසාභාවතො **රජාපථො** අසංවුතසඞ්කාරට්ඨානං විය රජානං, කිලෙසරජානං සන්නිපාතට්ඨානතො, **අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා** කුසලකිරියාය යථා සුඛං ඔකාසසබ්භාවතො.

නයිදං සුකරං…පෙ…. පබ්බජෙය්‍යන්ති එත්ථ අයං සඞ්ඛෙපකථා – යදෙතං සික්ඛත්තයබ්‍රහ්මචරියං එකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිපුණ්ණං** චරිතබ්බං, එකදිවසම්පි ච කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා චරිමකචිත්තං පාපෙතබ්බතාය **එකන්තපරිසුද්ධං, සඞ්ඛලිඛිතං** ලිඛිතසඞ්ඛසදිසං ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාගං චරිතබ්බං, ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාවසතා අගාරමජ්ඣෙ වසන්තෙන එකන්තපරිපුණ්ණං…පෙ…. චරිතුං,

යංනූනාහං කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කසායරසපීතතාය කාසායානි බ්‍රහ්මචරියං චරන්තානං අනුච්ඡවිකානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා පරිදහිත්වා අගාරස්මා නික්ඛමිත්වා අනගාරියං පබ්බජ්ජෙය්‍යන්ති. එත්ථ ච යස්මා අගාරස්ස හිතං කසිවණිජ්ජාදිකම්මං **අගාරියන්ති** වුච්චති, තං පබ්බජ්ජාය නත්ථි, තස්මා පබ්බජ්ජා අනගාරියාති ඤාතබ්බා, තං අනගාරියං. **පබ්බජෙය්‍යන්ති** පටිපජ්ජෙය්‍යං.

පටපිලොතිකානන්ති ජිණ්ණපිලොතිකානං තෙරසහත්ථොපි හි නවසාටකො දසානං ඡින්නකාලතො පට්ඨාය පිලොතිකාති වුච්චති. ඉති මහාරහානි වත්ථානි ඡින්දිත්වා කතං සඞ්ඝාටිං සන්ධාය ‘‘පටපිලොතිකානං සඞ්ඝාටි’’න්ති වුත්තං. **අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නොති** අඩ්ඪයොජනතො පට්ඨාය මග්ගො අද්ධානන්ති වුච්චති, තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො, දීඝමග්ගං පටිපන්නොති අත්ථො.

ඉදානි යථා එස පබ්බජිතො, යථා ච අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො, ඉමස්සත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං අභිනීහාරතො පට්ඨාය අනුපුබ්බිකථා කථෙතබ්බා – අතීතෙ කිර කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ පදුමුත්තරො නාම සත්ථා උදපාදි, තස්මිං හංසවතීනගරං උපනිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ වෙදෙහො නාම කුටුම්බිකො අසීතිකොටිධනවිභවො පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය ගන්ධපුප්ඵාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි. තස්මිං ඛණෙ සත්ථා මහානිසභත්ථෙරං නාම තතියසාවකං ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං යදිදං නිසභො’’ති එතදග්ගෙ ඨපෙසි. උපාසකො තං සුත්වා පසන්නො ධම්මකථාවසානෙ මහාජනෙ උට්ඨාය ගතෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා’’ති ආහ. මහා ඛො, උපාසක, භික්ඛුසඞ්ඝොති. කිත්තකො භගවාති. අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සන්ති. භන්තෙ, එකං සාමණෙරම්පි විහාරෙ අසෙසෙත්වා භික්ඛං අධිවාසෙථාති. සත්ථා අධිවාසෙසි. උපාසකො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා මහාදානං සජ්ජෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථු කාලං ආරොචාපෙසි. සත්ථා පත්තචීවරමාදාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපාසකස්ස ඝරං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නො දක්ඛිණොදකාවසානෙ යාගුභත්තාදීනි සම්පටිච්ඡන්තො භත්තවිස්සග්ගං අකාසි. උපාසකොපි සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි.

තස්මිං අන්තරෙ මහානිසභත්ථෙරො පිණ්ඩාය චරන්තො තමෙව වීථිං පටිපජ්ජි. උපාසකො දිස්වා උට්ඨාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘පත්තං, භන්තෙ, නො දෙථා’’ති ආහ. ථෙරො පත්තං අදාසි. භන්තෙ, ඉධෙව පවිසථ, සත්ථාපි ගෙහෙ නිසින්නොති. න වට්ටිස්සති උපාසකාති. උපාසකො ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා නීහරිත්වා අදාසි. තතො ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එවමාහ – ‘‘භන්තෙ, මහානිසභත්ථෙරො ‘සත්ථා ගෙහෙ නිසින්නො’ති වුත්තෙපි පවිසිතුං න ඉච්ඡි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස තුම්හාකං ගුණෙහි අතිරෙකො ගුණො’’ති. බුද්ධානඤ්ච වණ්ණමච්ඡෙරං නාම නත්ථි. අථ සත්ථා එවමාහ – ‘‘උපාසක, මයං භික්ඛං ආගමයමානා ගෙහෙ නිසීදාම, සො භික්ඛු න එවං නිසීදිත්වා භික්ඛං උදික්ඛති. මයං ගාමන්තසෙනාසනෙ වසාම, සො අරඤ්ඤස්මිංයෙව වසති. මයං ඡන්නෙ වසාම, සො අබ්භොකාසම්හියෙව වසති. ඉති තස්ස අයඤ්ච අයඤ්ච ගුණො’’ති මහාසමුද්දං පූරයමානොව කථෙසි. උපාසකො පකතියාපි ජලමානදීපො තෙලෙන ආසිත්තො විය සුට්ඨුතරං පසන්නො හුත්වා චින්තෙසි – ‘‘කිං මය්හං අඤ්ඤාය සම්පත්තියා, අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ ධුතවාදානං අග්ගභාවත්ථාය පත්ථනං කරිස්සාමී’’ති?

සො පුනපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසානි දානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්සස්ස තිචීවරානි දත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා එවමාහ – ‘‘යං මෙ, භන්තෙ, සත්ත දිවසානි දානං දෙන්තස්ස මෙත්තං කායකම්මං මෙත්තං වචීකම්මං මෙත්තං මනොකම්මං, ඉමිනාහං න අඤ්ඤං දෙවසම්පත්තිං වා සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං වා පත්ථෙමි, ඉදං පන මෙ කම්මං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ මහානිසභත්ථෙරෙන පත්තට්ඨානන්තරං පාපුණනත්ථාය තෙරසධුතඞ්ගධරානං අග්ගභාවස්ස පච්චයො හොතූ’’ති. සත්ථා ‘‘මහන්තං ඨානං ඉමිනා පත්ථිතං, සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො’’ති ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ආහ – ‘‘මනාපං තෙ ඨානං පත්ථිතං, අනාගතෙ සතසහස්සකප්පමත්ථකෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස ත්වං තතියසාවකො මහාකස්සපත්ථෙරො නාම භවිස්සසී’’ති. තං සුත්වා උපාසකො ‘‘බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථී’’ති පුනදිවසෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං අමඤ්ඤිත්ථ. සො යාවතායුකං සීලං රක්ඛිත්වා තත්ථ කාලඞ්කතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවන්තො ඉතො එකනවුතිකප්පෙ විපස්සිම්හි සම්මාසම්බුද්ධෙ බන්ධුමතීනගරං නිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ දෙවලොකා චවිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිජිණ්ණෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්මිඤ්ච කාලෙ ‘‘විපස්සී භගවා සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ ධම්මං කථෙතී’’ති මහන්තං කොලාහලං හොති. සකලජම්බුදීපෙ දෙවතා ‘‘සත්ථා ධම්මං කථෙස්සතී’’ති ආරොචෙන්ති, බ්‍රාහ්මණො තං සාසනං අස්සොසි. තස්ස ච නිවාසනසාටකො එකො හොති, තථා බ්‍රාහ්මණියා, පාරුපනං පන ද්වින්නම්පි එකමෙව. සකලනගරෙ ‘‘එකසාටකබ්‍රාහ්මණො’’ති පඤ්ඤායති. බ්‍රාහ්මණානං කෙනචිදෙව කිච්චෙන සන්නිපාතෙ සති බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා සයං ගච්ඡති , බ්‍රාහ්මණීනං සන්නිපාතෙ සති සයං ගෙහෙ තිට්ඨති, බ්‍රාහ්මණී තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. තස්මිං පන දිවසෙ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති, කිං රත්තිං ධම්මස්සවනං සුණිස්සසි දිවා’’ති? ‘‘මයං මාතුගාමජාතිකා නාම රත්තිං සොතුං න සක්කොම, දිවා සොස්සාමී’’ති බ්‍රාහ්මණං ගෙහෙ ඨපෙත්වා වත්ථං පාරුපිත්වා උපාසිකාහි සද්ධිං දිවා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නා ධම්මං සුත්වා උපාසිකාහියෙව සද්ධිං ආගමාසි. අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා වත්ථං පාරුපිත්වා විහාරං ගතො.

තස්මිං ච සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ සන්නිසින්නො චිත්තබීජනිං ආදාය ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය සිනෙරුං මත්ථං කත්වා සාගරං නිම්මථෙන්තො විය ධම්මකථං කථෙති. බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසන්තෙ නිසින්නස්ස ධම්මං සුණන්තස්ස පඨමයාමස්මිංයෙව සකලසරීරං පූරයමානා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජි. සො පාරුතවත්ථං සඞ්ඝරිත්වා "දසබලස්ස දස්සාමී"ති චින්තෙසි. අථස්ස ආදීනවසහස්සං දස්සයමානං මච්ඡෙරං උප්පජ්ජි, සො "බ්‍රාහ්මණියා ච මය්හඤ්ච එකමෙව වත්ථං, අඤ්ඤං කිඤ්චි පාරුපනං නත්ථි, අපාරුපිත්වා ච නාම බහි චරිතුං න සක්කා"ති සබ්බථාපි අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස නික්ඛන්තෙ පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි, සො තථෙව ච චින්තෙත්වා තථෙව අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ නික්ඛන්තෙ පච්ඡිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි, සො "තරණං වා හොතු මරණං වා, පච්ඡාපි ජානිස්සාමී"ති වත්ථං සඞ්ඝරිත්වා සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙසි. තතො වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන තික්ඛත්තුං අප්ඵොටෙත්වා "ජිතං මෙ ජිතං මෙ"ති තයො වාරෙ නදි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ බන්ධුමරාජා ධම්මාසනස්ස පච්ඡතො අන්තොසාණියං නිසින්නො ධම්මං සුණාති. රඤ්ඤො ච නාම "ජිතං මෙ"ති සද්දො අමනාපො හොති. සො පුරිසං පෙසෙසි "ගච්ඡ එතං පුච්ඡ කිං වදෙසී"ති? සො තෙන ගන්ත්වා පුච්ඡිතො ආහ – "අවසෙසා හත්ථියානාදීනි ආරුය්හ අසිචම්මාදීනි ගහෙත්වා පරසෙනං ජිනන්ති, න තං අච්ඡරියං, අහං පන පච්ඡතො ආගච්ඡන්තස්ස කූටගොණස්ස මුග්ගරෙන සීසං භින්දිත්වා තං පලාපෙන්තො විය මච්ඡෙරචිත්තං මද්දිත්වා පාරුතවත්ථං දසබලස්ස අදාසිං, තං මෙ මච්ඡරියං ජිත"න්ති ආහ. පුරිසො ගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ආහ – "අම්හෙ භණෙ දසබලස්ස අනුරූපං න ජානිම්හා, බ්‍රාහ්මණො පන ජානී"ති වත්ථයුගම්පි පෙසෙසි. තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – "අයං මය්හං තුණ්හී නිසින්නස්ස පඨමං කිඤ්චි අදත්වා සත්ථු ගුණෙ කථෙන්තස්ස අදාසි, සත්ථු ගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නෙන මය්හං කො අත්ථො"ති තම්පි වත්ථයුගං දසබලස්සෙව අදාසි. රාජා "කිං බ්‍රාහ්මණෙන කත"න්ති? පුච්ඡිත්වා, "තම්පි තෙන වත්ථයුගං තථාගතස්සෙව දින්න"න්ති සුත්වා අඤ්ඤානි ද්වෙ වත්ථයුගානි පෙසෙසි. සො තානිපි අදාසි. රාජා අඤ්ඤානිපි චත්තාරීති එවං යාව ද්වත්තිංස වත්ථයුගානි පෙසෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො "ඉදං වඩ්ඪෙත්වා ගහණං විය හොතී"ති අත්තනො අත්ථාය එකං බ්‍රාහ්මණියා අත්ථාය එකන්ති ද්වෙ වත්ථයුගානි ගහෙත්වා තිංස යුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. තතො පට්ඨාය ච සත්ථු විස්සාසිකො ජාතො.

අථ නං රාජා එකදිවසං සීතසමයෙ සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තං දිස්වා සතසහස්සග්ඝනිකං අත්තනො පාරුතං රත්තකම්බලං දත්වා ආහ – "ඉතො පට්ඨාය ඉදං පාරුපිත්වා ධම්මං සුණාහී"ති. සො "කිං මෙ ඉමිනා කම්බලෙන ඉමස්මිං පූතිකායෙ උපනීතෙනා"ති? චින්තෙත්වා, අන්තොගන්ධකුටියං තථාගතමඤ්චස්ස උපරි විතානං කත්වා අගමාසි. අථ එකදිවසං රාජා පාතොව විහාරං ගන්ත්වා අන්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො කම්බලං පටිහඤ්ඤන්ති, කම්බලො අතිවිය විරොචති. රාජා උද්ධං ඔලොකෙන්තො සඤ්ජානිත්වා ආහ – "භන්තෙ, අම්හාකං එස කම්බලො, අම්හෙහි එකසාටකබ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො"ති. තුම්හෙහි, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො පූජිතො, බ්‍රාහ්මණෙන අහං පූජිතොති. රාජා "බ්‍රාහ්මණො යුත්තකං අඤ්ඤාසි, න මය"න්ති පසීදිත්වා යං මනුස්සානං උපකාරභූතං, තං සබ්බං අට්ඨට්ඨකං කත්වා සබ්බට්ඨකං නාම දානං දත්වා පුරොහිතට්ඨානෙ ඨපෙසි. සොපි "අට්ඨට්ඨකං නාම චතුසට්ඨි හොතී"ති චතුසට්ඨි සලාකභත්තානි උපනිබන්ධාපෙත්වා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො චුතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

පුන තතො චුතො ඉමස්මිං කප්පෙ කොණාගමනස්ස ච භගවතො කස්සපදසබලස්ස චාති ද්වින්නං බුද්ධානං අන්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්බියඝරෙ නිබ්බත්තො, සො වුද්ධිමන්වාය ඝරාවාසං වසන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ජඞ්ඝවිහාරං චරති. තස්මිඤ්ච සමයෙ පච්චෙකබුද්ධො නදීතීරෙ චීවරකම්මං කරොන්තො අනුවාතෙ අප්පහොන්තෙ සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙතුං ආරද්ධො. සො දිස්වා, "කස්මා, භන්තෙ, සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙථා"ති? ආහ. අනුවාතො නප්පහොතීති. "ඉමිනා, භන්තෙ, කරොථා"ති සාටකං දත්වා, "නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කෙනචි පරිහානි මා හොතූ"ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. ඝරෙපිස්ස භගිනියා සද්ධිං භරියාය කලහං කරොන්තියා පච්චෙකබුද්ධො පිණ්ඩාය පාවිසි.

අථස්ස භගිනී පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තස්ස භරියං සන්ධාය "එවරූපං බාලං යොජනසතෙන පරිවජ්ජෙය්‍යා"න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සා ගෙහද්වාරෙ ඨිතා තං සුත්වා, "ඉමාය දින්නං භත්තං එස මා භුඤ්ජතූ"ති පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලස්ස පූරෙත්වා අදාසි. ඉතරා දිස්වා, "බාලෙ මං තාව අක්කොස වා පහර වා. එවරූපස්ස පන ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිස්ස පත්තතො භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලං දාතුං න යුත්ත"න්ති ආහ. අථස්ස භරියාය පටිසඞ්ඛානං උප්පජ්ජි. සා "තිට්ඨථ, භන්තෙ"ති කලලං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ගන්ධචුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා පවරස්ස චතුමධුරස්ස පූරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා, "යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං හොතූ"ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො අනුමොදිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි. තෙපි ජායම්පතිකා යාවතායුකං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා පුන තතො චවිත්වා උපාසකො බාරාණසියං අසීතිකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉතරා තාදිසස්සෙව ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තස්ස වුද්ධිප්පත්තස්ස තමෙව සෙට්ඨිධීතරං ආනයිංසු. තස්සා පුබ්බෙ අදින්නවිපාකස්ස තස්ස කම්මස්ස ආනුභාවෙන පතිකුලං පවිට්ඨමත්තාය උම්මාරබ්භන්තරෙ සකලසරීරං උග්ඝාටිතවච්චකුටි විය දුග්ගන්ධං ජාතං. සෙට්ඨිකුමාරො "කස්සායං ගන්ධො"ති පුච්ඡිත්වා "සෙට්ඨිකඤ්ඤායා"ති සුත්වා "නීහරථ නීහරථා"ති ආභතනියාමෙනෙව කුලඝරං පෙසෙසි. සා එතෙනෙව නීහාරෙන සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තිතා චින්තෙසි – "අහං සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තා. කිං මෙ ජීවිතෙනා"ති? අත්තනො ආභරණභණ්ඩං භඤ්ජාපෙත්වා සුවණ්ණිට්ඨකං

කාරෙසි රතනායතං විදත්ථිවිත්ථතං චතුරඞ්ගුලුබ්බෙධං. තතො හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං ගහෙත්වා අට්ඨ උප්පලහත්ථකෙ ආදාය කස්සපදසබලස්ස චෙතියකරණට්ඨානං ගතා. තස්මිඤ්ච ඛණෙ එකා ඉට්ඨකපන්ති පරික්ඛිපිත්වා ආගච්ඡමානා ඝටනිට්ඨකාය ඌනා හොති. සෙට්ඨිධීතා වඩ්ඪකිං ආහ – ''ඉමං ඉට්ඨකං එත්ථ ඨපෙථා''ති. අම්ම, භද්දකෙ කාලෙ ආගතාසි, සයමෙව ඨපෙහීති. සා ආරුය්හ තෙලෙන හරිතාලමනොසිලං යොජෙත්වා තෙන බන්ධනෙන ඉට්ඨකං පතිට්ඨපෙත්වා උපරි අට්ඨහි උප්පලහත්ථකෙහි පූජං කත්වා වන්දිත්වා, ''නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කායතො චන්දනගන්ධො වායතු, මුඛතො උප්පලගන්ධො''ති පත්ථනං කත්වා, චෙතියං වන්දිත්වා, පදක්ඛිණං කත්වා අගමාසි.

අථ තස්මිංයෙව ඛණෙ යස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස පඨමං ගෙහං නීතා, තස්ස තං ආරබ්භ සති උදපාදි . නගරෙපි නක්ඛත්තං සංඝුට්ඨං හොති. සො උපට්ඨාකෙ ආහ – ''තදා ඉධ ආනීතා සෙට්ඨිධීතා අත්ථි, කහං සා''ති? ''කුලගෙහෙ සාමී''ති. ''ආනෙථ නං, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා''ති. තෙ ගන්ත්වා, තං වන්දිත්වා ඨිතා ''කිං, තාතා, ආගතත්ථා''ති? තාය පුට්ඨා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. ''තාතා, මයා ආභරණභණ්ඩෙන චෙතියං පූජිතං, ආභරණං මෙ නත්ථී''ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස ආරොචෙසුං. ''ආනෙථ නං, පිළන්ධනං ලභිස්සාමා''ති. තෙ ආනයිංසු. තස්සා සහ ඝරප්පවෙසෙන සකලගෙහං චන්දනගන්ධඤ්චෙව නීලුප්පලගන්ධඤ්ච වායි.

සෙට්ඨිපුත්තො තං පුච්ඡි – ''පඨමං තව සරීරතො දුග්ගන්ධො වායි, ඉදානි පන තෙ සරීරතො චන්දනගන්ධො, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. කිං එත''න්ති? සා ආදිතො පට්ඨාය අත්තනො කතකම්මං ආරොචෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො ''නිය්‍යානිකං වත බුද්ධානං සාසන''න්ති පසීදිත්වා යොජනිකං සුවණ්ණචෙතියං කම්බලකඤ්චුකෙන පරික්ඛිපිත්වා තත්ථ තත්ථ රථචක්කප්පමාණෙහි සුවණ්ණපදුමෙහි අලඞ්කරි. තෙසං ද්වාදසහත්ථා ඔලම්බකා හොන්ති. සො තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිතො යොජනමත්තෙ ඨානෙ අඤ්ඤතරස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බත්ති. සෙට්ඨිකඤ්ඤා දෙවලොකතො චවිත්වා රාජකුලෙ ජෙට්ඨධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති.

තෙසු වයප්පත්තෙසු කුමාරස්ස වසනගාමෙ නක්ඛත්තං සංඝුට්ඨං, සො මාතරං ආහ – ''සාටකං මෙ අම්ම දෙහි, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී''ති. සා ධොතවත්ථං නීහරිත්වා අදාසි. ''අම්ම ථූලං ඉද''න්ති. අඤ්ඤං නීහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අඤ්ඤං නීහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අථ නං මාතා ආහ – ''තාත, යාදිසෙ ගෙහෙ මයං ජාතා, නත්ථි නො ඉතො සුඛුමතරස්ස පටිලාභාය පුඤ්ඤ''න්ති. ''ලභනට්ඨානං ගච්ඡාමි අම්මා''ති. ''පුත්ත අහං අජ්ජෙව තුය්හං බාරාණසිනගරෙ රජ්ජපටිලාභම්පි ඉච්ඡාමී''ති. සො මාතරං වන්දිත්වා ආහ – ''ගච්ඡාමි අම්මා''ති. ''ගච්ඡ, තාතා''ති. එවං කිරස්සා චිත්තං අහොසි – ''කහං ගමිස්සති, ඉධ වා එත්ථ වා ගෙහෙ නිසීදිස්සතී''ති? සො පන පුඤ්ඤනියාමෙන නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා උය්‍යානෙ මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ සසීසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි. සො ච බාරාණසිරඤ්ඤො කාලඞ්කතස්ස සත්තමො දිවසො හොති.

අමච්චා රඤ්ඤො සරීරකිච්චං කත්වා රාජඞ්ගණෙ නිසීදිත්වා මන්තයිංසු – ''රඤ්ඤො එකා ධීතාව අත්ථි, පුත්තො නත්ථි. අරාජකං රජ්ජං න තිට්ඨති. කො රාජා හොතී''ති මන්තෙත්වා, ''ත්වං හොහි, ත්වං හොහී''ති. පුරොහිතො ආහ – ''බහුං ඔලොකෙතුං න වට්ටති, ඵුස්සරථං විස්සජ්ජෙමා''ති. තෙ කුමුදවණ්ණෙ චත්තාරො සින්ධවෙ යොජෙත්වා, පඤ්චවිධං රාජකකුධභණ්ඩං සෙතච්ඡත්තඤ්ච රථස්මිංයෙව ඨපෙත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡතො තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසුං. රථො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උය්‍යානාභිමුඛො අහොසි, ''පරිචයෙන උය්‍යානාභිමුඛො ගච්ඡති, නිවත්තෙමා''ති කෙචි ආහංසු. පුරොහිතො ''මා නිවත්තයිත්ථා''ති ආහ. රථො කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි. පුරොහිතො පාරුපනකණ්ණං අපනෙත්වා පාදතලානි ඔලොකෙන්තො ''තිට්ඨතු අයං දීපො, ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු දීපෙසු එස රජ්ජං කාතුං යුත්තො''ති වත්වා, ''පුනපි තූරියානි පග්ගණ්හාථ පුනපි පග්ගණ්හාථා''ති තික්ඛත්තුං තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසි.

අථ කුමාරො මුඛං විවරිත්වා ඔලොකෙත්වා, ''කෙන කම්මෙන ආගතත්ථා''ති? ආහ. ''දෙව, තුම්හාකං රජ්ජං පාපුණාතී''ති. ''රාජා කහ''න්ති. ''දෙවත්තං ගතො සාමී''ති. ''කති දිවසා අතික්කන්තා''ති? ''අජ්ජ සත්තමො දිවසො''ති. ''පුත්තො වා ධීතා වා නත්ථී''ති. ''ධීතා අත්ථි දෙව, පුත්තො නත්ථී''ති. ''තෙන හි කරිස්සාමි රජ්ජ''න්ති. තෙ තාවදෙව අභිසෙකමණ්ඩපං කත්වා රාජධීතරං සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා උය්‍යානං ආනෙත්වා කුමාරස්ස අභිසෙකං අකංසු.

අථස්ස කතාභිසෙකස්ස සතසහස්සග්ඝනිකං වත්ථං උපහරිංසු. සො ''කිමිදං, තාතා''ති? ආහ. ''නිවාසනවත්ථං දෙවා''ති. ''නනු, තාතා, ථූල''න්ති. ''මනුස්සානං පරිභොගවත්ථෙසු ඉතො සුඛුමතරං නත්ථි දෙවා''ති. ''තුම්හාකං රාජා එවරූපං නිවාසෙසී''ති? ''ආම, දෙවා''ති. ''න මඤ්ඤෙ පුඤ්ඤවා තුම්හාකං රාජා, සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරථ, ලභිස්සාම වත්ථ''න්ති. සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරිංසු. සො උට්ඨාය හත්ථෙ ධොවිත්වා, මුඛං වික්ඛාලෙත්වා, හත්ථෙන උදකං ආදාය, පුරත්ථිමදිසාය අබ්භුක්කිරි, ඝනපථවිං භින්දිත්වා අට්ඨ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. පුන උදකං ගහෙත්වා දක්ඛිණං පච්ඡිමං උත්තරන්ති එවං චතස්සො දිසා අබ්භුක්කිරි, සබ්බදිසාසු අට්ඨ අට්ඨ කත්වා ද්වත්තිංස කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. සො එකං දිබ්බදුස්සං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා ''නන්දරඤ්ඤො විජිතෙ සුත්තකන්තිකා ඉත්ථියො මා සුත්තං කන්තිංසූති එවං භෙරිං චාරාපෙථා''ති වත්වා, ඡත්තං උස්සාපෙත්වා, අලඞ්කතපටියත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං පවිසිත්වා, පාසාදං ආරුය්හ මහාසම්පත්තිං අනුභවි.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ එකදිවසං දෙවී රඤ්ඤො සම්පත්තිං දිස්වා, ‘‘අහො තපස්සී’’ති කාරුඤ්ඤාකාරං දස්සෙසි. ‘‘කිමිදං දෙවී’’ති? ච පුට්ඨා, ‘‘අතිමහතී, දෙව, සම්පත්ති, අතීතෙ බුද්ධානං සද්දහිත්වා කල්‍යාණං අකත්ථ, ඉදානි අනාගතස්ස පච්චයං කුසලං න කරොථා’’ති? ආහ. ‘‘කස්ස දස්සාමි? සීලවන්තො නත්ථී’’ති. ‘‘අසුඤ්ඤො, දෙව, ජම්බුදීපො අරහන්තෙහි, තුම්හෙ දානමෙව සජ්ජෙථ, අහං අරහන්තෙ ලච්ඡාමී’’ති ආහ. රාජා පුනදිවසෙ පාචීනද්වාරෙ දානං සජ්ජාපෙසි. දෙවී පාතොව උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය උපරිපාසාදෙ පුරත්ථාභිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා – ‘‘සචෙ එතිස්සා දිසාය අරහන්තො අත්ථි, ආගච්ඡන්තු අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හන්තූ’’ති ආහ. තස්සං දිසායං අරහන්තො නාහෙසුං. තං සක්කාරං කපණද්ධිකයාචකානං අදංසු.

පුනදිවසෙ දක්ඛිණද්වාරෙ දානං සජ්ජෙත්වා තථෙව අකාසි, පුනදිවසෙ පච්ඡිමද්වාරෙ. උත්තරද්වාරෙ සජ්ජිතදිවසෙ පන දෙවියා තථෙව නිමන්තෙන්තියා හිමවන්තෙ වසන්තානං පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං ජෙට්ඨකො මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො භාතිකෙ ආමන්තෙසි ‘‘මාරිසා, නන්දරාජා තුම්හෙ නිමන්තෙති, අධිවාසෙථ තස්සා’’ති. තෙ අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා ආකාසෙන ආගන්ත්වා උත්තරද්වාරෙ ඔතරිංසු. මනුස්සා ගන්ත්වා ‘‘පඤ්චසතා, දෙව, පච්චෙකබුද්ධා ආගතා’’ති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සද්ධිං දෙවියා ගන්ත්වා වන්දිත්වා පත්තං ගහෙත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ පාසාදං ආරොපෙත්වා තෙසං දානං දත්වා භත්තකිච්චාවසානෙ රාජා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස, දෙවී සඞ්ඝනවකස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා, ‘‘අය්‍යා පච්චයෙහි න කිලමිස්සන්ති, මයං පුඤ්ඤෙන න හායිස්සාම, අම්හාකං යාවජීවං ඉධ නිවාසාය පටිඤ්ඤං දෙථා’’ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා උය්‍යානෙ පඤ්ච පණ්ණසාලාසතානි පඤ්ච චඞ්කමනසතානීති සබ්බාකාරෙන නිවාසට්ඨානං සම්පාදෙත්වා තත්ථ වසාපෙසුං.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. ‘‘අහං පච්චන්තං වූපසමෙතුං ගච්ඡාමි, ත්වං පච්චෙකබුද්ධෙසු මා පමජ්ජී’’ති දෙවිං ඔවදිත්වා ගතො. තස්මිං අනාගතෙයෙව පච්චෙකබුද්ධානං ආයුසඞ්ඛාරා ඛීණා. මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො තියාමරත්තිං ඣානකීළං කීළිත්වා අරුණුග්ගමනෙ ආලම්බනඵලකං ආලම්බිත්වා ඨිතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි, එතෙනුපායෙන සෙසාපීති සබ්බෙපි පරිනිබ්බුතා. පුනදිවසෙ දෙවී පච්චෙකබුද්ධානං නිසීදනට්ඨානං හරිතූපලිත්තං කාරෙත්වා පුප්ඵානි විකිරිත්වා ධූපං දත්වා තෙසං ආගමනං ඔලොකයන්තී නිසින්නා ආගමනං අපස්සන්තී පුරිසං පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡ, තාත, ජානාහි, කිං අය්‍යානං කිඤ්චි අඵාසුක’’න්ති? සො ගන්ත්වා මහාපදුමස්ස පණ්ණසාලාය ද්වාරං විවරිත්වා තත්ථ අපස්සන්තො චඞ්කමනං ගන්ත්වා ආලම්බනඵලකං නිස්සාය ඨිතං දිස්වා වන්දිත්වා, ‘‘කාලො, භන්තෙ’’ති ආහ. පරිනිබ්බුතසරීරං කිං කථෙස්සති? සො ‘‘නිද්දායති මඤ්ඤෙ’’ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාදෙ හත්ථෙන පරාමසි. පාදානං සීතලතාය චෙව ථද්ධතාය ච පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා දුතියස්ස සන්තිකං අගමාසි, එවං තතියස්සාති සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා රාජකුලං ගතො. ‘‘කහං, තාත, පච්චෙකබුද්ධා’’ති? පුට්ඨො ‘‘පරිනිබ්බුතා, දෙවී’’ති ආහ. දෙවී කන්දන්තී රොදන්තී නික්ඛමිත්වා නාගරෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සාධුකීළිතං කාරෙත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සරීරකිච්චං කත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො පච්චුග්ගමනං ආගතං දෙවිං පුච්ඡි ‘‘කිං, භද්දෙ, පච්චෙකබුද්ධෙසු නප්පමජ්ජි, නිරොගා අය්‍යා’’ති? ‘‘පරිනිබ්බුතා දෙවා’’ති. රාජා චින්තෙසි – ‘‘එවරූපානම්පි පණ්ඩිතානං මරණං උප්පජ්ජති, අම්හාකං කුතො මොක්ඛො’’ති? සො නගරං අගන්ත්වා උය්‍යානමෙව පවිසිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා තස්ස රජ්ජං පටියාදෙත්වා සයං සමණකපබ්බජ්ජං පබ්බජි, දෙවීපි ‘‘ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ අහං කිං කරිස්සාමී’’ති? තත්ථෙව උය්‍යානෙ පබ්බජිතා. ද්වෙපි ඣානං භාවෙත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිංසු.

තෙසු තත්ථෙව වසන්තෙසු අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං පාවිසි. අයං පිප්පලිමාණවො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථබ්‍රාහ්මණගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො, අයං භද්දා කාපිලානී මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ කොසියගොත්තබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තා. තෙසං ඛො අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානානං පිප්පලිමාණවස්ස වීසතිමෙ වස්සෙ භද්දාය සොළසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ මාතාපිතරො පුත්තං ඔලොකෙත්වා, ‘‘තාත, ත්වං වයප්පත්තො, කුලවංසො නාම පතිට්ඨපෙතබ්බො’’ති අතිවිය නිප්පීළයිංසු. මාණවො ආහ – ‘‘මය්හං සොතපථෙ එවරූපං කථං මා කථෙථ. අහං යාව තුම්හෙ ධරථ, තාව පටිජග්ගිස්සාමි, තුම්හාකං පච්ඡතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති. තෙ කතිපාහං අතික්කමිත්වා පුන කථයිංසු, සොපි තථෙව පටික්ඛිපි. පුන කථයිංසු, පුනපි පටික්ඛිපි. තතො පට්ඨාය මාතා නිරන්තරං කථෙතියෙව.

මාණවො ‘‘මම මාතරං සඤ්ඤාපෙස්සාමී’’ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා සුවණ්ණකාරෙහි එකං ඉත්ථිරූපං කාරාපෙත්වා තස්ස මජ්ජනඝට්ටනාදිකම්මපරියොසානෙ තං රත්තවත්ථං නිවාසාපෙත්වා වණ්ණසම්පන්නෙහි පුප්ඵෙහි චෙව නානාඅලඞ්කාරෙහි ච අලඞ්කාරාපෙත්වා මාතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ – ‘‘අම්ම එවරූපං ආරම්මණං ලභන්තො ගෙහෙ වසාමි, අලභන්තො න වසාමී’’ති. පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණී චින්තෙසි – ‘‘මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා දින්නදානො කතාභිනීහාරො, පුඤ්ඤං කරොන්තො න එකකොව අකාසි, අද්ධා එතෙන සහ කතපුඤ්ඤා සුවණ්ණරූපකපටිභාගා භවිස්සතී’’ති අට්ඨ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා, ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, යත්ථ අම්හාකං ජාතිගොත්තභොගෙහි සමානකුලෙ එවරූපං දාරිකං පස්සථ, ඉමමෙව සුවණ්ණරූපකං, පණ්ණාකාරං කත්වා දෙථා’’ති උය්‍යොජෙසි.

තෙ ‘‘අම්හාකං නාම එතං කම්ම’’න්ති නික්ඛමිත්වා, ‘‘කත්ථ ගමිස්සාමා’’ති? චින්තෙත්වා, ‘‘මද්දරට්ඨං නාම ඉත්ථාකරො, මද්දරට්ඨං ගමිස්සාමා’’ති මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං අගමිංසු. තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං න්හානතිත්ථෙ ඨපෙත්වා එකමන්තං නිසීදිංසු. අථ භද්දාය ධාතී භද්දං න්හාපෙත්වා අලඞ්කරිත්වා සිරිගබ්භෙ නිසීදාපෙත්වා න්හායිතුං ආගච්ඡන්තී තං රූපකං දිස්වා, ‘‘අය්යධීතා මෙ ඉධාගතා’’ති සඤ්ඤාය තජ්ජෙත්වා ‘‘දුබ්බිනීතෙ, කිං ත්වං ඉධාගතා’’ති? තලසත්තිකං උග්ගිරිත්වා, ‘‘ගච්ඡ සීඝ’’න්ති ගණ්ඩපස්සෙ පහරි. හත්ථො පාසාණෙ පටිහතො විය කම්පිත්ථ. සා පටික්කමිත්වා ‘‘එවං ථද්ධං නාම මහාගීවං දිස්වා, ‘අය්යධීතා මෙ’ති සඤ්ඤං උප්පාදෙසිං, අය්යධීතාය හි මෙ අයං නිවාසනපටිග්ගාහිකාපි අයුත්තා’’ති ආහ. අථ නං තෙ මනුස්සා පරිවාරෙත්වා ‘‘එවරූපා තෙ සාමිධීතා’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘කිං එසා, ඉමාය සතගුණෙන සහස්සගුණෙන මය්හං අය්යා අභිරූපතරා, ද්වාදසහත්ථෙ ගබ්භෙ නිසින්නාය පදීපකිච්චං නත්ථි, සරීරොභාසෙනෙව තමං විධමතී’’ති. ‘‘තෙන හි ආගච්ඡා’’ති තං ඛුජ්ජං ගහෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා කොසියගොත්තස්ස ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ආගමනං නිවෙදයිංසු.

බ්‍රාහ්මණො පටිසන්ථාරං කත්වා, ‘‘කුතො ආගතත්ථා’’ති? පුච්ඡි. ‘‘මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස ඝරතො’’ති. ‘‘කිං කාරණා ආගතා’’ති. ‘‘ඉමිනා නාම කාරණෙනා’’ති. ‘‘කල්‍යාණං, තාතා, සමජාතිගොත්තවිභවො අම්හාකං බ්‍රාහ්මණො, දස්සාමි දාරික’’න්ති පණ්ණාකාරං ගණ්හි. තෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සාසනං පහිණිංසු – ‘‘ලද්ධා දාරිකා, කත්තබ්බං කරොථා’’ති. තං සාසනං සුත්වා පිප්පලිමාණවස්ස ආරොචයිංසු – ‘‘ලද්ධා කිර දාරිකා’’ති. මාණවො ‘‘අහං න ලභිස්සාමීති චින්තෙසිං, ඉමෙ ලද්ධාති ච වදන්ති, අනත්ථිකො හුත්වා පණ්ණං පෙසිස්සාමී’’ති රහොගතො පණ්ණං ලිඛි, ‘‘භද්දා අත්තනො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං ඝරාවාසං ලභතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනී අහොසී’’ති. භද්දාපි ‘‘අසුකස්ස කිර මං දාතුකාමා’’ති සුත්වා රහොගතා පණ්ණං ලිඛි, ‘‘අය්යපුත්තො අත්තනො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං ඝරාවාසං ලභතු. අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසී’’ති. ද්වෙපි පණ්ණානි අන්තරාමග්ගෙ සමාගච්ඡිංසු. ‘‘ඉදං කස්ස පණ්ණ’’න්ති? පිප්පලිමාණවෙන භද්දාය පහිතන්ති. ‘‘ඉදං කස්ස පණ්ණ’’න්ති? භද්දාය පිප්පලිමාණවස්ස පහිතන්ති ච වුත්තෙ ද්වෙපි වාචෙත්වා, ‘‘පස්සථ දාරකානං කම්ම’’න්ති ඵාලෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙත්වා සමානපණ්ණං ලිඛිත්වා ඉතො ච එත්තො ච පෙසෙසුං. ඉති තෙසං අනිච්ඡමානානංයෙව සමාගමො අහොසි.

තංදිවසංයෙව ච මාණවොපි එකං පුප්ඵදාමං ගන්ථාපෙසි, භද්දාපි එකං ගන්ථාපෙසි. තානි ආසනමජ්ඣෙ ඨපෙත්වා භුත්තසායමාසා උභොපි ‘‘සයනං ආරුහිස්සාමා’’ති සමාගන්ත්වා මාණවො දක්ඛිණපස්සෙන සයනං ආරුහි. භද්දා වාමපස්සෙන ආරුහිත්වා ආහ – ‘‘යස්ස පස්සෙ පුප්ඵානි මිලායන්ති, තස්ස රාගචිත්තං උප්පන්නන්ති විජානිස්සාම, ඉමං පුප්ඵදාමං න අල්ලීයිතබ්බ’’න්ති. තෙ පන අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සරීරසම්ඵස්සභයෙන තියාමරත්තිං නිද්දං අනොක්කමන්තාව වීතිනාමෙන්ති, දිවා පන හසිතමත්තම්පි න හොති. තෙ ලොකාමිසෙන අසංසට්ඨා යාව මාතාපිතරො ධරන්ති, තාව කුටුම්බං අවිචාරෙත්වා තෙසු කාලඞ්කතෙසු විචාරයිංසු. මහතී මාණවස්ස සම්පත්ති, එකදිවසං සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා ඡඩ්ඩෙතබ්බං සුවණ්ණචුණ්ණමෙව මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තං ලද්ධුං වට්ටති. යන්තබද්ධානි සට්ඨි මහාතළාකානි, කම්මන්තො ද්වාදසයොජනිකො, අනුරාධපුරප්පමාණා චුද්දස දාසගාමා, චුද්දස හත්ථානීකා, චුද්දස අස්සානීකා, චුද්දස රථානීකා.

සො එකදිවසං අලඞ්කතං අස්සං ආරුය්හ මහාජනපරිවුතො කම්මන්තං ගන්ත්වා ඛෙත්තකොටියං ඨිතො නඞ්ගලෙහි භින්නට්ඨානතො කාකාදයො සකුණෙ ගණ්ඩුප්පාදකාදිපාණෙ උද්ධරිත්වා ඛාදන්තෙ දිස්වා, ‘‘තාතා, ඉමෙ කිං ඛාදන්තී’’ති පුච්ඡි? ‘‘ගණ්ඩුප්පාදකෙ අය්යා’’ති. ‘‘එතෙහි කතං පාපං කස්ස හොතී’’ති? ‘‘තුම්හාකං, අය්යා’’ති. සො චින්තෙසි – ‘‘සචෙ එතෙහි කතං පාපං මය්හං හොති, කිං මෙ කරිස්සති සත්තඅසීතිකොටිධනං? කිං ද්වාදසයොජනො කම්මන්තො, කිං යන්තබද්ධානි සට්ඨි මහාතළාකානි, කිං චුද්දස ගාමා? සබ්බමෙතං භද්දාය කාපිලානියා නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති.

භද්දාපි කාපිලානී තස්මිං ඛණෙ අබ්භන්තරවත්ථුම්හි තයො තිලකුම්භෙ පත්ථරාපෙත්වා ධාතීහි පරිවුතා නිසින්නා කාකෙ තිලපාණකෙ ඛාදමානෙ දිස්වා, ‘‘අම්මා කිං ඉමෙ ඛාදන්තී’’ති? පුච්ඡි. ‘‘පාණකෙ අය්යෙ’’ති. ‘‘අකුසලං කස්ස හොතී’’ති? ‘‘තුම්හාකං අය්යෙ’’ති. සා චින්තෙසි – ‘‘මය්හං චතුහත්ථවත්ථං නාළිකොදනමත්තඤ්ච ලද්ධුං වට්ටති, යදි ච පනෙතං එත්තකෙන ජනෙන කතං අකුසලං මය්හං හොති, භවසහස්සෙනපි වට්ටතො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා , අය්යපුත්තෙ ආගතමත්තෙයෙව සබ්බං තස්ස නිය්‍යාතෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී’’ති.

මාණවො ආගන්ත්වා න්හත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදි, අථස්ස චක්කවත්තිනො අනුච්ඡවිකං භොජනං සජ්ජයිංසු. ද්වෙපි භුඤ්ජිත්වා පරිජනෙ නික්ඛන්තෙ රහොගතා ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිංසු. තතො මාණවො භද්දං ආහ – ‘‘භද්දෙ, ත්වං ඉමං ඝරං ආගච්ඡන්තී කිත්තකං ධනං ආහරී’’ති? ‘‘පඤ්චපණ්ණාස සකටසහස්සානි අය්යා’’ති. ‘‘එතං සබ්බං, යා ච ඉමස්මිං ඝරෙ සත්තඅසීතිකොටියො, යන්තබද්ධා සට්ඨිතළාකාදිභෙදා සම්පත්ති අත්ථි, සබ්බං තුය්හංයෙව නිය්‍යාතෙමී’’ති. ‘‘තුම්හෙ පන අය්යා’’ති. ‘‘අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති. ‘‘අය්යා අහම්පි තුම්හාකංයෙව ආගමනං ඔලොකයමානා නිසින්නා, අහම්පි පබ්බජිස්සාමී’’ති. තෙසං ආදිත්තපණ්ණකුටි විය තයො භවා උපට්ඨහිංසු. තෙ ‘‘පබ්බජිස්සාමා’’ති වත්වා අන්තරාපණතො කසායරසපීතානි වත්ථානි මත්තිකාපත්තෙ ච ආහරාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ ඔහාරෙත්වා, ‘‘යෙ ලොකෙ අරහන්තො, තෙ උද්දිස්ස අම්හාකං පබ්බජ්ජා’’ති පබ්බජිත්වා ථවිකාසු පත්තෙ ඔසාපෙත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා පාසාදතො ඔතරිංසු. ගෙහෙ දාසෙසු ච කම්මකාරෙසු ච න කොචි සඤ්ජානි.

අථ නෙ බ්‍රාහ්මණගාමතො නික්ඛම්ම දාසගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ ආකප්පකුත්තවසෙන දාසගාමවාසිනො සඤ්ජානිංසු. තෙ රුදන්තා පාදෙසු නිපතිත්වා ''කිං අම්හෙ අනාථෙ කරොථ අයයා''ති? ආහංසු. ''මයං, භණෙ 'ආදිත්තපණ්ණසාලා විය තයො භවා'ති පබ්බජිම්හා, සචෙ තුම්හෙසු එකෙකං භුජිස්සං කරොම, වස්සසතම්පි නප්පහොති, තුම්හෙව තුම්හාකං සීසං ධොවිත්වා භුජිස්සා හුත්වා ජීවථා''ති වත්වා තෙසං රොදන්තානංයෙව පක්කමිංසු. ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තො නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො චින්තෙසි – ''අයං භද්දා කාපිලානී සකලජම්බුදීපග්ඝනිකා ඉත්ථී මය්හං පච්ඡතො ආගච්ඡති. ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං කොචිදෙව එවං චින්තෙයය 'ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, අනනුච්ඡවිකං කරොන්තී''ති. ''කොචි වා පන මනං පදූසෙත්වා අපායපූරකො භවෙයය. ඉමං පහාය මයා ගන්තුං වට්ටතී''ති චිත්තං උප්පාදෙසි.

සො පුරතො ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං දිස්වා තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. භද්දාපි ආගන්ත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ආහ – ''භද්දෙ, තාදිසිං ඉත්ථිං මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තිං දිස්වා, 'ඉමෙ පබ්බජිත්වාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති'ති චින්තෙත්වා අම්හෙසු පදුට්ඨචිත්තො මහාජනො අපායපූරකො භවෙයය. ඉමස්මිං ද්වෙධාපථෙ ත්වං එකං ගණ්හ, අහං එකෙන ගමිස්සාමී''ති. ''ආම, අයයා, පබ්බජිතානං මාතුගාමො නාම මලං, 'පබ්බජිත්වාපි විනා න භවන්ති'ති අම්හාකං දොසං පස්සන්ති, තුම්හෙ එකං මග්ගං ගණ්හථ, විනා භවිස්සාමා''ති තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ, ''සතසහස්සකප්පප්පමාණෙ අද්ධානෙ කතො මිත්තසන්ථවො අජ්ජ භිජ්ජතී''ති වත්වා, ''තුම්හෙ දක්ඛිණජාතිකා නාම, තුම්හාකං දක්ඛිණමග්ගො වට්ටති, මයං මාතුගාමා නාම වාමජාතිකා, අම්හාකං වාමමග්ගො වට්ටතී''ති වන්දිත්වා මග්ගං පටිපන්නා. තෙසං ද්වෙධාභූතකාලෙ අයං මහාපථවී ''අහං චක්කවාළගිරිසිනෙරුපබ්බතෙ ධාරෙතුං සක්කොන්තීපි තුම්හාකං ගුණෙ ධාරෙතුං න සක්කොමී''ති වදන්තී විය විරවමානා අකම්පි, ආකාසෙ අසනිසද්දො විය පවත්ති, චක්කවාළපබ්බතො උන්නදි.

සම්මාසම්බුද්ධො වෙළුවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නො පථවීකම්පනසද්දං සුත්වා, ''කස්ස නු ඛො පථවී කම්පතී''ති? ආවජ්ජෙන්තො ''පිප්පලිමාණවො ච භද්දා ච කාපිලානී මං උද්දිස්ස අප්පමෙය්‍යං සම්පත්තිං පහාය පබ්බජිතා, තෙසං වියොගට්ඨානෙ උභින්නම්පි ගුණබලෙන අයං පථවීකම්පො ජාතො, මයාපි එතෙසං සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී''ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම සයමෙව පත්තචීවරං ආදාය, අසීතිමහාථෙරෙසු කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා තිගාවුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. නිසීදන්තො පන අඤ්ඤතරො පංසුකූලිකො විය අනිසීදිත්වා බුද්ධවෙසං ගහෙත්වා අසීතිහත්ථා ඝනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. ඉති තස්මිං ඛණෙ පණ්ණඡත්තසකටචක්කකූටාගාරාදිප්පමාණා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දන්තියො විධාවන්තියො චන්දිමසහස්සසූරියසහස්සඋග්ගමනකාලො විය කුරුමානා තං වනන්තරං එකොභාසං අකංසු. ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානං සිරියා සමුජ්ජලිතතාරාගණං විය ගගනං, සුපුප්ඵිතකමලකුවලයං විය සලිලං, වනන්තරං විරොචිත්ථ. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස නාම ඛන්ධො සෙතො හොති, පත්තානි නීලානි පක්කානි රත්තානි. තස්මිං පන දිවසෙ සතසාඛො නිග්‍රොධරුක්ඛො සුවණ්ණවණ්ණො අහොසි.

ඉති යා සා **අද්ධානමග්ගප්පටිපන්නොති** පදස්ස අත්ථං වත්වා, ''ඉදානි යථා එස පබ්බජිතො, යථා ච අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො. ඉමස්ස අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං අභිනීහාරතො පට්ඨාය අයං අනුපුබ්බිකථා කථෙතබ්බා''ති වුත්තා, සා එවං වෙදිතබ්බා.

අන්තරා ච රාජගහං අන්තරා ච නාළන්දන්ති රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ. **සත්ථාරඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සත්ථාරං පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව භගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සත්ථාරා භවිතුං සක්කාති. **සුගතඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සම්මාපටිපත්තියා සුට්ඨු ගතත්තා සුගතං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව භගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සුගතෙන භවිතුං සක්කාති. **සම්මාසම්බුද්ධඤ්ච වතාහං පස්සෙය්‍යං භගවන්තමෙව පස්සෙය්‍යන්ති** සචෙ අහං සම්මා සාමඤ්ච සච්චානි බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධං නාම පස්සෙය්‍යං, ඉමංයෙව භගවන්තං පස්සෙය්‍යං. න හි මෙ ඉතො අඤ්ඤෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන භවිතුං සක්කාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. එවං දස්සනෙනෙව ''භගවති 'අයං සත්ථා, අයං සුගතො, අයං සම්මාසම්බුද්ධො'ති නික්කඞ්ඛො අහං, ආවුසො, අහොසි''න්ති දීපෙති. **සත්ථා මෙ, භන්තෙති** ඉදං කිඤ්චාපි ද්වෙ වාරෙ ආගතං, තික්ඛත්තුං පන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉමිනා හි සො ''එවං තික්ඛත්තුං සාවකත්තං සාවෙසිං, ආවුසො''ති දීපෙති.

අජානඤ්ඤෙවාති අජානමානොව. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **මුද්ධාපි තස්ස විපතෙය්‍යාති** යස්ස අඤ්ඤස්ස ''අජානංයෙව ජානාමී''ති පටිඤ්ඤස්ස බාහිරකස්ස සත්ථුනො එවං සබ්බචෙතසා සමන්නාගතො පසන්නචිත්තො සාවකො එවරූපං පරමනිපච්චකාරං කරෙය්‍ය, තස්ස වණ්ටච්ඡින්නතාලපක්කං විය ගීවතො මුද්ධාපි විපතෙය්‍ය, සත්තධා පන ඵලෙය්‍යාති අත්ථො. කිං වා එතෙන, සචෙ මහාකස්සපත්ථෙරො ඉමිනා චිත්තප්පසාදෙන ඉමං පරමනිපච්චකාරං මහාසමුද්දස්ස කරෙය්‍ය, තත්තකපාලෙ පක්ඛිත්තඋදකබින්දු විය විලයං ගච්ඡෙය්‍ය. සචෙ චක්කවාළස්ස කරෙය්‍ය, ථුසමුට්ඨි විය විකිරෙය්‍ය. සචෙ සිනෙරුපබ්බතස්ස කරෙය්‍ය, කාකතුණ්ඩෙන පහටපිට්ඨමුට්ඨි විය විද්ධංසෙය්‍ය . සචෙ මහාපථවියා කරෙය්‍ය, වාතාභතභස්මපුඤ්ජො විය විකිරෙය්‍ය. එවරූපොපි පන ථෙරස්ස නිපච්චාකාරො සත්ථු සුවණ්ණවණ්ණෙ පාදපිට්ඨෙ ලොමමත්තම්පි විකොපෙතුං නාසක්ඛි. තිට්ඨතු ච මහාකස්සපො, මහාකස්සපසදිසානං

භික්ඛූනං සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි නිපච්චාකාරදස්සනෙන නෙව දසබලස්ස පාදපිට්ඨෙ ලොමමත්තම්පි විකොපෙතුං පංසුකූලචීවරෙ වා අංසුමත්තම්පි චාලෙතුං සක්කොති. එවං මහානුභාවො හි සත්ථා.

තස්මාතිහ තෙ කස්සපාති යස්මා අහං ජානන්තො එව ''ජානාමී''ති, පස්සන්තො එව ච ''පස්සාමී''ති වදාමි, තස්මා, කස්සප, තයා එවං සික්ඛිතබ්බං. **තිබ්බන්ති** බහලං මහන්තං. **හිරොත්තප්පන්ති** හිරී ච ඔත්තප්පඤ්ච. **පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සතීති** පඨමතරමෙව උපට්ඨිතං භවිස්සති. යො හි ථෙරාදීසු හිරොත්තප්පං උපට්ඨපෙත්වා උපසඞ්කමති ථෙරාදයොපි තං සහිරිකා සඔත්තප්පා ච හුත්වා උපසඞ්කමන්තීති අයමෙත්ථ ආනිසංසො. **කුසලූපසංහිතන්ති** කුසලසන්නිස්සිතං. **අට්ඨිං කත්වාති** අත්තානං තෙන ධම්මෙන අට්ඨිකං කත්වා, තං වා ධම්මං ''එස මය්හං අත්ථො''ති අට්ඨිං කත්වා. **මනසි කත්වාති** චිත්තෙ ඨපෙත්වා. **සබ්බචෙතසා සමන්නාහරිත්වාති** චිත්තස්ස ථොකම්පි බහි ගන්තුං අදෙන්තො සබ්බෙන සමන්නාහාරචිත්තෙන සමන්නාහරිත්වා. **ඔහිතසොතොති** ඨපිතසොතො, ඤාණසොතඤ්ච පසාදසොතඤ්ච ඔදහිත්වා මයා දෙසිතං ධම්මං සක්කච්චමෙව සුණිස්සාමීති එවඤ්හි තෙ සික්ඛිතබ්බං. **සාතසහගතා ච මෙ කායගතාසතීති** අසුභෙසු චෙව ආනාපානෙ ච පඨමජ්ඣානවසෙන සුඛසම්පයුත්තා කායගතාසති. යො ච පනායං තිවිධො ඔවාදො, ථෙරස්ස අයමෙව පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච අහොසි.

සරණොති සකිලෙසො සඉණො හුත්වා. **රට්ඨපිණ්ඩං භුඤ්ජින්ති** සද්ධාදෙය්‍යං භුඤ්ජිං. චත්තාරො හි පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො ඉණපරිභොගො දායජ්ජපරිභොගො සාමිපරිභොගොති. තත්ථ දුස්සීලස්ස සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්තස්සාපි පරිභොගො **ථෙය්‍යපරිභොගො** නාම. කස්මා? චතූසු පච්චයෙසු අනිස්සරතාය. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො **ඉණපරිභොගො** නාම. සත්තන්නං සෙඛානං පරිභොගො **දායජ්ජපරිභොගො** නාම. ඛීණාසවස්ස පරිභොගො **සාමිපරිභොගො** නාම. ඉති ඛීණාසවොව සාමී හුත්වා අනණො පරිභුඤ්ජති. ථෙරො අත්තනා පුථුජ්ජනෙන හුත්වා පරිභුත්තපරිභොගං ඉණපරිභොගංයෙව කරොන්තො එවමාහ. **අට්ඨමියා අඤ්ඤා උදපාදීති** අට්ඨමෙ දිවසෙ අරහත්තඵලං උප්පජ්ජි.

අථ ඛො, ආවුසො, භගවා මග්ගා ඔක්කම්මාති මග්ගතො ඔක්කමනං පඨමතරං තංදිවසෙයෙව අහොසි, අරහත්තාධිගමො පච්ඡා. දෙසනාවාරස්ස පන එවං ආගතත්තා අරහත්තාධිගමො පඨමං දීපිතො. කස්මා පන භගවා මග්ගා ඔක්කන්තොති? එවං කිරස්ස අහොසි ''ඉමං භික්ඛුං ජාතිආරඤ්ඤිකං ජාතිපංසුකූලිකං ජාතිඑකාසනිකං කරිස්සාමී''ති. තස්මා ඔක්කමි.

මුදුකා ඛො ත්‍යායන්ති මුදුකා ඛො තෙ අයං. ඉමඤ්ච පන වාචං භගවා තං චීවරං පදුමපුප්ඵවණ්ණෙන පාණිනා අන්තන්තෙන පරාමසන්තො ආහ. කස්මා එවමාහාති? ථෙරෙන සහ චීවරං පරිවත්තෙතුකාමතාය. කස්මා පරිවත්තෙතුකාමො ජාතොති? ථෙරං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙතුකාමතාය. ථෙරො පන යස්මා චීවරස්ස වා පත්තස්ස වා වණ්ණෙ කථිතෙ ''ඉමං තුම්හාකං ගණ්හථා''තිවචනං චාරිත්තමෙව, තස්මා ''පටිග්ගණ්හාතු මෙ, භන්තෙ, භගවා''ති ආහ. **ධාරෙස්සසි පන මෙ ත්වං, කස්සප, සාණානි පංසුකූලානි නිබ්බසනානීති**, කස්සප, ත්වං ඉමානි පරිභොගජිණ්ණානි පංසුකූලානි පාරුපිතුං සක්ඛිස්සසීති වදති. තඤ්ච ඛො න කායබලං සන්ධාය, පටිපත්තිපූරණං පන සන්ධාය එවමාහ. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – අහං ඉමං චීවරං පුණ්ණං නාම දාසිං පාරුපිත්වා ආමකසුසානෙ ඡඩ්ඩිතං තං සුසානං පවිසිත්වා තුම්බමත්තෙහි පාණකෙහි සම්පරිකිණ්ණං තෙ පාණකෙ විධුනිත්වා මහාඅරියවංසෙ ඨත්වා අග්ගහෙසිං, තස්ස මෙ ඉමං චීවරං ගහිතදිවසෙ දසසහස්සචක්කවාළෙ මහාපථවී මහාවිරවං විරවමානා කම්පිත්ථ, ආකාසො තටතටායි, චක්කවාළදෙවතා සාධුකාරමදංසු, ''ඉමං චීවරං ගණ්හන්තෙන භික්ඛුනා ජාතිපංසුකූලිකෙන ජාතිආරඤ්ඤිකෙන ජාතිඑකාසනිකෙන ජාතිසපදානචාරිකෙන භවිතුං වට්ටති, ත්වං ඉමස්ස චීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුං සක්ඛිස්සසී''ති. ථෙරොපි අත්තනා පඤ්චන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති, සො තං අතක්කයිත්වා ''අහමෙතං පටිපත්තිං පූරෙස්සාමී''ති උස්සාහෙන සුගතචීවරස්ස අනුච්ඡවිකං කාතුකාමො ''ධාරෙස්සාමහං, භන්තෙ''ති ආහ. **පටිපජ්ජින්ති** පටිපන්නොස්මි. එවං පන චීවරපරිවත්තනං කත්වා ච ථෙරෙන පාරුතචීවරං භගවා පාරුපි, සත්ථු චීවරං ථෙරො. තස්මිං සමයෙ මහාපථවී උදකපරියන්තං කත්වා උන්නදන්තී කම්පිත්ථ.

භගවතො පුත්තොතිආදීසු ථෙරො භගවන්තං නිස්සාය අරියාය ජාතියා ජාතොති භගවතො පුත්තො. උරෙන වසිත්වා මුඛතො නික්ඛන්තඔවාදවසෙන පබ්බජ්ජාය චෙව උපසම්පදාය ච පතිට්ඨිතත්තා **ඔරසො මුඛතො ජාතො.** ඔවාදධම්මතො ජාතත්තා ඔවාදධම්මෙන ච නිම්මිතත්තා **ධම්මජො ධම්මනිම්මිතො**. ඔවාදධම්මදායාදං නවලොකුත්තරධම්මදායාදමෙව වා අරහතීති **ධම්මදායාදො . පටිග්ගහිතානි සාණානි පංසුකූලානීති** සත්ථාරා පාරුතං පංසුකූලචීවරං පාරුපනත්ථාය පටිග්ගහිතං.

සම්මා වදමානො වදෙය්‍යාති යං පුග්ගලං ''භගවතො පුත්තො''තිආදීහි ගුණෙහි සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, මමං තං සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය, අහං එවරූපොති. එත්තාවතා ථෙරෙන පබ්බජ්ජා ච පරිසොධිතා හොති. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – ආවුසො, යස්ස න උපජ්ඣායො පඤ්ඤායති, න ආචරියො, කිං සො අනුපජ්ඣායො අනාචරියො න්හාපිතමුණ්ඩකො සයංගහිතකාසාවො ''තිත්ථියපක්කන්තකො''ති සඞ්ඛං ගතො එවං තිගාවුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං ලභති, තීහි ඔවාදෙහි පබ්බජ්ජං වා උපසම්පදං වා ලභති, කායෙන කායං චීවරපරිවත්තනං ලභති? පස්ස යාව දුබ්භාසිතං වචනං ථුල්ලනන්දාය භික්ඛුනියාති. එවං පබ්බජ්ජං සොධෙත්වා ඉදානි ඡහි අභිඤ්ඤාහි සීහනාදං නදිතුං **අහං ඛො, ආවුසොතිආදිමාහ**. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එකාදසමං.

12. පරංමරණසුත්තවණ්ණනා

155. ද්වාදසමෙ **තථාගතොති** සත්තො. **න හෙතං, ආවුසො, අත්ථසංහිතන්ති**, ආවුසො, එතං දිට්ඨිගතං අත්ථසන්නිස්සිතං න හොති. **නාදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පුබ්බභාගපටිපදාපි න හොති. **එතඤ්හි, ආවුසො, අත්ථසංහිතන්ති**, ආවුසො, එතං චතුසච්චකම්මට්ඨානං අත්ථසන්නිස්සිතං. **එතං ආදිබ්‍රහ්මචරියකන්ති** එතං මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදි පුබ්බභාගපටිපදා. ද්වාදසමං.

13. සද්ධම්මප්පතිරූපකසුත්තවණ්ණනා

156. තෙරසමෙ **අඤ්ඤාය සණ්ඨහිංසූති** අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. **සද්ධම්මප්පතිරූපකන්ති** ද්වෙ සද්ධම්මප්පතිරූපකානි අධිගමසද්ධම්මප්පතිරූපකඤ්ච පරියත්තිසද්ධම්මප්පතිරූපකඤ්ච. තත්ථ –

‘‘ඔභාසෙ චෙව ඤාණෙ ච, පීතියා ච විකම්පති;
පස්සද්ධියා සුඛෙ චෙව, යෙහි චිත්තං පවෙධති.

‘‘අධිමොක්ඛෙ ච පග්ගාහෙ, උපට්ඨානෙ ච කම්පති;
උපෙක්ඛාවජ්ජනාය චෙව, උපෙක්ඛාය ච නිකන්තියා.

‘‘ඉමානි දස ඨානානි, පඤ්ඤා යස්ස පරිචිතා;
ධම්මුද්ධච්චකුසලො හොති, න ච සම්මොහ ගච්ඡතී’’ති. (පටි. ම. 2.7); –

ඉදං විපස්සනාඤාණස්ස උපක්කිලෙසජාතං **අධිගමසද්ධම්මප්පතිරූපකං** නාම. තිස්සො පන සඞ්ගීතියො අනාරුළ්හං ධාතුකථා ආරම්මණකථා අසුභකථා ඤාණවත්ථුකථා විජ්ජාකරණ්ඩකොති ඉමෙහි පඤ්චහි කථාවත්ථූහි පරිබාහිරං ගුළ්හවිනයං ගුළ්හවෙස්සන්තරං ගුළ්හමහොසධං වණ්ණපිටකං අඞ්ගුලිමාලපිටකං රට්ඨපාලගජ්ජිතං ආළවකගජ්ජිතං වෙදල්ලපිටකන්ති අබුද්ධවචනං **පරියත්තිසද්ධම්මප්පතිරූපකං** නාම.

ජාතරූපප්පතිරූපකන්ති සුවණ්ණරසවිධානං ආරකූටමයං සුවණ්ණවණ්ණං ආභරණජාතං. ඡණකාලෙසු හි මනුස්සා ‘‘ආභරණභණ්ඩකං ගණ්හිස්සාමා’’ති ආපණං ගච්ඡන්ති. අථ නෙ ආපණිකා එවං වදන්ති, ‘‘සචෙ තුම්හෙ ආභරණත්ථිකා, ඉමානි ගණ්හථ. ඉමානි හි ඝනානි චෙව වණ්ණවන්තානි ච අප්පග්ඝානි චා’’ති. තෙ තෙසං සුත්වා, ‘‘කාරණං ඉමෙ වදන්ති, ඉමානි පිළන්ධිත්වා සක්කා නක්ඛත්තං කීළිතුං, සොභන්ති චෙව අප්පග්ඝානි චා’’ති තානි ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. සුවණ්ණභණ්ඩං අවික්කියමානං නිදහිත්වා ඨපෙතබ්බං හොති. එවං තං ජාතරූපප්පතිරූපකෙ උප්පන්නෙ අන්තරධායති නාම.

අථ සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං හොතීති අධිගමසද්ධම්මස්ස පටිපත්තිසද්ධම්මස්ස පරියත්තිසද්ධම්මස්සාති තිවිධස්සාපි සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං හොති. පඨමබොධියඤ්හි භික්ඛූ පටිසම්භිදප්පත්තා අහෙසුං. අථ කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පටිසම්භිදා පාපුණිතුං න සක්ඛිංසු, ඡළභිඤ්ඤා අහෙසුං. තතො ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා පාපුණිංසු. ඉදානි කාලෙ ගච්ඡන්තෙ තිස්සො විජ්ජා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා ආසවක්ඛයමත්තං පාපුණිස්සන්ති. තම්පි අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලං. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ සොතාපත්තිඵලම්පි පත්තුං න සක්ඛිස්සන්ති. අථ නෙසං යදා විපස්සනා ඉමෙහි උපක්කිලෙසෙහි උපක්කිලිට්ඨා ආරද්ධමත්තාව ඨස්සති, තදා අධිගමසද්ධම්මො අන්තරහිතො නාම භවිස්සති.

පඨමබොධියඤ්හි භික්ඛූ චතුන්නං පටිසම්භිදානං අනුච්ඡවිකං පටිපත්තිං පූරයිංසු. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තං අසක්කොන්තා ඡන්නං අභිඤ්ඤානං, තම්පි අසක්කොන්තා තිස්සන්නං විජ්ජානං, තම්පි අසක්කොන්තා අරහත්තඵලමත්තස්ස. ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ අරහත්තස්ස අනුච්ඡවිකං පටිපත්තිං පූරෙතුං අසක්කොන්තා අනාගාමිඵලස්ස අනුච්ඡවිකං පටිපත්තිං පූරෙස්සන්ති , තම්පි අසක්කොන්තා සකදාගාමිඵලස්ස, තම්පි අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලස්ස. යදා පන සොතාපත්තිඵලස්සපි අනුච්ඡවිකං පටිපදං පූරෙතුං අසක්කොන්තා සීලපාරිසුද්ධිමත්තෙව ඨස්සන්ති, තදා පටිපත්තිසද්ධම්මො අන්තරහිතො නාම භවිස්සති.

යාව පන තෙපිටකං බුද්ධවචනං වත්තති, න තාව සාසනං අන්තරහිතන්ති වත්තුං වට්ටති. තිට්ඨන්තු තීණි වා, අභිධම්මපිටකෙ අන්තරහිතෙ ඉතරෙසු ද්වීසු තිට්ඨන්තෙසුපි අන්තරහිතන්ති න වත්තබ්බමෙව. ද්වීසු අන්තරහිතෙසු විනයපිටකමත්තෙ ඨිතෙපි, තත්‍රාපි ඛන්ධකපරිවාරෙසු අන්තරහිතෙසු උභතොවිභඞ්ගමත්තෙ, මහාවිනයෙ අන්තරහිතෙ ද්වීසු පාතිමොක්ඛෙසු වත්තමානෙසුපි සාසනං අනන්තරහිතමෙව. යදා පන ද්වෙ පාතිමොක්ඛා අන්තරධායිස්සන්ති, අථ පරියත්තිසද්ධම්මස්ස අන්තරධානං භවිස්සති. තස්මිං අන්තරහිතෙ සාසනං අන්තරහිතං නාම හොති. පරියත්තියා හි අන්තරහිතාය පටිපත්ති අන්තරධායති, පටිපත්තියා අන්තරහිතාය අධිගමො අන්තරධායති. කිං කාරණා? අයඤ්හි පරියත්ති පටිපත්තියා පච්චයො හොති, පටිපත්ති අධිගමස්ස. ඉති පටිපත්තිතොපි පරියත්තිමෙව පමාණං.

නනු ච කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කපිලො නාම අනාරාධකභික්ඛු ‘‘පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමී’’ති බීජනිං ගහෙත්වා ආසනෙ නිසින්නො ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං වත්තන්තා’’ති පුච්ඡි, අථ තස්ස භයෙන යෙසම්පි පාතිමොක්ඛො වත්තති, තෙපි ‘‘මයං වත්තාමා’’ති අවත්වා ‘‘න වත්තාමා’’ති වදිංසු, සො බීජනිං ඨපෙත්වා උට්ඨායාසනා ගතො, තදා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනං ඔසක්කිතන්ති? කිඤ්චාපි ඔසක්කිතං, පරියත්ති පන එකන්තෙනෙව පමාණං. යථා හි මහතො තළාකස්ස පාළියා ථිරාය උදකං න ඨස්සතීති න වත්තබ්බං, උදකෙ සති පදුමාදීනි පුප්ඵානි න පුප්ඵිස්සන්තීති න වත්තබ්බං, එවමෙව මහාතළාකස්ස ථිරපාළිසදිසෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ සති මහාතළාකෙ උදකසදිසා පටිපත්තිපූරකා කුලපුත්තා නත්ථීති න වත්තබ්බා, තෙසු සති මහාතළාකෙ පදුමාදීනි පුප්ඵානි විය සොතාපන්නාදයො අරියපුග්ගලා නත්ථීති න වත්තබ්බාති එවං එකන්තතො පරියත්තියෙව පමාණං.

පථවීධාතූති ද්වෙ සතසහස්සානි චත්තාරි ච නහුතානි බහලා මහාපථවී. **ආපොධාතූ**ති පථවිතො පට්ඨාය යාව සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකා උග්ගතං කප්පවිනාසකං උදකං. **තෙජොධාතූ**ති පථවිතො පට්ඨාය යාව ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකා උග්ගතො කප්පවිනාසකො අග්ගි. **වායොධාතූ**ති පථවිතො පට්ඨාය යාව වෙහප්ඵලබ්‍රහ්මලොකා උග්ගතො කප්පවිනාසකො වායු. එතෙසු හි එකධම්මොපි සත්ථු සාසනං අන්තරධාපෙතුං න සක්කොති, තස්මා එවමාහ. **ඉධෙව තෙ උප්පජ්ජන්තී**ති ලොහතො ලොහඛාදකං මලං විය ඉමස්මිං මය්හංයෙව සාසනෙ තෙ උප්පජ්ජන්ති. **මොඝපුරිසා**ති තුච්ඡපුරිසා.

ආදිකෙනෙව ඔපිලවතීති එත්ථ **ආදිකෙනා**ති ආදානෙන ගහණෙන. **ඔපිලවතී**ති නිමුජ්ජති. ඉදං වුත්තං හොති – යථා උදකචරා නාවා භණ්ඩං ගණ්හන්තී නිමුජ්ජති, එවං පරියත්තිආදීනං පූරණෙන සද්ධම්මස්ස අන්තරධානං න හොති. පරියත්තියා හි හායමානාය පටිපත්ති හායති, පටිපත්තියා හායමානාය අධිගමො හායති. පරියත්තියා පූරයමානාය පරියත්තිධරා පුග්ගලා පටිපත්තිං පූරෙන්ති, පටිපත්තිපූරකා අධිගමං පූරෙන්ති. ඉති නවචන්දො විය පරියත්තියාදීසු වඩ්ඪමානාසු මය්හං සාසනං වඩ්ඪති යෙවාති දස්සෙති.

ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි සද්ධම්මස්ස අන්තරධානඤ්චෙව ඨිති ච හොති, තෙ දස්සෙන්තො **පඤ්ච ඛොති**ආදිමාහ. තත්ථ **ඔක්කමනීයා**ති අවක්කමනීයා, හෙට්ඨාගමනීයාති අත්ථො. **සත්ථරි අගාරවා**තිආදීසු **අගාරවා**ති ගාරවරහිතා. **අප්පතිස්සා**ති අප්පතිස්සයා අනීචවුත්තිකා. තත්ථ යො චෙතියඞ්ගණං ආරොහන්තො ඡත්තං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, අඤ්ඤතො ඔලොකෙත්වා කථං කථෙන්තො ගච්ඡති, අයං **සත්ථරි අගාරවො** නාම.

යො ධම්මස්සවනස්ස කාලෙ සඞ්ඝුට්ඨෙ දහරසාමණෙරෙහි පරිවාරිතො නිසීදති, අඤ්ඤානි වා නවකම්මාදීනි කරොති, ධම්මස්සවනග්ගෙ නිසින්නො නිද්දායති, වික්ඛිත්තො වා අඤ්ඤං කථෙන්තො නිසීදති, අයං **ධම්මෙ අගාරවො** නාම.

යො ථෙරුපට්ඨානං ගන්ත්වා, අවන්දිත්වා නිසීදති, හත්ථපල්ලත්ථිකං දුස්සපල්ලත්ථිකං කරොති, අඤ්ඤං වා පන හත්ථපාදකුක්කුච්චං කරොති, වුඩ්ඪානං සන්තිකෙ අනජ්ඣිට්ඨො කථෙති, අයං **සඞ්ඝෙ අගාරවො** නාම.

තිස්සො පන සික්ඛා අපූරෙන්තොව **සික්ඛාය අගාරවො** නාම හොති. අට්ඨ සමාපත්තියො අනිබ්බත්තෙන්තො තාසං වා පන නිබ්බත්තනත්ථාය පයොගං අකරොන්තො **සමාධිස්මිං අගාරවො** නාම. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපල්ලාසෙනෙව වෙදිතබ්බොති. තෙරසමං.

කස්සපසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ලාභසක්කාරසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. දාරුණසුත්තවණ්ණනා

157. ලාභසක්කාරසංයුත්තස්ස පඨමෙ **දාරුණොති** ථද්ධො. **ලාභසක්කාරසිලොකොති** එත්ථ **ලාභො** නාම චතුපච්චයලාභො. **සක්කාරොති** තෙසංයෙව සුකතානං සුසඞ්ඛතානං ලාභො. **සිලොකොති** වණ්ණඝොසො. **කටුකොති** තිඛිණො. **ඵරුසොති** ඛරො. **අන්තරායිකොති** අන්තරායකරො. පඨමං.

2. බළිසසුත්තවණ්ණනා

158. දුතියෙ **බාළිසිකොති** බළිසං ගහෙත්වා චරමානො මච්ඡඝාතකො. **ආමිසගතන්ති** ආමිසමක්ඛිතං. **ආමිසචක්ඛූති** ආමිසෙ චක්ඛු දස්සනං අස්සාති ආමිසචක්ඛු. **ගිලබළිසොති** ගිලිතබළිසො. **අනයං ආපන්නොති** දුක්ඛං පත්තො. **බ්‍යසනං ආපන්නොති** විනාසං පත්තො. **යථාකාමකරණීයොති** යථාකාමෙන යථාරුචියා යථෙව නං බාළිසිකො ඉච්ඡති, තථෙවස්ස කත්තබ්බොති අත්ථො. **යථාකාමකරණීයො පාපිමතොති** යථා කිලෙසමාරස්ස කාමො, එවං කත්තබ්බො, නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා පෙත්තිවිසයං වා පාපෙතබ්බො. දුතියං.

3-4. කුම්මසුත්තාදිවණ්ණනා

159-160. තතියෙ **මහාකුම්මකුලන්ති** මහන්තං අට්ඨිකච්ඡපකුලං. **අගමාසීති** ''එත්ථ අද්ධා කිඤ්චි ඛාදිතබ්බං අත්ථි, තං මච්ඡරායන්තො මං එස නිවාරෙතී''ති සඤ්ඤාය අගමාසි. **පපතායාති** පපතා වුච්චති දීඝරජ්ජුකබද්ධො අයකන්තකොසකෙ දණ්ඩකං පවෙසෙත්වා ගහිතො කණ්ණිකසල්ලසණ්ඨානො, අයකණ්ටකො, යස්මිං වෙගෙන පතිත්වා කටාහෙ ලග්ගමත්තෙ දණ්ඩකො නික්ඛමති, රජ්ජුකො එකාබද්ධො ගච්ඡතෙව. **සො කුම්මොති** සො විද්ධකුම්මො. **යෙන සො කුම්මොති** උදකසද්දං සුත්වා සාසඞ්කට්ඨානං භවිස්සතීති නිවත්තිත්වා යෙන සො අත්ථකාමො කුම්මො. **න දානි ත්වං අම්හාකන්ති** ඉදානි ත්වං අමිත්තහත්ථං ගතො, න අම්හාකං සන්තකොති අත්ථො. එවං සල්ලපන්තානංයෙව ච නෙසං නාවාය ඨිතො ලුද්දො රජ්ජුකං ආකඩ්ඪිත්වා කුම්මං ගහෙත්වා යථාකාමං අකාසි. සෙසමෙත්ථ ඉතො අනන්තරසුත්තෙ ච උත්තානමෙව. තතියචතුත්ථානි.

5. මීළ්හකසුත්තවණ්ණනා

161. පඤ්චමෙ **මීළ්හකාති** ගූථපාණකා. **ගූථාදීති** ගූථභක්ඛා. **ගූථපූරාති** අන්තො ගූථෙන හරිතා. **පුණ්ණා ගූථස්සාති** ඉදං පුරිමස්සෙව අත්ථදීපනං. **අතිමඤ්ඤෙය්‍යාති** පච්ඡිමපාදෙ භූමියං ඨපෙත්වා පුරිමපාදෙ ගූථස්ස උපරි ආරොපෙත්වා ඨිතා ''අහම්හි ගූථාදී''ති භණන්තී අතිමඤ්ඤෙය්‍ය. **පිණ්ඩපාතො චස්ස පූරොති** අපරොපිස්ස පත්තපූරො පණීතපිණ්ඩපාතො භවෙය්‍ය. පඤ්චමං.

6. අසනිසුත්තවණ්ණනා

162. ඡට්ඨෙ **කං, භික්ඛවෙ, අසනිවිචක්කන්ති**, භික්ඛවෙ, කං පුග්ගලං මත්ථකෙ පතිත්වා මද්දමානං සුක්කාසනිචක්කං ආගච්ඡතු . **අප්පත්තමානසන්ති** අනධිගතාරහත්තං. ඉති භගවා න සත්තානං දුක්ඛකාමතාය, ආදීනවං පන දස්සෙතුං එවමාහ. අසනිචක්කඤ්හි මත්ථකෙ පතිතං එකමෙව අත්තභාවං නාසෙති, ලාභසක්කාරසිලොකෙන පරියාදිණ්ණචිත්තො නිරයාදීසු අනන්තදුක්ඛං අනුභොති. ඡට්ඨං.

7. දිද්ධසුත්තවණ්ණනා

163. සත්තමෙ **දිද්ධගතෙනාති** ගතදිද්ධෙන. **විසල්ලෙනාති** විසමක්ඛිතෙන. **සල්ලෙනාති** සත්තියා. සත්තමං.

8. සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා

164. අට්ඨමෙ **සිඞ්ගාලොති** ජරසිඞ්ගාලො. යථා හි සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො පූතිකායො ත්වෙව, තංඛණං ගළිතම්පි ච මුත්තං පූතිමුත්තන්ත්වෙව වුච්චති, එවං තදහුජාතොපි සිඞ්ගාලො ජරසිඞ්ගාලොත්වෙව වුච්චති. **උක්කණ්ටකෙන නාමාති** එවංනාමකෙන රොගෙන. සො කිර සීතකාලෙ උප්පජ්ජති. තස්මිං උප්පන්නෙ සකලසරීරතො ලොමානි පතන්ති, සකලසරීරං නිල්ලොමං හුත්වා, සමන්තතො ඵුටති, වාතබ්භාහතා වණා රුජ්ජන්ති. යථා

උම්මත්තකසුනඛෙන දට්ඨො පුරිසො අනවට්ඨිතොව භමති, එවං තස්මිං උප්පන්නෙ භමිතබ්බො හොති, අසුකට්ඨානෙ සොත්ථි භවිස්සතීති න පඤ්ඤායති. අට්ඨමං.

9. වෙරම්භසුත්තවණ්ණනා

165. නවමෙ **වෙරම්භවාතාති** එවංනාමකා මහාවාතා. කීදිසෙ පන ඨානෙ තෙ වාතා වායන්තීති? යත්ථ ඨිතස්ස චත්තාරො දීපා උප්පලිනිපත්තමත්තා හුත්වා පඤ්ඤායන්ති. **යො පක්ඛී ගච්ඡතීති** නවවුට්ඨෙ දෙවෙ විරවන්තො වාතසකුණො තත්ථ ගච්ඡති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. **අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති**ආදීසු හත්ථපාදෙ කීළාපෙන්තො ඛන්ධට්ඨිං වා නාමෙන්තො කායං න රක්ඛති නාම, නානාවිධං දුට්ඨුල්ලකථං කථෙන්තො වාචං න රක්ඛති නාම, කාමවිතක්කාදයො විතක්කෙන්තො චිත්තං න රක්ඛති නාම. **අනුපට්ඨිතාය සතියාති** කායගතාසතිං අනුපට්ඨපෙත්වා. නවමං.

10. සගාථකසුත්තවණ්ණනා

166. දසමෙ **අසක්කාරෙන චූභයන්ති** අසක්කාරෙන ච උභයෙන. **සමාධීති** අරහත්තඵලසමාධි. සො හි තෙන න විකම්පති. **අප්පමාණවිහාරිනොති** අප්පමාණෙන ඵලසමාධිනා විහරන්තස්ස. **සාතතිකන්ති** සතතකාරිං. **සුඛුමංදිට්ඨිවිපස්සකන්ති** අරහත්තමග්ගදිට්ඨියා සුඛුමදිට්ඨිඵලසමාපත්තිඅත්ථාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා ආගතත්තා විපස්සකං. **උපාදානක්ඛයාරාමන්ති** උපාදානක්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ රතං. **ආහු සප්පුරිසො ඉතීති** සප්පුරිසොති කථෙන්තීති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1-2. සුවණ්ණපාතිසුත්තාදිවණ්ණනා

167-168. දුතියවග්ගස්ස පඨමෙ **සම්පජානමුසා භාසන්තන්ති** අප්පමත්තකෙනපි කාරණෙන සම්පජානමෙව මුසා භාසන්තං. ''සීලං පූරෙස්සාමී''ති සංවිහිතභික්ඛුං සිනෙරුමත්තොපි පච්චයරාසි චාලෙතුං න සක්කොති. යදා පන සීලං පහාය සක්කාරනිස්සිතො හොති, තදා කුණ්ඩකමුට්ඨිහෙතුපි මුසා භාසති, අඤ්ඤං වා අකිච්චං කරොති. දුතියං උත්තානමෙවාති. පඨමදුතියානි.

3-10. සුවණ්ණනික්ඛසුත්තාදිවණ්ණනා

169. තතියාදීසු **සුවණ්ණනික්ඛස්සාති** එකස්ස කඤ්චනනික්ඛස්ස. **සිඞ්ගීනික්ඛස්සාති** සිඞ්ගීසුවණ්ණනික්ඛස්ස. **පථවියාති** චක්කවාළබ්භන්තරාය මහාපථවියා. **ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතූති** කස්සචිදෙව ආමිසස්ස හෙතු අන්තමසො කුණ්ඩකමුට්ඨිනොපි. **ජීවිතහෙතූති** අටවියං චොරෙහි ගහෙත්වා ජීවිතෙ වොරොපියමානෙ තස්සපි හෙතු. **ජනපදකල්‍යාණියාති** ජනපදෙ උත්තමිත්ථියා. තතියාදීනි.

දුතියො වග්ගො.

3. තතියවග්ගො

1-2. මාතුගාමසුත්තාදිවණ්ණනා

170-171. තතියවග්ගස්ස පඨමෙ **න තස්ස, භික්ඛවෙ, මාතුගාමොති** න තස්ස රහො එකකස්ස නිසින්නස්ස තෙන ධම්මෙන අත්ථිකොපි මාතුගාමො චිත්තං පරියාදාතුං සක්කොති, යස්ස ලාභසක්කාරසිලොකො චිත්තං පරියාදාතුං සක්කොතීති, අත්ථො. දුතියං උත්තානමෙවාති. පඨමදුතියානි.

3-6. එකපුත්තකසුත්තාදිවණ්ණනා

172-175. තතියෙ **සද්ධාති** සොතාපන්නා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. තථා චතුත්ථෙ පඤ්චමෙ ඡට්ඨෙ ච. තතියාදීනි.

7. තතියසමණබ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

176. සත්තමෙ **සමුදයන්ති**ආදීසු සහ පුබ්බකම්මෙන අත්තභාවො කොලපුත්තියං වණ්ණපොක්ඛරතා කල්‍යාණවාක්කරණතා ධුතගුණාවිකරණං චීවරධාරණං පරිවාරසම්පත්තීති එවමාදි ලාභසක්කාරස්ස සමුදයො නාම, තං සමුදයසච්චවසෙන නප්පජානාති, නිරොධො ච පටිපදා ච නිරොධසච්චමග්ගසච්චවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. සත්තමං.

8. ඡවිසුත්තවණ්ණනා

177. අට්ඨමෙ යස්මා ලාභසක්කාරසිලොකො නරකාදීසු, නිබ්බත්තෙන්තො සකලම්පි ඉමං අත්තභාවං නාසෙති, ඉධාපි මරණම්පි මරණමත්තම්පි දුක්ඛං ආවහති, තස්මා **ඡවිං ඡින්දතීති**ආදි වුත්තං. අට්ඨමං.

9. රජ්ජුසුත්තවණ්ණනා

178. නවමෙ **වාළරජ්ජුයාති** සුත්තාදිමයා රජ්ජු මුදුකා හොති වාළරජ්ජු ඛරා ඵරුසා, තස්මා අයමෙව ගහිතා. නවමං.

10. භික්ඛුසුත්තවණ්ණනා

179. දසමෙ **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාති** ඵලසමාපත්තිසුඛවිහාරා. **තෙසාහමස්සාති** තෙසං අහං අස්ස . ඛීණාසවො හි ලාභී පුඤ්ඤසම්පන්නො යාගුඛජ්ජකාදීනි ගහෙත්වා ආගතාගතානං අනුමොදනං කරොන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදිතුං ඔකාසං න ලභති, තං සන්ධාය වුත්තන්ති. දසමං.

තතියො වග්ගො.

4. චතුත්ථවග්ගො

1-4. භින්දිසුත්තාදිවණ්ණනා

180-183. චතුත්ථවග්ගස්ස පඨමං උත්තානමෙව. දුතියාදීසු **කුසලමූලන්ති** අලොභාදිතිවිධකුසලධම්මො. **සුක්කො ධම්මොති** තස්සෙව පරියායදෙසනා . අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – යස්ස කුසලමූලාදිසඞ්ඛාතස්ස අනවජ්ජධම්මස්ස අසමුච්ඡින්නත්තා දෙවදත්තො සග්ගෙ වා නිබ්බත්තෙය්‍ය, මග්ගඵලානි වා අධිගච්ඡෙය්‍ය, ස්වාස්ස **සමුච්ඡෙදමගමා** සබ්බසො සමුච්ඡින්නො විනට්ඨො. පඨමාදීනි.

5. අචිරපක්කන්තසුත්තවණ්ණනා

184. පඤ්චමෙ **පරාභවායාති** අවඩ්ඪියා විනාසාය. **අස්සතරීති** වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්‍රභස්ස ජාතා. **අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාතීති** තං අස්සෙන සද්ධිං සම්පයොජෙන්ති, සා ගබ්භං ගණ්හිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ විජායිතුං න සක්කොති, පාදෙහි භූමියං පහරන්තී තිට්ඨති, අථස්සා චත්තාරො පාදෙ චතූසු ඛාණුකෙසු බන්ධිත්වා කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා පොතං නීහරන්ති, සා තත්ථෙව මරති. තෙනෙතං වුත්තං. පඤ්චමං.

6. පඤ්චරථසතසුත්තවණ්ණනා

185. ඡට්ඨෙ **භත්තාභිහාරොති** අභිහරිතබ්බං භත්තං. තස්ස පන පමාණං දස්සෙතුං **පඤ්ච ච ථාලිපාකසතානීති** වුත්තං. තත්ථ එකො ථාලිපාකො දසන්නං පුරිසානං භත්තං ගණ්හාති. **නාසාය පිත්තං භින්දෙය්‍යුන්ති** අච්ඡපිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වාස්ස නාසපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යං. ඡට්ඨං.

7-13. මාතුසුත්තාදිවණ්ණනා

186-187. සත්තමෙ **මාතුපි හෙතූති** ''සචෙ මුසා භණසි, මාතරං තෙ විස්සජ්ජෙස්සාම. නො චෙ භණසි, න විස්සජ්ජෙස්සාමා''ති එවං චොරෙහි අටවියං පුච්ඡමානො තස්සා චොරහත්ථගතාය මාතුයාපි හෙතු සම්පජානමුසා න භාසෙය්‍යාති අත්ථො. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයොති. සත්තමාදීනි.

ලාභසක්කාරසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. රාහුලසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1-8. චක්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

188-195. රාහුලසංයුත්තස්ස පඨමෙ **එකොති** චතූසු ඉරියාපථෙසු එකවිහාරී. **වූපකට්ඨොති** විවෙකට්ඨො නිස්සද්දො. **අප්පමත්තොති** සතියා අවිප්පවසන්තො. **ආතාපීති** වීරියසම්පන්නො. **පහිතත්තො විහරෙය්‍යන්ති** විසෙසාධිගමත්ථාය පෙසිතත්තො හුත්වා විහරෙය්‍යං. **අනිච්චන්ති** හුත්වා අභාවාකාරෙන අනිච්චං. අථ වා උප්පාදවයවන්තතාය තාවකාලිකතාය විපරිණාමකොටියා නිච්චපටික්ඛෙපතොති ඉමෙහිපි කාරණෙහි අනිච්චං. **දුක්ඛන්ති** චතූහි කාරණෙහි දුක්ඛං දුක්ඛමනට්ඨෙන දුක්ඛවත්ථුකට්ඨෙන සතතසම්පීළනට්ඨෙන සුඛපටික්ඛෙපෙනාති. **කල්ලන්ති** යුත්තං. **එතං මමාති** තණ්හාගාහො. **එසොහමස්මීති** මානගාහො. **එසො මෙ අත්තාති** දිට්ඨිගාහො. තණ්හාගාහො චෙත්ථ අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතවසෙන, මානගාහො නවවිධමානවසෙන, දිට්ඨිගාහො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවසෙන වෙදිතබ්බො. **නිබ්බින්දං විරජ්ජතීති** එත්ථ විරාගවසෙන චත්තාරො මග්ගා කථිතා, **විරාගා විමුච්චතීති** එත්ථ විමුත්තිවසෙන චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි.

එත්ථ ච පඤ්චසු ද්වාරෙසු පසාදාව ගහිතා, **මනොති** ඉමිනා තෙභූමකං සම්මසනචාරචිත්තං. දුතියෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු ආරම්මණමෙව. තතියෙ පඤ්චසු ද්වාරෙසු පසාදවත්ථුකචිත්තමෙව, මනොවිඤ්ඤාණෙන තෙභූමකං සම්මසනචාරචිත්තං ගහිතං. එවං සබ්බත්ථ නයො නෙතබ්බො. ඡට්ඨෙ තෙභූමකධම්මා. අට්ඨමෙ පන **තණ්හාති** තස්මිං තස්මිං ද්වාරෙ ජවනප්පත්තාව ලබ්භති. පඨමාදීනි.

9. ධාතුසුත්තවණ්ණනා

196. නවමෙ විඤ්ඤාණධාතුවසෙන නාමං, සෙසාහි රූපන්ති නාමරූපං කථිතං. නවමං.

10. ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

197. දසමෙ රූපක්ඛන්ධො කාමාවචරො, සෙසා චත්තාරො සබ්බසඞ්ගාහිකපරිච්ඡෙදෙන චතුභූමකා. ඉධ පන තෙභූමකාති ගහෙතබ්බා. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1-10. චක්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

198-199. දුතියෙ දස උත්තානත්ථානෙව. පඨමාදීනි.

11. අනුසයසුත්තවණ්ණනා

200. එකාදසමෙ **ඉමස්මිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙ කායෙති** අත්තනො සවිඤ්ඤාණකකායං දස්සෙති, **බහිද්ධා චාති** පරස්ස සවිඤ්ඤාණකං වා අවිඤ්ඤාණකං වා. පුරිමෙන වා අත්තනො ච පරස්ස ච විඤ්ඤාණමෙව දස්සෙති, පච්ඡිමෙන බහිද්ධා අනින්ද්‍රියබද්ධරූපං. **අහඞ්කාරමමඞ්කාරමානානුසයාති** අහංකාරදිට්ඨි ච මමංකාරතණ්හා ච මානානුසයා ච. **න හොන්තීති** එතෙ කිලෙසා කථං ජානන්තස්ස එතෙසු වත්ථූසු න හොන්තීති පුච්ඡති. **සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතීති** සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සුට්ඨු පස්සති. එකාදසමං.

12. අපගතසුත්තවණ්ණනා

201. ද්වාදසමෙ **අහඞ්කාරමමඞ්කාරමානාපගතන්ති** අහංකාරතො ච මමංකාරතො ච මානතො ච අපගතං. **විධා සමතික්කන්තන්ති** මානකොට්ඨාසෙ සුට්ඨු අතික්කන්තං. **සන්තං සුවිමුත්තන්ති** කිලෙසවූපසමෙන සන්තං, කිලෙසෙහෙව සුට්ඨු විමුත්තං. සෙසං උත්තානමෙවාති. ද්වාදසමං.

දුතියො වග්ගො.

ද්වීසුපි අසෙක්ඛභූමි කථිතා. පඨමො පනෙත්ථ ආයාචන්තස්ස දෙසිතො, දුතියො අනායාචන්තස්ස. සකලෙපි පන රාහුලසංයුත්තෙ ථෙරස්ස විමුත්තිපරිපාචනීයධම්මාව කථිතාති.

රාහුලසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. ලක්ඛණසංයුත්තං

1. පඨමවග්ගො

1. අට්ඨිසුත්තවණ්ණනා

202. ලක්ඛණසංයුත්තෙ ය්වායං **ආයස්මා ච ලක්ඛණො**ති ලක්ඛණත්ථෙරො වුත්තො, එස ජටිලසහස්සබ්භන්තරෙ එහිභික්ඛුපසම්පදාය උපසම්පන්නො ආදිත්තපරියායාවසානෙ අරහත්තං පත්තො එකො මහාසාවකොති වෙදිතබ්බො. යස්මා පනෙස ලක්ඛණසම්පන්නෙන සබ්බාකාරපරිපූරෙන බ්‍රහ්මසමෙන අත්තභාවෙන සමන්නාගතො, තස්මා ‘‘ලක්ඛණො’’ති සඞ්ඛං ගතො. මහාමොග්ගල්ලානො පන පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ අරහත්තං පත්තො දුතියො අග්ගසාවකො.

සිතං පාත්වාකාසීති මන්දහසිතං පාතුඅකාසි, පකාසයි දස්සෙසීති වුත්තං හොති. කිං පන දිස්වා ථෙරො සිතං පාත්වාකාසීති? උපරි පාළියං ආගතං අට්ඨිකසඞ්ඛලිකං එකං පෙතලොකෙ නිබ්බත්තං සත්තං දිස්වා. තඤ්ච ඛො දිබ්බෙන චක්ඛුනා, න පසාදචක්ඛුනා. පසාදචක්ඛුස්ස හි එතෙ අත්තභාවා න ආපාථං ආගච්ඡන්ති. එවරූපං පන අත්තභාවං දිස්වා කාරුඤ්ඤෙ කත්තබ්බෙ කස්මා සිතං පාත්වාකාසීති? අත්තනො ච බුද්ධඤාණස්ස ච සම්පත්තිං සමනුස්සරණතො. තඤ්හි දිස්වා ථෙරො ‘‘අදිට්ඨසච්චෙන නාම පුග්ගලෙන පටිලභිතබ්බා එවරූපා අත්තභාවා මුත්තො අහං, ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ’’ති අත්තනො ච සම්පත්තිං අනුස්සරිත්වා – ‘‘අහො බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණසම්පත්ති, ‘යො කම්මවිපාකො, භික්ඛවෙ, අචින්තෙය්‍යො න චින්තෙතබ්බො’ති දෙසෙසි, පච්චක්ඛං වත කත්වා බුද්ධා දෙසෙන්ති, සුප්පටිවිද්ධා බුද්ධානං ධම්මධාතූ’’ති එවං බුද්ධඤාණසම්පත්තිඤ්ච අනුස්සරිත්වා සිතං පාත්වාකාසීති.

අථ ලක්ඛණත්ථෙරො කස්මා න අද්දස, කිමස්ස දිබ්බචක්ඛු නත්ථීති? නො නත්ථි, මහාමොග්ගල්ලානො පන ආවජ්ජෙන්තො අද්දස, ඉතරො පන අනාවජ්ජනෙන න අද්දස. යස්මා පන ඛීණාසවා නාම න අකාරණා සිතං කරොන්ති, තස්මා තං ලක්ඛණත්ථෙරො පුච්ඡි **කො නු ඛො, ආවුසො මොග්ගල්ලාන, හෙතු, කො පච්චයො සිතස්ස පාතුකම්මායා**ති? ථෙරො පන යස්මා යෙහි අයං උපපත්ති සාමං අදිට්ඨා, තෙ දුස්සද්ධාපයා හොන්ති, තස්මා භගවන්තං සක්ඛිං කත්වා බ්‍යාකාතුකාමතාය **අකාලො ඛො, ආවුසො**තිආදිමාහ. තතො භගවතො සන්තිකෙ පුට්ඨො **ඉධාහං, ආවුසො**තිආදිනා නයෙන බ්‍යාකාසි.

තත්ථ **අට්ඨිකසඞ්ඛලික**න්ති සෙතං නිම්මංසලොහිතං අට්ඨිසඞ්ඝාතං. **ගිජ්ඣාපි කාකාපි කුලලාපී**ති එතෙපි යක්ඛගිජ්ඣා චෙව යක්ඛකාකා ච යක්ඛකුලලා ච පච්චෙතබ්බා. පාකතිකානං පන ගිජ්ඣාදීනං ආපාථම්පි එතං රූපං නාගච්ඡති. **අනුපතිත්වා අනුපතිත්වා**ති අනුබන්ධිත්වා අනුබන්ධිත්වා. **විතුදෙන්තී**ති අසිධාරූපමෙහි තිඛිණෙහි ලොහතුණ්ඩකෙහි විජ්ඣිත්වා විජ්ඣිත්වා ඉතො චිතො ච වරන්ති ගච්ඡන්ති. **සා සුදං අට්ටස්සරං කරොතී**ති එත්ථ **සුද**න්ති නිපාතො, සා අට්ඨිකසඞ්ඛලිකා අට්ටස්සරං ආතුරස්සරං කරොතීති අත්ථො. අකුසලවිපාකානුභවනත්ථං කිර යොජනප්පමාණාපි තාදිසා අත්තභාවා නිබ්බත්තන්ති, පසාදුස්සදා ච හොන්ති පක්කගණ්ඩසදිසා. තස්මා සා අට්ඨිකසඞ්ඛලිකා බලවවෙදනාතුරා තාදිසං සද්දමකාසීති.

එවඤ්ච පන වත්වා පුන ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ‘‘වට්ටගාමිසත්තා නාම එවරූපා අත්තභාවා න මුච්චන්තී’’ති සත්තෙසු කාරුඤ්ඤං පටිච්ච උප්පන්නං ධම්මසංවෙගං දස්සෙන්තො **තස්ස මය්හං, ආවුසො, එතදහොසි අච්ඡරියං වත භො**තිආදිමාහ. තතො භගවා ථෙරස්ස ආනුභාවං පකාසෙන්තො **චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ , සාවකා විහරන්තී**තිආදිමාහ. තත්ථ චක්ඛු භූතං ජාතං උප්පන්නං එතෙසන්ති **චක්ඛුභූතා,** භූතචක්ඛුකා උප්පන්නචක්ඛුකා චක්ඛුං උප්පාදෙත්වා විහරන්තීති අත්ථො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **යත්‍ර හි නාමා**ති එත්ථ **යත්‍රා**ති කාරණවචනං. තත්‍රායං අත්ථයොජනා – යස්මා නාම සාවකොපි එවරූපං ඤස්සති වා දක්ඛති වා සක්ඛිං වා කරිස්සති, තස්මා අවොචුම්හ – ‘‘චක්ඛුභූතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්ති, ඤාණභූතා වත, භික්ඛවෙ, සාවකා විහරන්තී’’ති. **පුබ්බෙව මෙ සො, භික්ඛවෙ, සත්තො දිට්ඨො**ති බොධිමණ්ඩෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිවෙධෙන අප්පමාණෙසු චක්කවාළෙසු අප්පමාණෙ සත්තනිකායෙ භවගතියොනිඨිතිනිවාසෙ ච පච්චක්ඛං කරොන්තෙන මයා පුබ්බෙව සො සත්තො දිට්ඨොති වදති.

ගොඝාතකොති ගාවො වධිත්වා අට්ඨිතො මංසං මොචෙත්වා වික්කිණිත්වා ජීවිකං කප්පනකසත්තො. **තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනා**ති තස්ස නානාචෙතනාහි ආයූහිතස්ස අපරාපරියකම්මස්ස. තත්‍ර හි යාය චෙතනාය නරකෙ පටිසන්ධි ජනිතා, තස්සා විපාකෙ පරික්ඛීණෙ අවසෙසකම්මං වා කම්මනිමිත්තං වා ආරම්මණං කත්වා පුන පෙතාදීසු පටිසන්ධි නිබ්බත්තති, තස්මා සා පටිසන්ධි කම්මසභාගතාය ආරම්මණසභාගතාය වා ‘‘තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසො’’ති වුච්චති. අයඤ්ච සත්තො එවං උප්පන්නො. තෙනාහ – ‘‘තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙනා’’ති. තස්ස කිර නරකා චවනකාලෙ නිම්මංසකතානං ගුන්නං අට්ඨිරාසියෙව නිමිත්තං අහොසි. සො පටිච්ඡන්නම්පි තං කම්මං විඤ්ඤූනං පාකටං විය කරොන්තො අට්ඨිසඞ්ඛලිකපෙතො ජාතො. පඨමං.

2. පෙසිසුත්තවණ්ණනා

203. මංසපෙසිවත්ථුස්මිං **ගොඝාතකො**ති ගොමංසපෙසියො කත්වා සුක්ඛාපෙත්වා වල්ලූරවික්කයෙන අනෙකානි වස්සානි ජීවිකං කප්පෙසි, තෙනස්ස නරකා චවනකාලෙ මංසපෙසියෙව නිමිත්තං අහොසි. සො මංසපෙසිපෙතො ජාතො. දුතියං.

3. පිණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

204. මංසපිණ්ඩවත්ථුස්මිං **සාකුණිකො**ති සකුණෙ ගහෙත්වා වික්කිණනකාලෙ නිප්පක්ඛචම්මෙ මංසපිණ්ඩමත්තෙ කත්වා වික්කිණන්තො ජීවිකං කප්පෙසි, තෙනස්ස නරකා චවනකාලෙ මංසපිණ්ඩොව නිමිත්තං අහොසි. සො මංසපිණ්ඩපෙතො ජාතො. තතියං.

4. නිච්ඡවිසුත්තවණ්ණනා

205. නිච්ඡවිවත්ථුස්මිං තස්ස ඔරබ්භිකස්ස එළකෙ වධිත්වා වධිත්වා නිච්චම්මෙ කත්වා කප්පිතජීවිකස්ස පුරිමනයෙනෙව නිච්චම්මං එළකසරීරං නිමිත්තං අහොසි. සො නිච්ඡවිපෙතො ජාතො. චතුත්ථං.

5. අසිලොමසුත්තවණ්ණනා

206. අසිලොමවත්ථුස්මිං සො සූකරිකො දීඝරත්තං නිවාපපුට්ඨෙ සූකරෙ අසිනා වධිත්වා වධිත්වා දීඝරත්තං ජීවිකං කප්පෙසි, තස්ස උක්ඛිත්තාසිකභාවොව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා අසිලොමපෙතො ජාතො. පඤ්චමං.

6. සත්තිසුත්තවණ්ණනා

207. සත්තිලොමවත්ථුස්මිං සො මාගවිකො එකං මිගඤ්ච සත්තිඤ්ච ගහෙත්වා වනං ගන්ත්වා තස්ස මිගස්ස සමීපං ආගතාගතෙ මිගෙ සත්තියා විජ්ඣිත්වා මාරෙසි, තස්ස සත්තියා විජ්ඣනකභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා සත්තිලොමපෙතො ජාතො. ඡට්ඨං.

7. උසුලොමසුත්තවණ්ණනා

208. උසුලොමවත්ථුස්මිං **කාරණිකො**ති රාජාපරාධිකෙ අනෙකාහි කාරණාහි පීළෙත්වා අවසානෙ කණ්ඩෙන විජ්ඣිත්වා මාරණකපුරිසො. සො කිර ''අමුකස්මිං පදෙසෙ විද්ධො මරතී''ති ඤත්වාව විජ්ඣති. තස්සෙවං ජීවිකං කප්පෙත්වා නරකෙ උප්පන්නස්ස තතො පක්කාවසෙසෙන ඉධූපපත්තිකාලෙ උසුනා විජ්ඣනභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා උසුලොමපෙතො ජාතො. සත්තමං.

8. සූචිලොමසුත්තවණ්ණනා

209. සූචිලොමවත්ථුස්මිං **සූතො**ති අස්සදමකො. ගොදමකොතිපි වදන්තියෙව. තස්ස පතොදසූචියා විජ්ඣනභාවොයෙව නිමිත්තං අහොසි. තස්මා සූචිලොමපෙතො ජාතො. අට්ඨමං.

9. දුතියසූචිලොමසුත්තවණ්ණනා

210. දුතියෙ සූචිලොමවත්ථුස්මිං **සූචකො**ති පෙසුඤ්ඤකාරකො. සො කිර මනුස්සෙ අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච භින්දි, රාජකුලෙ ච ''ඉමස්ස ඉමං නාම අත්ථි, ඉමිනා ඉදං නාම කත''න්ති සූචෙත්වා සූචෙත්වා අනයබ්‍යසනං පාපෙසි. තස්මා යථා තෙන සූචෙත්වා මනුස්සා භින්නා, තථා සූචීහි භෙදනදුක්ඛං පච්චනුභොතුං කම්මමෙව නිමිත්තං කත්වා සූචිලොමපෙතො ජාතො. නවමං.

10. කුම්භණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

211. අණ්ඩභාරිවත්ථුස්මිං **ගාමකූටකො**ති විනිච්ඡයාමච්චො. තස්ස කම්මසභාගතාය කුම්භමත්තා මහාඝටප්පමාණා අණ්ඩා අහෙසුං. සො හි යස්මා රහො පටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ ලඤ්ජං ගහෙත්වා කූටවිනිච්ඡයෙන පාකටං දොසං කරොන්තො සාමිකෙ අස්සාමිකෙ අකාසි, තස්මාස්ස රහස්සං අඞ්ගං පාකටං නිබ්බත්තං. යස්මා දණ්ඩං පට්ඨපෙන්තො පරෙසං අසය්හං භාරං ආරොපෙසි, තස්මාස්ස රහස්සං අඞ්ගං අසය්හභාරො හුත්වා නිබ්බත්තං. යස්මා යස්මිං ඨානෙ ඨිතෙන සමෙන භවිතබ්බං, තස්මිං ඨත්වා විසමො අහොසි, තස්මාස්ස රහස්සඞ්ගෙ විසමා නිසජ්ජාව අහොසීති. දසමං.

පඨමො වග්ගො.

2. දුතියවග්ගො

1. සසීසකසුත්තවණ්ණනා

212. පාරදාරිකවත්ථුස්මිං සො සත්තො පරස්ස රක්ඛිතගොපිතං සස්සාමිකං ඵස්සං ඵුසන්තො මීළ්හසුඛෙන කාමසුඛෙන චිත්තං රමයිත්වා කම්මසභාගතාය ගූථඵස්සං ඵුසන්තො දුක්ඛමනුභවිතුං තත්ථ නිබ්බත්තො. පඨමං.

2. ගූථඛාදසුත්තවණ්ණනා

213. දුට්ඨබ්‍රාහ්මණවත්ථු පාකටමෙව. දුතියං.

3. නිච්ඡවිත්ථිසුත්තවණ්ණනා

214. නිච්ඡවිත්ථිවත්ථුස්මිං යස්මා මාතුගාමො නාම අත්තනො ඵස්සෙ අනිස්සරො, සා ච තං සාමිකස්ස සන්තකං ඵස්සං ථෙනෙත්වා පරෙසං අභිරතිං උප්පාදෙසි, තස්මා කම්මසභාගතාය සුඛසම්ඵස්සා වට්ටිත්වා දුක්ඛසම්ඵස්සං අනුභවිතුං නිච්ඡවිත්ථී හුත්වා උප්පන්නා. තතියං.

4. මඞ්ගුලිත්ථිසුත්තවණ්ණනා

215. මඞ්ගුලිත්ථිවත්ථුස්මිං **මඞ්ගුලින්**ති විරූපං දුද්දසිකං බීභච්ඡං. සා කිර යක්ඛදාසිකම්මං කරොන්තී ‘‘ඉමිනා ච ඉමිනා ච එවං බලිකම්මෙ කතෙ අයං නාම තුම්හාකං වඩ්ඪී භවිස්සතී’’ති මහාජනස්ස ගන්ධපුප්ඵාදීනි වඤ්චනාය ගහෙත්වා මහාජනං දුද්දිට්ඨිං මිච්ඡාදිට්ඨිං ගණ්හාපෙසි, තස්මා තාය කම්මසභාගතාය ගන්ධපුප්ඵාදීනං ථෙනිතත්තා දුග්ගන්ධා, දුද්දස්සනස්ස ගාහිතත්තා දුද්දසිකා විරූපා බීභච්ඡා හුත්වා නිබ්බත්තා. චතුත්ථං.

5. ඔකිලිනීසුත්තවණ්ණනා

216. ඔකිලිනීවත්ථුස්මිං **උප්පක්කං ඔකිලිනිං ඔකිරිනි**න්ති සා කිර අඞ්ගාරචිතකෙ නිපන්නා විප්ඵන්දමානා විපරිවත්තමානා පච්චති, තස්මා උප්පක්කා චෙව හොති උණ්හෙන අග්ගිනා පක්කසරීරා, ඔකිලිනී ච කිලින්නසරීරා, බින්දූනිස්සා සරීරතො පග්ඝරන්ති, ඔකිරිනී ච අඞ්ගාරසම්පරිකිණ්ණා. තස්සා හි හෙට්ඨතොපි කිංසුකපුප්ඵවණ්ණා අඞ්ගාරා, උභයපස්සෙසුපි, ආකාසතොපිස්සා උපරි පතන්ති. තෙන වුත්තං – ‘‘උප්පක්කං ඔකිලිනිං ඔකිරිනි’’න්ති. **සා ඉස්සාපකතා සපත්තිං අඞ්ගාරකටාහෙන ඔකිරී**ති තස්ස කිර රඤ්ඤො එකා නාටකිනී අඞ්ගාරකටාහං සමීපෙ ඨපෙත්වා ගත්තතො උදකං පුඤ්ඡති, පාණිනා ච සෙදං කරොති. රාජාපි තාය සද්ධිං කථඤ්ච කරොති, පරිතුට්ඨාකාරඤ්ච දස්සෙති. අග්ගමහෙසී තං අසහමානා ඉස්සාපකතා හුත්වා අචිරපක්කන්තස්ස රඤ්ඤො තං අඞ්ගාරකටාහං ගහෙත්වා තස්සා උපරි අඞ්ගාරෙ ඔකිරි. සා තං කම්මං කත්වා තාදිසංයෙව විපාකං පච්චනුභවිතුං පෙතලොකෙ නිබ්බත්තා. පඤ්චමං.

6. අසීසකසුත්තවණ්ණනා

217. චොරඝාතවත්ථුස්මිං සො රඤ්ඤො ආණාය දීඝරත්තං චොරානං සීසානි ඡින්දිත්වා පෙතලොකෙ නිබ්බත්තන්තො අසීසකං කබන්ධං හුත්වා නිබ්බත්ති. ඡට්ඨං.

7-11. පාපභික්ඛුසුත්තාදිවණ්ණනා

218-222. භික්ඛුවත්ථුස්මිං **පාපභික්ඛූ**ති ලාමකභික්ඛු. සො කිර ලොකස්ස සද්ධාදෙය්‍යෙ චත්තාරො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායවචීද්වාරෙහි අසංයතො භින්නාජීවො චිත්තකෙළිං කීළන්තො විචරි. තතො එකං බුද්ධන්තරං නිරයෙ පච්චිත්වා පෙතලොකෙ නිබ්බත්තන්තො භික්ඛුසදිසෙනෙව අත්තභාවෙන නිබ්බත්ති. භික්ඛුනීසික්ඛමානාසාමණෙරසාමණෙරීවත්ථූසුපි අයමෙව විනිච්ඡයො. සත්තමාදීනි.

ලක්ඛණසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඔපම්මසංයුත්තං

1. කූටසුත්තවණ්ණනා

223. ඔපම්මසංයුත්තස්ස පඨමෙ කූටං ගච්ඡන්තීති **කූටඞ්ගමා**. කූටං සමොසරන්තීති **කූටසමොසරණා. කූටසමුග්ඝාතාති** කූටස්ස සමුග්ඝාතෙන. **අවිජ්ජාසමුග්ඝාතාති** අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාය සමුග්ඝාතෙන. **අප්පමත්තාති** සතියා අවිප්පවාසෙ ඨිතා හුත්වා. පඨමං.

2. නඛසිඛසුත්තවණ්ණනා

224. දුතියෙ **මනුස්සෙසු පච්චාජායන්තීති** යෙ මනුස්සලොකතො චුතා මනුස්සෙසු ජායන්ති, තෙ එවං අප්පකාති අධිප්පායො. **අඤ්ඤත්‍ර මනුස්සෙහීති** යෙ පන මනුස්සලොකතො චුතා ඨපෙත්වා මනුස්සලොකං චතූසු අපායෙසු පච්චාජායන්ති, තෙ මහාපථවියං පංසු විය බහුතරා. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ දෙවාපි මනුස්සෙහෙව සඞ්ගහිතා. තස්මා යථා මනුස්සෙසු ජායන්තා අප්පකා, එවං දෙවෙසුපීති වෙදිතබ්බා. දුතියං.

3. කුලසුත්තවණ්ණනා

225. තතියෙ **සුප්පධංසියානීති** සුවිහෙඨියානි. **කුම්භත්ථෙනකෙහීති** යෙ පරඝරං පවිසිත්වා දීපාලොකෙන ඔලොකෙත්වා පරභණ්ඩං හරිතුකාමා ඝටෙ දීපං කත්වා පවිසන්ති, තෙ කුම්භත්ථෙනකා නාම, තෙහි කුම්භත්ථෙනකෙහි. **සුප්පධංසියො හොති අමනුස්සෙහීති** මෙත්තාභාවනාරහිතං පංසුපිසාචකා විධංසයන්ති, පගෙව උළාරා අමනුස්සා. **භාවිතාති** වඩ්ඪිතා. **බහුලීකතාති** පුනප්පුනං කතා. **යානීකතාති** යුත්තයානං විය කතා. **වත්ථුකතාති** පතිට්ඨානට්ඨෙන වත්ථු විය කතා. **අනුට්ඨිතාති** අධිට්ඨිතා . **පරිචිතාති** සමන්තතො චිතා සුවඩ්ඪිතා. **සුසමාරද්ධාති** චිත්තෙන සුට්ඨු සමාරද්ධා. තතියං.

4. ඔක්ඛාසුත්තවණ්ණනා

226. චතුත්ථෙ **ඔක්ඛාසතන්ති** මහාමුඛඋක්ඛලීනං සතං. **දානං දදෙය්‍යාති** පණීතභොජනභරිතානං මහාඋක්ඛලීනං සතං දානං දදෙය්‍ය. ‘‘උක්කාසත’’න්තිපි පාඨො , තස්ස දණ්ඩදීපිකාසතන්ති අත්ථො. එකාය පන දීපිකාය යත්තකෙ ඨානෙ ආලොකො හොති, තතො සතගුණං ඨානං සත්තහි රතනෙහි පූරෙත්වා දානං දදෙය්‍යාති අත්ථො. **ගද්දූහනමත්තන්ති** ගොදූහනමත්තං, ගාවියා එකවාරං අග්ගථනාකඩ්ඪනමත්තන්ති අත්ථො. ගන්ධඌහනමත්තං වා, ද්වීහි අඞ්ගුලීහි ගන්ධපිණ්ඩං ගහෙත්වා එකවාරං සායනමත්තන්ති අත්ථො. එත්තකම්පි හි කාලං යො පන ගබ්භපරිවෙණවිහාරූපචාර පරිච්ඡෙදෙන වා චක්කවාළපරිච්ඡෙදෙන වා අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු වා සබ්බසත්තෙසු හිතඵරණං මෙත්තචිත්තං භාවෙතුං සක්කොති, ඉදං තතො එකදිවසං තික්ඛත්තුං දින්නදානතො මහප්ඵලතරං. චතුත්ථං.

5. සත්තිසුත්තවණ්ණනා

227. පඤ්චමෙ **පටිලෙණිස්සාමීති**ආදීසු අග්ගෙ පහරිත්වා කප්පාසවට්ටිං විය නාමෙන්තො නියාසවට්ටිං විය ච එකතො කත්වා අල්ලියාපෙන්තො **පටිලෙණෙති** නාම. මජ්ඣෙ පහරිත්වා නාමෙත්වා ධාරාය වා පහරිත්වා ද්වෙපි ධාරා එකතො අල්ලියාපෙන්තො **පටිකොට්ටෙති** නාම. කප්පාසවට්ටනකරණීයං විය පවත්තෙන්තො චිරකාලං සංවෙල්ලිතකිලඤ්ජං පසාරෙත්වා පුන සංවෙල්ලෙන්තො විය ච **පටිවට්ටෙති** නාම. පඤ්චමං.

6. ධනුග්ගහසුත්තවණ්ණනා

228. ඡට්ඨෙ **දළ්හධම්මා ධනුග්ගහාති** දළ්හධනුනො ඉස්සාසා. දළ්හධනු නාම ද්විසහස්සථාමං වුච්චති, ද්විසහස්සථාමං නාම යස්ස ආරොපිතස්ස ජියාබද්ධො ලොහසීසාදීනං භාරො දණ්ඩෙ ගහෙත්වා යාව කණ්ඩප්පමාණා උක්ඛිත්තස්ස පථවිතො මුච්චති. **සුසික්ඛිතාති** දසද්වාදසවස්සානි ආචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පා. **කතහත්ථාති** යො සිප්පමෙව උග්ගණ්හාති, සො කතහත්ථො න හොති, ඉමෙ පන කතහත්ථා චිණ්ණවසීභාවා. **කතූපාසනාති** රාජකුලාදීසු දස්සිතසිප්පා.

තස්ස පුරිසස්ස ජවොති එවරූපො අඤ්ඤො පුරිසො නාම න භූතපුබ්බො, බොධිසත්තස්සෙව පන ජවනහංසකාලො නාම ආසි. තදා බොධිසත්තො චත්තාරි කණ්ඩානි ආහරි. තදා කිරස්ස කනිට්ඨභාතරො ‘‘මයං, භාතික, සූරියෙන සද්ධිං ජවිස්සාමා’’ති ආරොචෙසුං. බොධිසත්තො ආහ – ‘‘සූරියො සීඝජවො, න සක්ඛිස්සථ තුම්හෙ තෙන සද්ධිං ජවිතු’’න්ති. තෙ දුතියං තතියම්පි තථෙව වත්වා එකදිවසං ‘‘ගච්ඡාමා’’ති යුගන්ධරපබ්බතං ආරුහිත්වා නිසීදිංසු. බොධිසත්තො ‘‘කහං මෙ භාතරො’’ති? පුච්ඡිත්වා, ‘‘සූරියෙන සද්ධිං ජවිතුං ගතා’’ති වුත්තෙ, ‘‘විනස්සිස්සන්ති තපස්සිනො’’ති තෙ අනුකම්පමානො සයම්පි ගන්ත්වා තෙසං සන්තිකෙ නිසීදි. අථ සූරියෙ

උග්ගච්ඡන්තෙ ද්වෙපි භාතරො සූරියෙන සද්ධිංයෙව ආකාසං පක්ඛන්තා, බොධිසත්තොපි තෙහි සද්ධිංයෙව පක්ඛන්තො. තෙසු එකස්ස අපත්තෙයෙව අන්තරභත්තසමයෙ පක්ඛන්තරෙසු අග්ගි උට්ඨහි, සො භාතරං පක්කොසිත්වා ''න සක්කොමී''ති ආහ. තමෙනං බොධිසත්තො ''මා භායී''ති සමස්සාසෙත්වා පක්ඛපඤ්ජරෙන පලිවෙඨෙත්වා දරථං විනොදෙත්වා ''ගච්ඡා''ති පෙසෙසි.

දුතියො යාව අන්තරභත්තා ජවිත්වා පක්ඛන්තරෙසු අග්ගිම්හි උට්ඨහිතෙ තථෙවාහ. තම්පි සො තථෙව කත්වා ''ගච්ඡා''ති පෙසෙසි. සයං පන යාව මජ්ඣන්හිකා ජවිත්වා, ''එතෙ බාලාති මයාපි බාලෙන න භවිතබ්බ''න්ති නිවත්තිත්වා – ''අදිට්ඨසහායකං බාරාණසිරාජං පස්සිස්සාමී''ති බාරාණසිං අගමාසි. තස්මිං නගරමත්ථකෙ පරිබ්භමන්තෙ ද්වාදසයොජනං නගරං පත්තකටාහෙන ඔත්ථටපත්තො විය අහොසි. අථ පරිබ්භමන්තස්ස පරිබ්භමන්තස්ස තත්ථ තත්ථ ඡිද්දානි පඤ්ඤායිංසු. සයම්පි අනෙකහංසසහස්සසදිසො පඤ්ඤායි. සො වෙගං පටිසංහරිත්වා රාජගෙහාභිමුඛො අහොසි. රාජා ඔලොකෙත්වා – ''ආගතො කිර මෙ පියසහායො ජවනහංසො''ති වාතපානං විවරිත්වා රතනපීඨං පඤ්ඤාපෙත්වා ඔලොකෙන්තො අට්ඨාසි. බොධිසත්තො රතනපීඨෙ නිසීදි.

අථස්ස රාජා සහස්සපාකෙන තෙලෙන පක්ඛන්තරානි මක්ඛෙත්වා, මධුලාජෙ චෙව මධුරපානකඤ්ච අදාසි. තතො නං කතපරිභොගං ''සම්ම, කහං අගමාසී''ති? පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආරොචෙත්වා ''අථාහං, මහාරාජ, යාව මජ්ඣන්හිකා ජවිත්වා – 'නත්ථි ජවිතෙන අත්ථො'ති නිවත්තො''ති ආචික්ඛි. අථ රාජා ආහ – ''අහං, සාමි, තුම්හාකං සූරියෙන සද්ධිං ජවනවෙගං පස්සිතුකාමො''ති . දුක්කරං, මහාරාජ, න සක්කා තයා පස්සිතුන්ති. තෙන හි, සාමි, සරික්ඛකමත්තම්පි දස්සෙහීති. ආම, මහාරාජ, ධනුග්ගහෙ සන්නිපාතෙහීති. රාජා සන්නිපාතෙසි. හංසො තතො චත්තාරො ගහෙත්වා නගරමජ්ඣෙ තොරණං කාරෙත්වා අත්තනො ගීවාය ඝණ්ඩං පිළන්ධාපෙත්වා තොරණස්ස උපරි නිසීදිත්වා – ''චත්තාරො ජනා තොරණං නිස්සාය චතුදිසාභිමුඛා එකෙකං කණ්ඩං ඛිපන්තූ''ති වත්වා, සයං පඨමකණ්ඩෙනෙව සද්ධිං උප්පතිත්වා, තං කණ්ඩං අග්ගහෙත්වාව, දක්ඛිණාභිමුඛං ගතකණ්ඩං ධනුතො රතනමත්තාපගතං ගණ්හි. දුතියං ද්විරතනමත්තාපගතං, තතියං තිරතනමත්තාපගතං, චතුත්ථං භූමිං අප්පත්තමෙව ගණ්හි. අථ නං චත්තාරි කණ්ඩානි ගහෙත්වා තොරණෙ නිසින්නකාලෙයෙව අද්දසංසු. සො රාජානං ආහ – ''පස්ස, මහාරාජ, එවංසීඝො අම්හාකං ජවො''ති. එවං බොධිසත්තෙනෙව ජවනහංසකාලෙ තානි කණ්ඩානි ආහරිතානීති වෙදිතබ්බානි.

පුරතො ධාවන්තීති අග්ගතො ජවන්ති. න පනෙතා සබ්බකාලං පුරතොව හොන්ති, කදාචි පුරතො, කදාචි පච්ඡතො හොන්ති. ආකාසට්ඨකවිමානෙසු හි උය්‍යානානිපි හොන්ති පොක්ඛරණියොපි, තා තත්ථ නහායන්ති, උදකකීළං කීළමානා පච්ඡතොපි හොන්ති, වෙගෙන පන ගන්ත්වා පුන පුරතොව ධාවන්ති. **ආයුසඞ්ඛාරාති** රූපජීවිතින්ද්‍රියං සන්ධාය වුත්තං. තඤ්හි තතො සීඝතරං ඛීයති. අරූපධම්මානං පන භෙදො න සක්කා පඤ්ඤාපෙතුං. ඡට්ඨං.

7. ආණිසුත්තවණ්ණනා

229. සත්තමෙ **දසාරහානන්ති** එවංනාමකානං ඛත්තියානං. තෙ කිර සතතො දසභාගං ගණ්හිංසු, තස්මා ''දසාරහා''ති පඤ්ඤායිංසු. **ආනකොති** එවංලද්ධනාමො මුදිඞ්ගො. හිමවන්තෙ කිර මහාකුළීරදහො අහොසි. තත්ථ මහන්තො කුළීරො ඔතිණ්ණොතිණ්ණං හත්ථිං බාදති. අථ හත්ථී උපද්දුතා එකං කරෙණුං සක්කරිංසු ''ඉමිස්සා පුත්තං නිස්සාය අම්හාකං සොත්ථි භවිස්සතී''ති. සාපි මහෙසක්ඛං පුත්තං විජායි. තෙ තම්පි සක්කරිංසු. සො වුද්ධිප්පත්තො මාතරං පුච්ඡි, ''කස්මා මං එතෙ සක්කරොන්තී''ති? සා තං පවත්තිමාචික්ඛි. සො ''කිං මය්හං කුළීරො පහොති? එථ ගච්ඡාමා''ති මහාහත්ථිපරිවාරො තත්ථ ගන්ත්වා පඨමමෙව ඔතරි. කුළීරො උදකසද්දෙනෙව ආගන්ත්වා තං අග්ගහෙසි. මහන්තො කුළීරස්ස අළො, සො තං ඉතො වා එත්තො වා චාලෙතුං අසක්කොන්තො මුඛෙ සොණ්ඩං පක්ඛිපිත්වා විරවි. හත්ථිනො ''යංනිස්සාය මයං 'සොත්ථි භවිස්සතී'ති අමඤ්ඤිම්හා, සො පඨමතරං ගහිතො''ති තතො තතො පලායිංසු.

අථස්ස මාතා අවිදූරෙ ඨත්වා ''මයං ථලනාගා, තුම්හෙ උදකනාගා නාම, නාගෙහි නාගො න විහෙඨෙතබ්බො''ති කුළීරං පියවචනෙන වත්වා ඉමං ගාථමාහ –

''යෙ කුළීරා සමුද්දස්මිං, ගඞ්ගාය යමුනාය ච;
තෙසං ත්වං වාරිජො සෙට්ඨො, මුඤ්ච රොදන්තියා පජ''න්ති.

මාතුගාමසද්දො නාම පුරිසෙ බොහෙත්වා තිට්ඨති, තස්මා සො ගහණං සිථිලමකාසි. හත්ථිපොතො වෙගෙන උභො පාදෙ උක්ඛිපිත්වා තං පිට්ඨියං අක්කමි. සහ අක්කමනා පිට්ඨි මත්තිකභාජනං විය භිජ්ජි. අථ නං දන්තෙහි විජ්ඣිත්වා උක්ඛිපිත්වා ථලෙ ඡඩ්ඩෙත්වා තුට්ඨරවං රවි. අථ නං හත්ථී ඉතො චිතො ච ආගන්ත්වා මද්දිංසු. තස්ස එකො අළො පටික්කමිත්වා පති, තං සක්කො දෙවරාජා ගහෙත්වා ගතො.

ඉතරො පන අළො වාතාතපෙන සුක්ඛිත්වා පක්කලාඛාරසවණ්ණො අහොසි, සො දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකොඝෙන වුය්හන්තො දසභාතිකානං රාජූනං උපරිසොතෙ ජාලං පසාරාපෙත්වා ගඞ්ගාය කීළන්තානං ආගන්ත්වා ජාලෙ ලග්ගි. තෙ කීළාපරියොසානෙ ජාලම්හි උක්ඛිපියමානෙ තං දිස්වා පුච්ඡිංසු ''කිං එත''න්ති? ''කුළීරඅළො සාමී''ති. ''න සක්කා

එස ආහරණත්ථාය උපනෙතුං, පරියොනන්ධාපෙත්වා භෙරිං කරිස්සාමා''ති? පරියොනන්ධාපෙත්වා පහරිංසු. සද්දො ද්වාදසයොජනං නගරං අවත්ථරි. තතො ආහංසු – ''න සක්කා ඉදං දිවසෙ දිවසෙ වාදෙතුං, ඡණදිවසත්ථාය මඞ්ගලභෙරී හොතූ''ති මඞ්ගලභෙරිං අකංසු. තස්මිං වාදිතෙ මහාජනො අන්හායිත්වා අපිළන්ධිත්වා හත්ථියානාදීනි ආරුය්හ සීඝං සන්නිපතන්ති. ඉති මහාජනං පක්කොසිත්වා විය ආනෙතීති **ආනකො** ත්වෙවස්ස නාමං අහොසි.

අඤ්ඤං ආණිං ඔදහිංසූති අඤ්ඤං සුවණ්ණරජතාදිමයං ආණිං ඝටයිංසු. **ආණිසඞ්ඝාටොව අවසිස්සීති** සුවණ්ණාදිමයානං ආණීනං සඞ්ඝාටමත්තමෙව අවසෙසං අහොසි. අථස්ස ද්වාදසයොජනප්පමාණො සද්දො අන්තොසාලායම්පි දුක්ඛෙන සුය්යිත්ථ.

ගම්භීරාති පාළිවසෙන ගම්භීරා සල්ලසුත්තසදිසා. **ගම්භීරත්ථාති** අත්ථවසෙන ගම්භීරා මහාවෙදල්ලසුත්තසදිසා (ම. නි. 1.449 ආදයො). **ලොකුත්තරාති** ලොකුත්තරඅත්ථදීපකා. **සුඤ්ඤතප්පටිසංයුත්තාති** සත්තසුඤ්ඤතධම්මමත්තමෙව පකාසකා සංඛිත්තසංයුත්තසදිසා. **උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණිතබ්බන්ති** උග්ගහෙතබ්බෙ ච පරියාපුණිතබ්බෙ ච. **කවිකතාති** කවීහි කතා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **චිත්තක්ඛරාති** විචිත්‍රඅක්ඛරා. ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං. **බාහිරකාති** සාසනතො බහිභූතා. **සාවකභාසිතාති** තෙසං තෙසං සාවකෙහි භාසිතා. **සුස්සූසිස්සන්තීති** අක්ඛරචිත්තතාය චෙව සවනසම්පත්තියා ච අත්තමනා හුත්වා සාමණෙරදහරභික්ඛුමාතුගාමමහාගහපතිකාදයො ''එස ධම්මකථිකො''ති සන්නිපතිත්වා සොතුකාමා භවිස්සන්ති. **තස්මාති** යස්මා තථාගතභාසිතා සුත්තන්තා අනුග්ගය්හමානා අන්තරධායන්ති, තස්මා. සත්තමං.

8. කලිඞ්ගරසුත්තවණ්ණනා

230. අට්ඨමෙ **කලිඞ්ගරූපධානාති** කලිඞ්ගරඝටිකං සීසූපධානඤ්චෙව පාදූපධානඤ්ච කත්වා. **අප්පමත්තාති** සිප්පුග්ගහණෙ අප්පමත්තා. **ආතාපිනොති** උට්ඨානවීරියාතාපෙන යුත්තා. **උපාසනස්මින්ති** සිප්පානං අභියොගෙ ආචරියානඤ්ච පයිරුපාසනෙ. තෙ කිර තදා පාතොව උට්ඨාය සිප්පසාලං ගච්ඡන්ති, තත්ථ සිප්පං උග්ගහෙත්වා සජ්ඣායාදීහි අභියොගං කත්වා මුඛං ධොවිත්වා යාගුපානාය ගච්ඡන්ති. යාගුං පිවිත්වා පුන සිප්පසාලං ගන්ත්වා සිප්පං ගණ්හිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තා පාතරාසාය ගච්ඡන්ති. කතපාතරාසා සමානා ''මා පමාදෙන චිරං නිද්දොක්කමනං අහොසී''ති ඛදිරඝටිකාසු සීසෙ ච පාදෙ ච උපදහිත්වා ථොකං නිපජ්ජිත්වා පුන සිප්පසාලං ගන්ත්වා සිප්පං ගහෙත්වා සජ්ඣායන්ති. සායං සජ්ඣායං කරොන්තා ච ගෙහං ගන්ත්වා භුත්තසායමාසා පඨමයාමං සජ්ඣායං කත්වා සයනකාලෙ තථෙව කලිඞ්ගරං උපධානං කත්වා සයන්ති. එවං තෙ අක්ඛණවෙධිනො වාලවෙධිනො ච අහෙසුං. ඉදං සන්ධායෙතං වුත්තං.

ඔතාරන්ති විවරං. **ආරම්මණන්ති** පච්චයං. **පධානස්මින්ති** පධානභූමියං වීරියං කුරුමානා. පඨමබොධියං කිර භික්ඛූ හත්තකිච්චං කත්වාව කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්ති. තෙසං මනසිකරොන්තානංයෙව සූරියො අත්ථං ගච්ඡති. තෙ න්හායිත්වා පුන චඞ්කමං ඔතරිත්වා පඨමයාමං චඞ්කමන්ති. තතො ''මා චිරං නිද්දායිම්හා''ති සරීරදරථවිනොදනත්ථං නිපජ්ජන්තා කට්ඨඛණ්ඩං උපදහිත්වා නිපජ්ජන්ති, තෙ පුන පච්ඡිමයාමෙ වුට්ඨාය චඞ්කමං ඔතරන්ති. තෙ සන්ධාය ඉදං වුත්තං. අයම්පි දීපො තිණ්ණං රාජූනං කාලෙ එකසණ්ඩිනිග්ඝොසො එකපධානභූමි අහොසි. නානාමුඛෙ පහටසණ්ඩි පිලිච්ඡිකොළියං ඔසරති, කල්‍යාණියං පහටසණ්ඩි නාගදීපෙ ඔසරති . ''අයං භික්ඛු පුථුජ්ජනො, අයං පුථුජ්ජනො''ති අඞ්ගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතබ්බො අහොසි. එකදිවසං සබ්බෙ අරහන්තොව අහෙසුං. **තස්මාති** යස්මා කලිඞ්ගරූපධානානං මාරො ආරම්මණං න ලභති, තස්මා. අට්ඨමං.

9. නාගසුත්තවණ්ණනා

231. නවමෙ **අතිවෙලන්ති** අතික්කන්තවෙලං කාලං අතික්කන්තප්පමාණං කාලං. **කිමඞ්ගං පනාහන්ති** අහං පන කිංකාරණා න උපසඞ්කමිස්සාමි? **භිසමුළාලන්ති** භිසඤ්චෙව මුළාලඤ්ච. **අබ්බුහෙත්වාති** උද්ධරිත්වා. **භිඞ්කච්ඡාපාති** හත්ථිපොතකා. තෙ කිර අභිණ්හං භිඞ්කාරසද්දං කරොන්ති, තස්මා භිඞ්කච්ඡාපාති වුච්චන්ති. **පසන්නාකාරං කරොන්තීති** පසන්නෙහි කත්තබ්බාකාරං කරොන්ති, චත්තාරො පච්චයෙ දෙන්ති. **ධම්මං භාසන්තීති** එකං ද්වෙ ජාතකානි වා සුත්තන්තෙ වා උග්ගණ්හිත්වා අසම්භින්නෙන සරෙන ධම්මං දෙසෙන්ති. **පසන්නාකාරං කරොන්තීති** තෙසං තාය දෙසනාය පසන්නා ගිහී පච්චයෙ දෙන්ති. **නෙව වණ්ණාය හොති න බලායාති** නෙව ගුණවණ්ණාය, න ඤාණබලාය හොති, ගුණවණ්ණෙ පන පරිහායන්තෙ සරීරවණ්ණොපි සරීරබලම්පි පරිහායති, තස්මා සරීරස්ස නෙව වණ්ණාය න බලාය හොති. නවමං.

10. බිළාරසුත්තවණ්ණනා

232. දසමෙ **සන්ධිසමලසංකටීරෙති** එත්ථ **සන්ධීති** භින්නඝරානං සන්ධි, **සමලොති** ගාමතො ගූථනික්ඛමනමග්ගො, **සංකටීරන්ති** සඞ්කාරට්ඨානං. **මුදුමූසින්ති** මුදුකං මූසිකං. **වුට්ඨානං පඤ්ඤායතීති** දෙසනා පඤ්ඤායති. දසමං.

11. සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා

233. එකාදසමෙ **යෙන යෙන ඉච්ඡතීති** සො ජරසිඞ්ගාලො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙ ඉරියාපථකප්පනෙන සීතවාතූපවායනෙන ච අන්තරන්තරා චිත්තස්සාදම්පි ලභතීති දස්සෙති. **සක්‍යපුත්තියපටිඤ්ඤොති** ඉදං දෙවදත්තං සන්ධාය වුත්තං. සො හි එත්තකම්පි චිත්තස්සාදං අනාගතෙ අත්තභාවෙ න ලභිස්සතීති. එකාදසමං.

12. දුතියසිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනා

234. ද්වාදසමෙ **කතඤ්ඤුතාති** කතජානනං. **කතවෙදිතාති** කතවිසෙසජානනං. තත්‍රිදං ජරසිඞ්ගාලස්ස කතඤ්ඤුතාය වත්ථු – සත්ත කිර භාතරො ඛෙත්තං කසන්ති. තෙසං සබ්බකනිට්ඨො ඛෙත්තපරියන්තෙ ඨත්වා ගාවො රක්ඛති. අථෙකං ජරසිඞ්ගාලං අජගරො ගණ්හි, සො තං දිස්වා යට්ඨියා පොථෙත්වා විස්සජ්ජාපෙසි. අජගරො සිඞ්ගාලං විස්සජ්ජෙත්වා තමෙව ගණ්හි. සිඞ්ගාලො චින්තෙසි – ‘‘මය්හං ඉමිනා ජීවිතං දින්නං, අහම්පි ඉමස්ස දස්සාමී’’ති යාගුඝටස්ස උපරි ඨපිතං වාසිං මුඛෙන ඩංසිත්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. ඉතරෙ භාතරො දිස්වා, ‘‘සිඞ්ගාලො වාසිං හරතී’’ති අනුබන්ධිංසු. සො තෙහි දිට්ඨභාවං ඤත්වා වාසිං තස්ස සන්තිකෙ ඡඩ්ඩෙත්වා පලායි. ඉතරෙ ආගන්ත්වා කනිට්ඨං අජගරෙන ගහිතං දිස්වා වාසියා අජගරං ඡින්දිත්වා තං ගහෙත්වා අගමංසු. එවං ජරසිඞ්ගාලෙ සියා යා කාචි කතඤ්ඤුතා කතවෙදිතා. **සක්‍යපුත්තියපටිඤ්ඤෙති** ඉදම්පි දෙවදත්තස්ස ආචාරමෙව සන්ධාය වුත්තන්ති. ද්වාදසමං.

ඔපම්මසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛුසංයුත්තං

1. කොලිතසුත්තවණ්ණනා

235. භික්ඛුසංයුත්තස්ස පඨමෙ, **ආවුසොති** සාවකානං ආලාපො. බුද්ධා හි භගවන්තො සාවකෙ ආලපන්තා, ‘‘භික්ඛවෙ’’ති ආලපන්ති, සාවකා පන ‘‘බුද්ධෙහි සදිසා මා හොමා’’ති, ‘‘ආවුසො’’ති පඨමං වත්වා පච්ඡා, ‘‘භික්ඛවෙ’’ති භණන්ති. බුද්ධෙහි ච ආලපිතෙ භික්ඛුසඞ්ඝො, ‘‘භන්තෙ’’ති පටිවචනං දෙති සාවකෙහි, ‘‘ආවුසො’’ති. **අයං වුච්චතීති** යස්මා දුතියජ්ඣානෙ විතක්කවිචාරා නිරුජ්ඣන්ති, යෙසං නිරොධා සද්දායතනං අප්පවත්තිං ගච්ඡති, තස්මා යදෙතං දුතියං ඣානං නාම, අයං වුච්චති ‘‘අරියානං තුණ්හීභාවො’’ති. අයමෙත්ථ යොජනා. ‘‘ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො’’ති එත්ථ පන කම්මට්ඨානමනසිකාරොපි පඨමජ්ඣානාදීනිපි අරියො තුණ්හීභාවොත්වෙව සඞ්ඛං ගතානි.

විතක්කසහගතාති විතක්කාරම්මණා. **සඤ්ඤාමනසිකාරාති** සඤ්ඤා ච මනසිකාරො ච. **සමුදාචරන්තීති** පවත්තන්ති. ථෙරස්ස කිර දුතියජ්ඣානං න පගුණං. අථස්ස තතො වුට්ඨිතස්ස විතක්කවිචාරා න සන්තතො උපට්ඨහිංසු. ඉච්චස්ස දුතියජ්ඣානම්පි සඤ්ඤාමනසිකාරාපි හානභාගියාව අහෙසුං, තං දස්සෙන්තො එවමාහ. **සණ්ඨපෙහීති** සම්මා ඨපෙහි. **එකොදිභාවං කරොහීති** එකග්ගං කරොහි. **සමාදහාති** සම්මා ආදහ ආරොපෙහි. **මහාභිඤ්ඤතන්ති** ඡළභිඤ්ඤතං. සත්ථා කිර ඉමිනා උපායෙන සත්ත දිවසෙ ථෙරස්ස හානභාගියං සමාධිං වඩ්ඪෙත්වා ථෙරං ඡළභිඤ්ඤතං පාපෙසි. පඨමං.

2. උපතිස්සසුත්තවණ්ණනා

236. දුතියෙ **අත්ථි නු ඛො තං කිඤ්චි ලොකස්මින්ති** ඉදං අතිඋළාරම්පි සත්තං වා සඞ්ඛාරං වා සන්ධාය වුත්තං. **සත්ථුපි ඛොති** ඉදං යස්මා ආනන්දත්ථෙරස්ස සත්ථරි අධිමත්තො ඡන්දො ච පෙමඤ්ච, තස්මා ‘‘කිං නු ඛො ඉමස්ස ථෙරස්ස සත්ථු විපරිණාමෙනපි සොකාදයො නුප්පජ්ජෙය්‍යු’’න්ති ජානනත්ථං පුච්ඡති? **දීඝරත්තන්ති** සූකරඛතලෙණද්වාරෙ දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තං දෙසිතදිවසතො පට්ඨාය අතික්කන්තකාලං සන්ධායාහ. තස්මිඤ්හි දිවසෙ ථෙරස්ස ඉමෙ වට්ටානුගතකිලෙසා සමූහතාති. දුතියං.

3. ඝටසුත්තවණ්ණනා

237. තතියෙ **එකවිහාරෙති** එකස්මිං ගබ්භෙ. තදා කිර බහූ ආගන්තුකා භික්ඛූ සන්නිපතිංසු. තස්මිං පරිවෙණග්ගෙන වා විහාරග්ගෙන වා සෙනාසනෙසු අපාපුණන්තෙසු ද්වින්නං ථෙරානං එකො ගබ්භො සම්පත්තො. තෙ දිවා පාටියෙක්කෙසු ඨානෙසු නිසීදන්ති, රත්තිං පන නෙසං අන්තරෙ චීවරසාණිං පසාරෙන්ති. තෙ අත්තනො අත්තනො පත්තපත්තට්ඨානෙයෙව නිසීදන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘එකවිහාරෙ’’ති. **ඔළාරිකෙනාති** ඉදං ඔළාරිකාරම්මණතං සන්ධාය වුත්තං. දිබ්බචක්ඛුදිබ්බසොතධාතුවිහාරෙන හි සො විහාසි, තෙසඤ්ච රූපායතනසද්දායතනසඞ්ඛාතං ඔළාරිකං ආරම්මණං. ඉති දිබ්බචක්ඛුනා රූපස්ස දිට්ඨත්තා දිබ්බාය ච සොතධාතුයා සද්දස්ස සුතත්තා සො විහාරො ඔළාරිකො නාම ජාතො. **දිබ්බචක්ඛු විසුජ්ඣීති** භගවතො රූපදස්සනත්ථාය විසුද්ධං අහොසි. **දිබ්බා ච සොතධාතූති** සාපි භගවතො සද්දසුණනත්ථං විසුජ්ඣි . භගවතොපි ථෙරස්ස රූපදස්සනත්ථඤ්චෙව සද්දසුණනත්ථඤ්ච තදුභයං විසුජ්ඣි. තදා කිර ථෙරො ‘‘කථං නු ඛො එතරහි සත්ථා විහරතී’’ති ආලොකං වඩ්ඪෙත්වා දිබ්බෙන චක්ඛුනා සත්ථාරං ජෙතවනෙ විහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නං දිස්වා තස්ස දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සුණි. සත්ථාපි තථෙව අකාසි. එවං තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිංසු චෙව, සද්දඤ්ච අස්සොසුං.

ආරද්ධවීරියොති පරිපුණ්ණවීරියො පග්ගහිතවීරියො. **යාවදෙව උපනික්ඛෙපනමත්තායාති** තියොජනසහස්සවිත්ථාරස්ස හිමවතො සන්තිකෙ ඨපිතා සාසපමත්තා පාසාණසක්ඛරා ‘‘හිමවා නු ඛො මහා, අයං නු ඛො පාසාණසක්ඛරා’’ති එවං යාව උපනික්ඛෙපනමත්තස්සෙව අත්ථාය භවෙය්‍යාති වුත්තං හොති. පරතොපි එසෙව නයො. **කප්පන්ති** ආයුකප්පං. **ලොණඝටායාති** චක්කවාළමුඛවට්ටියා ආධාරකං කත්වා මුඛවට්ටියා බ්‍රහ්මලොකං ආහච්ච ඨිතාය ලොණචාටියාති දස්සෙති.

ඉමෙ පන ථෙරා උපමං ආහරන්තා සරික්ඛකෙනෙව ච විජ්ජමානගුණෙන ච ආහරිංසු. කථං? අයඤ්හි ඉද්ධි නාම අච්චුග්ගතට්ඨෙන චෙව විපුලට්ඨෙන ච හිමවන්තසදිසා, පඤ්ඤා චතුභූමකධම්මෙ අනුපවිසිත්වා ඨිතට්ඨෙන සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු අනුපවිට්ඨලොණරසසදිසා. එවං තාව සරික්ඛකට්ඨෙන ආහරිංසු. සමාධිලක්ඛණං පන මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස විභූතං පාකටං. කිඤ්චාපි සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස අවිජ්ජමානඉද්ධි නාම නත්ථි, භගවතා පන ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො’’ති අයමෙව එතදග්ගෙ ඨපිතො. විපස්සනාලක්ඛණං පන සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස විභූතං පාකටං. කිඤ්චාපි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්සාපි පඤ්ඤා අත්ථි, භගවතා පන ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.189) අයමෙව එතදග්ගෙ ඨපිතො. තස්මා යථා එතෙ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ධුරං න පාපුණන්ති, එවං

විජ්ජමානගුණෙන ආහරිංසු. සමාධිලක්ඛණස්මිඤ්හි මහාමොග්ගල්ලානො නිප්ඵත්තිං ගතො, විපස්සනාලක්ඛණෙ සාරිපුත්තත්ථෙරො, ද්වීසුපි එතෙසු සම්මාසම්බුද්ධොති. තතියං.

4. නවසුත්තවණ්ණනා

238. චතුත්ථෙ **අප්පොස්සුක්කොති** නිරුස්සුක්කො. **සඞ්කසායතීති** විහරති. **වෙය්‍යාවච්චන්ති** චීවරෙ කත්තබ්බකිච්චං. **ආභිචෙතසිකානන්ති** අභිචිත්තං උත්තමචිත්තං නිස්සිතානං. **නිකාමලාභීති** ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජනසමත්ථතාය නිකාමලාභී. **අකිච්ඡලාභීති** ඣානපාරිපන්ථිකෙ සුඛෙන වික්ඛම්භෙත්වා සමාපජ්ජනසමත්ථතාය අදුක්ඛලාභී. **අකසිරලාභීති** යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨානසමත්ථතාය විපුලලාභී, පගුණජ්ඣානොති අත්ථො. **සිථිලමාරබ්භාති** සිථිලවීරියං පවත්තෙත්වා. චතුත්ථං.

5. සුජාතසුත්තවණ්ණනා

239. පඤ්චමෙ **අභිරූපොති** අඤ්ඤානි රූපානි අතික්කන්තරූපො. **දස්සනීයොති** දට්ඨබ්බයුත්තො. **පාසාදිකොති** දස්සනෙන චිත්තං පසාදෙතුං සමත්ථො. **වණ්ණපොක්ඛරතායාති** ඡවිවණ්ණසුන්දරතාය. පඤ්චමං.

6. ලකුණ්ඩකභද්දියසුත්තවණ්ණනා

240. ඡට්ඨෙ **දුබ්බණ්ණන්ති** විරූපසරීරවණ්ණං. **ඔකොටිමකන්ති** රස්සං. **පරිභූතරූපන්ති** පමාණවසෙන පරිභූතජාතිකං. තං කිර ඡබ්බග්ගියා භික්ඛූ, ‘‘ආවුසො භද්දිය, ආවුසො, භද්දියා’’ති තත්ථ තත්ථ පරාමසිත්වා නානප්පකාරං කීළන්ති ආකඩ්ඪන්ති පරිකඩ්ඪන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘පරිභූතරූප’’න්ති. කස්මා පනෙස එවරූපො ජාතො? අයං කිර අතීතෙ එකො මහාරාජා අහොසි, තස්ස මහල්ලකා ච මහල්ලකිත්ථියො ච පටිකූලා හොන්ති. සො සචෙ මහල්ලකෙ පස්සති, තෙසං චූළං ඨපාපෙත්වා කච්ඡං බන්ධාපෙත්වා යථාරුචි කීළාපෙති. මහල්ලකිත්ථියොපි දිස්වා තාසම්පි ඉච්ඡිතිච්ඡිතං විප්පකාරං කත්වා යථාරුචි කීළාපෙති. තෙසං පුත්තධීතාදීනං සන්තිකෙ මහාසාරජ්ජං උප්පජ්ජති. තස්ස පාපකිරියා පථවිතො පට්ඨාය ඡදෙවලොකෙ එකකොලාහලං අකාසි.

අථ සක්කො චින්තෙසි – ‘‘අයං අන්ධබාලො මහාජනං විහෙඨෙති, කරිස්සාමිස්ස නිග්ගහ’’න්ති. සො මහල්ලකගාමියවණ්ණං කත්වා යානකෙ එකං තක්කචාටිං ආරොපෙත්වා යානං පෙසෙන්තො නගරං පවිසති. රාජාපි හත්ථිං ආරුය්හ නගරතො නික්ඛන්තො තං දිස්වා – ‘‘අයං මහල්ලකො තක්කයානකෙන අම්හාකං අභිමුඛො ආගච්ඡති, වාරෙථ වාරෙථා’’ති ආහ. මනුස්සා ඉතො චිතො ච පක්ඛන්දන්තාපි න පස්සන්ති. සක්කො හි ‘‘රාජාව මං පස්සතු, මා අඤ්ඤෙ’’ති එවං අධිට්ඨහි. අථ තෙසු මනුස්සෙසු ‘‘කහං, දෙව, කහං දෙවා’’ති වදන්තෙසු එව රාජා සහ හත්ථිනා චච්ඡො විය ධෙනුයා යානස්ස හෙට්ඨා පාවිසි. සක්කො තක්කචාටිං භින්දි.

රාජා සීසතො පට්ඨාය තක්කෙන කිලින්නසරීරො අහොසි. සො සරීරං උබ්බට්ටාපෙත්වා උය්‍යානපොක්ඛරණියං න්හත්වා අලඞ්කතසරීරො නගරං පවිසන්තො පුන තං අද්දස. දිස්වා ‘‘අයං සො අම්හෙහි දිට්ඨමහල්ලකො පුන දිස්සති. වාරෙථ වාරෙථ න’’න්ති ආහ. මනුස්සා ‘‘කහං, දෙව, කහං, දෙවා’’ති ඉතො චිතො ච විධාවිංසු. සො පඨමවිප්පකාරමෙව පුන පාපුණි. තස්මිං ඛණෙ සක්කො ගොණෙ ච යානඤ්ච අන්තරධාපෙත්වා ආකාසෙ ඨත්වා ආහ, ‘‘අන්ධබාල, ත්වං මයි තක්කවාණිජකො එසො’’ති සඤ්ඤං කරොසි, සක්කොහං දෙවරාජා, ‘‘තවෙතං පාපකිරියං නිවාරෙස්සාමී’’ති ආගතො, ‘‘මා පුන එවරූපං අකාසී’’ති සන්තජ්ජෙත්වා අගමාසි. ඉමිනා කම්මෙන සො දුබ්බණ්ණො අහොසි.

විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පනෙස චිත්තපත්තකොකිලො නාම හුත්වා ඛෙමෙ මිගදායෙ වසන්තො එකදිවසං හිමවන්තං ගන්ත්වා මධුරං අම්බඵලං තුණ්ඩෙන ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරං සත්ථාරං දිස්වා චින්තෙසි – ‘‘අහං අඤ්ඤෙසු දිවසෙසු රිත්තකො තථාගතං පස්සාමි. අජ්ජ පන මෙ ඉමං අම්බපක්කං අත්ථි, දසබලස්ස තං දස්සාමී’’ති ඔතරිත්වා ආකාසෙ චරති. සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා උපට්ඨාකං ඔලොකෙසි. සො පත්තං නීහරිත්වා දසබලං වන්දිත්වා සත්ථු හත්ථෙ ඨපෙසි. කොකිලො දසබලස්ස පත්තෙ අම්බපක්කං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා තත්ථෙව නිසීදිත්වා තං පරිභුඤ්ජි. කොකිලො පසන්නචිත්තො පුනප්පුනං දසබලස්ස ගුණෙ ආවජ්ජෙත්වා දසබලං වන්දිත්වා අත්තනො කුලාවකං ගන්ත්වා සත්තාහං පීතිසුඛෙනෙව වීතිනාමෙසි. ඉමිනා කම්මෙන සරො මධුරො අහොසි.

කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන චෙතියෙ ආරද්ධෙ ‘‘කිංපමාණං කරොම? සත්තයොජනප්පමාණං. අතිමහන්තං එතං, ඡයොජනප්පමාණං කරොම. ඉදම්පි අතිමහන්තං, පඤ්චයොජනං කරොම, චතුයොජනං, තියොජනං, ද්වියොජන’’න්ති. අයං තදා ජෙට්ඨකවඩ්ඪකී හුත්වා, ‘‘එවං, භො, අනාගතෙ සුඛපටිජග්ගිතං කාතුං වට්ටතී’’ති වත්වා රජ්ජුං ආදාය පරික්ඛිපන්තො ගාවුතමත්තකෙ ඨත්වා, ‘‘එකෙකං මුඛං ගාවුතං හොතු, චෙතියං යොජනාවට්ටං යොජනුබ්බෙධං භවිස්සතී’’ති ආහ. තෙ තස්ස වචනෙ අට්ඨංසු. චෙතියං සත්තදිවසසත්තමාසාධිකෙහි සත්තහි සංවච්ඡරෙහි නිට්ඨිතං. ඉති අප්පමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අකාසීති. තෙන කම්මෙන ඔකොටිමකො ජාතො.

හත්ථයො පසදා මිගාති හත්ථිනො ච පසදමිගා ච. **නත්ථි කායස්මිං තුල්‍යතාති** කායස්මිං පමාණං නාම නත්ථි, අකාරණං කායපමාණන්ති අත්ථො. ඡට්ඨං.

7. විසාඛසුත්තවණ්ණනා

241. සත්තමෙ **පොරියා වාචායාති** පුරවාසීනං නගරමනුස්සානං වාචාසදිසාය අපරිහීනක්ඛරපදාය මධුරවාචාය. **විස්සට්ඨායාති** අසන්දිද්ධාය අපලිබුද්ධාය, පිත්තසෙම්හෙහි අනුපහතායාති අත්ථො. **අනෙලගලායාති** යථා දන්ධමනුස්සා මුඛෙන ඛෙළං ගළන්තෙන වාචං භාසන්ති, න එවරූපාය, අථ ඛො නිද්දොසාය විසදවාචාය. **පරියාපන්නායාති** චතුසච්චපරියාපන්නාය චත්තාරි සච්චානි අමුඤ්චිත්වා පවත්තාය. **අනිස්සිතායාති** වට්ටනිස්සිතං කත්වා අකථිතාය. **ධම්මො හි ඉසිනං ධජොති** නවවිධලොකුත්තරධම්මො ඉසීනං ධජො නාමාති. සත්තමං.

8. නන්දසුත්තවණ්ණනා

242. අට්ඨමෙ **ආකොටිතපච්චාකොටිතානීති** එකස්මිං පස්සෙ පාණිනා වා මුග්ගරෙන වා ආකොටනෙන ආකොටිතානි, පරිවත්තෙත්වා ආකොටනෙන පච්චාකොටිතානි. **අඤ්ජෙත්වාති** අඤ්ජනෙන පූරෙත්වා. **අච්ඡං පත්තන්ති** විප්පසන්නවණ්ණං මත්තිකාපත්තං. කස්මා පන ථෙරො එවමකාසීති? සත්ථු අජ්ඣාසයජානනත්ථං. එවං කිරස්ස අහොසි ''සචෙ සත්ථා 'සොභති වත මෙ අයං කනිට්ඨභාතිකො'ති වක්ඛති, යාවජීවං ඉමිනා වාකාරෙන චරිස්සාමි. සචෙ එත්ථ දොසං දස්සති, ඉමං ආකාරං පහාය සඞ්කාරචොළං ගහෙත්වා චීවරං කත්වා ධාරෙන්තො පරියන්තසෙනාසනෙ වසන්තො චරිස්සාමී''ති. **අස්සසීති** භවිස්සසි.

අඤ්ඤාතුඤ්ඡෙනාති අභිලක්ඛිතෙසු ඉස්සරජනගෙහෙසු කටුකභණ්ඩසම්භාරං සුගන්ධං භොජනං පරියෙසන්තස්ස උඤ්ඡො ඤාතුඤ්ඡො නාම. සරපටිපාටියා පන ද්වාරෙ ඨිතෙන ලද්ධං මිස්සකභොජනං අඤ්ඤාතුඤ්ඡො නාම. අයමිධ අධිප්පෙතො. **කාමෙසු අනපෙක්ඛිනන්ති** වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු නිරපෙක්ඛං. **ආරඤ්ඤිකො චාති**ආදි සබ්බං සමාදානවසෙනෙව වුත්තං. **කාමෙසු ච අනපෙක්ඛොති** ඉදං සුත්තං දෙවලොකෙ අච්ඡරායො දස්සෙත්වා ආගතෙන අපරභාගෙ කථිතං. ඉමස්ස කථිතදිවසතො පට්ඨාය ථෙරො ඝටෙන්තො වායමන්තො කතිපාහෙනෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො ජාතො. අට්ඨමං.

9. තිස්සසුත්තවණ්ණනා

243. නවමෙ **දුම්මනොති** උප්පන්නදොමනස්සො. කස්මා පනායං එවං දුක්ඛී දුම්මනො ජාතොති? ඛත්තියපබ්බජිතො හෙස, තෙන නං පබ්බාජෙත්වා දුපට්ටසාටකං නිවාසාපෙත්වා වරචීවරං පාරුපෙත්වා අක්ඛීනි අඤ්ජෙත්වා මනොසිලාතෙලෙන සීසං මක්ඛෙසුං. සො භික්ඛූසු රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානං ගතෙසු ''භික්ඛුනා නාම විවිත්තොකාසෙ නිසීදිතබ්බ''න්ති අජානන්තො භොජනසාලං ගන්ත්වා මහාපීඨං ආරුහිත්වා නිසීදි. දිසාචචරා ආගන්තුකා පංසුකූලිකා භික්ඛූ ආගන්ත්වා, ''ඉමිනාව නීහාරෙන රජොකිණ්ණෙහි ගත්තෙහි න සක්කා දසබලං පස්සිතුං. භණ්ඩකං තාව ඨපෙස්සාමා''ති භොජනසාලං අගමංසු. සො තෙසු මහාථෙරෙසු ආගච්ඡන්තෙසු නිච්චලො නිසීදියෙව. අඤ්ඤෙ භික්ඛූ ''පාදවත්තං කරොම, තාලවණ්ටෙන බීජාමා''ති ආපුච්ඡන්ති. අයං පන නිසින්නකොව ''කතිවස්සත්ථා''ති? පුච්ඡිත්වා, ''මයං අවස්සිකා. තුම්හෙ පන කතිවස්සත්ථා''ති? වුත්තෙ, ''මයං අජ්ජ පබ්බජිතා''ති ආහ. අථ නං භික්ඛූ, ''ආවුසො, අධුනා ජින්නවුඩ්ඪොසි, අජ්ජාපි තෙ සීසමූලෙ ඌකාගන්ධො වායතියෙව, ත්වං නාම එත්තකෙසු වුඩ්ඪතරෙසු වත්තං ආපුච්ඡන්තෙසු නිස්සද්දො නිච්චලො නිසින්නො, අපචිතිමත්තම්පි තෙ නත්ථි, කස්ස සාසනෙ පබ්බජිතොසී''ති? පරිවාරෙත්වා තං වාචාසත්තීහි පහරන්තා ''කිං ත්වං ඉණට්ටො වා භයට්ටො වා ජීවිතුං අසක්කොන්තො පබ්බජිතො''ති? ආහංසු. සො එකම්පි ථෙරං ඔලොකෙසි, තෙන ''කිං මං ඔලොකෙසි මහල්ලකා''ති? වුත්තෙ අඤ්ඤං ඔලොකෙසි, තෙනපි තථෙව වුත්තෙ අථස්ස ''ඉමෙ මං පරිවාරෙත්වා වාචාසත්තීහි විජ්ඣන්තී''ති ඛත්තියමානො උප්පජ්ජි. අක්ඛීසු මණිවණ්ණානි අස්සූනි සඤ්චරිංසු. තතො නෙ ආහ – ''කස්ස සන්තිකං ආගතත්ථා''ති. තෙ ''කිං පන ත්වං 'මය්හං සන්තිකං ආගතා'ති? අම්හෙ මඤ්ඤසි ගිහිබ්‍යඤ්ජනභට්ඨකා''ති වත්වා, ''සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස සත්ථු සන්තිකං ආගතම්හා''ති ආහංසු. සො ''මය්හං භාතු සන්තිකෙ ආගතා තුම්හෙ, යදි එවං ඉදානි වො ආගතමග්ගෙනෙව ගමනං කරිස්සාමී''ති කුජ්ඣිත්වා නික්ඛන්තො අන්තරාමග්ගෙ චින්තෙසි – ''මයි ඉමිනාව නීහාරෙන ගතෙ සත්ථා එතෙ න නීහරාපෙස්සතී''ති දුක්ඛී දුම්මනො අස්සූනි පවත්තයමානො අගමාසි. ඉමිනා කාරණෙන එස එවං ජාතොති.

වාචාසන්නිතොදකෙනාති වචනපතොදෙන. **සඤ්ජම්භරිමකංසූති** සඤ්ජම්භරිතං නිරන්තරං ඵුටං අකංසු, උපරි විජ්ඣිංසූති වුත්තං හොති. **වත්තාති** පරෙ යදිච්ඡකං වදතියෙව. **නො ච වචනක්ඛමොති** පරෙසං වචනං ඛමිතුං න සක්කොති. ඉදානි තාව ත්වං ඉමිනා කොපෙන ඉමිනා වුත්තවාචාසන්නිතොදකෙන විද්ධො. අතීතෙ පන රට්ඨතො ච පබ්බාජිතොති. එවං වුත්තෙ, ''කතරස්මිං කාලෙ භගවා''ති? භික්ඛූ භගවන්තං යාචිංසු.

සත්ථා ආහ – අතීතෙ බාරාණසියං බාරාණසිරාජා රජ්ජං කාරෙසි. අථෙකො ජාතිමා, එකො මාතඞ්ගොති ද්වෙ ඉසයො බාරාණසිං අගමංසු. තෙසු ජාතිමා පුරෙතරං ගන්ත්වා කුම්භකාරසාලායං නිසීදි. මාතඞ්ගො තාපසො පච්ඡා

ගන්ත්වා තත්ථ ඔකාසං යාචි කුම්භකාරො ‘‘අත්ථෙත්ථ පඨමතරං පවිට්ඨො පබ්බජිතො, තං පුච්ඡා’’ති ආහ. සො අත්තනො පරික්ඛාරං ගහෙත්වා සාලාය ද්වාරමූලෙ ඨත්වා, ‘‘අම්හාකම්පි ආචරිය එකරත්තිවාසාය ඔකාසං දෙථා’’ති ආහ. ‘‘පවිස, හො’’ති. පවිසිත්වා නිසින්නං, ‘‘හො, කිං ගොත්තොසී’’ති? පුච්ඡි. ‘‘චණ්ඩාලගොත්තොම්හී’’ති. ‘‘න සක්කා තයා සද්ධිං එකට්ඨානෙ නිසීදිතුං, එකමන්තං ගච්ඡා’’ති. සො ච තත්ථෙව තිණසන්ථාරකං පත්ථරිත්වා නිපජ්ජි, ජාතිමා ද්වාරං නිස්සාය නිපජ්ජි. ඉතරො පස්සාවත්ථාය නික්ඛමන්තො තං උරස්මිං අක්කමි. ‘‘කො එසො’’ති ච වුත්තෙ? ‘‘අහං ආචරියා’’ති ආහ. ‘‘රෙ චණ්ඩාල, කිං අඤ්ඤතො මග්ගං න පස්සසි? අථ මෙ ආගන්ත්වා අක්කමසී’’ති. ‘‘ආචරිය, අදිස්වා මෙ අක්කන්තොසි, ඛම මය්හ’’න්ති. සො මහාපුරිසෙ බහි නික්ඛන්තෙ චින්තෙසි – ‘‘අයං පච්චාගච්ඡන්තොපි ඉතොව ආගමිස්සතී’’ති පරිවත්තෙත්වා නිපජ්ජි. මහාපුරිසොපි ‘‘ආචරියො ඉතො සීසං කත්වා නිපන්නො, පාදසමීපෙන ගමිස්සාමී’’ති පවිසන්තො පුන උරස්මිංයෙව අක්කමි. ‘‘කො එසො’’ති ච වුත්තෙ? ‘‘අහං ආචරියා’’ති ආහ. ‘‘පඨමං තාව තෙ අජානන්තෙන කතං, ඉදානි මං සටෙන්තොව අකාසි, සූරියෙ තෙ උග්ගච්ඡන්තෙ සත්තධා මුද්ධා ඵලතූ’’ති සපි. මහාපුරිසො කිඤ්චි අවත්වා පුරෙඅරුණෙයෙව සූරියං ගණ්හි, නාස්ස උග්ගන්තුං අදාසි. මනුස්සා ච හත්ථිඅස්සාදයො ච පබුජ්ඣිංසු.

මනුස්සා රාජකුලං ගන්ත්වා, ‘‘දෙව, සකලනගරෙ අප්පබුද්ධො නාම නත්ථි, න ච අරුණුග්ගං පඤ්ඤායති, කින්නු ඛො එත’’න්ති? තෙන හි නගරං පරිවීමංසථාති. තෙ පරිවීමංසන්තා කුම්භකාරසාලායං ද්වෙ තාපසෙ දිස්වා, ‘‘ඉමෙසං එතං කම්මං භවිස්සතී’’ති ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රඤ්ඤා ච ‘‘පුච්ඡථ නෙ’’ති වුත්තා ආගන්ත්වා ජාතිමන්තං පුච්ඡිංසු – ‘‘තුම්හෙහි අන්ධකාරං කත’’න්ති. ‘‘න මයා කතං, එස පන කූටජටිලො ඡවො අනන්තමායො, තං පුච්ඡථා’’ති. තෙ ආගන්ත්වා මහාපුරිසං පුච්ඡිංසු – ‘‘තුම්හෙහි, භන්තෙ, අන්ධකාරං කත’’න්ති. ‘‘ආම අයං ආචරියො මං අභිසපි, තස්මා මයා කත’’න්ති. තෙ ගන්ත්වා රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජාපි ආගන්ත්වා මහාපුරිසං ‘‘තුම්හෙහි කතං, භන්තෙ’’ති? පුච්ඡි. ‘‘ආම, මහාරාජා’’ති. ‘‘කස්මා භන්තෙ’’ති? ‘‘ඉමිනා අභිසපිතොම්හි, සචෙ මං එසො ඛමාපෙස්සති, සූරියං විස්සජ්ජෙස්සාමී’’ති. රාජා ‘‘ඛමාපෙථ, භන්තෙ, එත’’න්ති ආහ. ඉතරො ‘‘මාදිසො ජාතිමා කිං එවරූපං චණ්ඩාලං ඛමාපෙස්සති? න ඛමාපෙමී’’ති.

අථ නං මනුස්සා ‘‘න කිං ත්වං අත්තනො රුචියා ඛමාපෙස්සසී’’ති? වත්වා හත්ථෙසු ච පාදෙසු ච ගහෙත්වා පාදමූලෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ‘‘ඛමාපෙහී’’ති ආහංසු. සො නිස්සද්දො නිපජ්ජි. පුනපි නං ‘‘ඛමාපෙහී’’ති ආහංසු. තතො ‘‘ඛම මය්හං, ආචරියා’’ති ආහ. මහාපුරිසො ‘‘අහං තාව තුය්හං ඛමිත්වා සූරියං විස්සජ්ජෙස්සාමි, සූරියෙ පන උග්ගතෙ තව සීසං සත්තධා ඵලිස්සතී’’ති වත්වා, ‘‘ඉමස්ස සීසප්පමාණං මත්තිකාපිණ්ඩං මත්ථකෙ ඨපෙත්වා එතං නදියා ගලප්පමාණෙ උදකෙ ඨපෙථා’’ති ආහ. මනුස්සා තථා අකංසු. එත්තාවතා සරට්ඨකං රාජබලං සන්නිපති. මහාපුරිසො සූරියං මුඤ්චි. සූරියරස්මි ආගන්ත්වා මත්තිකාපිණ්ඩං පහරි. සො සත්තධා භිජ්ජි. තාවදෙව සො නිමුජ්ජිත්වා එකෙන තිත්ථෙන උත්තරිත්වා පලායි. සත්ථා ඉමං වත්ථුං ආහරිත්වා, ‘‘ඉදානි තාව ත්වං භික්ඛූනං සන්තිකෙ පරිභාසං ලභසි, පුබ්බෙපි ඉමං කොධං නිස්සාය රට්ඨතො පබ්බාජිතො’’ති අනුසන්ධිං ඝටෙත්වා අථ නං ඔවදන්තො **න ඛො තෙ තං තිස්ස පතිරූප**න්තිආදිමාහ. නවමං.

10. ථෙරනාමකසුත්තවණ්ණනා

244. දසමෙ **වණ්ණවාදී**ති ආනිසංසවාදී. **යං අතීතං තං පහීන**න්ති අතීතෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ ඡන්දරාගප්පහානෙන තං පහීනං නාම හොති. **අනාගත**න්ති අනාගතම්පි ඛන්ධපඤ්චකං තත්ථ ඡන්දරාගපටිනිස්සග්ගෙන පටිනිස්සට්ඨං නාම හොති . **සබ්බාභිභු**න්ති සබ්බා ඛන්ධායතනධාතුයො ච තයො භවෙ ච අභිභවිත්වා ඨිතං. **සබ්බවිදු**න්ති තං වුත්තප්පකාරං සබ්බං විදිතං පාකටං කත්වා ඨිතං. **සබ්බෙසු ධම්මෙසූ**ති තෙස්වෙව ධම්මෙසු තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙහි අනුපලිත්තං. **සබ්බඤ්ජහ**න්ති තදෙව සබ්බං තත්ථ ඡන්දරාගප්පහානෙන ජහිත්වා ඨිතං. **තණ්හක්ඛයෙ විමුත්ත**න්ති තණ්හක්ඛයසඞ්ඛාතෙ නිබ්බානෙ තදාරම්මණාය විමුත්තියා විමුත්තං. දසමං.

11. මහාකප්පිනසුත්තවණ්ණනා

245. එකාදසමෙ **මහාකප්පිනො**ති එවංනාමකො අභිඤ්ඤාබලප්පත්තො අසීතිමහාසාවකානං අබ්භන්තරො මහාථෙරො. සො කිර ගිහිකාලෙ කුක්කුටවතීනගරෙ තියොජනසතිකං රජ්ජං අකාසි. පච්ඡිමභවිකත්තා පන තථාරූපං සාසනං සොතුං ඔහිතසොතො විචරති. අථෙකදිවසං අමච්චසහස්සපරිවුතො උය්‍යානකීළිකං අගමාසි. තදා ච මජ්ඣිමදෙසතො ජඞ්ඝවාණිජා තං නගරං ගන්ත්වා, භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා, ‘‘රාජානං පස්සිස්සාමා’’ති පණ්ණාකාරහත්ථා රාජකුලද්වාරං ගන්ත්වා, ‘‘රාජා උය්‍යානං ගතො’’ති සුත්වා, උය්‍යානං ගන්ත්වා, ද්වාරෙ ඨිතා, පටිහාරස්ස ආරොචයිංසු. අථ රඤ්ඤො නිවෙදිතෙ රාජා පක්කොසාපෙත්වා නිය්‍යාතිතපණ්ණාකාරෙ වන්දිත්වා ඨිතෙ, ‘‘තාතා, කුතො ආගතත්ථා’’ති? පුච්ඡි. ‘‘සාවත්ථිතො දෙවා’’ති. ‘‘කච්චි වො රට්ඨං සුභික්ඛං, ධම්මිකො රාජා’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘අත්ථි පන තුම්හාකං දෙසෙ කිඤ්චි සාසන’’න්ති? ‘‘අත්ථි, දෙව, න පන සක්කා උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි කථෙතු’’න්ති. රාජා සුවණ්ණභිඞ්ගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා දසබලාභිමුඛා අඤ්ජලිං පග්ගණ්හිත්වා, ‘‘දෙව, අම්හාකං දෙසෙ බුද්ධරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති ආහංසු. රඤ්ඤො ‘‘බුද්ධො’’ති වචනෙ සුතමත්තෙ සකලසරීරං ඵරමානා පීති උප්පජ්ජි. තතො ‘‘බුද්ධොති, තාතා, වදථා’’ති? ආහ. ‘‘බුද්ධොති දෙව වදාමා’’ති. එවං තික්ඛත්තුං වදාපෙත්වා, ‘‘බුද්ධොති පදං අපරිමාණං, නාස්ස සක්කා පරිමාණං කාතු’’න්ති තස්මිංයෙව පසන්නො සතසහස්සං දත්වා පුන ‘‘අඤ්ඤං කිං සාසන’’න්ති? පුච්ඡි. ‘‘දෙව ධම්මරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති. තම්පි සුත්වා

තථෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා පුන ‘‘අඤ්ඤං කිං සාසන’’න්ති? පුච්ඡි. ‘‘සඞ්ඝරතනං දෙව උප්පන්න’’න්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා අපරම්පි සතසහස්සං දත්වා දින්නභාවං පණ්ණෙ ලිඛිත්වා, ‘‘තාතා, දෙවියා සන්තිකං ගච්ඡථා’’ති පෙසෙසි. තෙසු ගතෙසු අමච්චෙ පුච්ඡි, ‘‘තාතා, බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො, තුම්හෙ කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘දෙව තුම්හෙ කිං කත්තුකාමා’’ති? ‘‘අහං පබ්බජිස්සාමී’’ති. ‘‘මයම්පි පබ්බජිස්සාමා’’ති. තෙ සබ්බෙපි ඝරං වා කුටුම්බං වා අනපලොකෙත්වා යෙ අස්සෙ ආරුය්හ ගතා, තෙහෙව නික්ඛමිංසු.

වාණිජා අනොජාදෙවියා සන්තිකං ගන්ත්වා පණ්ණං දස්සෙසුං. සා වාචෙත්වා ‘‘රඤ්ඤා තුම්හාකං බහූ කහාපණා දින්නා, කිං තුම්හෙහි කතං, තාතා’’ති? පුච්ඡි. ‘‘පියසාසනං දෙවි ආනීත’’න්ති. ‘‘අම්හෙපි සක්කා, තාතා, සුණාපෙතු’’න්ති. ‘‘සක්කා දෙවි, උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි පන වත්තුං න සක්කා’’ති. සා සුවණ්ණභිඞ්ගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා රඤ්ඤො ආරොචිතනයෙනෙව ආරොචෙසුං. සාපි සුත්වා උප්පන්නපාමොජ්ජා තෙනෙව නයෙන එකෙකස්මිං පදෙ තික්ඛත්තුං පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පටිඤ්ඤාගණනාය තීණි තීණි කත්වා නවසතසහස්සානි අදාසි. වාණිජා සබ්බානිපි ද්වාදසසතසහස්සානි ලභිංසු. අථ නෙ ‘‘රාජා කහං, තාතා’’ති, පුච්ඡි. ‘‘පබ්බජිස්සාමීති නික්ඛන්තො දෙවී’’ති. ‘‘තෙන හි, තාතා, තුම්හෙ ගච්ඡථා’’ති තෙ උය්යොජෙත්වා රඤ්ඤා සද්ධිං ගතානං අමච්චානං මාතුගාමෙ පක්කොසාපෙත්වා, ‘‘තුම්හෙ අත්තනො සාමිකානං ගතට්ඨානං ජානාථ අම්මා’’ති පුච්ඡි. ‘‘ජානාම අය්යෙ, රඤ්ඤා සද්ධිං උය්යානකීළිකං ගතා’’ති. ආම ගතා, තත්ථ පන ගන්ත්වා, ‘‘බුද්ධො උප්පන්නො, ධම්මො උප්පන්නො, සඞ්ඝො උප්පන්නො’’ති සුත්වා, ‘‘දසබලස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමා’’ති ගතා. ‘‘තුම්හෙ කිං කරිස්සථා’’ති? ‘‘තුම්හෙ පන අය්යෙ කිං කත්තුකාමා’’ති? ‘‘අහං පබ්බජිස්සාමි, න තෙහි වන්තවමනං ජිව්හග්ගෙ ඨපෙය්‍යා’’න්ති. ‘‘යදි එවං, මයම්පි පබ්බජිස්සාමා’’ති සබ්බා රථෙ යොජාපෙත්වා නික්ඛමිංසු.

රාජාපි අමච්චසහස්සෙන සද්ධිං ගඞ්ගාය තීරං පාපුණි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ගඞ්ගා පූරා හොති. අථ නං දිස්වා, ‘‘අයං ගඞ්ගා පූරා චණ්ඩමච්ඡාකිණ්ණා, අම්හෙහි සද්ධිං ආගතා දාසා වා මනුස්සා වා නත්ථි, යෙ නො නාවං වා උළුම්පං වා කත්වා දදෙය්‍යුං, එතස්ස පන සත්ථු ගුණා නාම හෙට්ඨා අවීචිතො උපරි යාව භවග්ගා පත්ථටා, සචෙ එස සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, ඉමෙසං අස්සානං ඛුරපිට්ඨානි මා තෙමෙන්තූ’’ති උදකපිට්ඨෙන අස්සෙ පක්ඛන්දාපෙසුං . එකඅස්සස්සාපි ඛුරපිට්ඨමත්තං න තෙමි, රාජමග්ගෙන ගච්ඡන්තා විය පරතීරං පත්වා පුරතො අඤ්ඤං මහානදිං පාපුණිංසු. තත්ථ අඤ්ඤා සච්චකිරියා නත්ථි, තාය එව සච්චකිරියාය තම්පි අඩ්ඪයොජනවිත්ථාරං නදිං අතික්කමිංසු. අථ තතියං චන්දභාගං නාම මහානදිං පත්වා තම්පි තාය එව සච්චකිරියාය අතික්කමිංසු.

සත්ථාපි තංදිවසං පච්චූසසමයෙ මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං ඔලොකෙන්තො ‘‘අජ්ජ මහාකප්පිනො තියොජනසතිකං රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සපරිවාරො මම සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ආගච්ඡතී’’ති දිස්වා, ‘‘මයා තෙසං පච්චුග්ගමනං කාතුං යුත්ත’’න්ති පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා, භික්ඛුසඞ්ඝපරිවාරො සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා, පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සයමෙව පත්තචීවරං ගහෙත්වා, ආකාසෙ උප්පතිත්වා චන්දභාගාය නදියා තීරෙ තෙසං උත්තරණතිත්ථස්ස අභිමුඛෙ ඨානෙ මහානිග්‍රොධරුක්ඛො අත්ථි, තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසීදිත්වා පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙසි. තෙ තෙන තිත්ථෙන උත්තරන්තා ච ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච විධාවන්තියො ඔලොකෙන්තා දසබලස්ස පුණ්ණචන්දසස්සිරිකං මුඛං දිස්වා, ‘‘යං සත්ථාරං උද්දිස්ස මයං පබ්බජිතා, අද්ධා සො එසො’’ති දස්සනෙනෙව නිට්ඨං ගන්ත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනතා වන්දමානා ආගම්ම සත්ථාරං වන්දිංසු. රාජා ගොප්ඵකෙසු ගහෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන. සත්ථා තෙසං ධම්මං කථෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාය සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා ‘‘පුබ්බෙ ඉමෙ චීවරදානස්ස දින්නත්තා අත්තනො චීවරානි ගහෙත්වාව ආගතා’’ති සුවණ්ණවණ්ණං හත්ථං පසාරෙත්වා, ‘‘එථ භික්ඛවො ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චරථ බ්‍රහ්මචරියං සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’’ති ආහ. සාව තෙසං ආයස්මන්තානං පබ්බජ්ජා ච උපසම්පදා ච අහොසි, වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය සත්ථාරං පරිවාරයිංසු.

අනොජාපි දෙවී රථසහස්සපරිවාරා ගඞ්ගාතීරං පත්වා රඤ්ඤො අත්ථාය ආභතං නාවං වා උළුම්පං වා අදිස්වා අත්තනො බ්‍යත්තතාය චින්තෙසි – ‘‘රාජා සච්චකිරියං කත්වා ගතො භවිස්සති, සො පන සත්ථා න කෙවලං තෙසංයෙව අත්ථාය නිබ්බත්තො, සචෙ සො සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, අම්හාකං රථා මා උදකෙ නිමුජ්ජිංසූ’’ති උදකපිට්ඨෙ රථෙ පක්ඛන්දාපෙසි. රථානං නෙමිවට්ටිමත්තම්පි න තෙමි. දුතියතතියනදීපි තෙනෙව සච්චකාරෙන උත්තරමානායෙව නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ සත්ථාරං අද්දස. සත්ථා ‘‘ඉමාසං අත්තනො සාමිකෙ පස්සන්තීනං ඡන්දරාගො උප්පජ්ජිත්වා මග්ගඵලානං අන්තරායං කරෙය්‍ය, සො එවං කාතුං න සක්ඛිස්සතී’’ති යථා අඤ්ඤමඤ්ඤං න පස්සන්ති, තථා අකාසි. තා සබ්බාපි තිත්ථතො උත්තරිත්වා දසබලං වන්දිත්වා නිසීදිංසු. සත්ථා තාසං ධම්මං කථෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ සබ්බාපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සිංසු. සත්ථා ‘‘උප්පලවණ්ණා ආගච්ඡතූ’’ති චින්තෙසි. ථෙරී ආගන්ත්වා සබ්බා පබ්බාජෙත්වා ආදාය භික්ඛුනීනං උපස්සයං ගතා. සත්ථා භික්ඛුසහස්සං ගහෙත්වා ආකාසෙන ජෙතවනං අගමාසි. ඉමං සන්ධායෙතං වුත්තං – ‘‘මහාකප්පිනොති එවං නාමකො අභිඤ්ඤාබලප්පත්තො අසීතිමහාසාවකානං අබ්භන්තරො මහාථෙරො’’ති.

ජනෙතස්මින්ති ජනිතෙ පජායාති අත්ථො. **යෙ ගොත්තපටිසාරිනොති** යෙ ‘‘මයං වාසෙට්ඨා ගොතමා’’ති ගොත්තං පටිසරන්ති පටිජානන්ති, තෙසං ඛත්තියො සෙට්ඨොති අත්ථො. **විජ්ජාචරණසම්පන්නොති** අට්ඨහි විජ්ජාහි චෙව

පන්නරසධම්මභෙදෙන චරණෙන ච සමන්නාගතො. **තපතීති** විරොචති. **ඣායී තපති බ්‍රාහ්මණොති** ඛීණාසවබ්‍රාහ්මණො දුවිධෙන ඣානෙන ඣායමානො තපති විරොචති. තස්මිං පන ඛණෙ කාලුදායිත්ථෙරො දුවිධෙන ඣානෙන ඣායමානො අවිදූරෙ නිසින්නො හොති. **බුද්ධො තපතීති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො විරොචති. සබ්බමඞ්ගලගාථා කිරෙසා. භාතිකරාජා කිර එකං පූජං කාරෙත්වා ආචරියකං ආහ – ‘‘තීහි රතනෙහි අමුත්තං එකං ජයමඞ්ගලං වදථා’’ති. සො තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා ඉමං ගාථං වදන්තො ‘‘දිවා තපති ආදිච්චො’’ති වත්වා අත්ථඞ්ගමෙන්තස්ස සූරියස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. ‘‘රත්තිමාභාති චන්දිමා’’ති, උට්ඨහන්තස්ස චන්දස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. ‘‘සන්නද්ධො ඛත්තියො තපතී’’ති රඤ්ඤො අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. ‘‘ඣායී තපති බ්‍රාහ්මණො’’ති භික්ඛුසඞ්ඝස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. ‘‘බුද්ධො තපති තෙජසා’’ති වත්වා පන මහාචෙතියස්ස අඤ්ජලිං පග්ගණ්හි. අථ නං රාජා ‘‘මා හත්ථං ඔතාරෙහී’’ති උක්ඛිත්තස්මිංයෙව හත්ථෙ සහස්සං ඨපෙසි. එකාදසමං.

12. සහායකසුත්තවණ්ණනා

246. ද්වාදසමෙ **චිරරත්තංසමෙතිකාති** දීඝරත්තං සංසන්දිත්වා සමෙත්වා ඨිතලද්ධිනො. තෙ කිර පඤ්චජාතිසතානි එකතොව විචරිංසු. **සමෙති නෙසං සද්ධම්මොති** ඉදානි ඉමෙසං අයං සාසනධම්මො සංසන්දති සමෙති. **ධම්මෙ බුද්ධප්පවෙදිතෙති** බුද්ධෙන පවෙදිතෙ ධම්මෙ එතෙසං සාසනධම්මො සොභතීති අත්ථො. **සුවිනීතා කප්පිනෙනාති** අත්තනො උපජ්ඣායෙන අරියප්පවෙදිතෙ ධම්මෙ සුට්ඨු විනීතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති. ද්වාදසමං.

භික්ඛුසංයුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සාරත්ථප්පකාසිනියා සංයුත්තනිකාය-අට්ඨකථාය

නිදානවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.